

ORTAOKUL VE İMAM HATİP ORTAOKULU _____

SOSYAL BİLGİLER

DERS KİTABI

7

Yazarlar

Gökhan Gültekin
Murat Akpınar
Mustafa Nohutcu
Pınar Özerdoğan
Seher Aygün

DEVLET KİTAPLARI

İKİNCİ BASKI

....., 2019

Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Kitabın metin, soru ve şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayımlanamaz.

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ali Kapar
Dr. Öğr. Üyesi Erol Yüksel
Murat Akpınar

Program Geliştirme Uzmanı

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Kurnaz
Dr. Öğr. Üyesi Süleyman Arslantaş

Dil Uzmanı

Mustafa Akpınar

Rehberlik Uzmanı

Rahime Eker

Görsel Tasarım

Feyza Soydan
Hüseyin Gül

ISBN 978-975-11-4680-9

Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulunun 28.05.2018 gün ve 78 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilmiş, Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğünün 28.05.2019 gün ve 10444088 sayılı yazısı ile ikinci defa 122.754 adet basılmıştır.

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkı sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusum, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanından beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlahî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne namahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerihamdan İlahî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'sım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalar sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

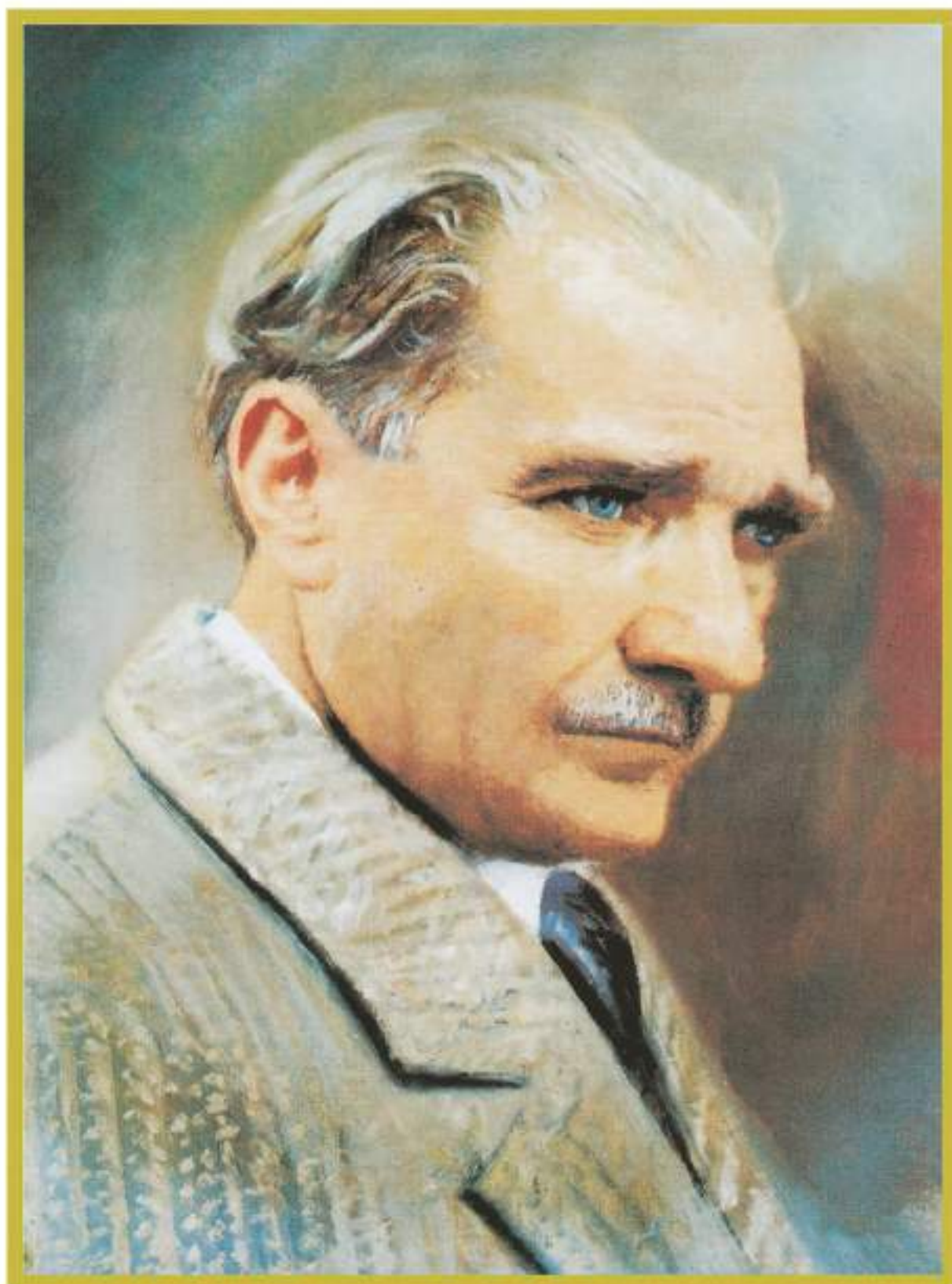
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsaît bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

KİTABIMIZI TANIYALIM

Ünitenin EBA Bağlantı Adresi

Ünite Renkleri

Ünite Başlığı

Konu Başlıkları

Ünite Kavramları

Ünite Kapağı

Neler Öğreneceğiz?

Ünite Numarası
Konu Başlığı

Hazırlık Soruları

Görsel Numarası

Sayfa Numarası

Ünite Görsel Özetleyici: Her ünite sonunda bulunan anahtar kelimeler kullanarak doldurulacak bölümdür.

BİLİYOR MUSUNUZ?

Konuya katkı sağlayacak bilgilerin bulunduğu yerdir.

Sıra Sizde Ders içerisinde uygulama yapabileceğiniz yerdir.

Farklı görüşleri dile getirebileceğiniz, tartışabileceğiniz soruların bulunduğu yerdir.

Konu içinde cevaplamamız için soruların yer aldığı bölümdür.

Öğrendiklerinizi pekiştirecek etkinliklerin yer aldığı bölümdür.

Her bölümün sonunda kendinizi değerlendirebileceğiniz soruların bulunduğu yerdir.

Konuyla ilgili gazete, Genel Ağ ve dergi haberlerinin bulunduğu yerdir.

İÇİNDEKİLER

10 BİREY VE TOPLUM

- 12 İnsandan İnsana Giden Yol
- 18 İletişimin Gücü
- 24 Hızlı İletişim Güçlü Toplum
- 30 İletişim Özgürlüğü
- 37 Zihin Haritası
- 38 Değerlendirme

40 KÜLTÜR VE MİRAS

- 42 Beylikten Cihan Devletine
- 52 İnsanı Yaşat ki Devlet Yaşasın
- 64 Avrupa'da Uyanış
- 74 Değişen Dünyada Değişen Osmanlı
- 84 Osmanlı'dan Kalan Mirasımız
- 93 Zihin Haritası
- 94 Değerlendirme

96 İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER

- 98 Nereye Yerleşelim
- 104 Tablo ve Grafiklerle Ülkemiz
- 112 Doğduğun Yer mi, Doyduğun Yer mi?
- 118 Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğüm Var
- 121 Zihin Haritası
- 122 Değerlendirme

124 BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM

- 126 Kil Tabletlerden Akıllı Tabletlere
- 134 Bilimin Öncüleri
- 142 Her Yenilik Geleceğimize Bir Katkıdır
- 148 Özgür Düşüncenin Bilime Katkısı
- 153 Zihin Haritası
- 154 Değerlendirme

156 ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM

- 158 Topraktan Üretir, Toprağı Yönetiriz
- 164 Üretim Teknolojisi Hayatımızı Etkiliyor
- 168 Vakıf Demek, Medeniyet Demek
- 174 İşinin Ehli İnsan Yetiştirmek
- 180 Geleceğin Senin Ellerin
- 186 Dijital Teknoloji Çağındayız
- 191 Zihin Haritası
- 192 Değerlendirme

194 ETKİN VATANDAŞLIK

- 196 Demokrasi Serüveni
- 202 Atatürk'ten Milletimize Armağan
- 206 Cumhuriyetimi Seviyorum
- 210 Hakimiyet Milletindir!
- 215 Zihin Haritası
- 216 Değerlendirme

218 KÜRESEL BAĞLANTILAR

- 220 Türkiye'de ve Dünyada Barış
- 224 Ekonomiye Yön Veren Kuruluşlar
- 228 İnsanları Nasıl Tanıyoruz?
- 232 Küresel Sorunlara Çözüm Üretiyorum
- 237 Zihin Haritası
- 238 Değerlendirme

- 240 Sözlük
- 243 Kronoloji
- 244 Kaynakça
- 254 Cevap Anahtarı
- 255 Türkiye Haritası
- 256 Türk Dünyası Haritası

ÜNİTE 1

BİREY VE TOPLUM

Konular

1. İnsandan İnsana Giden Yol
2. İletişimin Gücü
3. Hızlı İletişim, Güçlü Toplum
4. İletişim Özgürlüğü

Kavramlar

Neler Öğreneceksiniz?

- Tutum ve davranışlarımızın iletişimimizi nasıl etkilediğini fark edeceksiniz.
- Olumlu iletişim kurabilmenin yollarını öğreneceksiniz.
- Medyanın toplumsal etkileşime ve kültürel değişime etkisini fark edeceksiniz.
- İletişim ve düşüncüyü açıklama özgürlüğünüzü ve doğru bilgi alma hakkınızı kullanırken sorumluluklarınızı yerine getirmenin önemini kavrayacaksınız.

1. İNSANDAN İNSANA GİDEN YOL

Hazırlık Çalışmaları

- *Günlük yaşamınızda kendinizi ifade ederken nelere dikkat eder ve nasıl davranırsınız? Söyleyiniz.*

OKUMA PARÇASI

Görsel 1.1

Ahmet Amca, yaklaşık bir haftadır kendisini iyi hissetmiyordu. Vücudundaki sebebini bilemediği ağrılar yüzünden morali de bozulmuştu. Üstelik çevresindekilerin doktora gitmesi gerektiği konusundaki tavsiyelerini de dikkate almıyordu. Sonunda ısrarlara dayanamadı ve Alo 182'yi (Merkezi Hekim Randevu Sistemi) arayarak doktor Nuri Bey'e muayene olmak için randevu aldı.

Ertesi gün hastaneye gitti. Ahmet Amca, içeri girdiğinde bir önceki hastanın sonuçlarına bakan doktor, elindeki kâğıtları kenara bıraktı; Ahmet Amca'ya gülümseyip ondan oturmasını rica etti. Yaşlı adamın hâl hatırını sordu. Muayene ettikten sonra "Merak etme amcacığım, şu ilaçları kullanırsan ve tavsiyelerime uyarsan ağrılarının geçecek." dedi. Doktorun Ahmet Amca'nın rahatsızlığı ile ilgilenmeden önce kendisinin hâl hatırını sorması, kısa süreliğine de olsa onunla sohbet etmesi, güler yüzü, samimi tavrı, yaşlı adamın daha hastaneden çıkmadan kendini iyi hissetmesini sağlamıştı. İlaçlarını alıp evine giderken kendi kendine söylüyordu: "Deseler inanmazdım. Daha doktoru görünce ağrılarım hafiflemeye başladı. İlaçları da kullandım mı iyileşirim artık..." Mutlu bir şekilde evine dönen Ahmet Amca, verilen ilaçları tam zamanında kullanmaya her zamankinden daha çok dikkat etti. Doktorun tavsiyelerine de harfiyen uydu. Kısa süre sonra ağrıları azalmış, rahatlamıştı.

(Kitap için yazarlar tarafından hazırlanmıştır.)

Okuduğumuz metinde olduğu gibi günlük hayatımızın her alanında çevremizdeki insanlarla iletişime geçeriz. Bu sırada iletişim şeklimiz, tutum ve davranışlarımız karşımızdakinin bizi anlaması ve sorunun çözümüne yardımcı olması açısından çok önemlidir.

"İletişim" duygu, düşünce ve bilgilerin her türlü yolla başkalarına aktarılmasıdır.

İletişim insanların olduğu her yerde vardır. Çevremizde olup bitenleri anlamak ve kendimizi çevremizdekilere anlatabilmek için iletişim kurarız. Konuşmamız, susmamız, yüz ifadelerimiz, oturuş biçimimiz, iletişim kurmak için yaptığımız bazı davranışlardır. Ağzımızdan çıkan sesler, çizdiğimiz resimler, konuştuğumuz dil, kullandığımız yazı ve yazı araç gereçleri iletişim kurmamıza yarar.

Aşağıdaki görsellerde günlük hayatımızda gerçekleştirdiğimiz iletişim örneklerini görüyorsunuz. Bu iletişim örnekleri hangi ortamlarda gerçekleşiyor? Söyleyiniz.

Görsel 1.2: İletişim Örnekleri

İletişim kurmanın birden çok yolu vardır ve iletişimimizi sağlayan çok sayıda araç mevcuttur. İletişim kurarken içinde bulunduğumuz ortama ve duruma göre doğru yöntem ve araçlar tercih etmeliyiz. Bu sayede iletişimimiz daha etkili olur. Kullandığımız yöntem ve araçlara göre iletişim üçe ayrılır.

Sözlü İletişim

Konuşarak kurduğumuz iletişimdir. Yüz yüze veya telefonla yaptığımız görüşmelerde kullanılır. Toplantılardaki konuşmalar sözlü iletişim şekillerine örnek olarak verilebilir.

Yazılı İletişim

Yazı kullanarak gerçekleştirdiğimiz iletişimdir. Mektuplar, faks mesajları, elektronik postalar, bültenler yazılı iletişime örnektir.

Sözsüz İletişim

Beden hareketleri, jestler, mimikler, ses tonu, fiziksel görüntü ve kıyafetler gibi sözel olmayan birçok unsuru içermektedir. Sözsüz iletişim, sözlü iletişimin niteliğini etkiler.

Gün içerisinde hangi iletişim yöntemlerini kullanıyorsunuz? Örnek veriniz.

Görsel 1.3: Mevlâna Celâleddîn-i Rumi (Temsili)

Aşağıdaki söz size ne ifade ediyor? Günlük hayatınızda bu sözü doğrulayacak bir durumla karşılaşıyor musunuz? Tartışınız.

Aynı dili konuşanlar değil, aynı duyguları paylaşanlar anlaşabilir.

Mevlâna Celâleddîn-i Rumi

Etkili iletişim kurmak çevremizdeki insanlarla ilişkilerimiz açısından çok önemlidir. İletişim sırasında bulunduğumuz ortamdaki eşyaları düzenleme şeklimiz, giysilerimiz de iletişimin bir parçasıdır. Sözlü iletişim sırasında, içinde bulunduğumuz duygu durumuna ilişkin ses tonumuz, vücut hareketlerimiz, yüz ifadelerimiz, konuşmanın içeriği kadar etkili olabilir. Kimi zaman beden dilimiz, söyleyeceğimiz sözlerden daha fazla mesaj verir. Kullanacağımız ifadeleri bilinçli ve samimi bir şekilde aktarmamız, etkili iletişimde çok önemlidir.

Etkili iletişim, kişinin gelişimine katkı sağladığı gibi topluma uyumunu da etkiler. Bu yüzden konuşmacı veya dinleyici olduğumuz durumlarda, etkili iletişime engel olacak tutum ve davranışlardan kaçınmalıyız. Aşağıda etkili iletişimi olumsuz etkileyen bazı sorunlar yer almaktadır.

Konuşmacıdan Kaynaklı Sorunlar	Dinleyiciden Kaynaklı Sorunlar
<ul style="list-style-type: none"> » İyi hazırlanmamış konuşma metni » Eksik bilgi ve mesaj verme » Yanlış anlaşılmaya neden olacak ifadeler kullanma » Aynı ses tonu ile sıkıcı konuşma » Dinleyiciye karşı ön yargılı olma » Dinleyicinin seviyesine uygun konuşmama 	<ul style="list-style-type: none"> » Dikkatsiz dinleme » Bilgi eksikliği » Ön yargılı dinleme » Geri bildirim yapmama » Yetersiz algılama, yanlış yorumlama » Soru sormama

İyi bir konuşmacı mısınız yoksa iyi bir dinleyici misiniz? Düşüncenizi sebepleri ile söyleyiniz.

**Sıra
Sizde**

Aşağıdaki metni okuyarak soruları cevaplayınız.

Bugün okuldan geldikten sonra derslerde öğrendiklerimi tekrar ettim. Bulduğum ilk fırsatta resim yapmaya başladım. İşte tam bu sırada kardeşim yanıma geldi:

-Canım çok sıkılıyor, top oynamaya çıkalım mı, dedi.

Ben ise onu duymazlıktan geldim. O, canının sıkıldığını söylerken yüzüne bile bakmadım. Tekrar dışarı çıkmayı teklif edince ona "Git başımdan!" dedim.

Ben böyle sert davranınca kardeşim sinirlendi. Bana yüksek bir ses tonuyla tehdit edercesine bir şeyler söyledi. Hızla odadan çıktı. Bu sırada sesimizi duyan annem yanıma geldi, kardeşimi de odaya çağırdı. Bize neden gürültü yaptığımızı sordu. Ben de kardeşim de birbirimize fırsat vermeden kendimizi savunuyor ve kızgınlıkla birbirimizi suçluyorduk.

Görsel 1.4

Görsel 1.5

Sustuğumuz bir anda annem söze başladı:

-Öncelikle sakın ve sessiz olmanızı istiyorum, dedi. Kardeşime ve bana sırayla söz hakkı verdi.

Saygı ve sevgi içerisinde, dikkatle dinleyince zaten büyük bir sorunumuzun olmadığını farkına vardık. İkimiz de hatalı davranmış ve birbirimize haksızlık etmiştik. Bunu fark edince sorun çözüldü.

(Metin yazarlar tarafından hazırlanmıştır.)

İki kardeş arasındaki iletişimi etkileyen tutum ve davranışları olumlu ve olumsuz olarak gruplandırınız.

Olumlu

-
-
-
-

Olumsuz

-
-
-
-

Aile bireylerinizle benzer bir durumla karşılaşmış olsaydınız nasıl davranırdınız? Söyleyiniz.

1. ÜNİTE

Yeni bir şehire taşındığınızı düşünün ve aşağıda verilen ortamlarda göstereceğiniz tutum ve davranışları yazınız.

Ortam	Tutum ve Davranışınız
Okulda	<ul style="list-style-type: none">...............
Arkadaşlarınızla	<ul style="list-style-type: none">...............
Mahallenizde	<ul style="list-style-type: none">...............

ANLATAMI YORUM

Ağlasam sesimi duyar mısınız,
Mısralarımda;
Dokunabilir misiniz,
Gözyaşlarıma, ellerinizle?
Bilmezdim şarkıların bu kadar güzel,
Kelimelerinse kifayetsiz olduğunu
Bu derde düşmeden önce.
Bir yer var, biliyorum;
Her şeyi söylemek mümkün,
Epeyce yaklaşmışım, duyuyorum;
Anlatamıyorum.

(Bütün Şiirleri / Orhan Veli Kanık)

Orhan Veli'nin şiirinde sizce iletişim yöntemlerinden hangileri vardır? Söyleyiniz.

Sıra
Sizde

Kutucuklarda yer alan deyim ve atasözlerinin olumlu ya da olumsuz hangi iletişim şekline uygun olduğunu işaretleyiniz. Atasözü ve deyimlere ait görselleri örnekte olduğu gibi çiziniz ve cümle içerisinde kullanınız.

Görseller	Olumlu	Olumsuz	Cümle
	İleri geri konuşmak		İnsanlar hakkında ileri geri konuşmak doğru değildir.
		✓	
	Bir söyle on dinle		
	Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır		
	Bir kulağından girip bir kulağından çıkmak		
	Ağızdan bal damlamak		
Siz de bir atasözü veya deyim yazarak cümle içinde kullanınız.		

Görsel 1.6

2. İLETİŞİMİN GÜCÜ

Hazırlık Çalışmaları

- İletişim kurmakta başarılı olmanızı sağlayan özelliklerinizi söyleyiniz.

OKUMA PARÇASI

İletişimde Kelebek Etkisi

Görsel 1.7

Bundan yıllar önce Avustralya'nın güneyinde büyük bir kasırga ortaya çıkar. Kuzeye doğru ilerleyen bu kasırga, Hindistan ve Çin'e ulaşır, belki de yüzbinlerce insanın hayatını etkileyecek iken hiç beklenmeyen bir gelişme yaşanır. Bu büyük kasırga aniden yönünü okyanusa doğru çevirir. Böylece büyük bir felaketten kurtulunur.

Bilim insanları büyük bir yıkıma yol açmasını bekledikleri bu fırtınanın nasıl yön değiştirip okyanusa yöneldiğini incelemeye başlar. Araştırmalarıyla şu sonuca ulaşırlar: Her yıl o dönemde, Avustralya'da kelebekler bir yerden başka bir yere göç ederlermiş. Bu göç esnasında o kelebeklerin kanatlarının o hafif çırpıntıları birleşerek bu muazzam gücün yön değiştirmesinde etkili olmuştur. (Bu hikaye, 1963 yılında Edward Norton Lorenz isimli bilim insanının ortaya attığı "Kelebek Etkisi Teorisi"nden esinlenerek hazırlanmıştır.)

Toplum içinde yaşayan bireyler birbirleri ile etkileşim içindedir. Bu nedenle her davranışımızın çevremizde bir etkisi vardır. Günlük hayatımızda çok küçük gibi görünen olumlu iletişim davranışları büyük etkiler meydana getirebilir. Kelebeklerin küçük kanat çırpışları gibi günlük yaşamımızda ortaya koyacağımız olumlu davranışlar belki de yukarıdaki hikayede olduğu gibi olumsuz durumların önüne geçebilir. Kelebek etkisi meydana getirebilmek için atmamız gereken ilk adım ailemizle ve çevremizle olan iletişimimizi artırmak olmalıdır. Küçük bir gülümsememizin, ağızımızdan çıkacak güzel bir sözün, karşılaştığımız bir kişiyle selamlaşmamızın ne kadar büyük bir etkiye sahip olduğunu göreceksiniz.

Toplumsal ilişkilerinizde kelebek etkisi oluşturabilecek davranışlar neler olabilir? Örnek veriniz.

Konuşmak birbirimizle ve çevremizle iletişim kurmamızın en kolay yoludur.

Tarihe damgasını vuran kişilerin ortak özelliklerinden birisi de etkili konuşma yetenekleridir.

Olumlu iletişimde nelere dikkat etmeliyiz, birlikte öğrenelim.

Görsel 1.8

Sözlü ve yazılı iletişimin en önemli unsuru dildir. Hangi iletişim yolunu seçersek seçelim Türkçeyi doğru kullanmalıyız. Karşımızdaki kişiye söylemek istediklerimizi sakın, açık, net ve doğru anlaşılacak şekilde ifade etmeliyiz.

"Hocam, bilge bir insan olmanın sırrı nedir?"

"Bileni can kulağıyla dinleyeceksin. Söylerken de ağzından çıkanı kulağın duyacak."

Görsel 1.9

Nasreddin Hoca olumlu iletişim kurabilmemiz için iletişimin hangi özelliklerine dikkatimizi çekmektedir? Açıklayınız.

Görsel 1.10

Etkili iletişim, hem doğru dinlemeye hem de doğru konuşmaya bağlıdır. Etkileyici konuşma ve etkin dinleme yapabilmek için kitap okuma alışkanlığı kazanmalıyız. Okuduğumuz her kitap kelime dağarcığımıza yeni kelimeler ekler. Bu da insanın daha fazla kavramla düşünebilmesini, kendisini daha iyi ifade edebilmesini ve karşısındakini daha iyi anlayabilmesini sağlar.

1. ÜNİTE

BİLİYOR MUSUNUZ?

İletişim sürecinde insanlar %7 oranında konuşulan sözleri, %38 oranında ses tonunu ve %55 oranında beden dilini dikkate alıyorlar. (Yusuf Özbilen, "Sözel Olmayan İletişim")

İletişim yalnızca sözel iletişimden ibaret değildir. Bedenin duruş biçimi, jest (el, kol ve baş hareketleri), mimik (yüz ifadeleri), giyim, göz teması, duruş mesafesi gibi sözel olmayan iletişim kanallarını doğru kullanmak etkili iletişim için gereklidir.

İletişime geçtiğimiz anda beden dilimiz karşımızdaki kişiyi olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilir. Konuşmacının bıraktığı ilk izlenim önemlidir. Bu yüzden beden dilini doğru kullanmak gerekir.

Ses tonumuz kullandığımız kelimelere farklı bir anlam katabilir. Konuşmada geçen cümlelerin duygu yönü ses tonu ayarlanarak verilebilir. Türkçeyi etkili kullanmak ve güzel konuşmak isteyenlerin kelimelerin vurgularına çok dikkat etmeleri gerekmektedir. Sesin kuvvetliliği veya zayıflığı, alçaklığı veya yüksekliği dinleyicinin her zaman ilgisini uyandırır.

Sıra Sizde

Aşağıdaki ifadeleri önce vurgusuz bir şekilde okuyunuz. Daha sonra da açıklamalarına uygun olarak vurgulu okuyunuz. İki okuyuş arasındaki anlam farkını kıyaslayınız.

1. "Gel, ne olursan ol gel." (İçten bir duruş ve ses tonu)
2. "Gel ablacığım, ağabeyim elmanın iyisi burada." (Pazarcının müşteriyi daveti)
3. "Sesimi duymuyor musun? Çabuk gel!" (Çocuğuna üç kez seslenmiş kızgın anne)

Görsel 1.11

Atatürk karşısındaki insanı dikkatli bir şekilde dinlemektedir. Siz konuşurken karşınızdaki kişi sizi aynı şekilde dinlerse ne hissedersiniz? Söyleyiniz.

Etkili ve doğru konuşma kadar etkili dinleme de iletişim için önemlidir. Bireysel ve toplumsal ilişkilerde etkili dinlemeye en az etkili konuşma kadar dikkat etmeliyiz. Karşımızdakini anlamak, onun vermek istediği mesajı doğru algılamak için çaba göstermeliyiz. Bunun için aşağıdaki etkili dinleme yöntemlerine dikkat etmeliyiz.

Etkili Dinleme İçin:

- Dikkatli bir şekilde dinlemeliyiz.
- Konuşmacıyı dinlediğimizi hissettirmeliyiz.
- Gerektiğinde soru sormak üzere dinlemeliyiz.
- Önemli kısımları not alarak dinlemeliyiz.

Görsel 1.12

İnsanın kendisini karşısındakinin yerine koyarak onun duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlamaya çalışmasına "empati" denir. Empati kurmak başka insanlarla iletişimimizin gücünü artırır. Empati kurmak konuşmacı ve dinleyici için önemlidir.

Kişiler arası ilişkilerde kullandığımız yargılayıcı, suçlayıcı sözlerin iletişimi olumsuz yönde etkilediğini unutmamak gerekir. Bu tür iletişime "Sen Dili" denir. "Ben Dili" ile konuşmak ise kişinin kendi duygu ve düşüncelerini ifade ederek iletişim kurmasıdır.

Ben dilinde kişi karşısındakine empati ile yaklaşır. Kendi düşüncesini ortaya koyarak yardımcı olmaya çalışır. Örneğin, geç kalan bir arkadaşımıza "Her zaman geç kalıyorsun!" demek yerine "Seni görmeyince meraklandım." demek olumlu bir iletişim biçimidir.

Aşağıdaki cümleleri ben diline çevirerek karşılarındaki boşluğa yazınız.

Sen Dili	Ben Dili
Derslerine hiç çalışmıyorsun!	
Hiçbir zaman odanı toplamıyorsun!	
Benimle her zaman bağırarak konuşuyorsun.	
Kardeşinle sürekli kavga ediyorsun.	
Beni hiç dinlemiyorsun.	
Sürekli telefonunla oynuyorsun.	
Hiçbir zaman yemeğini bitirmiyorsun!	

Anadolu İnsanın Sessiz İletişimi

OKUMA PARÇASI

Dolaylı iletişim insanların iletişimde tercih ettiği yöntemlerden biridir. Bazen duygu ve düşüncelerimizi telefonumuzdaki semboller ile ifade ederiz. Anadolu insanı da bazen konuşmak yerine renklerle, sembollerle, motiflerle duygu ve düşüncesini ifade eder. Bu yöntemlerden birisi de dünyada "Türk Danteli" olarak tanınan iğne oyaasının motifleridir. Anadolu kadını oylarla sadece başörtüsünü süslemez, onları âdeta birer sözsüz iletişim unsuru olarak kullanır. İğne oyasıyla sevgi, acı, pişmanlık, öfke, düş kırıklığı, mutluluk gibi duygularını dile getirir.

Görsel 1.13: Oyalı Yazma

Örneğin eşine kızan bir bayan acı biber oya-sı örter. Kayınvalidesine iyi bir mesaj iletmek isteyen yeni gelin, çayır çimen oyaası işlenmiş yemeni hediye eder. Aramız çayırılar gibi püfür püfür, çimenler gibi iç açıcı olsun diye...

Özellikle Mudurnu yöresinde yapılan çınar yaprağı oyaası, uzun ömür ve bilgelik temennisi için işlenir. Portakal çiçeği oyaası doğumla ölümü, gençlikle olgunluğu ifade eder. İnsanımız sadece oyların motiflerinde anlatmamış duygularını... Bir diğer ifade yöntemini de halı ve kilim dokumalarında görürüz. Anadolu insanı geçmişten günümüze yaşamını, görsel anlatımındaki zengin ifade gücüyle dile getirir. Bu

bakımdan halı ve kilim sadece bir yer yaygısı değildir. Aynı zamanda, onu dokuyan kişinin duygularını ve kültürel yaşantısını gösteren bir simgedir. Osmanlı toplumundan da birkaç örnek verelim. Eğer bir evin camında sarı çiçek varsa "Benim evimde hasta var. Ey sokaktan geçenler sakın bağırp rahatsız etmeyesiniz." demektir.

Bir başka incelik de evlerin kapı tokmaklarında görülür. Kapılarda iki tokmak bulunur. Bunlardan büyük olanı kalın, küçük olanı da ince ses çıkartır. Eve yabancı biri veya misafir gelmiş ise kalın sesli tokmağı tıklar, ev sahibi ona göre hazırlığını yaparak kapıyı açar. (Nazlı Buğdaycı'nın "Her Düşümünde Bir Anlam Gizli: İğne Oyaası" ile Öznur Özding'in "Halı ve Motif" adlı makalelerinden düzenlenmiştir.)

Görsel 1.14: Kilim

Görsel 1.15: Kapı Tokmağı

Anadolu insanının karşısındakini incitmeden duygularını aktarmak için kullandıklarına benzer yöntemler günümüzde de kullanılıyor mu? Örnek veriniz.

Sıra
Sizde

Derslerimizde daha başarılı olabilmek için çalışma programları yaparız. Şimdi de insanlarla olan iletişimimizde daha başarılı olabilmek için kullanabileceğimiz olumlu iletişim yollarını içeren örnekteki gibi günlük bir plan yapalım.

GÜNLÜK OLUMLU İLETİŞİM PLANIM

Zaman	Zaman Aralığında Çevremdeki Kişilerle Kurabileceğim Olumlu İletişim Yolları	Uyguladım mı?	
		Evet	Hayır
Okulda			
Evde	- Aile bireylerine uyanınca günaydın derim.		
Alışverişte	- Kasiyere yaptığı işlem için teşekkür ederim.		
Akrabalarımınla birlikte			
Arkadaşlarımla birlikte			

Lütfen bu planı düzenli olarak uygulamaya çalışınız. Bir haftalık uygulama sonrası aileniz ve çevrenizle olan iletişiminizi gözden geçiriniz. Herhangi bir değişiklik hissettiniz mi? Arkadaşlarınızla paylaşınız.

3. HIZLI İLETİŞİM GÜÇLÜ TOPLUM

Hazırlık Çalışmaları

- İletişim araçlarını kullanmadığınız bir gün düşünün. Günlük hayatınız nasıl etkilenirdi? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

OKUMA PARÇASI

Görsel 1.16

İletişimin Serüveni

Geçmişte insanlar kitlelere ulaşmak için farklı yöntemler kullanmıştır. Roma Senatosu aldığı kararları papirüsten üretilen bir çeşit kâğıda yazdırmıştır. Papirüsleri senato duvarına astırarak alınan kararları halka duyurmuştur. Tarihteki medya örneklerinden birisi de bu papirüslerdir.

Biz de ise eskiden tellallar önemli haberleri halka açık yerlerde davul eşliğinde bağırarak duyurmuştur. Camilerin minarelerinden de köy veya mahalle halkına duyuru yapılmıştır.

İletişim alanındaki buluşların en önemlilerinden biri hiç kuşkusuz Gutenberg (Gutenberk)'in XV. yüzyılda icat ettiği matbaadır. İnsan yaşamının toplumsal, bilimsel, kültürel ve siyasi alanlara en temel katkısı bu büyük buluş sağlamıştır. Matbaa toplumların değişimini, gelişimini sağlayan itici bir güç olmuştur. Matbaanın bulunuşu gazeteciliğin gelişmesine ve bir meslek olarak ortaya çıkmasına yol açmıştır. Böylece iletişimin en önemli araçlarından biri olan gazete insanların yaşamına girmiştir. (Kitap için yazarlar tarafından hazırlanmıştır.)

İnsanlık tarihi boyunca haberleşme için farklı araçlar kullanılmıştır. Bu araçların çeşitliliği ve fonksiyonları zamanla gelişim göstermiştir. Ülkemizde 1927'de radyonun, 1968'de televizyonun faaliyete geçmesi yeni iletişim araçlarının hayatımıza hızla girmesini sağlamıştır.

İkili iletişim amacıyla kullandığımız bazı araçlar, teknolojik gelişmeler sonucu sosyal haberleşme aracı hâline gelmiştir. Örneğin telefon iki kişi arasında sözlü-ışitsel bir iletişim aracı olarak kullanılıyordu. Günümüzde akıllı telefon ışitsel, görsel ve birçok fonksiyonu olan etkileşimli bir araç hâline gelmiştir.

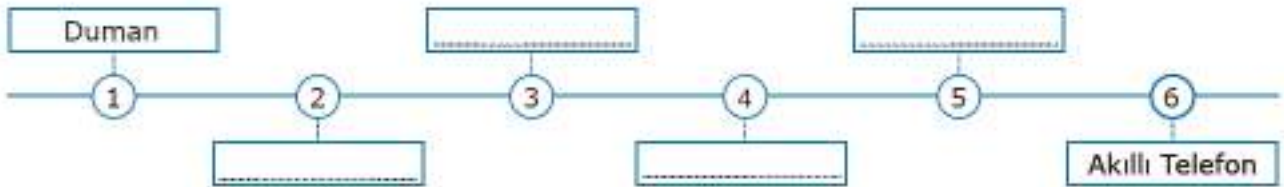
Görsel 1.17

Teknoloji sayesinde iletişim araçlarının çeşitliliği artmıştır. Günümüzde görsel, işitsel, hem görsel hem de işitsel birçok iletişim aracı kullanıyoruz. Geleneksel iletişim araçları yanında kitle iletişim araçlarının çeşitliliğinin artması "medya" kavramını ortaya çıkarmıştır.

Medya; gazete, dergi, radyo, televizyon ve Genel Ağ gibi kitle iletişim araçlarının tümünü kapsayan genel bir terimdir. Özellikle Genel Ağ'ın getirdiği özgür ve geniş alan kitlelerin seslerini duyurmasını kolaylaştırmıştır. Medyanın, sosyal iletişim ve etkileşim gücü artmıştır. Bu gelişmeler günümüzde "sosyal medya" ve "dijital medya" kavramlarını ortaya çıkarmıştır.

Geçmişte ve günümüzde kullanılan iletişim araçlarını belirleyerek aşağıdaki zaman çizelgesine örnekte olduğu gibi yazınız. Sosyal değişimde en fazla etkisi olan aracın hangisi olduğunu tartışınız.

Okulunuzda yapacağınız bir etkinlik için hangi iletişim araçlarıyla duyuru yaparak arkadaşlarınızın katılımını artırabilirsiniz? Söyleyiniz.

Görsel 1.18

Günümüz toplumunda medya araçlarının iletileri işitsel ve görsel olarak aktarması medyanın etkisini artırmaktadır.

Olaylardan haberdar olmak, toplumsal gelişmelere uzak kalmamak veya eğlenmek için medya sürekli takip edilmektedir. Medya, doğal olarak insanların düşüncelerini, kararlarını ve davranışlarını etkilemektedir. Medyanın sosyal değişim ve etkileşimdeki rolü, her geçen gün artmaktadır.

1. ÜNİTE

Görsel 1.19: Eğitim Bilişim Ağı (EBA)

Günümüzde iletişim aracı olarak kullanılan Genel Ağ, bilgiye ve habere ulaşmamızda kolaylık sağlamaktadır. Bu durum Genel Ağ üzerinden eğitim (e-eğitim) anlayışını ortaya çıkarmıştır. E-eğitim ilköğretimden yükseköğretime kadar eğitimin bütün kademelerinde fırsat eşitliğine katkı sağlamıştır.

Günümüzde Genel Ağ, haberi ve bilgiyi pek çok kaynaktan alabilme imkânı sunmaktadır. Bu da bireylerin kişisel gelişimlerine olumlu katkı sağlamıştır.

Genel Ağ üzerinden ticaret imkânı, bireylerin alışveriş yapma alışkanlıklarını da değiştirmektedir. Sanal market veya e-market alışveriş, yeni bir ekonomik kültür anlayışı ortaya çıkarmıştır.

Görsel 1.20: E-market alışverişi

 turkiye.gov.tr

Devletin Kısayolu
e-devlet kapısı

Görsel 1.21: E-devlet Genel Ağ adresi

Kitle iletişim araçlarındaki gelişmeler aynı zamanda devlet hizmetlerine de yansımıştır. Devlet ile birey arasındaki ilişki yavaş yavaş elektronik ortama taşınmaktadır. Artık pek çok sınav başvurusu, yazışma ya da devlet kurumlarıyla ilgili işlemler Genel Ağ ortamında yapılabilmektedir.

Çalışmalarına hız verilen e-devlet projesi ile vatandaşlara daha hızlı hizmet verilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca çeşitli devlet kurumları kötü alışkanlıkları bırakma, trafik kurallarına uyma gibi konularda medya yardımıyla insanlara ulaşmaktadır.

Günümüzde hangi iletişim aracı insanlar üzerinde daha etkilidir? Bunun sebebi nedir? Söyleyiniz.

Görsel 1.22: Sosyal Medya

simgeler ve yazı karakterleri yeni bir iletişim kültürü ortaya çıkarmıştır. Bu kültürün etkisiyle selam, ne yapıyorsun, merhaba, kendine iyi bak gibi kelimelerin yerine kısaltmalarının kullanılması dilde yozlaşma ve bozulmayı beraberinde getirmiştir. Genel Ağ kullanımının yaygınlaşmasıyla yabancı kökenli sözcükler âdeta dilimizi esir almaya başlamıştır. Tamam yerine "okey", güle güle yerine "bye" sıklıkla kullanılmaya başlamıştır. Genel Ağ ortamında kullanılan bu dil ne yazık ki gerçek hayattaki etkilemektedir. Kullanıcılar hislerini, duygularını, düşüncelerini, ruh halini yansıtırken simgelere başvurabilmektedir. Sürekli simgelerin kullanılması dilin niteliklerine zarar vererek dili zedeleyebilmektedir.

Devletimiz medya ve iletişim araçlarının özellikle çocuklarımıza olan etkisini sağlıklı hâle getirmek için tedbirler almaktadır.

RTÜK (Radyo ve Televizyon Üst Kurulu), radyo, televizyon ve Genel Ağ faaliyetlerini düzenlemek ve denetlemekle görevlendirilmiştir. Bu kurum akıllı işaretler gibi projeler geliştirerek başta çocuklar olmak üzere aileleri bilinçlendirmeye çalışmaktadır. Yine bu amaçla Millî Eğitim Bakanlığı ve RTÜK iş birliğiyle "Medya Okuryazarlığı" projesi hazırlanmış ve uygulanmıştır. Medya okuryazarlığı dersinin amacı öğrencinin medya karşısında pasif bir alıcı olmak yerine medyayı okuyabilecek bilince ulaşmasını sağlamaktır. Aynı zamanda ekranda izlediklerini "gerçeklik" ve "kurgu" bakımından ayırt etme becerisi kazandırmaktır.

Medya sosyal, ekonomik ve eğitim yaşantımızda köklü değişimler meydana getirdiği gibi kültürümüzü de etkilemiştir. Medyanın görsel, işitsel yayınları kültürel değişimlere neden olduğu gibi farklı kültürler arasındaki etkileşimi de arttırmaktadır. İletişimin dünyada yaygınlaşması, toplumları da birbirine yakınlıştırmıştır. Bu durum kültürel alışverişi hızlandırmış, toplumların birbirlerinin deneyimlerinden yararlanmalarının yolunu açmıştır.

Bilgisayar, akıllı telefon ve Genel Ağ kullanımı bireyler arasındaki iletişimi artırmıştır. Ancak sosyal medya kullanımı ve mesajlaşma sırasında kullanılan ifadeler,

MEDYA OKURYAZARLIĞI

Görsel 1.23

1. ÜNİTE

Günümüzde artık hemen hemen her aile bireyinde akıllı telefon ve Genel Ağ var. Bireyler arasındaki iletişim akıllı telefon ve Genel Ağ kullanımının artmasıyla değişime uğramıştır. Önceleri aile büyüklerine bayram ziyaretleri yapılırken; şimdi birçok akrabamıza bir bayram mesajı yazmakla yetiniyoruz.

Görsel 1.24

Cep telefonunun icadı ile sosyal hayatta neler değişti?

- Arkadaşlarınızla 6 gruba ayrılınız.
- Her bir grup bir şapka rengi (aşağıdaki 6 renkten) belirlesin.
- Her grup 5 dakika içinde kendi şapka renginin gerektirdiği düşünme şekliyle oluşturduğu fikirleri listelesin.
- Grubun şapka rengine uygun fikirleri seçtiğiniz grup sözcüsü aracılığıyla sınıfta paylaşınız.
- Bütün görüşlerden yola çıkarak akıllı telefon ve Genel Ağ kullanımıyla ilgili ortak bir sonuca varınız.
- Olumlu ve olumsuz yönlerini, fayda ve zararlarını çeşitli yönlerden değerlendiriniz.

Şapkalar	Görüşler
Beyaz şapka : (Tarafsız ve objektiftir. Bilimsel ve net bilgiler verilir)	
Kırmızı şapka : (Duygusal bir bakış açısı vardır)	
Siyah şapka : (Karamsar ve kötümserdir, olumsuz yönler odaklanır)	
Sarı şapka : (İyimser ve olumlu düşünme ile ilgilidir.)	
Yeşil şapka : (Yaratıcılık ve yeni fikir üretme ile ilgilidir.)	
Mavi şapka : (Mavi serinkanlılığı temsil eder. Özetleyici ve birleştiricidir)	
Değerlendirme	
Temel Bilgiler: Duygular: Fırsatlar: Tehditler: Yeni çözümler: Ortak ve farklı yönler:	

Sıra
Sizde

Aşağıda verilmiş olan medya araçlarının kullanım amacını örnekte olduğu gibi işaretleyiniz.

Medya Aracı	Haber	Eğitim	Eğlence	Alışveriş	Sosyal Medya
Gazete	✓				
Radyo					
Televizyon					
Telefon					
Bilgisayar ve Tablet					
Akıllı Telefon, Genel Ağ					

Bir iletişim aracı seçerek bu aracın insanlar arasındaki iletişimi nasıl sağladığını yazınız.

Seçtiğiniz iletişim aracının sosyal hayatınızdaki değişime etkisini açıklayınız.

Medya araçlarının kültürel değişime etkisi ile ilgili düşüncenizi yazınız.

Kültürel Değişime Etkisi		
Medya Aracı	Olumlu	Olumsuz

4. İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ

Hazırlık Çalışmaları

- Kitle iletişim araçlarını kullanırken nelere dikkat etmeliyiz? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

Örnek Olay

Görsel 1.25

Güzel bir cumartesi sabahıydı erkenden uyanarak kitle iletişim özgürlüğü ile ilgili bir araştırma yapıyordum. Kahvaltı vakti gelince mutfağa geçtim. Annem sabah haberlerini dinliyor, babam iş yerine gitmek için hazırlanmış keyifli bir şekilde gazetesini okuyordu. Tam bu sırada annemin cep telefonu çaldı. Arayan Erzurum'da yaşayan teyzemdi. Annem teyzem ile konuştuktan sonra telaşlı bir şekilde babama "Bey suç duyurusunda bulunmak için Cumhuriyet Savcılığına gidiyoruz. Benden habersiz kişisel bilgilerimi sosyal medyada kullananlar olmuş" dedi. Babam ise annemin isteğini kabul etmekle birlikte bir sonuca ulaşacağımız konusunda kararsız olduğunu söyledi. Bunun üzerine araştırma yaparken *Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'nun* Meclis tarafından kabul edilmesi ile ilgili bir haber gördüğümü ve suçluların mutlaka yaptıklarından dolayı cezalandırılacağını söyledim. (Kitap için yazarlar tarafından hazırlanmıştır.)

Yukarıdaki metinde olduğu gibi günlük hayatımızda kitle iletişim araçlarını kullanırken çeşitli sorunlarla karşılaşabiliriz. İletişimle ilgili bir sorunla karşılaştığımızda haklarımızın ve sorumluluklarımızın neler olduğunu bilmek çok önemlidir.

İletişim, gerekli ve önemli bir ihtiyaç olmasının yanı sıra temel bir insan hakkını da ifade etmektedir. Kitle iletişim özgürlüğü haber, bilgi ve düşüncelerin iletişim araçları vasıtasıyla serbestçe elde edilebilmesi, açıklanabilmesi ve yayılabilmesini sağlar.

Kitle iletişim özgürlüğü, insanların kendilerini söz, yazı, resim gibi yollarla ifade etmesi anlamına gelen düşünceyi açıklama özgürlüğü ile ilişkilidir.

Kitle iletişim özgürlüğü içerisinde bireyin sözlü, yazılı veya basılı bilgi ve düşünceyi arama, edinme ve ulaştırma özgürlüğü olan doğru bilgi alma hakkı da bulunur.

Kitle iletişim araçlarını kullanırken bize ait yazı, resim, bilgi ve verilerin izinsiz olarak başkalarının eline geçmesi tehlikesi vardır. Örneğin sosyal medyada paylaştığınız görsellerin kötü amaçlı yazılımlarla ele geçirilip sizin isteğiniz dışında kullanılması bilişim suçları kapsamına girer. Bilişim suçu, Genel Ağ ve bilgisayar teknolojileri aracılığıyla kişi haklarının ihlal edilmesidir. Bu durum aynı zamanda özel hayatın gizliliğinin ihlal edilmesi suçu kapsamına girer. Böyle bir olayla karşılaştığınız zaman yasal haklarınızı kullanmalısınız. Bunun için Cumhuriyet Başsavcılığına veya kolluk kuvvetlerine ebeveynlerinizle birlikte başvurabilirsiniz.

İletişime dayalı hak ve özgürlüklerimizi aşağıdaki diyagrama örnekteki gibi yazınız.

1. ÜNİTE

İletişim araçlarını kullanırken sahip olduğumuz hak ve özgürlüklerimiz Anayasamız tarafından güvence altına alınmıştır.

- **Madde 20:** Herkes, özel hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir...
- **Madde 22:** Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır...
- **Madde 26:** Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir...

İletişime dayalı hak ve özgürlüklerimizi dikkate alarak elde ettiğimiz kazanımlarımızı ve örnek davranışlarınızı tablodaki uygun yerlere yazınız.

Hak ve Özgürlüklerim	Kazanımlarım	Örnek Davranışlarım
Haberleşme Hürriyeti	İstediğim herhangi bir iletişim aracını kullanabilirim.	İzmir'deki dedemi cep telefonumdan arayarak onunla hasret giderdim.
Özel Hayatın Gizliliği		
Düşünce Özgürlüğü		
Haber Alma Hakkı		
Fikir Özgürlüğü		
Bilgi Edinme Hakkı		
Toplantı ve Dernek Kurma Hakkı		
Kitle İletişim Araçlarından Yararlanma Hakkı		
İfade Özgürlüğü		
Haber Yapma Hakkı		

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'nde çocukların kitle iletişim özgürlüğünden doğan haklarının korunmasını sağlayan maddeler vardır.

Sözleşme çocukların her konuda görüşlerini özgürce ifade edebilmesine ve bu görüşlerinin dikkate alınmasına önem verir. Yaşadığı toplumda çocuğu bağımsız bir birey olarak tanımlayarak haklarını güvence altına alır.

MADDE**12**

Taraf devletler görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.

MADDE**13**

Çocuk düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir. Bu hak ülke sınırları ile bağlı olmaksızın yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir.

MADDE**17**

Taraf devletler kitle iletişim araçlarının önemini kabul eder. Çocuğun özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlaki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar.

Görsel 1.26

**Sıra
Sizde**

Kitle iletişimi ve düşünce özgürlüğü konusunda uygulanmasını istediğiniz bir madde tasarlayınız.

1. ÜNİTE

Akıllı Cihazlardaki Gizli Tehlike

Görsel 1.27

Veri paylaşımına izin veren akıllı cihazların yaygınlaşması kötü amaçlı yazılımları da beraberinde getiriyor. Çeşitli işletim sistemlerine yerleşen kötü amaçlı yazılımlar özel hayatımızın gizliliğine zarar verebilir.

Kullandığınız programlar ve uygulamalar sürekli bizimle ilgili veriler topluyor. Toplanan veriler önemsiz görülebilir. Ancak bütün akıllı cihazlarınızdan elde edilen veriler bir araya geldiğinde hayatımızla ilgili detaylı bir resim sunuyor. Bu veriler kötü amaçlı kişilerin ellerine geçtiğinde ise yaşayabileceğimiz gizlilik ve güvenlik sorunları hayal edemeyeceğimiz bir boyuta ulaşabiliyor. *(Genel Ağ haberinden düzenlenmiştir.)*¹

Haber metninde olduğu gibi dijital ortamda kişisel verilerin çalınmasını önlemek için ne gibi tedbirler alınabilir? Söyleyiniz.

Bir kitle iletişim aracı seçerek bu aracı kullanım amacınızı, aracı kullanırken dikkat etmemiz gereken hak ve özgürlüklerinizi, karşılaşılabileceğiniz sorunları ve çözüm yollarını aşağıdaki boşluklara yazınız.

Kullanacağım kitle iletişim aracı

Kullanış amacım

Kullanım sırasında hak ve özgürlüklerim

Karşılaşılabileceğim sorunlar

Sorunların çözüm yolları

Medyanın kitle iletişiminde önemli görevleri ve sorumlulukları vardır. Doğru haber yapma ve yayma bunların başında gelir. Tarafsız olmak ve özel hayata saygılı olmak medya ve basın yayın kuruluşlarının uyması gereken ilkelere aittir. Medya yayınları çocukların yaşına uygun dil, müzik, mizah, karakterler ve öyküler kullanmalıdır. Medya yayınları çocukların gelişimine ve aile yaşamına zarar verecek olursa medya yayınına sansür (yayın yasağı) getirilebilir.

BİLİYOR MUSUNUZ?

Televizyon programlarında uyarı amacıyla “akıllı işaretler” kullanılmaktadır. Akıllı işaretler televizyon programlarının yaş grubumuza uygunluğu konusunda bize programı izlemeden önce uyarı verir. RTÜK (Radyo ve Televizyon Üst Kurulu) tarafından hazırlanan bu işaretler bize sorumluluk yükler. Bu sorumluluk gelişimimize ve yaşımıza uygun olmayan programları izlememektir.

**Sıra
Sizde**

Aşağıda akıllı işaretler verilmiştir. Bu işaretlerin ne anlama geldiğini altlarında verilen boşluğa yazınız.

Görsel 1.28: Akıllı İşaretler

Kimi zaman kişisel haklarımıza, kitle iletişim özgürlüğümüze veya özel hayatımızın gizliliğine müdahale edilmiş olabilir. Böyle durumlarda haklarımız ve haklarımızı arama yollarını bilmek vatandaşlık sorumluluğumuzdur. Örneğin basın yayın organlarında hakkımızda gerçeğe aykırı bir yayın yapılabilir. Bu durumda yayının mahkeme yoluyla düzeltilmesini (tekzip) isteyebilirsiniz.

Örnek Tekzip Metni

Bugün ajans kaynaklı olarak ÖSYM sınavlarında öğrencilere şeker yerine üzüm dağıtılacağı yönünde haberler yayımlanmış ise de Merkezimiz Başkanlığının bu konuda bir çalışması bulunmamaktadır. Bilgi edinilmesi ve gerekli düzeltmenin yapılmasını talep ederiz.

ÖSYM Başkanlığı

Yukarıda ÖSYM'nin kamuoyunda yayınlanan yanlış bilgi içeren bir habere yönelik tekzip metni verilmiştir. Siz de bir konu belirleyerek konuya ait tekzip metni örneği yazınız.

1. ÜNİTE

İletişim araçlarından yararlanırken sahip olduğumuz haklar olduğu gibi sorumluluklarımız da vardır. İletişim araçlarıyla düşüncelerimizi özgürce açıklarken başkalarının özel hayatına müdahale edemeyiz. Başkalarının özel bilgi, resim ve yazılarını izinsiz kopyalayamayız. Bize ait hak ve özgürlüklerin tüm bireyler içinde geçerli olduğunu unutmamalıyız.

Aşağıda verilen özgürlüklerimizin karşılıklarına sorumluluklarımızı yazınız.

Özgürlük	Sorumluluk
İfade özgürlüğü	İfadeleriyle kamu düzenine, kamu sağlığı ve ahlakına ya da başkalarının hak ve özgürlüklerine zarar vermemeli.
Düşünceyi açıklama özgürlüğü	
Düşünceyi yayma özgürlüğü	
Özel yaşamın gizliliği	
Kitle iletişim özgürlüğü	Çocukların esenliğine zarar verebilecek bilgi ve belgeler içeren araç ve yayınlardan uzak durmak.

**Sıra
Sizde**

Arkadaşlarınızla birlikte bir okul gazetesi çıkaracaksınız. Hazırlayacağınız okul gazetesinin hangi prensiplere uygun olması gerektiğini öğrendiklerinizden yola çıkarak yazınız.

Yapılması Gerekenler

Dikkat Edilmesi Gerekenler

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

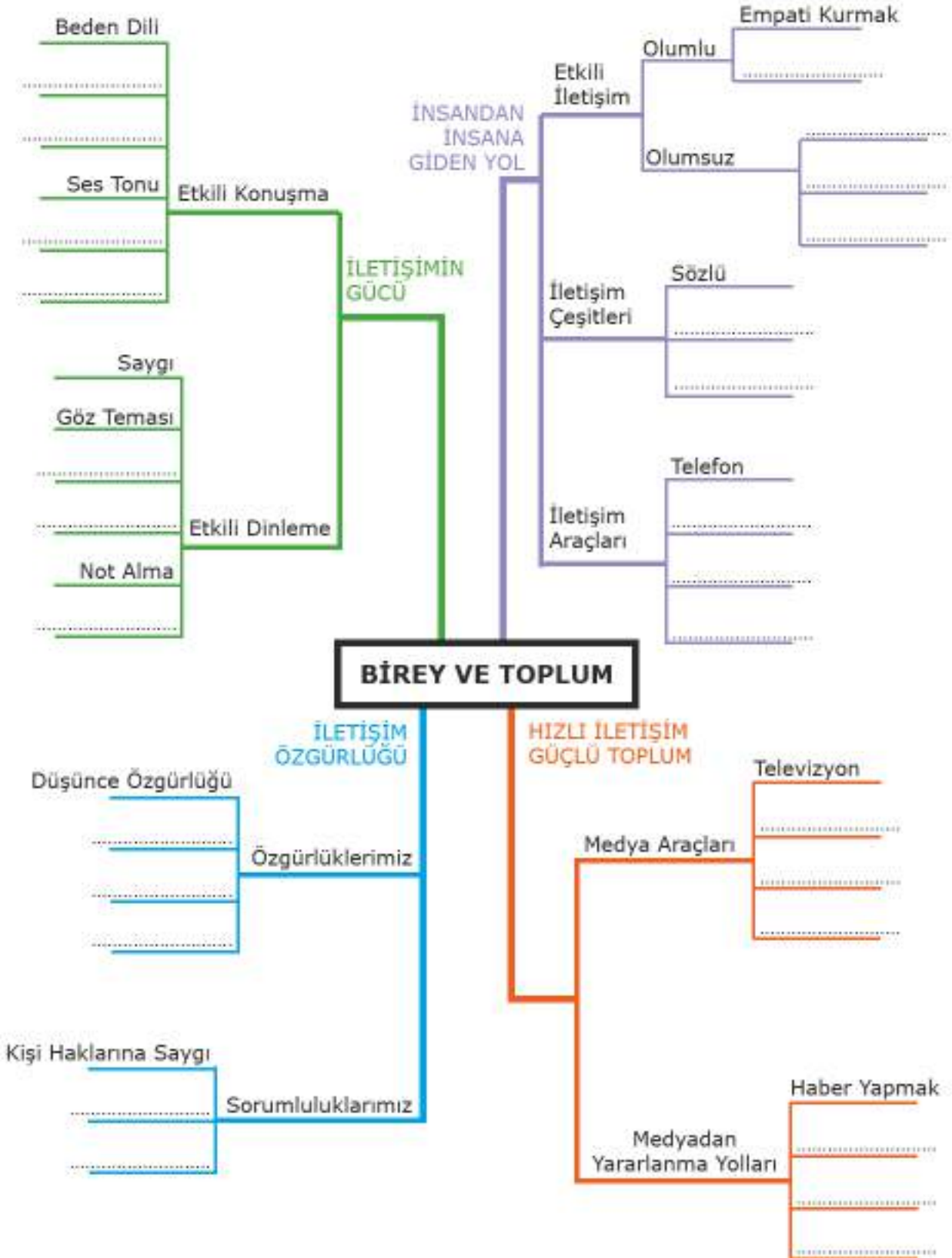
.....

.....

.....

.....

Ünite görsel özetleyicisindeki boşlukları uygun ifadelerle dolduralım.

DEĞERLENDİRME SORULARI

Aşağıda verilen ifadelerden doğru olanların başına "D", yanlış olanların başına "Y" yazınız. Yanlış olduğunu düşündüğünüz ifadelerin altındaki boşluğa doğrusunu yazınız.

() 1. İnsanlarla iletişim kurmak sadece yazı yolu ile mümkündür.

() 2. Konuşurken sesimizin tonunun sürekli aynı düzeyde olması dinleyicinin dikkatinin dağılmasına neden olur.

() 3. Akıllı işaretler, izleyeceğimiz programın yaş grubumuza uygunluğu konusunda bizi uyarır.

() 4. Herkes özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir.

() 5. Suç işlenmesini önlemek amacıyla mahkeme kararı olmadan bir kişinin evi aranabilir.

Aşağıda verilen kelimeleri kullanarak cümlelerdeki boş bırakılan yerleri doldurunuz.

(medya, beden dili, RTÜK, özel hayat, olumlu, olumsuz, tekzip, sansür)

1. Yayın kuruluşunun düzeltme haberi yayınlamasına adı verilir.

2. radyo ve televizyon yayınlarını denetleyen kurumdur.

3. Etkili iletişim için konuşmalarımızı ile desteklemeliyiz.

4. Öğüt verme ve nutuk çekme iletişimimizi yönde etkiler.

5. Gazete, televizyon, Genel Ağ gibi kitle iletişim araçlarının tümünü kapsayan terime denir.

Aşağıdaki soruların doğru cevaplarını işaretleyiniz.

1. Okuldan eve dönerken arkadaşı Mithat ile karşılaşan Hatice, gülümseyerek "İyi günler" demiş ve arkadaşına nereye gittiğini sormuştur. Mithat'ın verdiği cevapları dinlemeden, ona hoşça kal bile demeden yoluna devam etmiştir.

Siz Hatice'nin yerinde olsaydınız olumlu iletişim kurarken nasıl davranırdınız?

A) Arkadaşımın verdiği cevabı dikkatle dinler ve ondan ayrılırken vedalaşırdım.

B) Hiç selam vermeden yoluma devam ederdim.

C) Arkadaşımın söylediklerine önem vermezdim.

D) Arkadaşıma sürekli kendimden bahsederdim.

2. İnsanın karşısındakini dikkatli dinlemesi ve anlamaya çalışması etkili iletişim kurmanın şartlarından biridir.

Bu bilgiye göre aşağıdaki konuşmalardan hangisi doğru bir iletişim biçimi değildir?

- A) Annem ne zaman bana bir şeyler anlatsa onu heyecanla dinlerim.
- B) Karşımdaki konuşurken gözlerine bakar, söylediklerini anlamaya çalışırım.
- C) Sürekli konuşmak isterim, herkesin de beni dinlemesini beklerim.
- D) Katıldığım konferanslarda konuşmacının söyledikleriyle ilgili not alırım.

3. "Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır."

Yukarıdaki atasözünde iletişim ile ilgili olarak anlatılmak istenen durum aşağıdakilerden hangisinde en doğru olarak verilmiştir?

- A) Kullandığımız dil ve konuşma tarzımız karşımızdakini etkilememizi sağlar.
- B) İletişim sadece konuşularak yapılır.
- C) Sadece açık sözlü olanlar iletişim kurabilir.
- D) Etkili iletişim kurmanın yolu beden dilini iyi kullanmaktan geçer.

4. Kitle iletişim araçlarının sayısının ve çeşitliliğinin artması birçok alanda hayatımızı etkilemektedir.

Aşağıdakilerden hangisi bu durumun sonuçlarından değildir?

- A) Haberlere kolayca ulaşabilme imkânı sunmuştur.
- B) Bireylerin iletişim kurma biçimini değiştirmemiştir.
- C) Bilgi sahibi olmayı kolaylaştırmıştır.
- D) Bireylerin kişisel gelişimlerine katkıda bulunmuştur.

5. Akşam ailesiyle televizyon izleyen Eren, izlediği programda olumsuz örnek oluşturabilecek bazı sahnelerin olduğunu görmüş ve bu durumdan rahatsız olmuştur.

Eren bu durumun düzeltilmesi için ne yapmalıdır?

- A) RTÜK'e başvurarak denetlenmesini istemelidir.
- B) Tekzip yazısı yayınlanmasını istemelidir.
- C) Sansür uygulanmasını istemelidir.
- D) Kamuoyu oluşturarak tepkisini dile getirmelidir.

Aşağıdaki sorunun cevaplarını verilen boşluğa yazınız.

"Ne kadar bilirsen bil söylediklerin karşındakinin anladığı kadardır."

Mevlâna Celâleddîn-i Rumi

Mevlâna Celâleddîn-i Rumi'nin yukarıdaki sözü iletişim kurarken dikkat etmemiz gereken kurallardan hangilerine dair mesaj vermektedir? Yaşantınızdan bu kurallara uygun davranışlarınıza yönelik örnekler veriniz.

ÜNİTE 2

KÜLTÜR VE MİRAS

Konular

1. Beylikten Cihan Devletine
2. İnsanı Yaşat ki Devlet Yaşasın
3. Avrupa'da Uyanış
4. Değişen Dünyada Değişen Osmanlı
5. Osmanlıdan Kalan Mirasımız

Kavramlar

Neler Öğreneceksiniz?

- Osmanlı Devleti'nin ortaya çıkış sürecini etkileyen faktörlerin farkına varacaksınız.
- Osmanlı Devleti'nin gaza ve cihat anlayışı ile istimâlet politikasını öğreneceksiniz.
- Avrupada meydana gelen bilim, kültür ve sanat alanındaki gelişmeleri ve bunların Osmanlı Devleti'ne etkilerini öğreneceksiniz.
- Osmanlı Devleti'nde yenilik hareketleri sonucunda meydana gelen toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunacaksınız.
- Osmanlı Devleti'nin kültür, sanat ve estetik anlayışı hakkında örnekler verebileceksiniz.

1. BEYLİKTE CİHAN DEVLETİNE

Hazırlık Çalışmaları

- Bir devletin kurulduğu coğrafya o devlete ne gibi katkılar sağlayabilir? Söyleyiniz.

13. yüzyılın sonlarında Ertuğrul Gazi'nin oğlu Osman Bey'in kurduğu küçük bir beylik dünya tarihinin gördüğü en güçlü devletlerden biri haline geldi. Şimdi Kayı boyunun Anadolu'ya girişinden kök saldıği topraklara kadar uzanan serüvenine kısaca göz atalım.

Malazgirt zaferinden sonra yurt edinmek için Anadolu'ya gelen boylardan biri de Kayılardı. Türkiye Selçuklu Sultanı I. Alaeddin Keykubat, eski gücünü yitirmiş olan, taht kavgaları ile uğraşan Bizans Devleti sınırına uç beyleri yerleştiriyordu. Selçuklu Sultanı Alaeddin Keykubat, Ertuğrul Bey idaresindeki Kayıları ilk olarak Ankara yakınlarındaki Karacadağ yöresine yerleştirdi. Daha sonra Kayılara Söğüt ve Domaniç yörelerini yaylak ve kışlak olarak verdi.

Harita 2.1: Kayıların Anadolu'ya Gelişi

Harita 2.2: Anadolu Beylikleri, XIV. Yüzyıl Başları

Kösedağ Savaşı'nda (1243) Türkiye Selçuklu Devleti, Moğollara karşı ağır bir yenilgi aldı ve yıkılış sürecine girdi. Tarihçi İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Moğolların Türkiye Selçuklu Devleti üzerindeki baskısının bir iktidar boşluğunu ortaya çıkardığını belirterek bu durumun Anadolu'nun çeşitli bölgelerine yerleştirilen Türkmen boylarının bağımsızlıklarını ilan etmesine yol açtığını söylemektedir. Böylece Anadolu'da İkinci Beylikler Dönemi başladı. Osman Bey de bu dönemde beyliğini kurdu.

Söğüt ve çevresini yurt edinmesi Osmanlı Beyliği'ne önemli avantajlar sağlamıştır.

Bölgenin Ekonomik Avantajları

Osmanlı Beyliği'nin yurt edindiği topraklar Bizans İmparatorluğu'nun büyük kent ve kasabaları ile komşuydu. Önemli ticaret yolları üzerindeki bu şehirler ile yapılan ticaretten Osmanlı Beyliği önemli gelir elde ediyordu. Buraların fethedilmesi mevcut ekonomik kaynakların Osmanlı Beyliği'ne geçmesini sağladı.

Komşu Devletlerin Siyasi Durumu

Osmanlı Beyliği kurulduğu sırada Anadolu'da ve Balkanlarda güçlü devletler yoktu. Bu durum Osmanlı Beyliği'nin büyümesini kolaylaştırmıştır. Bu dönemde Bizans İmparatorluğu iç karışıklıklarla uğraşmaktaydı. Bizans İmparatoru kimi zaman kendisine bağlı "tekfur" denilen bölgesel yöneticilere bile söz geçiremiyordu.

Coğrafyanın Sağladığı Avantajlar

Anadolu'daki beyliklerin çoğunluğu birbirleriyle komşuydu. Bundan dolayı topraklarını genişletebilmek için birbirleriyle mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Osmanlı Devleti ise bulunduğu konumun sağladığı avantaj ile mücadelesinin çoğunu komşusu olan Bizans Devleti ile yapmıştır. Cihat olarak nitelendirilen bu mücadele diğer beylikler arasında Osmanlıya olan sempatinin artmasını sağlamıştır. Bu durum doğudan yeni gelen konargöçer Türklerin Osmanlı topraklarını tercih etmelerine neden olmuştur.

Aşağıda Osman Bey Dönemi'nde beyliğin kurulduğu coğrafyanın bazı özellikleri verilmiştir. Bu özelliklerin hangilerinin olumlu hangilerinin olumsuz olduğunu işaretleyiniz.

Durum	Olumlu	Olumsuz
Bir uç beyliği olarak kurulmuştur.		
Kurulduğu bölgede Hristiyan halk çoğunluktadır.		
Denize kıyısı yoktur.		
Moğol baskısından uzak konumdadır.		
Bizans İmparatorluğu'na bağlı tekfurlarla komşudur.		
Kurulduğu bölge önemli ticaret yolları üzerindedir.		

Osman Gazi 1257 veya 1258'de Söğüt'te doğdu. Babası Ertuğrul Gazi 1281'de öldüğünde üç oğlu hayattaydı. Gündüz, Saru Yatı (Savcı) ve Osman Bey. Osman Gazi yaşça kardeşlerin en küçüğü idi. Ancak atılganlığı ve lider karakteriyle ön plana çıktığı için Ertuğrul Gazi'nin sağlığında babasının vekilliğini yapmaya başlamıştı. Osman Bey, bu yüzden 1281'de kardeşlerinin itirazı olmadan aşiretin başına geçti.

...Osman Gazi 1288'de Karacahisar'ı fethetti ve burayı kendisine merkez edindi. Osmanlı Beyliği'nin ilk merkezi, Eskişehir'e 7 kilometre uzaklıkta, sarp bir tepe üzerinde bulunan ve bugün mevcut olmayan Karacahisar Kalesi'dir. Osman Gazi, bu kaleyi fethederek İznik'ten İstanbul'a giden ana yola da hâkim oldu. Ayrıca Karacahisar'ın fethiyle "tefur" adıyla anılan Bizans valilerine savaş başlattı ve bölgeyi bir gaza alanı haline getirdi. (Erhan Afyoncu, Sorularla Osmanlı İmparatorluğu s.40)

Osman Bey'in Karacahisar'ı fethetmesi beyliğe ne gibi faydalar sağlamıştır? Yazınız.

Karacahisar'ın ardından Osman Bey Bizans tekfurlarından İnegöl, Bilecik, Yarhisar ve Yenışehir'i almıştır. Artık Osmanlı Devleti'nin hedefinde Bizans'ın iki önemli şehri olan İznik ve Bursa vardır.

Osman Bey, Anadolu'daki diğer Türkmen beyleriyle mücadeleye girişmeyerek akıllıca bir yol izlemiştir. Bu davranışının olumlu neticesini Koyunhisar Savaşı (1302) sırasında görmüştür. Osman Bey, Bizans kuvvetlerine karşı çevresindeki Türkmen beylerinden yardım istediği zaman Türkmen beyleri yardım isteğine olumlu cevap vermişler ve yardım göndermişlerdir.

Bir İmparatorluk ordusuna karşı kazanılan Koyunhisar Savaşı Osman Bey'in şöhretini artırmıştır. Civar beyliklerin gazileri zafer sonrası onun bayrağı altında toplanmaya başlamıştır.

Osman Bey'in İpek Yolu üzerinde yer alan Bursa'yı fethetmek istemesinin sebepleri neler olabilir? Yazınız.

BİLİYOR MUSUNUZ?

Tarihçiler Osmanlı Devleti'nin kuruluş tarihi konusunda farklı fikirler ileri sürmüşlerdir. Karacahisar'ın fethinden sonra hutbe okutulmasını ve kadı atanmasını bağımsızlık ilanı olarak gören tarihçiler 1299 tarihini kuruluş yılı olarak kabul etmişlerdir. Halil İnalcık gibi bazı tarihçilerimiz ise 1302'de Koyunhisar'da Bizans'a karşı elde edilen zafer sonrası Osmanlı Devleti'nin bağımsızlığa kavuştuğunu kabul ederler. Halil İnalcık, Osman Gazi'nin Koyunhisar Savaşı'ndan sonra lider konumuna geldiğini ve devletin kuruluşunun tamamlandığını söylemiştir.

Osmanlının Rumeli'ye Geçişinin İlk Adımı: Çimpe Kalesi

Bursa ve İznik'i fetheden Orhan Bey başarılı bir komutan ve devlet adamı olduğunu göstermiştir. Orhan Bey Karesi Beyliği'nin topraklarını alınca Osmanlı Devleti'nin sınırları denize ulaştırmıştır. Karesi Beyliği'nin deniz gücünün Osmanlıya geçmesi bundan sonraki fetihlerde deniz kuvvetlerinden yararlanılmasını sağlamıştır. Osmanlı Devleti'nin bundan sonraki yeni hedefi Çanakkale Boğazı'nın Avrupa kıyıları olmuştur. Rakipleriyle taht mücadelesine giren Bizans İmparatoru Kantakuzen (Kantakuzin) Orhan Bey'in yardımı ile tahtını korumayı başardı. Karşılığında ise Gelibolu'da küçük bir kale olan Çimpe'yi Türklere verdi. Osmanlı Devleti'nin Rumeli'deki ilk toprağı olan bu küçük kale yeni bir dönemin başlangıcı oldu. Avrupa yönüne yapılacak seferler için burası önemli bir üs vazifesi gördü.

Görsel 2.1: Çimpe Kalesi Mevkii, Çanakkale

Osmanlı kuvvetlerinin Rumeli'ye geçişleri Çimpe Kalesi ile sınırlı kalmadı. Orhan Bey'in büyük oğlu Süleyman Paşa önderliğinde Gelibolu Yarımadası'nın önemli yerleri Türkler tarafından hızla fethedildi. Osmanlı Devleti ele geçirdiği topraklarda kalıcı olabilmek için "iskân politikası" adı verilen bir yöntem uyguladı.

Osmanlı Devleti uyguladığı iskân politikasıyla fethedilen bölgeyi Türkleştirmek ve İslamlaştırmak istemiştir. Süleyman Paşa Rumeli'deki kaleleri fethedince Orhan Bey'e "Rumeli şehir ve kalelerindeki Hristiyan aileleri Karesi vilayetine geçirip onların yerine de Anadolu'nun güneyinden konargöçer Türkmenleri, gönüllü gazileri, gaza eden dervişleri ve kendi arzusuyla gelip yerleşmek isteyen köylüleri gönderip iskân eylemek gerek." demiştir. Orhan Bey de bu özellikteki aileleri Rumeli'ye göndererek iskân ettirmiştir. Böylece bu topraklar imâr ve iskân edilirken aynı zamanda üretim elde edilen ve vergi alınan topraklar haline gelmiştir.

Osmanlı Devleti'nin iskân politikası doğrultusunda neler yaptığını yazınız.

1.
2.
3.

2. ÜNİTE

Toplumsal ve Ekonomik Yapı

Devletin sınırlarının genişlemesinde ve fetihlerin gerçekleşmesinde güçlü ekonomik ve toplumsal yapının katkısı büyüktür.

Osmanlı Devleti'nde yönetici ve askerî sınıf dışında kalan kesime "reaya" denilirdi. Kasaba ve şehirlerde oturan ticaretle uğraşan tüccarlar, meslek sahibi olan esnaflar ile köylüler ve konargöçerler bu gruba dâhildi.

Osmanlı Devleti'nin büyük bir siyasi güç olmasında Ahi teşkilatının sağlamış olduğu sosyal ve ekonomik desteğin katkısı büyüktür. Toplumsal yardımlaşma ve beraberliğe katkısının yanı sıra esnaf ve zanaatkarların yetiştirilmesi ve şehir ticaretinin canlılığının sağlanmasına büyük katkı sağladılar.

Görsel 2.2: Konargöçer Türkmenler (Temsilî)

Osmanlı nüfusunun büyük kısmı köylerde yaşamaktaydı. Köylüler ise daha çok tarım ile uğraşırlar ve ürettikleri ürünlerin bir miktarını vergi olarak verirlerdi. Köylülerin büyük çoğunluğu devletin kendilerine tahsis ettiği çiftlikleri işleten ailelerden oluşmaktaydı.

Konargöçerler hayvancılıkla uğraşırlar, şehirlerin et, yağ, yoğurt, tereyağı ve peynir ihtiyaçlarının çoğunu karşılarlardı. Ordunun gıda ihtiyacını karşılamak yanında nakliye hizmeti de verirlerdi. Konargöçerler ayrıca kasaplık, kereste yapımı ve kale tamirciliği yaparlardı. Vergi ödemeyenler yolların, geçitlerin ve kalelerin korunmasına yardımcı olurlardı.

Osmanlı Devleti'nin ekonomisinin temeli tarıma dayanıyordu. Kuruluştan itibaren doğru toprak politikalarının uygulanması tarım sektörünü sürekli canlı tuttu. İskân politikası sayesinde üretim sürekli hâle getirilerek boş topraklar ekonomiye kazandırıldı.

Osmanlı Devleti fetihlerle belirli ticaret yollarının denetimini ele geçirerek ülkede ekonominin canlanmasını sağladı. Ticaret yolları üzerindeki kervanlardan ve pazarlardan alınan vergiler devletin önemli ekonomik kaynakları arasındaydı.

BİLİYOR MUSUNUZ?

Osmanlı toplumu barış ve kardeşlik içerisinde yaşardı. Örneğin herhangi bir mahallede iki kişi arasında küskünlük olursa mahalle halkı bir araya gelir ve birkaç gün içerisinde küskünleri barıştırırlardı. Eğer barıştıramazlarsa dört gözle bayram beklenir bayramlar barışın ve kardeşliğin vesilesi yapılırdı.

Mahallerde bir paşanın konağının karşısında ekonomik durumu iyi olmayan birisinin evi de bulunabilirdi. Evlerin kapı ve pencereleri genellikle karşılıklı birbirlerine açılırdı. Komşular pencereden pencereye sohbet ederlerdi.

Osmanlı Devleti'nde Askerî Yapı

Osmanlı Devleti'nin sınırlarının kalıcı ve hızlı olarak genişlemesinde askerî teşkilat önemli rol oynamıştır.

Osman Gazi Söğüt'e yerleştiğinde ilk fetihleri gönüllü askerler ile yapmıştır. Orhan Bey zamanında ise *yaya* ve *müşellem* adıyla ilk düzenli ordu kurulmuştur. Ancak fetihlerin devamlılığı ve toprakların güvenliği için daha çok askere ihtiyaç vardı.

Osmanlı Devleti'nin asker ihtiyacını karşılamak için bulduğu çözümleri iki Osmanlı askerinin anlatımıyla inceleyelim.

"Ben Kapıkulu Ocağı'nda görevli bir yeniçeri askeriyim. Üç ayda bir *ulufe* adı verilen maaş alırım. Savaş zamanı orduya katılır, savaş dışında başkentin güvenliğini sağlarız. Balkanlarda yaşayan gayrimüslim bir ailenin çocuğu idim. Köyümüze gelen askerler tarafından ailemin rızasıyla köyden alınarak Anadolu'da bir Türk ailenin yanına yerleştirildim. Daha sonra başkente gelerek Acemi Ocağı'nda askerlik eğitimi aldım. Buna '*Devşirme Sistemi*' denir. Devletten aldığım maaşla iyi bir birikim yaptım. Seneye emekli oluyorum. Askerlik süresince başka bir işle uğraşmamız ve evlenmemiz yasaktır."

Görsel 2.3:
Yeniçeri Askeri
(Temsili)

Görsel 2.4: Timarlı Sipahi (Temsili)

"Bizler başkent dışında yaşayan askerleriz. Osmanlı ordusunun en kalabalık gücünü bizler oluşturuyoruz. Devlet bize doğrudan maaş vermez. Bize bakmakla yükümlü tuttuğu kişilere timar ismi verilen *dirlik* toprağı verir. Timar sahipleri elde ettiği gelirin bir kısmı ile bizim bütün masraflarımızı karşılar. Savaş zamanı hızla orduya katılırız. Barış zamanı ise atlarımızla savaş talimi yapar ve ihtiyaçlarımızı karşılayan timar sahibinin topraklarındaki üretimi denetleriz. Aynı zamanda bulunduğumuz bölgenin güvenliğini de sağlarız. Hem timar topraklarında yaşadığımız hem de atlı askerler olduğumuz için bize *Timarlı Sipahiler* denir."

Yukarıdaki metne göre Osmanlı Devleti'nin hızla güçlenip büyümesine timar sisteminin ne gibi faydaları olmuştur? Yazınız.

Divan Teşkilatı

Osmanlı Devleti'nin siyasi bir güç olarak ortaya çıkmasında devlet yönetim yapısının da büyük payı vardır. Orhan Bey zamanında kurulmuş olan Divan Teşkilatı, devlet işlerinin görüşüldüğü ve karara bağlandığı en önemli yönetim organıdır. Alanında uzman kişilerden oluşan divan teşkilatı padişaha devlet idaresinde yardımcı olurdu. Ancak son kararı padişah verirdi. Ayrıca çözülemeyen şeri ve hukuki davaların karara bağlandığı en yüksek mahkeme ve idari makamıdır.

Divan toplantısı sabah namazından sonra başlar ve öğleye kadar devam ederdi. Divanda tecrübeli ve alanında uzman devlet adamları görev yapardı.

Sadrazam (veziriazam), padişahın vekili ve yardımcısıdır. Padişahın mührünü taşırdı. Fatih Sultan Mehmed Dönemi'nden itibaren divan toplantılarına başkanlık etmeye başladı. Padişah sefere katılmadığı zaman orduyu komuta ederdi.

Vezirler ise daha çok askerî ve siyasi işlerden sorumluydular. Devlet idaresinde veziriazama yardım ederlerdi. Osmanlı Devleti büyüdükçe sayıları arttı.

Kazaskerler, divan toplantılarında büyük davalara bakar, kadıların ve müderrislerin atamalarını yaparlardı. Önceleri bir tane iken sayıları toprakların genişlemesiyle ikiye çıkmıştır. Anadolu ve Rumeli kazaskeri olarak adlandırıldılar.

Defterdarlar, bütçenin hazırlanması ve devletin diğer mali işlerinden sorumludurlar. Devletin gelir ve giderlerinin hesaplanması işlerinden sorumludur. Anadolu ve Rumeli defterdarı olmak üzere ikiye ayrılırdı.

Nişancı, divan toplantılarında alınan kararlara ve diğer belgelere padişahın imzası demek olan tuğrayı çekmekle görevlidir. Ayrıca fethedilen yeni toprakların gelirlerine göre devlet görevlilerine dağıtımını yapardı.

Reisülküttap, devletin ilk dönemlerinde nişancıya bağlı olarak çalışan kâtiplerden biriydi. Zamanla devletin dış işlerinden de sorumlu oldu. Padişah fermanlarına uygun olarak emirleri yazmak, yabancı devletlerden gelen mektupları tercüme etmek ve bunlara cevap vermek görevleriydi.

Şeyhülislam, divanın sürekli üyesi değildir. Ancak gerekli olduğunda divan toplantılarına katılmıştır. Divan toplantılarında alınan kararların dine uygun olup olmadığına karar vermiştir. Şeyhülislamın verdiği kararlara "fetva" denilmektedir.

Kaptan-ı Derya, Osmanlı Devleti'nde donanma komutanıdır. Kanuni zamanında divanın asıl üyesi olmuştur. Deniz seferinde olmadığı zamanlarda divan toplantılarına katılırdı. *(Kitap için yazarlar tarafından hazırlanmıştır.)*

Görsel 2.5: Divan Toplantısı (Temsilî)

Sıra
Sizde

Osmanlı Devleti'nin siyasi güç olarak ortaya çıkış sürecini etkileyen faktörler ile ilgili diyagramı örneklerde olduğu gibi tamamlayınız.

Osmanlı Devleti'nin Kurulduğu Coğrafyanın Sağladığı Avantajlar

- Fetihlerin yönü Bizans toprakları olmuştur.

-
-
-

- Fethedilen topraklar imâr ve iskân edildi.

-
-
-

İskân Politikasının Sağladığı Faydalar

Toplumsal ve Ekonomik Yapının Sağladığı Faydalar

- Toplumsal barış ve huzur sağlanmıştır.

-
-
-

- Tımar sistemi ile devlet büyük bir mali yükten kurtulmuştur.

-
-
-

Askerî Yapının Sağladığı Faydalar

Kuruluşundan İstanbul'un Fethine Kadar Osmanlı Devleti'nin Siyasi Durumunu Saat Yönünde İnceleyiniz

II. MURAD DÖNEMİ (1421 - 1451)

- İstanbul'ı kuşattı fakat alamadı.
- Anadolu'da düzeni sağladıktan sonra Macarlarla 1444 yılında Edirne-Segedin Antlaşması'nı imzalayarak tahtı 12 yaşındaki oğlu II. Mehmed'e bıraktı.
- Avrupalı devletler anlaşmayı bozunca oğlunun da ısrarı ile tekrar tahta geçti.
- 1444 yılında Varna Savaşı'nda Haçlı ordusunu bozguna uğrattı.
- 1448 II. Kosova Savaşı'nda intikam isteyen Haçlıları tekrar yendi. Bu savaş ile Avrupalıların Türkleri Balkanlardan çıkarma ümidi kalmadı.

I. MEHMED (ÇELEBİ) DÖNEMİ (1413 - 1421)

- Yıldırım Beyazid'in oğulları arasındaki taht mücadelesinden başarıyla çıktı.
- Fetret Devri'ne son vererek devlette düzeni sağladı.
- Osmanlı Devleti'nin ikinci kurucusu olarak da kabul edilir.
- Bu dönemde Osmanlı tarihinin ilk deniz savaşı Venediklilerle yapıldı.
- Amcası tarafından çıkartılan Düzmece Mustafa İsyanı'nı bastırdı.
- Kaybedilen toprakların bir kısmını geri aldı.

I. BEYAZİD (YILDIRIM) DÖNEMİ (1389 - 1402)

- İstanbul'u kuşatan ilk Osmanlı padişahıdır.
- İstanbul'u kurtarmak için gelen Haçlıları Niğbolu Savaşı'nda (1396) yendi.
- Anadolu'da Osmanlı siyasi birliğini sağladı.
- İstanbul'u ikinci kez kuşattı.
- Anadolu Hisarı'nı yaptırdı.
- Timur ile 1402 yılında yaptığı Ankara Savaşı'nı kaybetti ve esir düştü.
- Osmanlı Devleti'nde 11 yıl süren *Fetret (duraklama) Devri* başladı.

OSMAN BEY DÖNEMİ (1299 - 1324)

1

- Söğüt'te 1299 yılında bağımsızlığını ilan etti.
- Bilecik'i alınca başkent yaptı.
- Bizans ile ilk savaş olan Koyunhisar Savaşı'nı kazandı (1302).
- İlk Osmanlı parasını bastırdı.

2

ORHAN BEY DÖNEMİ (1324 - 1362)

- Bursa'yı fethederek başkent yaptı.
- Bizans'ı Maltepe (Palekanon) Savaşı'nda yendi. İznik ve İzmit alındı.
- Karesioğulları Beyliği'ni aldı. Osmanlı Devleti ilk deniz kuvvetine sahip oldu.
- Çimpe Kalesi alındı. Rumeli'ye geçiş sağlandı.
- Yaya ve müselleme adıyla ilk düzenli orduyu kurdu.
- İlk kez divan teşkilatını kurdu.
- İznik'te ilk medreseyi açtı.

3

I. MURAD HÜDAVENDİGAR DÖNEMİ (1362 - 1389)

- Edirne'yi 1363 yılında alarak başkent yaptı.
- Haçlılar ile yapılan ilk savaş olan Sırpsındığı Savaşı'nı kazandı.
- Germiyanogullarından çeyiz yoluyla Kütahya'yı, Hamitoğullarından parayla Isparta ve çevresini aldı.
- I. Kosova Savaşı'nda haçlıları yendi (1389). Ancak savaş alanını gezerken bir Sırp askeri tarafından şehit edildi.
- İlk defa "sultan" unvanını kullandı.
- İlk defa Tımar Sistemi'ni uyguladı.
- Devşirme Sistemi'ni ve Yeniçeri Ocağı'nı kurdu.

2. İNSANI YAŞAT KI DEVLET YAŞASIN

Hazırlık Çalışmaları

- Osmanlı Devleti, bünyesindeki farklı din, millet, mezhep ve kültüre sahip insan topluluklarını uzun yıllar bir arada yönetmeyi nasıl başarmış olabilir? Tartışınız.

OKUMA PARÇASI

ŞEYH EDEBALI'NIN OSMAN GAZİ'YE NASİHATI

Ey oğul, artık beysin! Bundan sonra öfke bize, uysallık sana. Güceniklik bize, gönül almak sana. Suçlamak bize, katlanmak sana. Acizlik bize, hoş görmek sana. Çatışmalar, anlaşmazlıklar bize, adalet sana. Kötü söz, şom ağız, haksız yorum bize, bağışlamak sana. Bölmek bize bütünlemek sana...

Güçlüsün, kuvvetlisin, akıllısın, kelamlısın! Ama bunları nerede ve nasıl kullanacağını bilmezsen, öfken ve nefsin bir olup aklını yener. Sabah rüzgârlarında savrulur gidersin. Daima sabırlı, sebatlı ve iradene hâkim olasan.

...

- Ey oğul! Sabretmesini bil. Vaktinden önce çiçek açmaz. Şunu da unutma, *insanı yaşat ki devlet yaşasın!*
- Ey oğul! Ananı, atanı say. Bereket büyüklerle beraberdir.
- Bu dünyada inancını kaybedersen yeşilken çorak olur, çöllere dönersin.
- Azminden dönme. Çıktığın yolu, taşıyacağın yükü iyi bil.
- Her işin gereğini vaktinde yap. *İnsanı yaşat ki devlet yaşasın!*
- Açık sözlü ol. Her sözü üstüne alma. Gördüğünü söyleme, bildiğini bilme.

...

- Unutma ki yüksekte yer tutanlar aşağıdakiler kadar emniyette değildir.

...

- Bilesin ki atın iyisine doru, yiğidin iyisine deli derler.
- Ey oğul! İşin ağır, işin çetin, gücün kula bağlı. Allah yardımcın olsun...

(www.eskisehirkulturenvanteri.gov.tr genel ağ adresinden düzenlenmiştir.)

Sıra
Sizde

Yukarıdaki metinde Ahi Teşkilatının liderlerinden Şeyh Edebalı, damadı Osman Bey'e devlet idaresi ile ilgili tavsiyelerde bulunmaktadır. Şeyh Edebalı'nın nasihatlerinde askeri, siyasi ve ekonomi konuları yerine insan unsuru üzerinde durduğunu görüyoruz. Bunun sebebi ne olabilir? "İnsanı yaşatmak" ifadesi ile neyi anlatmak istemiştir? Tartışınız.

Osmanlı tarihçisi Aşıkpaşazade Osmanlı fetihlerinin kalıcı olmasında Abdalân-ı Rum (Dervişler), Ahîyân-ı Rum (Ahiler), Bacîyân-ı Rum (Kadınlar), Gazîyân-ı Rum (Gaziler ve Alpler) adı verilen teşkilatların da büyük katkısı olduğundan bahseder.

Fetihler sadece silah yoluyla gerçekleşmemiştir. Askerlerden önce fethedilecek bölgeye gidip insanların gönüllerini kazanmaya çalışan kişilerin de fetihlerde büyük rolü vardır. Bu gönüllü insanlara derviş manasına *gelen abdâl* veya *Abdalân-ı Rum* deniliyordu. Bu dervişlerin faaliyetleri Anadolu'da İslâmiyet'in yayılmasını sağladı. Şehir ve kasabalara yerleşen dervişler, toplumun bütün kesimleriyle yakın temas kurdu. Halk arasında gaza ve cihad anlayışını yaydılar. Bu durumun Osmanlı Devleti'nin siyasi güç olarak ortaya çıkmasında önemli katkısı oldu. Bunlar Anadolu'nun manevi mimarları Yunus Emre, Hacı Bektâş-ı Veli gibi şahsiyetlerin yolundan gidiyorlardı.

BİLİYOR MUSUNUZ?

Rumi kelimesi Anadolu'ya ait olan, Anadolu'lu anlamında kullanılmaktadır.

Bursa'nın Fethinde Abdallar

Bursa'nın fethinde Buhara'dan gelen dervişlerin de önemli roller üstlendiği söylenir. Bursa kuşatmasında susuzluktan perişan olan askerlere ayran dağıtarak susuzluklarını gideren Doydu Baba, askerlerin morallerini yükseltmeye çalışan Abdal Murad gibi şahsiyetler buna örnek verilebilir.

Seyyah İbn Batuta ve Ahiler

İbn Batuta ve arkadaşları Denizli'den geçerken dükkanlarından çıkan bazı kimselerin yollarını keserek kendilerini götürmek istediğini görür. Başka bir grup ise buna engel olmaya çalışırken aralarında kavga çıkar. Yollarının eşkıyalar tarafından kesildiğini zanneden İbn Batuta ve arkadaşları işin aslını öğrenince çok sevinir. Ahilerin kendilerini misafir etmek için tartıştıklarını anlayınca çok şaşırır.

Görsel 2.6: İbn Batuta (Temsili)

Çağını Aşan Bir Kadın: Fatma Bacı

Ahilik Teşkilatının kurucusu Ahi Evran'ın eşidir. Kendisine *Kadın Ana*, *Kadıncık Ana* diye de hitap edilen Fatma Hatun sosyal hayatta kocası Ahi Evran kadar etkili bir kadındır. Fatma Bacı dünyada ilk örneklerden biri olan ve kadınlardan oluşan bir sivil toplum örgütü kurmuştur. Kadınlardan oluşan bu birlik el sanatlarıyla ekonomiye katkı sağladığı gibi gerektiğinde vatan savunmasında da yer almıştır.

Ahilerle Kayseri'de dokumacılık yapan ve kendilerine "Bacı" denilen kadınlar Moğol istilasına karşı erkekler ile direnmişler ve bizzat çatışmaların içerisinde yer almışlardır.

Kadına değer vermeyen toplumların sağlam temeller üzerinde durması mümkün değildir. Osmanlının büyümesinde "Bacıân-ı Rum" denilen kadınların da büyük rolü vardır. Gerekliğinde vatan savunmasına katılan bu kadınlar kültürel, sanatsal, sosyal ve ekonomik alanlarda önemli katkılar sağlamışlardır.

Görsel 2.7: Fatma Bacı (Temsili)

BİLİYOR MUSUNUZ?

Ünlü Seyyah İbn Batuta'nın, İznik'i ziyaretleri sırasında şehrin yöneticisi olarak Orhan Bey'in eşi Nilüfer Hatun'dan bahsetmesi de kadınların o dönemdeki konumu hakkında bize bilgi verir.

?

Eski Türklerde "yiğit, cesur" insanlara "alp" denilirdi. Anadolu'ya gelince bu insanlara "alp-eren" denilmesinin sebebi ne olabilir? Tartışınız.

Gazi Akçakoca

Osman Gazi'nin yakın silah arkadaşlarından. Orhan Bey zamanında da Konuralp ile beraber fetih hareketlerine katılmıştır. Fetihlerde büyük yararlılık gösteren Akçakoca'ya duyulan sevgi ve hürmetin bir ifadesi olarak Kocaeli ilimize ve Düzce'nin Akçakoca ilçesine ismi verilmiştir. Akçakoca gibi gazi ve alpler vatan uğruna canını bile vermekten çekinmeyen *gaza* ve *cihat* ruhu ile hareket eden kahramanlardır. Bunlara *Gaziân-ı Rum* da denilmektedir.

Görsel 2.8: Akçakoca, Osman Gazi ve Konuralp Heykelleri

Fetih ve Fatih

Osmanlı fetih siyasetinin başarılı olmasında padişahların kişiliği ve yetenekleri de önemli rol oynar. Bu padişahlardan biri de Fatih Sultan Mehmed'dir.

Kendisinden önce birçok ünlü ve güçlü hükümdarın başaramadığı bir fethi gerçekleştiren Fatih Sultan Mehmed'i "Fatih" yapan özelliklerini kısaca tanıyalım.

Küçük yaştan itibaren iyi bir eğitim almıştır. "Avni" lakabıyla şiirler yazacak kadar edebiyat bilgisine, topların tasarımı yapacak kadar matematik ve mühendislik bilgisine sahiptir. Ayrıca Fatih'in padişah olduktan sonra da çeşitli ilimleri tahsil için hoca tayin edip her gün belli saatte ders dinlediği söylenir. Farsça, Arapça, Yunanca, Sırpça, Slavca ve İtalyancayı öğrendiği bilinmektedir.

Görsel 2.9: Minyatür (Nusret Çolpan, İstanbul'un Fethi)

Harita 2.4: II. Murad Dönemi Osmanlı Devleti Toprakları (1421-1451)

Osmanlının Asya ve Avrupa toprakları arasındaki bütünlüğünü engelleyen İstanbul'un alınması gerekiyordu. İstanbul önemli ticaret yollarının üzerinde bulunması nedeniyle ekonomik açıdan da önemliydi. Hz. Muhammed'in "Konstantinopolis (İstanbul) bir gün mutlaka fethedilecektir. Onu fetheden asker ne güzel asker, onu fetheden komutan ne büyük komutandır." hadisi de tüm Müslümanların hayalini süslüyordu. Ayrıca Bizans, haçlıları Osmanlı'ya karşı kışkırtıyordu.

Aşağıdaki görselleri dikkatle inceleyiniz. Görsellerde yer alan yapı ve araçların yapılış amacı nedir? Tartışınız.

İstanbul'un Fethi İçin Yapılan Hazırlıklar

Görsel 2.10: Rumeli Hisarı

Görsel 2.11: Havan Topları

Görsel 2.12: Şahi Topları (Temsili)

Görsel 2.13: Mancinıkların Hazırlanması (Temsili)

Fatih Sultan Mehmed'in fetih için yaptığı tüm hazırlıklar yaşamış olduğu çağın bilim ve teknolojisinden de faydalandığını göstermektedir. Bu teknolojinin de yardımıyla II. Mehmed 54 gün içerisinde geçilmez sanılan surları yıkıp fethi gerçekleştirmiştir.

Aşağıda İstanbul'un fethinin Türk ve dünya tarihi açısından sonuçları verilmiştir. Hangisinin Türk, hangisinin dünya tarihi açısından önemli olduğunu örnekteki gibi işaretleyiniz.

	Türk Tarihi	Dünya Tarihi
Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğü sağlandı.	✓	
Orta Çağ sona erdi ve Yeni Çağ başladı.		
Doğu Roma İmparatorluğu (Bizans) yıkıldı.		
Kuruluş Dönemi sona erdi ve Yükselme Dönemi başladı.		
İpek Yolu'nun denetimi Osmanlı Devleti'nin eline geçti.		
Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki fetihleri kolaylaştı.		
İstanbul Osmanlı Devleti'nin başkenti oldu.		

Osmanlı Devleti fethedilen topraklarda kalıcı olmak için "istimâlet politikası" uygulamıştır. Bu politikanın amacı fethedilen topraklardaki insanların devlete olan bağlılıklarını güçlendirmektir. Osmanlı Devleti bir yandan fetihleri gerçekleştirirken bir yandan da istimâlet politikası ile farklı millet ve kültürleri bir arada yaşatmayı başarmıştır.

İstimâlet Siyaseti Dört Aşamada Gerçekleşmiştir:

01	Fetih öncesi hazırlık
02	Fetih sonrası halkın alıştırılması
03	Adil yönetim anlayışı
04	Halka tanınan din, dil ve kültürel özgürlükler

Örnek Olay 1

Bursa'nın fethi sırasında şehirde yaşayan Rumlar hiçbir direnişte bulunmamıştır. Fetihten sonra şehri neden teslim ettiklerini soran Orhan Gazi'nin Rumlardan aldığı cevap oldukça dikkat çekicidir.

"Sizin devletinizin günden güne yükseldiğini ve bizim devletimizi geçtiğini anladık. Babanızın idaresine geçen köylülerin memnun kalıp bir daha bizi aramadıklarını gördük ve biz de bu rahatlığa heves ettik."

(Aşıkpaşazade, *Tevârih-i Âli Osman*, s.30)

Örnek Olay 2

Tarihçi Nikolas Jorga (Nikolis Yorga) İstanbul kuşatmasında şehrin savunmasının Rumlardan daha çok 4. Haçlı Seferi ile İstanbul'a yerleşen Latinler tarafından yapıldığını belirtir. Kuşatma günlerini bizzat gören Bizans Tarihçisi Ducas (Dukas) ise Latinlerin baskısından bıkan halkın *"Latin kûlahı görmektense Türk sarığı görmek evladır."* sözünü söylediklerini belirtir.

(Nikolas Jorga, *Osmanlı Tarihi*, c.2, s.22; Ducas, *Bizans Tarihi*, s.264)

Yukarıdaki iki örnek olayı dikkate alarak Osmanlı Devleti'nin istimâlet politikasının ilk aşamasında nasıl bir yol izlediğini aşağıya yazınız.

Bizans saray tarihçisi Georgios Sphrantzes (Gergios Sıprantziz) İstanbul'un fethi sonrası yaşananları şöyle anlatıyor:

"Şehrimizin düşüşünün üçüncü gününde Sultan II. Mehmed şehre neşe ve zafer ile girdi. Ardından da yayınladığı şu emirle halkı rahatlatmıştır.

Bu şehirde yaşayan insanlar artık saklandıkları yerlerden çıksınlar. Özgür oldukları için kendilerine soru sorulmayacak. Şehri daha önce terk etmişlerin ve mülklerini kaybetmişlerin eşyaları hak sahiplerine tekrar verilecek. Durumları düzelinceye kadar vergi alınmayacak. Şayet evlerine dönecek olurlarsa rütbe ve dinlerine bakılmaksızın eski haklarına sahip olacaklar."

BİLİYOR MUSUNUZ?

Osmanlı sultanları yukarıdaki örnekte olduğu gibi yeni fethedilen yerlerde halkın güvenliğini kazanmak için can ve mal güvenliği garantisi veren "ahidname" adlı bir belge yayımlarlardı.

Yavuz Sultan Selim Mısır Seferi sırasında Kahire'ye ulaşır. Burada okunan cuma hutbesinde kendisi için "Mekke ve Medine'nin hâkimi" anlamına gelen "Hâkimü'l Haremeyn" unvanının kullanıldığını duyar. Bunun üzerine müdahale ederek "Mekke ve Medine'ye hizmet eden" anlamına gelen "Hâdimü'l Haremeyn" unvanının kullanılmasını ister.

Doğunun Fatih: Yavuz Sultan Selim

Fatih Sultan Mehmed'in torunu olan I. Selim öncelikli olarak Osmanlı Devleti'nin doğu ve güney sınırları ile ilgilenmiştir. Yavuz Sultan Selim, Çaldıran Savaşı'nda (1514) Safevî Devleti'nin hükümdarı Şah İsmail'i yenerek Safevîlerin Anadolu üzerindeki baskısını ortadan kaldırmıştır. Turnadağ Savaşı (1515) ile Dulka-diroğlu Beyliği'ni ortadan kaldırmıştır. Böylece Anadolu'da Türk birliği kesin olarak sağlanmıştır. Mercidabık (1516) ve Ridaniye Savaşları (1517) ile Memluk Devleti'ni ortadan kaldırarak Osmanlı topraklarını Afrika Kıtası'na kadar genişletmiştir.

8 yıllık kısa saltanat süresinde Osmanlı topraklarını yaklaşık 3 kat büyötmeyi başarmış ve oğlu Kanuni'ye zengin bir devlet bırakmıştır.

Görsel 2.14: Yavuz Sultan Selim (Temsili)

Yavuz Sultan Selim'in kendisini Hâdimü'l Haremeyn olarak nitelendirilmesini Osmanlı devlet adamlarının yönetim anlayışı açısından değerlendiriniz.

Örnek Olay 1

Osman Bey'in Adaleti

Osman Bey sınırların genişlemesinin yanında şehir hayatının canlanmasına ve ticaretin gelişmesine de önem veriyordu. Örneğin Eskişehir'de kurulan bir pazarda bir Türk'ün Bizanslı tüccardan aldığı bardağın parasını ödememesi üzerine Osman Bey o kişiyi cezalandırarak Bizanslı tüccarın mağduriyetini gidermiştir. Osman Bey'in bu adil tutumu fethettiği yerlerdeki halkın Osmanlı yönetimini benimsemesini kolaylaştırmıştır.

Örnek Olay 2

Kanuni Sultan Süleyman'ın Semendire Kadısı'na Gönderdiği Ferman

"Halktan kanuna aykırı vergi alındığı bana arz olundu. Bundan sonra halktan her kim olursa olsun, hangi makam sahibi olursa olsun kanuna aykırı bir nesne dahi aldırtmayın. Sizin bu uygulamalara son vermediğiniz ve bu gibi olayları tarafıma bildirmediğinizi de duydum. Bu hükmüm size ulaştığında hemen sicil defterine kaydedin ve uygulamaya koyun. Şayet haksızlıkları önlemeye kadir olamazsanız, haksızlığı yapan sancak beyi dahi olsa bana bildirin. Bu hükmü öyle ilan edin ki hiçbir kimse duymadık, bilmeyorduk, diyemesin."

("Gökkubbe Altında Birlikte Yaşamak", Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, s.42)

Osmanlı Devleti bir yerin fethinden hemen sonra şehre "kadı" atardı. Yeni fethedilen toprakların sorumluluğunun kadıya verilmesinin sebebi ne olabilir? Tartışınız.

Unvanı Kanun Olan Padişah: I. Süleyman (Kanuni)

Osmanlı Devleti'nde 46 yıl ile en uzun süre tahtta kalan padişaktır. Adaleti ve yaptığı kanunlar sayesinde "Kanuni" unvanını almayı hak etti. Döneminde Osmanlı Devleti hem doğuda hem de batıda güçlü bir konuma geldi.

Görsel 2.15: Kanuni Sultan Süleyman
(Temsilî)

Ömrünün çoğu seferlerde geçti ve Zigetvar Seferi sırasında vefat etti.

Orta Avrupa'nın kilidi durumundaki Belgrat onun zamanında alındı (1521). Mohaç Savaşı'nda Macarları yenerek Orta Avrupa'da Osmanlı hâkimiyetini pekiştirdi (1526). Alman Seferi sırasında Germen İmparatoru Charles Quint (Şarlken) Kanuni'nin karşısına çıkmaya cesaret edemedi. Charles Quint'e karşı Fransa Kralı I. François'yı (Fransuva) destekleyerek bazı ayrıcalıklar (kapitülasyonlar) verdi. Viyana kuşatıldı ancak ağır kış şartlarının da etkisiyle sonuç alamadı (1529). Doğuda İran'a karşı üç sefer düzenledi. Döneminde denizlerde de önemli gelişmeler yaşandı. Akdeniz'de hâkimiyeti sağlamak için önemli olan Rodos Adası alındı (1522). Barbaros Hayreddin Paşa Preveze Deniz Savaşı'nda (1538) haçlı donanmasını yenerek Akdeniz'de üstünlüğün Osmanlı Devleti'ne geçmesini sağladı.

Denizlerdeki Fetihler

Orhan Bey zamanında Karesioğulları Beyliği'nin Osmanlı Devleti'ne bağlanması ile denizcilik faaliyetleri başlamıştır. Osmanlı Devleti ilk donanmaya Orhan Bey Dönemi'nde sahip olmuş, ilk tersane I. Beyazid tarafından Gelibolu'da yaptırılmıştır. Osmanlı Devleti Akdeniz ve Karadeniz hâkimiyeti için Venedik ve Cenevizlilerle mücadele etmiştir.

BİLİYOR MUSUNUZ?

Osmanlı Devleti ilk deniz savaşını 1416 yılında Çelebi Mehmed Dönemi'nde Venedikliler ile yapmış, ancak başarılı olamamıştır.

Harita 2.5: Osmanlı Devleti'nin Karadeniz Kıyı Fetihleri (1459-1484)

Karadeniz'in Türk Gölü Hâline Gelmesi

Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u fethettikten sonra ilk hedefinin Karadeniz ve Ege Denizi'nde hâkimiyet kurmak olduğu görülür. Bunun sebebi ise bu iki denizi birleştiren İstanbul ve çevresinin güvenliğini sağlamak istemesiydi.

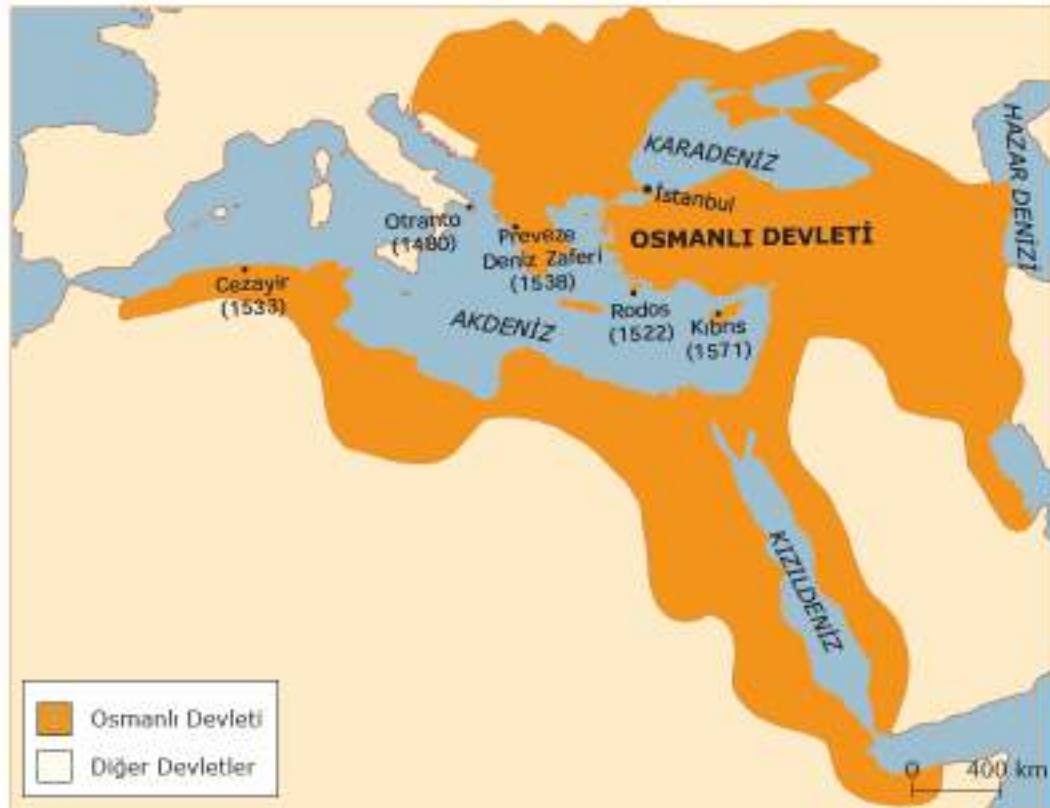
Ege Denizi'nde güvenlik sağlandıktan sonra İstanbul'dan başlayarak doğuya doğru Karadeniz'in Anadolu kıyıları ele geçirilmiştir. Kuzeyde stratejik önemi olan Kırım Yarımadası'nın alınması ile Karadeniz Osmanlı Devleti'nin denetimine girmiştir.

Fatih Sultan Mehmed, Ege Denizi'ndeki İmroz, Limni, Bozcaada, Eğriboz, Semadirek, Midilli ve Taşoz adalarını fethetmiştir. Ayrıca 1480'de Otranto şehrini ele geçirmiştir. Bu durum Avrupalılarda Roma'nın da fethedileceği endişesine yol açmıştır. Fatih'in 1481'de vefat etmesi ile endişeleri ortadan kalkmış ve Otranto şehrini geri almışlardır.

II. Bayezid Dönemi'nde ise Kili ve Akkırman Kalelerinin alınmasıyla karadan Kırım ile bağlantı kurulmuştur.

Akdeniz'de Hâkimiyet

Kanuni Sultan Süleyman Dönemi Akdeniz'de Osmanlı Devleti'nin hâkimiyet kurduğu dönemdir. Barbaros Hayreddin Paşa'nın haçlı donanmasına karşı kazandığı Preveze Deniz Savaşı Osmanlı Devleti'ni karada olduğu gibi denizlerde de en büyük devletlerden birisi hâline getirmiştir.

Harita 2.6: Osmanlı Devleti'nin Akdeniz Hâkimiyeti (1480-1571)

Kıbrıs Niçin Önemli?

Kıbrıs'ın fethi Akdeniz'in doğusunun güvenliği için oldukça önemliydi. Adada bulunan korsanlar bölge ticaretine zarar veriyordu. Lala Mustafa Paşa 1571 yılında adayı fethetti. Kıbrıs'ın fethinden sonra Papa'nın çağırısı ile toplanan Haçlı donanması İnebahtı Deniz Savaşı'nda Osmanlı donanmasını mağlup etti (1571). Bu sırada İstanbul'da bulunan Venedik Elçisi Barbaro'ya Veziriazam Sokullu Mehmet Paşa Kıbrıs'ın önemini anlatan şu sözü söylemiştir: "Biz sizden Kıbrıs Adası'nı alarak kolunuzu kestik. Siz ise donanmamızı mağlûp etmekle sakalımızı tıraş etmiş oldunuz. Kesilmiş kol yerine gelmez lâkin tıraş edilmiş sakal daha gür olarak çıkar". Sokullu Mehmet Paşa'nın dediği gibi kısa bir süre sonra Osmanlı Donanması yeniden inşa edilerek tekrar Akdeniz'in en önemli gücü hâline geldi.

Barbaros Hayreddin Paşa

Hayreddin Paşa'ya sakalının rengi nedeniyle Avrupalılar "Kızıl Sakallı" anlamına gelen "Barbaros" unvanını vermişlerdir. Bir gemi ile başladığı denizcilikte zamanla Akdeniz'de önemli bir deniz gücü hâline geldi ve Cezayir'i ele geçirdi. Yavuz Sultan Selim'in Dönemi'nde gönüllü olarak Osmanlı'ya katıldı ve Cezayir, Osmanlı toprağı oldu. Kanuni Sultan Süleyman onu İstanbul'a çağırarak donanma komutanı (Kaptan-ı Derya) yaptı. En büyük başarısı haçlı donanmasına karşı kazandığı Preveze Deniz Zaferi'dir.

Osmanlı'da Millet Sistemi

Osmanlı Devleti'nin sınırları içinde farklı ırklara ve dinî inançlara sahip insanlar yaşamıştır. Osmanlı Devleti'ndeki bu çok kültürlülük, Osmanlı millet sisteminin de temelini oluşturmaktadır. Bu sistemi Türk sanatının en güzel ürünlerinden biri olan "ebru sanatı"na benzetebiliriz. Ebruda farklı renkler birbirine karışarak mükemmel bir ahenk meydana getirmiştir. Osmanlı Devleti'nde de farklı milletlerin kültürleri birbirine karışmış, birbirlerinin rengini almış, yeni bir renk ve ahenk oluşturmuştur.

Osmanlı Devleti'nde devlet ile vatandaşlar arasındaki ilişkilerde etnik köken ya da ırk değil din esas alınmıştır. Osmanlı toplumunu oluşturan iki temel unsur Müslüman olanlar ve Müslüman olmayanlar (gayrimüslimler) olmuştur. Gayrimüslimler de mensubu oldukları din ve mezhepler esas alınarak birer millet olarak kabul edilmiştir. Örneğin Osmanlıdaki Ermeni Milleti tanımı belirli bir dönem için Ortodoks ve Gregoryen mezheplerine mensup Ermenileri tanımlamak için kullanılmış ve aynı zamanda bu tanım Ortodoks mezhebine mensup Süryanileri de kapsamıştır. "Millet Sistemi" adı verilen bu anlayışta devlet doğrudan vatandaşlarla ilişki kurmamış her bir vatandaşın mensubu olduğu milleti ve o milletin dinî liderini muhatap almıştır. Bu sayede günümüzde devlet tarafından sağlanan eğitim, din, hukuk ve sosyal hizmetler gibi hizmetlerde dinî topluluklar birer aracı ve kolaylaştırıcı olarak kullanılmıştır.

Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethinden sonra Ortodoks Patriği ataması ve Ortodoks'lara içişlerinde ve dinî konularda geniş özerklik vermesi bu sistemin ilk uygulamalarından birisidir. Zamanla benzer haklar Ermeniler ve Yahudiler için de sağlanmıştır. Buna göre Ermenilerin başına bir patrik tayin edildiği gibi Musevilere de kendi havralarına sahip çıkma hakkı verilerek dini guruplar arasında denge sağlanmıştır.

Osmanlı Devleti'ne çok sayıda milleti bir arada tutabilme başarısından dolayı "Pax Ottomana" (Osmanlı birliği, barışı) da denilmiştir. Örneğin Balkanlar, asırlar boyu birçok farklı ırka, medeniyete ve dine mensup milletlerin iç içe yaşadığı bir bölge olmuştur.

BİLİYOR MUSUNUZ?

İspanya topraklarında yaşayan Museviler 1492'de baskılar nedeniyle İspanya'yı terketmek zorunda kalmışlardır. Sultan II. Bayezid, 1492'de zor durumda kalan Musevi topluluğunun sığınma talebini kabul etmiştir. Kemal Reis komutasında Osmanlı donanmasını İspanya'ya göndererek, Musevilerin Osmanlı topraklarına ulaşmasını sağlamıştır. Osmanlı Devleti, topraklarına sığınan Musevilere yerleşme hakkı tanıdığını ilan etmiştir.

Bu konuda öğrendiklerinizden faydalanıp aşağıdaki kavramları en az bir kez kullanarak kısa bir metin yazınız.

(Osmanlı Devleti, gaza ve cihat, fetih siyaseti, istimâlet politikası, millet sistemi, adil yönetim)

Aşağıda bazı özellikleri ile yaptığı faaliyetler verilen kişi veya kavramları boşluklara yazınız.

Fatih Sultan Mehmed, Kanuni Sultan Süleyman, Yavuz Sultan Selim, Alperenler, Ahiler, Bâcıyan-ı Rum, Abdalân-ı Rum, İbn Batuta, Barbaros Hayreddin Paşa

Özelliği	Kavram/Kişi
Fetihlerde yararlılık gösteren cesur ve yiğit kimselere verilen genel isimdir.	
Onun zamanında Karadeniz Türk gölü hâline gelmiştir.	
Gönüllü olarak fetihlere katılan ve fethedilen bölgelerdeki halka manevi yönden destek veren insanlara verilen isimdir.	
Osmanlı Devleti'nin topraklarını doğu ve güney yönünde genişleten Osmanlı padişahıdır.	
Osmanlı Devletin'in ilk dönemlerinde Anadolu'da kurulmuş olan kadınlardan oluşan bir sivil toplum örgütüdür.	
Anadolu'da ticaretin ve sosyal yapının gelişmesinde katkısı olan bir esnaf örgütüdür.	
Onun zamanında Akdeniz büyük ölçüde Osmanlı Devleti'nin egemenliğine girmiştir.	
Preveze Deniz Zaferi'ni kazanan büyük Türk denizcisidir.	
Orhan Bey Dönemi'nde Anadolu'yu gezen ünlü seyyahdır.	

3. AVRUPA'DA UYANIŞ

Hazırlık Çalışmaları

- Henüz bilinmeyen bir yeri keşfetmiş olsaydınız bu yerin ne gibi özellikleri olmasını isterdiniz?

XI. ve XII. yüzyıllarda Haçlı Seferleri sırasında Avrupalılar İslam dünyasından matbaa, kâğıt ve pusulayı öğrenmekle kalmamış aynı zamanda bunları geliştirmişlerdir. Bu araçların kullanılması Avrupa'da XV. ve XIX. yüzyıllar arasında ekonomik, sosyal, kültürel, dinî, bilimsel ve siyasi gelişmelerin temelini oluşturmuştur. Bu gelişmeler şunlardır;

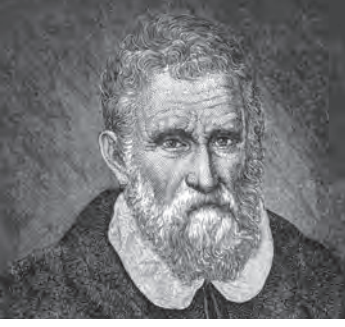
XV. ve XVI. yüzyıllarda tuz ve baharat Avrupa'da çok değerliydi. Özellikle baharata çok büyük bir talep vardı ve lüks bir gıda maddesi olarak kabul ediliyordu. Baharat buzdolabının henüz icat edilmediği o zamanlarda eti uzun süre taze saklamak ve ete lezzet vermek amacıyla kullanılıyordu. Çin'de üretilen ipekli kumaşlar Avrupa saraylarında gösterişli kıyafetlerin dikiminde kullanılıyordu. Bu iki değerli ürün dünyanın en önemli ticaret yollarına isim olmuştur.

1348-1349 yıllarında Avrupa'da büyük bir veba salgını olmuştur. Salgın nüfusun neredeyse üçte birini yok ettiği gibi ekonomiye de ciddi zararlar vermiştir. Bu durum Avrupa'nın iş gücüne ve ekonomiyi yeniden güçlendirecek kaynaklara olan ihtiyacını artırmıştır.

Aşağıdaki haritada ticaret yollarının İslam coğrafyasından ve Osmanlı Devleti'nin topraklarından geçtiğini görmekteyiz. İstanbul'un Türkler tarafından fethedilmesi ile Avrupa ekonomik ve siyasi olarak zor durumda kalmıştı. Avrupalılar Osmanlıya ve diğer Müslüman ülkelere vergi ödememek, ticaret mallarına daha kolay ve ucuz yoldan ulaşabilmek amacıyla Çin ve Hindistan'a giden yeni yollar aradılar. Bu arayış sonucunda Avrupalı denizciler yeni adalar, ticaret yolları ve Amerika kıtasını keşfettiler. Bu keşiflerinin tümüne birden coğrafi keşifler denilmektedir.

Harita 2.7: İpek ve Baharat Yolu

Görsel 2.16: Marco Polo (Temsilî)

Marco Polo (Marko Polo) XIII. yüzyılın sonlarında Asya'yı boydan boya geçip Çin'de Moğol imparatorunun sarayını ziyaret etmişti. Polo'nun "Travels" (Seyahatler) adlı kitabında anlatılan Asya'nın zenginliklerine ulaşma düşüncesi Avrupalıların keşif seyahatlerine başlamasında etkili oldu. Marco Polo'nun yazdıklarından etkilenen gemicilerden biri de Cenovalı Kristof Kolomb'tur (Kıristof Kolomp).

Kristof Kolomb yolculuğa çıkarken yaptırdığı Santa Maria (Santa Maria) adlı, okyanus şartlarına dayanıklı gemisine güveniyordu. Elinde Martellus'un (Martelyus) çizdiği harita ve yanındaki pusula sayesinde kaybolmayacağı düşüncesi ile denize açıldı ve sürekli batıya doğru ilerledi. Kolomb, günlük notlarında onu harekete geçiren düşüncenin İslam dünyasını arkadan kuşatmak, Hindistan ticareti için deniz yolunu açmak, Batı ve Doğu Hristiyanlarının iş birliğiyle Kudüs'ü almak olduğunu açıklamaktadır. Kolomb bu sayede İspanyol Hükümdarı Ferdinand'tan (Ferdinant) büyük destek almıştır.

Görsel 2.17: Kristof Kolomb (Temsilî)

Kristof Kolomb gibi denizcilere keşifler için cesaret veren gelişmeler neler olmuştur? Yazınız.

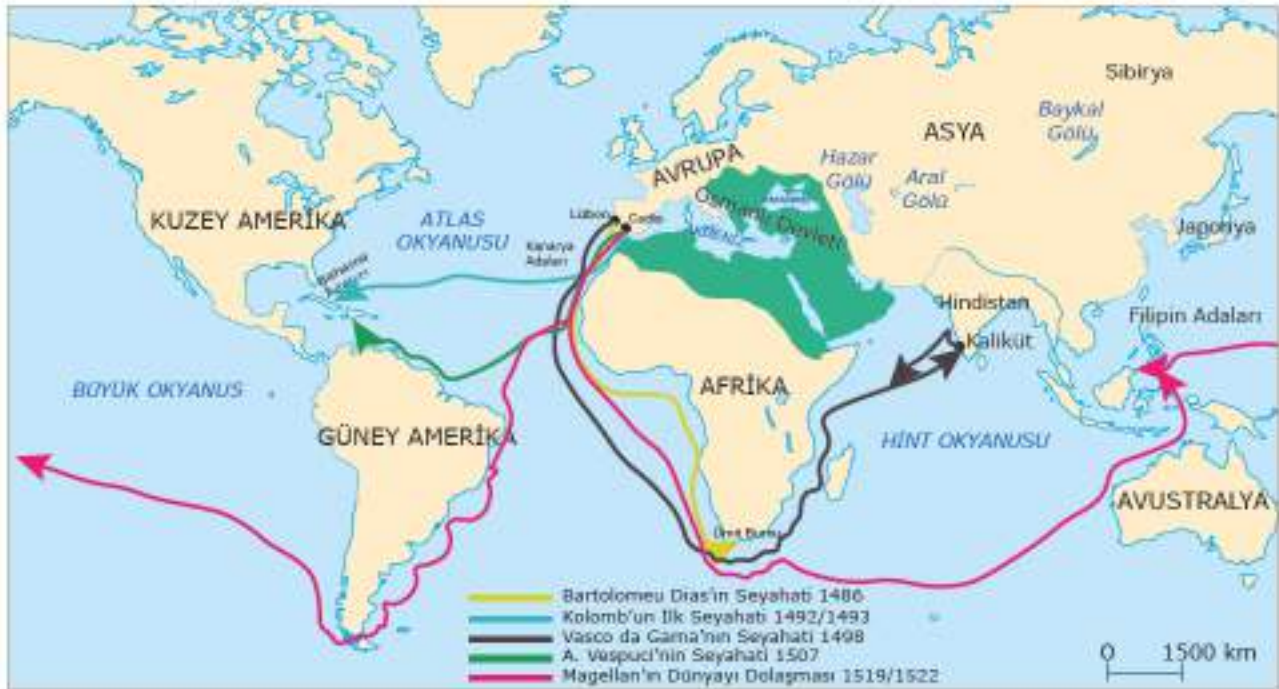

Aşağıdaki tabloda coğrafi keşiflerin sebeplerinin hangi alan ile ilgili olduğunu örnekte olduğu gibi yazınız. (Bir satırda birden fazla işaretleme yapabilirsiniz. Siyasi, ekonomik, dini, bilimsel vb.)

Keşif Sebepleri	Alanı
İpek ve Baharat Yollarının Osmanlı Devleti ve İslam Devletlerinin elinde olması	Siyasi, Ekonomik
İpek ve Baharat Yollarının gelirleriyle Osmanlı ve İslam ülkelerinin zenginleşiyor olması	
Coğrafya bilgisinin ilerlemesi ve pusulanın geliştirilmesi	
Gemi yapım tekniklerinin ilerlemesi	
Avrupa'nın yeni ticaret yolları bularak gelirlerini arttırmak istemesi	
Avrupalıların Hristiyanlığı yaymak istemeleri	

Kristof Kolomb 12 Ekim 1492'de Atlantik Okyanusu'nu aşarak Amerika kıtasındaki Bahama Adaları'na ulaşan ilk Avrupalı olmuştur. Fakat Kolomb ulaştığı yerin Amerika kıtası olduğunun farkında değildi. O, yola çıkış hedefi olan Hindistan'a ulaştığını sanıyordu. Kolomb Amerika kıtasının yerli halkını da "Hintli" olarak adlandırmıştır. Yerli halk Kolomb ve adamlarını büyük bir konukseverlik ve cömertlikle karşılamışlardır.

Portekizli denizci Bartolomeu Dias (Bartelmi Diyaz) yelkenli gemisiyle Afrika kıtasının güneyinden dolaşarak Ümit Burnu'nu keşfetti. Portekizli Vasco da Gama (Vasko dō Gama) 1498 senesinde Afrika'dan Hindistan'a deniz yolu ile ulaşmayı başardı.

Harita 2.8: Coğrafi Keşifler

Magellan (Macellan) adlı İspanyol kâşif dünyayı dolaşarak Dünya'nın yuvarlak olduğunu kanıtlayan ilk kişidir. Magellan'ın Dünya'nın yuvarlak olduğunu ispatlamasıyla Avrupa'da Dünya'nın düz olduğunu söyleyen kilise ve din adamlarına duyulan güven azaldı.

Görsel 2.19:
Amerigo Vespucci
(Temsili)

Amerigo Vespucci (Ameriko Vespuçi) yaptığı deniz seyahati ile 1507 yılında Amerika'ya ulaştı. O geldiği yerin yeni bir kıta olduğunun farkında idi. Mektuplarında keşfettiği topraklardan yeni dünya olarak bahseder. Onun adından esinlenilerek kıtaya Amerika adı verilmiştir.

Coğrafi keşiflerle çoğu tüccar ve denizci olan birçok Avrupalı yeni keşfedilen topraklara gidip yerleştiler. Keşfedilen yerleri sömürge haline getirdiler. Özellikle İspanyol ve Portekizliler geniş topraklar elde ederek ilk sömürgeleri kurdular. Sömürge topraklarındaki insanların bir kısmını köleleştirdiler. Buralardan elde ettikleri altın, gümüş, elmas gibi değerli madenleri Avrupa ülkelerine taşıdılar.

Yeni deniz ticaret yollarının bulunması İpek ve Baharat Yollarının eski önemini kaybetmesine neden oldu. Deniz ticareti Akdeniz'den okyanuslara kaydı. Portekizliler ve İngilizler uzak doğuyu özellikle Hindistan'ı sömürge hâline getirmeye çalıştılar.

Görsel 2.18:
Magellan (Temsili)

Coğrafi keşifler sayesinde Avrupalılar birçok yeni bitki ve hayvan çeşidini tanıdı. Kakao, patates, domates gibi bitkiler ve hindi gibi hayvan türleri Avrupa'ya getirilerek üretildi. Avrupa'dan da dünyanın farklı yerlerine yayıldı.

**Sıra
Sizde**

Coğrafi keşifler sonrası dünyaya yayılan yeni bitki türleri olmasaydı hayatımızda neler değişirdi? Yazınız.

Görsel 2.20 Orta Çağ Avrupası Burjuva Sınıfı (Temsilî)

Coğrafi keşiflerin sonucunda zenginleşen tüccarlar *burjuva* adı verilen yeni bir sosyal sınıf oluşturdular. Bu tüccar sınıfı sanatçıları ve bilim adamlarını desteklediler. Bunun sonucunda Avrupa'da bilim ve sanat alanındaki çalışmalar hızlandı. Coğrafi keşiflerden önce Osmanlı Devleti önemli bir güç merkeziydi. İpek ve Baharat yolları üzerindeki ticaretin lideri ve merkezi olan Osmanlı Devleti ticaret yollarından önemli gelir elde etmekteydi. Bu gelirler hem yapılan ticaretten hem de gümrük gelirlerinden oluşmaktaydı. Coğrafi keşiflerden sonra ticaret yollarının değişmesiyle Akdeniz limanları önemini kaybetti ve Osmanlı Devleti büyük gelir kaybına uğradı.

Avrupalı devletler yaptıkları ticaret sayesinde doğunun bolluk ve refahını ülkelerine taşıdılar. Zaman ilerledikçe güçlenen bu devletler büyük ordular kurdular. Döneminin üstün denizcilik teknolojilerini kullanan İspanya, İngiltere, Portekiz, Hollanda gerçekleştirdikleri ticaret sayesinde zenginleşerek sömürge imparatorluklarına dönüştüler.

**Sıra
Sizde**

Yeni bulunan ticaret yolları ve yapılan keşifler Osmanlı Devleti'nden uzak coğrafyalarda gerçekleşmiştir. Yeni ticaret yollarının bulunmasının Osmanlı Devleti'ne etkileri neler olmuştur? Tartışınız.

Avrupa'da Modernleşmenin Başlaması

Matbaanın kullanılması ile edebî ve bilimsel eserler çoğaltılarak geniş kitlelerin kullanımına sunuldu. Böylece kültür, bilim ve sanat alanındaki gelişmeler hızlandı. Matbaa aynı zamanda iletişim gücünü artırarak bilginin yayılmasını kolaylaştırdı.

Burjuva sınıfının sanat ve bilimle uğraşanlara destek olmaları sanat, kültür ve bilimde ilerlemelere katkı sağladı. Eski uygarlıklara ait eserler Müslümanların kaynaklarından alınarak çevirileri yapıldı. Bu eserlerin incelenmesi bilim, kültür ve sanat ile uğraşanların ufkunu açtı. Bütün bu gelişmeler "yeniden doğuş" anlamına gelen Rönesans Hareketi'ni XV. ve XVI. yüzyıllarda İtalya merkez olmak üzere tüm Avrupa'da başlamasını sağladı.

Rönesans'ın İtalya'da başlamasının farklı sebepleri vardır, bunlardan önemli olanları şunlardır:

İtalya önemli ticaret yollarının kesişim noktasında olduğu için zenginleşmiştir. İtalya'da eski Roma ve Yunan kültürüne ait birçok eser vardır. Romanın Hristiyanlığın merkezi olması, İslam kültüründen etkilenmesi nedeniyle çok sayıda mimari yapı ve sanat eseri yapılıyordu. Ayrıca birçok krallığın bulunması nedeniyle halk diğer Avrupalılara göre daha özgür yaşamaktaydı.

Rönesans Dönemi'nde bilim, kültür ve sanat alanlarında eserler veren çok sayıda sanatçı ve bilim insanı vardır. Leonardo Da Vinci, Rafaello, Gentile Bellini gibi sanatçılar insan vücudunu inceleyerek damarlarına varan detayları gösteren çeşitli eserler meydana getirdiler. Michelangelo, Donatello, mimari eserler verdiler. Montaigne, Shakespeare, Cervantes, Kopernik Rönesans Dönemi'nin yazar, şair, düşünür ve bilim insanlarından bazılarıdır.

**Sıra
Sizde**

Rönesans etkilerini öncelikle sanat daha sonra mimari ve kültürel alanlar aracılığıyla göstermiştir. Siz Rönesans Dönemi'nde yaşayan bilim insanı ya da sanatçı olsaydınız hangi alanda çalışmalar yapmak isterdiniz.

RÖNESANS'IN SONUÇLARI

Din

Dünya'nın şekli ile ilgili bilimsel gerçeklerin ortaya çıkması Katolik kilisesine güveni azalttı. Bu durum Katolik kilisesinin eski gücünü kaybetmesine ve Avrupa'da Reform Hareketi'nin başlamasına neden oldu.

Bilim ve Felsefe

Avrupa'da bilimsel düşünceye verilen önem arttı. Avrupa'da birçok bilimsel çalışmanın yapıldığı *Aydınlanma Çağı*'na ortam hazırladı. Sorgulayıcı, eleştireci düşünce gelişti. İnsan ve insani değerlere daha fazla önem verilmesi ile Hümanizm kavramı ortaya çıktı.

Sanat

Rönesans ile Avrupa'da yeni bir sanat anlayışı ortaya çıktı. Mimaride Barok (geometrik şekiller) tarzı eserler yapıldı. İnsanın anatomik yapısı incelenerek resimler yapıldı. Rönesans Dönemi heykellerinde oran ve orantı kullanıldı.

Avrupa'da Reform

Hristiyanlık XVI. yüzyıla gelinceye kadar Katolik ve Ortodoks olmak üzere iki mezhepten oluşuyordu. Katoliklerin dinî lideri olan papa Roma'da Ortodoksların dinî lideri olan patrik ise İstanbul'da bulunuyordu. Kilise ve din adamları geniş topraklara sahiptiler ve zengin bir hayat sürüyorlardı. Halk ve saray üzerinde siyasi ve dinî baskı uygulayan kilisenin zenginliği halkı ve soyluları rahatsız ediyordu.

Rönesans Dönemi'nde klasik eserler ve İncil farklı dillere çevrilerek matbaa ile çoğaltıldı. Böylece Avrupalılar İncil'i daha iyi anladılar ve İncil'de yazanların kilisenin söyledikleriyle uyuşmadığını fark ettiler. Coğrafi keşifler ve Rönesans'la ortaya çıkan bilimsel gerçekler sayesinde Avrupalılar kilisenin öğrettiklerini sorgulamaya başladı. Böylece insanlar kilisenin *endüljans* (cennetten arsa satma) ve *aforoz* (dinden çıkartma) uygulamalarına karşı çıkmaya başladı.

Görsel 2.21: Martin Luther (Temsilî)

Hristiyan din adamı olan Martin Luther (Martin Luter) 95 maddeden oluşan bildirisinde kilisenin yaptıklarının doğru olmadığına dikkat çekti. Luther, Papa tarafından aforoz edildi. Luther'i destekleyen prensler sayesinde Reform hareketi Almanya'da başladı. Daha sonra Fransa, İngiltere ve tüm Avrupa'ya yayıldı. Avrupa'da yüzyıl süren din savaşları başladı. Reform Hareketleri sonucunda Avrupa'da Protestanlık, Kalvenizm ve Anglikanizm gibi yeni mezhepler ortaya çıktı. Kilisenin eğitim ve öğretim işlerinden uzaklaştırılmasıyla eğitimde laiklik sağlandı. Kilise'nin kontrolü ve baskısının sonucu ortaya çıkan skolastik düşünce yerini araştırmacı ve sorgulayıcı bilim anlayışı olan pozitif düşünceye bıraktı. Krallar üzerindeki kilise baskısı ve tehdidi sona erdi. Soylular kilisenin elindeki topraklara el koydu.

Reform hareketleri Avrupa'nın siyasi yönden bölünmesine sebep oldu. Bu siyasal yapıdaki farklılıklardan da Osmanlı Devleti kazançlı çıktı. Avrupa devletleri arasındaki görüş ayrılıkları Osmanlı Devleti'nin Avrupa'da ilerlemesi kolaylaştırdı. Osmanlı Devleti Protestanları destekleyerek kendisine karşı yeni bir Haçlı birliği kurulmasını engelledi. Osmanlı hâkimiyeti altında yaşayan Hristiyanların ve diğer azınlıkların Avrupada yaşanan Reform Hareketlerinden fazla etkilenmediği görülür. Çünkü Avrupa'nın reformlarla ulaşmak istediği seviye Osmanlı Devleti'nde yaşanmaktaydı. Osmanlı Devleti'nin gayrimüslimlere geçmişten beri din ve inanç özgürlüğü yönünden geniş haklar tanıması, insanların dinine, yaşam standartlarına, örf ve ananelerine müdahalede bulunmaması Reform Hareketlerinden olumsuz yönde etkilenmemesini sağladı.

Aşağıdaki tabloya Reform Hareketi'nin sonuçlarını ve bu sonuçların ilgili olduğu alanı yazınız.

Reform Hareketi'nin Sonuçları	Alanlar

Aydınlanma Çağı

Rönesans ve Reform Hareketleri'nin etkisiyle XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Avrupa'da bilim, sanat, felsefe ve siyaset alanlarında gelişmelerin yaşandığı döneme Aydınlanma Çağı denir.

Aydınlanma Çağı'nda her konuda aklın üstünlüğüne, bilimsel araştırmalarda doğayı incelemeye, deney ve gözlem yapmaya önem verildi. Galileo (Galile) Dünya'nın Güneşin etrafında döndüğünü 1610'da bastırdığı kitabında anlattı. Dr. Harvey (Harvin) 1628'de tıp alanında çalışmalar yaptı. Descartes (Dekart) analitik geometriyi geliştirdi. Mozart müzik alanında dünyaca bilinen eserler verdi. Aydınlanma Çağı düşünürleri hemen hemen her konuyu incelediler. Toplum, doğa, insan, siyaset, ekonomi ve tarih alanında yeni fikirler ve düşünceler ortaya çıktı. Aydınlanma Çağı'nda meydana gelen bilim ve teknolojiye gelişmeler Sanayi İnkılabı'nın temelini oluşturdu.

Batıda yaşanan bilimsel gelişmeler Avrupa'yı Aydınlanma Çağı'na hazırlarken Osmanlı Devleti'nde tam tersi bir durum yaşanmıştır. XV. ve XVI. yüzyıllarda bilim öğreniminde ve bilimsel eser yazımında zirvede olan Osmanlı Devleti, XVII. yüzyıldan itibaren gerilemeye başladı. Eğitim kurumlarında yavaş yavaş pozitif bilimlere yönelik çalışmalar azaldı.

Osmanlı Devleti'nin aslında dış dünyadaki son bilimsel gelişmelere ve Avrupa'daki aydınlanma çağına büsbütün ilgisiz kalmadı. Bunun en önemli kanıtı XVI. yüzyıl sonlarında modern bir rasathânenin kurulmasıdır. Ancak bu rasathânenin ve diğer bilimsel gelişmelerin kısa ömürlü olması yeniliklerin bir devlet politikası haline gelmediğinin bir göstergesidir. Osmanlı yöneticileri bu olumsuz durumu ancak ileride meydana gelen savaşlarda alınan yenilgiler sonrası fark ettiler.

Görsel 2.22: Aydınlanma Çağı (Gabriel Lemonnier, Salon de Madame Geoffrin, 1812)

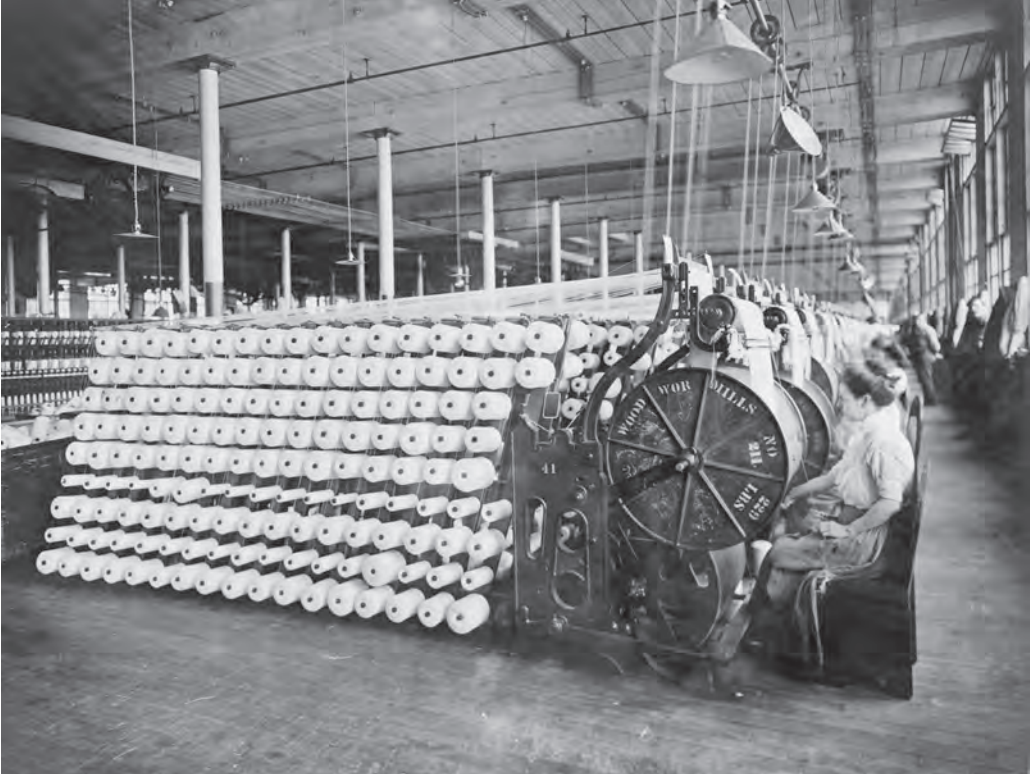

Size göre günümüzde bilimin gelişmesinde Aydınlanma Çağı'ndaki gelişmelerin nasıl bir etkisi olmuştur? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

Çarklar Dönüyor

Avrupa devletleri coğrafi keşifleri gerçekleştirdikten sonra sömürgeleştirdikleri topraklardan bol miktarda ham madde elde ettiler. Avrupa'ya getirilen kölelerin sağladığı bedava iş gücü de buna eklenince oldukça zenginleştiler. Coğrafi keşiflerden elde edilen zenginliğin, bilimsel buluş ve icatlarla birleşerek üretime dönüştürülmesiyle sanayi devrimi gerçekleşti. Tarıma ve insan gücüne dayalı olan ekonomi yerine makinelerin ve üretimin egemen olduğu bir ekonomik sisteme geçildi. Avrupa hızlı bir şekilde modern üretim tekniklerine yöneldi ve çok sayıda teknolojik gelişmeye sahne oldu.

Sanayi İnkılabı İngiltere'de başladı ve Avrupa ülkelerine yayıldı. İngiltere büyük bir sömürge imparatorluğu kurmuştu. Bu döneme damgasını vuran gelişmeler demir ve kömürün kullanımının yaygınlaşması ve makinelerde buhar gücünden yararlanılmasıdır. İngiltere'de 1733'te uçan mekik adı verilen düzenek icat edilerek dokuma makinelerinin hızı artırıldı. 1785'te su gücüyle çalışan mekanik dokuma tezgâhının icadıyla dokuma sanayisi hızla gelişti.

Görsel 2.23: Dokuma tezgahı

Sanayi İnkılabı Avrupa'nın sosyal yapısını da değiştirdi. Şehirlerde kurulan fabrikalar yeni iş alanları oluşturdu. Daha iyi şartlarda yaşamak isteyen köylüler şehirlere göç etmeye başladı. Böylelikle köylerde nüfus azalırken şehirlerde nüfus artışı gerçekleşti. Sayısı yüz binleri bulan işçiler, işçi sınıfını oluşturdu. Ürün maliyetini düşürmek isteyen işverenler ise fabrikalarda çocuk ve kadın işçi çalıştırmaya başladı. İşçi haklarının savunulması için sendikalar ortaya çıktı.

Üretim teknolojisinin gelişmesi ulaşımı da etkiledi. Demir ve çelikten yapılan gemiler ve trenler ulaşımı kolaylaştırdı. Bu da ticari faaliyetlerin artmasına neden oldu.

Fabrikalar Sanayi İnkılâbı'nı gerçekleştiren ülkelerde zenginliğin kaynağı oldu. Fabrikalar sayesinde seri üretime geçen ülkeler daha fazla ürün elde edebilmek için ham madde kaynakları aramaya başladılar. Üretilen ürünlerin pazarlanması ve ham madde arayışı sömürgecilik anlayışının ortaya çıkmasına sebep oldu.

Avrupalı devletler fabrikalarda ucuz ve seri üretim gerçekleştirirken Osmanlı Devleti atölye benzeri küçük işletmelerde üretim yapmaktaydı. Daha yüksek maliyetli yerli ürünlerin Avrupalı ürünlerle rekabet gücü azaldı. Bu durum Osmanlı coğrafyasını Avrupalı devletler açısından ham madde temin edilecek bir kaynak ve aynı zamanda üretilen malların satılacağı bir pazar haline getirdi. Bunların yanında güçlenen Avrupa devletleriyle uzun yıllar süren ve başarısızlıklarla sonuçlanan savaşlar devletin gelirleri ile giderleri arasındaki farkı artırdı. İmparatorluğun son döneminde kalkınma yönünde bir çaba oluşmaya başlasa da dış siyasi baskılar ve iç ekonomik koşullar kalkınmaya engel oldu.

Fransız İhtilali ve Avrupa

Fransız İhtilali'nin başlamasına neden olan gelişmeleri şu şekilde sıralayabiliriz:

Rönesans, Reform ve Aydınlanma Çağı ile özgür düşünce fikrinin yayılması, Burjuva sınıfının söz sahibi olmaya başlaması, reform hareketiyle kilisenin gücünü yitirmesi, toplumda gelir adaletsizliği, toplumsal ve siyasal reform isteyen düşünürlerin halkı bilinçlendirmesi.

1789 yılında Fransız ekonomisi zor durumdaydı. Kral XVI. Louis (Luis) vergilerin artırılmasını isteyince, soylular parlamentonun toplanmasını talep ettiler. Halkın temsilcileri parlamento toplantısında bir anayasayla krallığın yetkilerinin sınırlandırılmasını, vergilerin azaltılmasını ve halkın da yönetimde söz sahibi olmasını istediler. Bu taleplerin kral tarafından kabul edilmemesi ile başlayan olaylar sokaklara yayıldı. Orta gelir grubundan halk monarşiye karşı savaş açtı. Fransız ihtilalciler *İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirisi'*ni ilan ettiler. İlan edilen bildiride şu hususlar vurgulandı:

"İnsanlar hakları bakımından hür ve eşit doğarlar ve öyle kalırlar. Bu haklar hürriyet, mülkiyet, güvenlik ve zulme karşı direnme haklarıdır. Her türlü egemenlik esas olarak millettir. Her vatandaş hür bir şekilde konuşabilir, yazabilir ve yayında bulunabilir." Bu halk hareketleri Fransa'da monarşi rejiminin yıkılıp yerine cumhuriyetin kurulmasına neden oldu. Fransız İhtilali *Yeni Çağ'*ı bitiren, *Yakın Çağ'*ı başlatan olay olarak kabul edildi. Fransız İhtilali sonucunda tüm dünyada milliyetçilik, eşitlik, özgürlük kavramları önem kazandı.

Fransa'dan yayılan bu fikirler dünya siyasi haritasının değişmesine neden oldu. Eşitlik, adalet ve özgürlük fikirleri tüm dünyada demokrasi hareketlerini hızlandırdı. Fransız İhtilali ile dünyaya yayılan milliyetçilik fikri, Osmanlı Devleti gibi çok uluslu olan devletleri olumsuz etkiledi. Osmanlı Devleti'ne bağlı olan bazı milletler, milliyetçilik fikrine kapılarak kendi bağımsız devletlerini kurmak istediler. Bu milletler Osmanlı Devleti'nin ekonomik ve siyasi sıkıntılarından faydalanarak isyanlar başlattılar. Fransız İhtilali Osmanlı Devleti'ni de-

Görsel 2.24: Fransız İhtilali (Temsili)

rinden etkileyerek çok uluslu olan devleti yönetmeyi zorlaştırdı. Fransız ihtilalinden etkilenen bazı Osmanlı aydınları sayesinde demokrasi hareketleri başladı. Bu sayede 1839 Tanzimat Fermanı'na giden siyasi gelişmeler yaşandı. Sonrasında da Müslüman olmayan Osmanlı halkının devlete bağlılıklarını artırmayı amaçlayan Islahat Fermanı yayınlandı (1856).

Aşağıda XV. ve XX. yüzyıllar arasında Avrupa’da yaşanan gelişmeler ve tarihi olaylar, sebep, sonuç ve öncüler şeklinde tablolaştırılmıştır. Boş alanlara uygun ifadeleri yazınız.

	SebeP	Sonuç	Öncüler
Coğrafi Keşifler	İpek ve Baharat Yolu’nun Türklerin hâkimiyetinde olması	Yeni ticaret yolları bulundu.	
Rönesans	Avrupa’da eski Yunan ve Roma’ya ait eserlerin incelenmesi		Leonardo Da Vinci Shakespeare
Reform	Katolik kilisesinin bozulması	Yeni mezhepler ortaya çıktı.	
Aydınlanma Çağı		Bu dönemdeki çalışmalar sanayi inkılabının temelini oluşturdu.	Galile Newton Montesquieu
Sanayi İnkılabı	Avrupa devletlerinin bol miktarda ham madde ve köle sahibi olması	Teknolojik makinelerle seri üretim gerçekleştirildi.	

4. DEĞİŞEN DÜNYADA DEĞİŞEN OSMANLI

Hazırlık Çalışmaları

- Bir devletin çağdaşları arasında geri kalmış olmasının sebepleri neler olabilir? Söyleyiniz.

Avrupa'da coğrafi keşiflerle başlayan gelişmeler Osmanlı Devleti'ni de etkiledi. Coğrafi keşifler sonrası ticaret yolları değişti ve Osmanlı Devleti'nin vergi ve ticaret gelirleri azaldı. Uzun süren savaşların beraberrinde getirdiği ekonomik sıkıntılar ve isyanlar devleti zor durumda bıraktı.

Avrupa'ya karşı askeri üstünlüğünü kaybeden Osmanlı Devleti yeni fetihler yapamayınca ekonomisi daha da bozuldu. Bu duruma çözüm bulmak amacıyla XVII. yüzyılda padişahlar ve bazı devlet adamları çareler aramaya başladı. Bu amaçla dönemin aydınları devletin bozulan kurumlarıyla ilgili raporlar hazırladı. Bu raporlar doğrultusunda yenilikler yapılmaya çalışıldı. Bu raporların en önemlilerinden bir tanesi Koçibey Risalesi'dir.

Görsel 2.25: Sultan IV. Murat (Temsilî)

Aşağıda Koçi Bey'in risalesinde yer alan bazı tavsiyelere yer verilmiştir. Bu tavsiyelerin hangi alanlarla ilgili olduğunu boşluklara yazınız.

"Padişahlar, Sultan Süleyman Han Gazi'ye gelinceye kadar bizzat Divanı Hümayun'da bulunur, memleket ve millet, bütün halk, hazine, para ve diğer büyük küçük işler ile tam mânâsıyla meşgul olurlar idi."

"Evvelce ev başına kırkar, ellışer akçe alınırken şimdi her kişiden iki yüz akçe ve her ev halkından üç yüz akçe, her koyun başına bir akçe tayin olundu."

"İlimiye aitt yüksek makamların şunun bunun aracılığı ile verilmesi doğru değildir. En bilgisi hangisi ise ona verilmesi gerekir." (Zuhuri Danışman, Koçibey Risalesi, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 609 s.35-s.54-s.68)

Tahta geçen padişahlar yenilikler yaparak devleti yeniden eski gücüne kavuşturmaya çalışmıştır. Ancak XVII. yüzyılda yapılan yenilikler süreklilik göstermemiştir. Bundan dolayı yapılanlar kalıcı olmamıştır.

1683'te II. Viyana Kuşatması'ndan sonra Osmanlı orduları art arda yenilmeye başlamış ve askeri üstünlük Avrupalılara geçmiştir. Bu durum karşısında Osmanlı yönetici ve aydınları Avrupalıların askerî alandaki üstünlüklerini kabul etmeye başlamışlardır. Böylece tarihimizde XVIII. yüzyıl başlarından itibaren ilk defa Osmanlı kurumlarının batıdan örnek alınarak düzenlenmeye çalışıldığı bir dönem başlamıştır. "Lâle Devri" diye isimlendirilen dönemde 1718-1730 yılları arasında tahtta Sultan III. Ahmed, sadaret makamında ise Nevşehirli Damat İbrahim Paşa bulunuyordu. 1718 yılında imzalanan Pasarofça Antlaşması'ndan sonra başlayan ıslahat hareketleri sırasında Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi fen ve sanat alanlarındaki gelişmeleri görmek, Fransa ile ilgili daha fazla bilgi edinebilmek amacıyla Paris'e gönderilmişti. Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi'nin sefaretnamesinde (elçilerin tuttuğu rapor) verdiği bilgiler Osmanlının modernleşmesine önemli katkılar sağlamıştır.

Avrupa başkentlerine giden Osmanlı elçileri görevleri sırasında hazırladıkları raporlarda Avrupa'nın hangi özelliklerinden bahsetmiş olabilir? Tartışınız.

Osmanlı tarihinde ilk defa Lale Devri ile Batı kültürü ve kurumlarına yoğun bir ilgi başlamıştır. Lale Devri'nde Osmanlılar, Batılılar ve bilhassa Fransızlarla iyi ilişkiler kurmuşlardır.

Lale Devri'nde birçok yenilik yapılmıştır. Bu dönemde ilk kez Avrupa'da geçici elçilikler oluşturulmuştur. İlk kez "çiçek aşısı" uygulanmıştır. Çini atölyeleri açılmıştır. 1720 yılında tulumbacıların yerine "itfaiye teşkilatı" kurulmuştur. İtfaiye teşkilatı Osmanlı tarihinde batı örnek alınarak kurulan ilk teşkilat olmuştur.

İlk Osmanlı matbaasının kurucusu İbrahim Müteferrika basma yöntemiyle kitap çoğaltmanın yararları ve gerekliliği üzerine bir risale yazmış, sadrazama sunmuş ve matbaa kurmak için izin istemiştir. Matbaanın kurulmasına işimizi kaybederiz korkusuyla hattatlar itiraz etmiş, matbaada dinî kitaplar basılmayacağı söylenince itirazlarına son vermişlerdir. Böylece Lale Devri'nde Said Çelebi ile İbrahim Müteferrika 1727'de ilk Osmanlı matbaasını kurmuştur. Matbaa sayesinde kitap sayısı artmış ve fiyatı ucuzlamıştır. Bilginin yayılması kolaylaşmıştır.

Görsel 2.26: Osmanlıda İlk Matbaanın Kuruluş Çalışmaları (Temsilî)

İbrahim Müteferrika ve Said Efendi tarafından matbaanın kurulması sosyal hayatı nasıl etkilemiş olabilir? Söyleyiniz.

Lale Devri'nde ilk defa Yalova'da kâğıt, İstanbul'da kumaş fabrikası kurulmuştur.

Kumaş ve kâğıt fabrikalarının kurulmasının toplumsal ve ekonomik yapıya etkileri neler olabilir? Söyleyiniz.

Lale Devri'nin ilk mimari eserlerinden biri III. Ahmed Çeşmesi'dir. Bu çeşme bol çiçekli dış bezemeleriyle geleneksel Türk çini işçiliğinin de en güzel örneklerindendir.

Sultan Ahmed Çeşmesi'nin saray kapısına bakan yönünde III. Ahmed'in şu mısrası yazılıdır: "Aç besmeleyle iç suyu, Han Ahmed'e eyle dua."

Görsel 2.27: III. Ahmed Çeşmesi (İstanbul)

**Sıra
Sizde**

Tabloda Lale Devri'nde yapılan bazı yenilikler verilmiştir. Yeniliklerin hangi alanda yapıldığını örnekte olduğu gibi karşısındaki boşluğa yazınız.

Yapılan Yenilikler	Alan
İlk matbaa kuruldu.	Eğitim ve Kültür
Çini fabrikası kuruldu.	
İtfaiye teşkilatı kuruldu.	
İlk kez çiçek aşısı uygulandı.	
Yalova'da kâğıt fabrikası açıldı.	

XVIII. yüzyılda askerî kurumlar oluşturulmuştur. Deniz mühendishanesi ve sürat topçuları gibi askerî kurumlar oluşturulurken Avrupa'dan uzmanlar getirilmiştir.

Osmanlı Devleti askerî alanda yenilikler yaparken niçin yabancı uzmanlardan yararlanmış olabilir? Söyleyiniz.

III. Selim hedeflediği ıslahatlar için henüz şehzade iken Fransa Kralı XVI. Louis ile mektuplaşıp ondan bazı tavsiyeler almıştır.

III. Selim ıslahatlara başlamadan önce halkın, askerlerin ve ulemanın ileri gelenlerinden devletin zayıflamasının nedenleri ve neler yapılması gerektiği hakkında görüşlerini bildirmelerini istemiştir. Bunun üzerine III. Selim'e ikisi yabancı olmak üzere 22 rapor sunulmuştur. Bu raporlarda askerî sorunlar ve bunların çözümleri hakkında görüşlerin yanı sıra idari ve sosyal meselelere de değinilmiştir.

Hazırlanan raporlar doğrultusunda ülkenin her tarafına adelet emirleri gönderilip halka zulüm yapılmaması, işlerin adaletle yönetilmesi emredilmiştir. Ayrıca kadıların ve diğer devlet görevlilerinin liyakatli olanlardan seçilmeleri, kanun dışı vergi alınmaması istenmiştir. Ülke içinde üretilen ürünlerin kullanılması tavsiye edilmiştir. Hayat pahalılığı ile mücadele edilmiştir.

III. Selim tahta çıktıktan sonra ülkenin ileri gelen devlet adamlarından oluşan bir danışma meclisi (Meşveret Meclisi) toplamıştır. III. Selim bu meclisin hazırladığı raporlar doğrultusunda Nizam-ı Cedid (yeni düzen) adı verilen yenilikler yapmıştır. Nizam-ı Cedid adıyla Avrupa tarzında bir askerî ocak kurmuş ve bu ocağın masraflarını karşılamak için İrad-ı Cedid adıyla yeni bir hazine oluşturmuştur. Avrupa başkentlerinde (Paris, Londra, Berlin, Viyana) daimî elçilikler açılmıştır. Batı dillerinde yazılmış önemli eserler Türkçeye çevrilerek Batı düşüncesinin ülkeye girmesine hız verilmiştir. Toplumsal alanda batı etkisi daha fazla hissedilmeye başlanmıştır.

Görsel 2.28: III. Selim (Temsilî)

**Sıra
Sizde**

Okuduğunuz metinde verilen bilgilere göre aşağıdaki soruları cevaplayınız.

III. Selim yenilik yapmadan önce hazırlık aşamasında neler yapmıştır? Yazınız.

.....

.....

III. Selim Avrupa'da niçin daimî elçilikler açmıştır? Açılan bu elçiliklerin devlete katkısı ne olmuştur? Yazınız.

.....

.....

Batı dillerindeki eserlerin Türkçeye çevrilmesinin eğitim ve kültür hayatında ne gibi katkıları olmuştur? Yazınız.

.....

.....

Sultan II. Mahmud, tımar sisteminin bozulmasından sonra asker ve vergi toplama işini üstlenen ve zamanla bölgelerinde güç kazanan toprak sahibi âyanlarla Sened-i İttifak'ı imzalamıştır (1808). Bu sözleşme ile Osmanlı tarihinde ilk kez bir padişah yönettiği insanlara vergi ve askerlik konularında tavizler vermiştir. Bu senet sultanın iktidar gücünü kısıtlamıştır. Âyanlarla uzlaşa sağlandıktan sonra II. Mahmud'un hedefi ıslahatlar yapmak olmuştur.

II. Mahmud Dönemi'nde, bozulan ve devlete zarar veren Yeniçeri Ocağı kaldırılmıştır. Yerine "Asakir-i Mansure-i Muhammediye" adıyla yeni bir ordu kurulmuştur.

Görsel 2.29: II. Mahmud

Osmanlı Devleti'nde yeniliklerin daha çok askerî alanda yapılmasının sebepleri neler olabilir? Yazınız.

Aşağıdaki tabloda III. Selim ve II. Mahmud'un sosyal ve ekonomik alanda yaptığı bazı yenilikler verilmiştir. Yeniliklerin toplumsal ve ekonomik sonuçlarını örnekte olduğu gibi yazınız.

Yapılan Yenilikler	Toplumsal ve Ekonomik Etkileri
Batı dillerinde yazılmış eserler Türkçe'ye çevrilmiştir.	Batı düşüncesinin ülkeye girmesi hızlanmıştır.
Sultan II. Mahmud Yeniçeri Ocağı'nı kaldırmıştır.	
Sultan II. Mahmud Dönemi'nde klasik eğitim veren okulların dışında Avrupa tarzında yeni okullar açılmıştır.	
Yerli malı kullanılması teşvik edilmiştir.	
Sultan II. Mahmud Dönemi'nde yerli tüccarların yabancı tüccarlarla rekabet edebilmesi için gümrük vergileri indirilmiştir.	
III. Selim Dönemi'nde Nizam-ı Cedid adı verilen yenilikler yapılmıştır.	
Kanun dışı vergi alınmaması istenmiş, hayat pahalılığı ile mücadele edilmiştir.	

Bu yeniliklerin yanında "Takvim-i Vekayi" adlı Fransızca ve Türkçe olarak resmî bir gazete çıkarılmıştır. Gazetede iç ve dış haberler, ticaret, askerlik, sanat ve bilimsel çalışmalar gibi alanlarda haberler yer almıştır.

II. Mahmud Dönemi'nde klasik eğitim veren okulların dışında Avrupa tarzında yeni okullar açılmıştır. Bu okulların amaçlarından biri de yabancı dil bilen insan yetiştirmektir. Bu dönemde Avrupa'ya öğrenciler gönderilmiştir.

Yurt dışına gönderilen öğrenciler Osmanlı Devleti'ne hangi alanlarda katkı sağlamış olabilir? Yazınız.

Tarihimizde Tanzimat Fermanı ile başlayıp I. Meşrutiyet'in ilanına kadar süren döneme Tanzimat Dönemi denir. Tanzimat Fermanı ile Osmanlı tarihinde yeni bir devir başlamıştır. Tanzimat ile devletin siyasi, sosyal, askerî ve kültürel alanlarda kötüye gidişini önlemek amacıyla daha geniş kapsamlı yenilikler yapılmıştır. Tanzimat Fermanı'na 3 Kasım 1839'da Gülhane Parkı'nda halka okunduğu için "Gülhane Hatt-ı Hümayun'u" da denir.

Aşağıda Tanzimat Fermanı'nın bazı maddeleri verilmiştir. Verilen maddeleri hangi alanla (toplumsal, ekonomik, hukuki vb.) ilgili olduğunu örnekte olduğu gibi yazınız.

Tanzimat Fermanı'nda Yayınlanan Maddeler	İlgili Alan
Herkesin mal, can, ırz, namus ve hürriyetine saygı duyulması	Toplumsal
Herkesin kanun önünde eşit olması	
Herkesin gelirine göre vergi ödemesi	
Askerlik işlerinin belli esaslara bağlanması	
Özel mülkiyet hakkı verilmesi	
Açık mahkemede ve eşit şartlarda yargılanma	

1856 yılında Islahat Fermanı ilan edilmiştir. Bu fermanla yabancı devletlerin ülkenin iç işlerine karışmasını önlemek ve azınlıkların devlete bağlılıklarını kuvvetlendirmek amaçlanmıştır.

Görsel 2.30: Mecediyeh

Mustafa Reşit Paşa maliye ile ilgili birçok çalışma yapmıştır. İlk kâğıt para onun girişimleriyle bastırılmıştır. Yabancı paralar yasaklanmıştır. Paranın değerinin düşmesi nedeniyle Avrupa paralarının değerine eşit "mecidiye" basımına başlanmıştır. Bu çalışmalar daha sonra kurulacak olan millî bankanın ilk hazırlıkları olmuştur.

Tanzimat sonrasında Osmanlı Devleti'nde birçok alanda olduğu gibi ekonomik alanda da değişimler yaşanmıştır. Özellikle 1838'de imzalanan Balta Limanı Ticaret Anlaşması ile yabancıların serbestçe ticaret yapabilmelerine imkân sağlanmıştır. Bunun sonucu yabancı sermaye yatırımları Osmanlı ekonomisini olumsuz etkilemiştir. 1881 yılında Osmanlı Devleti'nin dış borçlarını ödeyememesi üzerine Duyun-u Umumiye İdaresi (Genel Borçlar) kurulmuştur.

Avrupa devletleri ile ekonomik ve mali ilişkilerin geliştirilmesi sürecinde bankacılık gelişmeye başlamıştır. Memleket sandıkları 1883'te aynı amaçlar doğrultusunda "Menafi Sandıkları"na dönüştürülmüştür. 15 Ağustos 1888'de Menafi Sandıkları'nın yerine Ziraat Bankası resmen kurulmuş, o tarihte faaliyette bulunan Menafi Sandıkları da banka şubelerine dönüştürülerek faaliyete başlamıştır. 1888'de Ziraat Bankası kurulmuştur.

Görsel 2.31: Ziraat Bankası, Ankara 1930

Posta hizmetleri için Posta Nezareti açılmıştır (1840) ve ilk önce Üsküdar-İzmit arasında posta yolu kurulmuştur. Sonra yurdun diğer bölgelerine yayılmıştır. 1855 yılında ise Telgraf Müdürlüğü kurulmuş, 1872’de posta ve telgraf hizmetleri birleştirilmiştir. Böylece haberleşmede yeni bir dönem başlamıştır.

Posta Nezareti ve telgraf hatlarının kurulması topluma ne gibi faydalar sağlamış olabilir?

Osmanlı Devleti ilk buharlı gemiyi 1827’de İngiltere’den satın almıştır. Bu gemileri ulaşımda kullanmaya başlamıştır. Vapura ilgi olunca 1851 yılında “Şirket-i Hayriye” adı ile bir vapur işletme şirketi kurulmuştur. Osmanlıda ilk toplu taşıma 1870’te “Omnibüs” adı verilen büyük faytonlarla yapılmıştır. Omnibüslerin ihtiyacı tam karşılayamaması nedeniyle 1871’de atlı tramvaylar kullanılmıştır.

Buharlı gemilerin kullanılması İstanbul’un toplumsal hayatında ne gibi değişiklikler yapmış olabilir?

Bir diğer gelişme ise demir yolu ulaşımında yaşanmıştır. Osmanlı Devleti’nde ilk demir yolu Kahire-İskenderiye arasındadır. Anadolu’daki ilk demir yolu hattı 1856-1866 yılları arasında tamamlanan ve 131 km uzunluğunda olan İzmir-Aydın arasındaki hattır.

Görsel 2.32: Buharlı Tren

**Sıra
Sizde**

Aşağıdaki soruların cevaplarını verilen boşluklara yazınız.

Demir yolu ulaşımının gelişmesi toplumsal ve ekonomik ne gibi değişimler sağlamış olabilir?

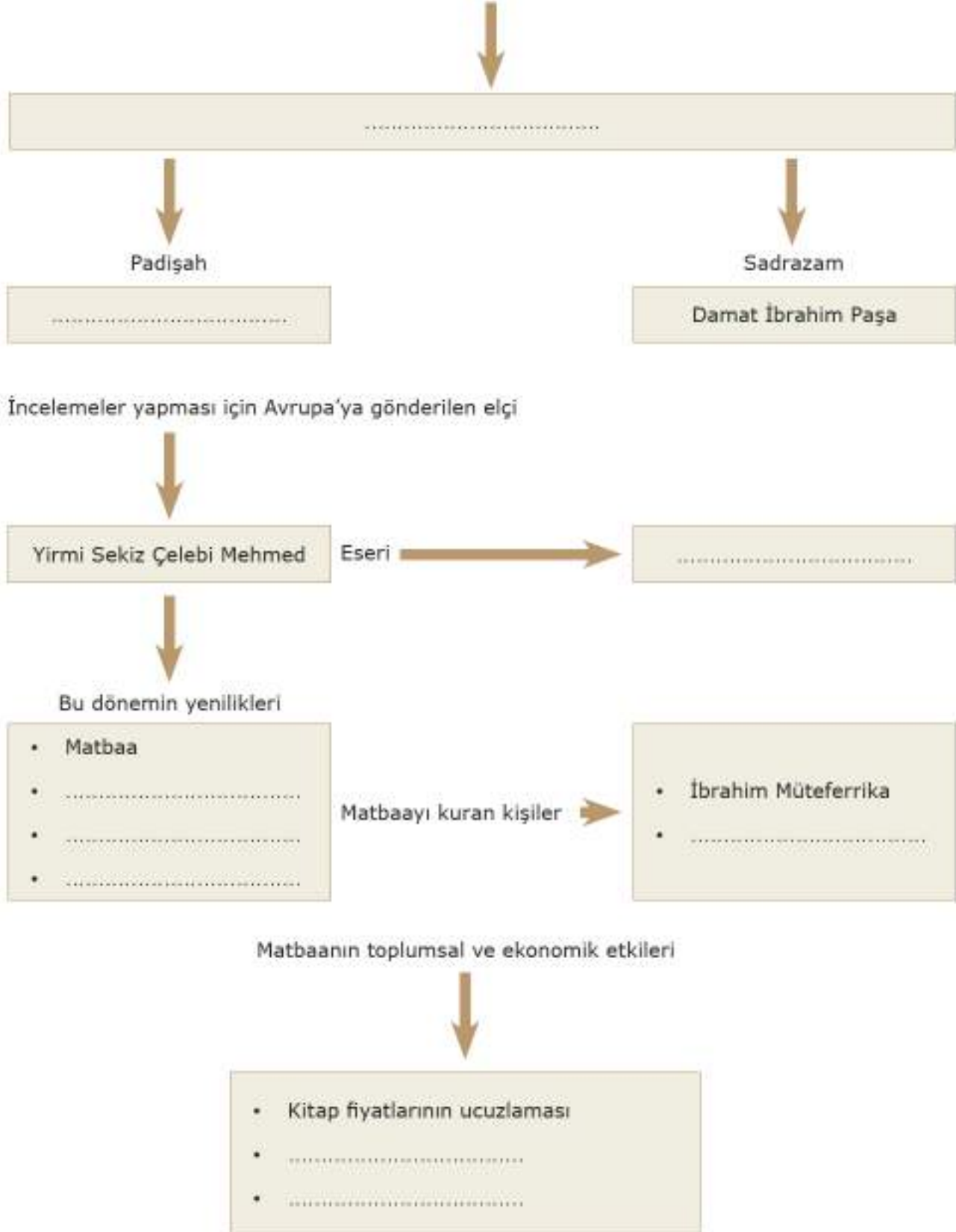

Osmanlı Dönemi’nde yaşayan bir tüccar olsaydınız hangi ulaşım araçlarını tercih ederdiniz? Neden?

**Sıra
Sizde**

Aşağıdaki akış diyagramında eksik olan yerleri örnekte olduğu gibi doldurunuz.

İlk kez Avrupa'nın örnek alındığı dönem

XIX. yüzyılda toplumu ilgilendiren birçok yenilik yapılmıştır. Bu dönemde kurulmuş bazı kurumlar günümüzde de varlıklarını sürdürmektedir. Aşağıda ismi verilen kurumların faaliyet alanlarını işaretleyiniz.

XIX. Yüzyılda Yapılan Yenilikler	Sosyal	Eğitim ve Kültür	Ekonomi
Posta Nezareti kuruldu.			
Şirket-i Hayriye kuruldu.			
Ziraat Bankası açıldı.			
Takvim-i Vekayi adlı gazete çıkarıldı.			
Tramvay hattı kuruldu.			
İlk nüfus sayımı yapıldı.			
Dünyanın ilk metrolarından olan Karaköy-Taksim metrosu yapıldı, atlı ve elektrikli tramvaylar kullanıldı.			
İlk demir yolu hattı İzmir-Aydın arasında yapıldı.			
Beykoz ve Kâğıthane kâğıt fabrikaları ile Yıldız Çini Fabrikası açıldı.			
Modern matbaa aletleri getirildi.			
İzmir'e, Dolmabahçe'ye ve birçok yere saat kulesi yapıldı.			

Siz de XIX. yüzyılda yaşayan bir devlet adamı olsaydınız ekonomik ve sosyal hayat için hangi yenilikleri yapardınız?

5. OSMANLIDAN KALAN MİRASIMIZ

Hazırlık Çalışmaları

- Yaşadığınız çevredeki tarihi eserler size göre hangi amaçlarla yapılmış olabilir? Söleyiniz.

Osmanlı Devleti topraklarını Doğu Avrupa, Güneybatı Asya ve Kuzey Afrika'ya kadar genişleterek dünyadaki büyük devletlerden biri olmayı başarmıştır. Hâkimiyet kurduğu coğrafyada ve bu coğrafyanın çevresinde yaşayan farklı milletlerin kültürlerinden etkilenmiştir. Kendisi de yerel kültürleri etkilemiştir. Böylece Osmanlı Devleti sürekli etkileşim içinde ve zenginleşen bir kültüre sahip olmuştur. Osmanlı Devleti hakimiyet kurduğu coğrafyalarda birçok eser bırakmıştır.

Aşağıda Osmanlı Devleti'ne ait mimari eserler verilmiştir. Fotoğrafların altına örnekte olduğu gibi eserlerin adını ve kullanılış amacını yazınız.

.....

.....

Medrese - Eğitim

Osmanlı Devleti'nin
Mimari Eserleri

.....

.....

.....

Görsel 2.33: Osmanlı Devleti Mimari Eserleri

Görsel 2.34: Osmanlı Evleri, Bursa

Türk kültüründe aile toplumun temelidir. Osmanlı toplumunda da aileye verilen değerin sonucu olarak kadın çok saygın bir yere sahiptir.

Türk aile yapısı, Osmanlı topraklarında dolaşan seyyahların dikkatini çekmiştir. Osmanlı aile yapısının çok sağlam olduğunu yazan seyyahlar, yaşlılar ve çocuklar arasında yaşanan sevgi ve şefkati özellikle vurgulamışlardır.

Osmanlıda mahalle toplumsal birliğin temsiliydi. Mahallede mükemmel bir dayanışma vardı. Mahallede kadınlar bayram ve kış hazırlıklarını birlikte yaparlardı. Düğün, cenaze gibi merasimler hep birlikte yapılırdı. Maddi durumu iyi olmayanların ihtiyaçları mahalleli tarafından ortaklaşa karşılanırdı.

Osmanlı Dönemi'ndeki ve günümüzdeki aile ve mahalle yapısındaki benzerlik ve farklılıklar nelerdir? Tartışınız.

Charles Fellows (Çars Fellov) notlarında "Türkler arasında yaşayan birisinin dikkatini çeken temel özellik onların konukseverlikleridir. Bunu, bulunduğum her yerde paşadan dağ başındaki çadırında yaşayan yörüğe kadar herkeste gördüm. Hangi dinden hangi milletten olursa olsun ayırım gözetmeksizin herkesin tek düşüncesi vardır: Yabancıнын karnını doyurmak." diyerek Osmanlı toplumundaki konukseverliğe dikkat çekmiştir.

Görsel 2.35: Fatih Camii, İstanbul

Osmanlı sanatında mimari eserler ön plana çıkar. Osmanlı mimarlarının yaptığı camiler, medreseler, köprüler, hamamlar, imarethaneler çağının üstün estetik anlayışını yansıtır.

Manuel Serrano Sanz (Manuel Serano Senz) adlı seyyah "Türkiye'nin Dört Yılı (1552-1556)" adlı eserinde "Bıraktıkları hayrat hangi çeşit olursa olsun bizdekinden fazladır. Dört sultan tarafından yapılan dört büyük caminin etrafı hayrat ile doludur. Kasabalar ve تنها yol kıyılarına yolcular için kervansaraylar yaptırır, yollar açtırırlar. Su olmayan yerlere çeşmeler ve tuvaletler yaptırır. Halkın ücretsiz faydalandığı bu yapılar öyle muhteşemdir ki saraya benzerler." demiştir.

Osmanlı, mimari eserlerinde hayvanları korumayı da ihmal etmemiştir. Yine kuşlar için büyük yapıların çatılarına ya da duvarlarına kuş evleri yapılmıştır. Mezar taşlarına kuşların su içebileceği bölümler yaptırmıştır. İstanbul Fatih Camisi, Kastamonu İbn Neccar Camisi ve Amasya Sultan Bayezid Camisi, Amcazade Hüseyin Paşa Mektebi, Bayezid Seyyid Hasan Paşa Medresesi gibi eserlerde bu kuş evlerini görebiliriz. Helmuth Von Moltke (Helmuth Fon Molke) "Türkiye Mektupları" adlı eserinde "Türkler hayırseverliklerini hayvanlara karşı bile gösterirler. Üsküdar'da bir kedi hastanesi bulunur, Bayezid Camisi'nin avlusunda da güvercinler için bir bakım yeri vardır." diye yazmıştır. Manuel Serrano Sanz eserinde "Sadece insanlara değil, hayvanlara da yapılan iyilik çok büyük sevaptır. Bazı insanlar denizdeki balıklara ekmek atarlar." yazmaktadır.

Görsel 2.36: Osmanlıda Bir Kuş Evi

Çevrenizdeki belediyeler veya dernekler tarafından hayvanları korumak için yapılan çalışmalar var mı? Örnekler veriniz.

İstanbul'da okullardan sonra en önemli yapılar imaret denilen bakımevleridir. Bunlar fakir ve bakıma muhtaç insanların doyurulması için yaptırılmışlardır. Bir aşçı, fakir ve bakıma muhtaç insanlara burada yemek hazırlar. Düzenli olarak her isteyene etle karışık piring yemeği, suyla karıştırılıp mayalanan irmikten yapılan "boza" adındaki içecek ve bir somun ekmek dağıtılır.

Bu bağıştan zengin, fakir, Hristiyan, Yahudi veya Türk ayrımı yapılmadan herkes yararlandırılır. Özellikle de yolcular için bu düzenleme çok faydalıdır. Her yolcu böyle bir imarette üç gün kalıp bütün olanakları kullanabilir ama süre üç günü geçerse istismar kuşkusu uyanır ve kendisine yol gösterilir. Biz de İstanbul'a yaptığımız yolculuk sırasında bir çok kez bu tür ikramlardan yararlanmıştık. İmaret evleri gayet düzgün ve temiz binalardır. Yemeklerin sunulduğu çok sayıda odaları vardır. Yemekten sonra konuklar evlerine veya hanlarına çekilirler. Biz de birkaç geceyi bu binaların içinde geçirdik. Kafilemize katılanlardan bazıları sunulan yemeklerden yediler bazıları da bizim aşçımızın yemek hazırlamasını beklediler. İtibarlı kişiler ve yüksek konumlardaki beyefendiler de böyle imaretlere katkıda bulunurlar ve bu çeşit yardımlardan kaçınmazlar.

Ayrıca önemli camilerin ve mescitlerin yakınında genelde herkese açık olan konukevleri bulunur. Yabancılar buraya atları, uşakları ve beraberlerindeki eşyalarıyla yerleşebilirler. Bu konukevlerinde de yolculardan ücret alınmaz. Konuk burada sadece yağmurdan, fırtınadan korunma ve konaklama imkânı bulur.

(Salamon Schweigger, Sultanlar Kentine Yolculuk 1578-1581, s.128)

Salamon Schweigger (Zalumon Şıvayga) gibi Avrupalı seyyahlar, seyahatname-lerinde İstanbul'un her yerinde imarethaneler gibi hayır kurumlarının olduğundan bahsederler. Bu durum Osmanlı kültürünün hangi özelliğini gösterir? Tartışınız.

Görsel 2.37: Mihrişah Sultan İmareti, İstanbul

Osmanlı insanının dikkat çeken bir yardımlaşma geleneği daha vardır.

Ramazan aylarında hâli vakti yerinde olanlar hiç tanımadıkları, bilmedikleri mahalleleri dolaşmaya çıkarlarmış. Oralardaki bakkal, manav gibi esnafa uğrar, dükkânın ıssız bir anını kollar ve dükkân sahibiyle baş başa kalınca sorarlarmış:

“Zimem defteri var mı?”

(Zimem defteri, borçlunun ismini ve ne kadar borcu olduğunu gösteren, günümüzdeki veresiye defteri)

Zimem defterinin olduğunu öğrenen kişi kimin ne kadar borcunu ödediğini öğrenme gereği duymadan “Baştan, ortadan ve sondan şu kadar sayfanın borcunu hesapla.” dermiş.

Hesaplanan borcu ödedikten sonra da “Haydi, Allah kabul etsin.” deyip dükkândan çıkarmış. Borç ödeyen kişi kimin borcunu ödediğini, borcu ödenen kişi de hayır sahibinin kim olduğunu bilmezmiş. Bilmek gereği de duymazmış.

OKUMA PARÇASI

Osmanlının kahve ile tanışması yaklaşık 450 yıl önce kahvenin Yemen’den saraya getirilmesiyle başlamıştır. Sarayda ve konaklarda kısa sürede yaygınlaşan kahve o zamanlar yeni iş alanlarının açılmasına katkıda bulundu. Evliya Çelebi’ye göre İstanbul’da kahve satan esnafın sayısı 500, dükkân sayısı ise 300 kadardı. Türkler tarafından bulunan yepyeni hazırlama metodu sayesinde kahve güğüm ve cezvelerde pişirilerek “Türk kahvesi” adını almıştır. Türk kahvesi sadece lezzeti ve hazırlanışıyla değil sunumu ve içimiyle de çok özel bir yere sahiptir. Osmanlı kültüründe bir eve misafir geldiği zaman ona sunulan kahvenin yanında su da gelirdi. Şayet misafir toksa önce kahveyi alır, açsa suyu alırdı. Ona göre ya yemek sofrası hazırlanır ya da meyve ikram edilirdi. (*İdris Bostan, “Kahve”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c.24 s.204*)

Görsel 2.38

Osmanlıca kökenli bir sözcük olan “çini” *sırlı kap* anlamına gelmektedir. Osmanlılar çini sözcüğünü kilden yapılan her türlü kap için kullanmıştır. İngilizcede nitelikli yemek takımı anlamına gelen “china” (Çin) ifadesi gibi çini kelimesi de Çin kelimesinden türetilmiş, porselen sanatını dünyaya tanıtan Çinlilere izafeten verilmiş bir isimdir. Çini, toprağın pişirildikten sonra şekil verilip tabak, vazo ve sürahi gibi eşyalar üretilmesine dayalı bir el sanatıdır. Fayans, porselen, tabak gibi eşyaların süslenmesinde kullanılan bir yüzü sır, renkli dekor ve motiflerle işlenmiş eşyalara çini denir. Osmanlı Devleti’nde çini iç ve dış mimari süslemesinde yaygın olarak kullanılmıştır.

Görsel 2.39: Çini Sanatı Örneği

Ebru, Türkistan’da ortaya çıkıp oradan İpek Yolu ile dünyaya yayıldığı düşünülen bir sanat dalıdır. Ebru sanatı Türk medeniyeti tarafından benimsenmiş, hat sanatı ile ilerlemiştir.

Ebru kıvamlı suyun üzerine gül dalı ve at kılından mamul fırçalar yardımıyla sığır ödü ilave edilerek ayarlanmış, suda erimez boyaların yüzeye serpilip kâğıda alınmasıyla oluşan kâğıt bezeme (süsleme) sanatıdır. Kâğıt yüzeyinde buluta benzer şekiller oluştuğu için bu sanatın adına “bulutumsu” manasına gelen Farsça “ebrî” denilmiştir. Bu sanatın adı daha ahenkli söylenişinden olsa gerek “ebru”ya dönüşmüştür. Kâğıt üzerinde mermere benzer damarlar görüldüğü için Avrupalılar ebru kâğıdına “mermer kâğıdı” ismini vermişler, Arap âleminde ise damarlı kâğıt olarak bilinmektedir.

Görsel 2.40: Ebru Sanatı Örnekleri

“Hat” güzel yazı yazma ve süsleme sanatıdır. Bu işi yapanlara da hattat denir. Osmanlının meşhur hattatları; Şeyh Hamdullah, Ahmet Karahisarî, Hafız Osman, Dedeade gibi isimlerdir. Osmanlı döneminde Anadolu’da özel bir ekol oluşmuş ve büyük hattatlar yetişmiştir. Mürekkep bezir isinden hazırlandığı için suda çözünürmüş. Hattatlar da hatalarını düzeltmek veya ekleme yapmak için ya kağıdı dilleriyle düzeltir ya da diviti diliyle ıslatıp divitteki mürekkebi kullanırlarmış. Sonuçta eskiler bir insanın yaladığı mürekkep miktarınca ilminin arttığını varsayarlarmış. Okuma yazma bilenlerin pek az olduğu çağlarda azıcık da olsa mürekkep yalamış olmayı toplum içinde saygınlık alâmeti olarak kabul ederlermiş.

Görsel 2.41: Hat Sanatı Örneği (Müdevver Sülüs Nazar Ayeti, Murat Nureddin Okumuş)

**Sıra
Sizde**

Aşağıdaki Osmanlı Devleti'nin armasını inceleyiniz. Armada kullanılan simgelerin anlamlarını araştırarak yazınız.

Yeşil Sancak

Güneş

Devletin bütünlüğünü temsil eder.

Dünyadaki bütün Müslümanların koruyucusu olduğu temsil eder.

İstimâleti temsil eder.

Terazi

Türk ordusunu temsil eder.

Madalyonların asılı olduğu aksamlar

Osmanlı kültürünü temsil eder.

Görsel 2.42: Osmanlı Arması

**Sıra
Sizde**

Aşağıdaki Osmanlı Dönemi'nde kullanılan eşyaların görsellerini inceleyiniz. Günümüzde kullanılan eşyalarla karşılaştırınız.

Görsel 2.43

2. ÜNİTE

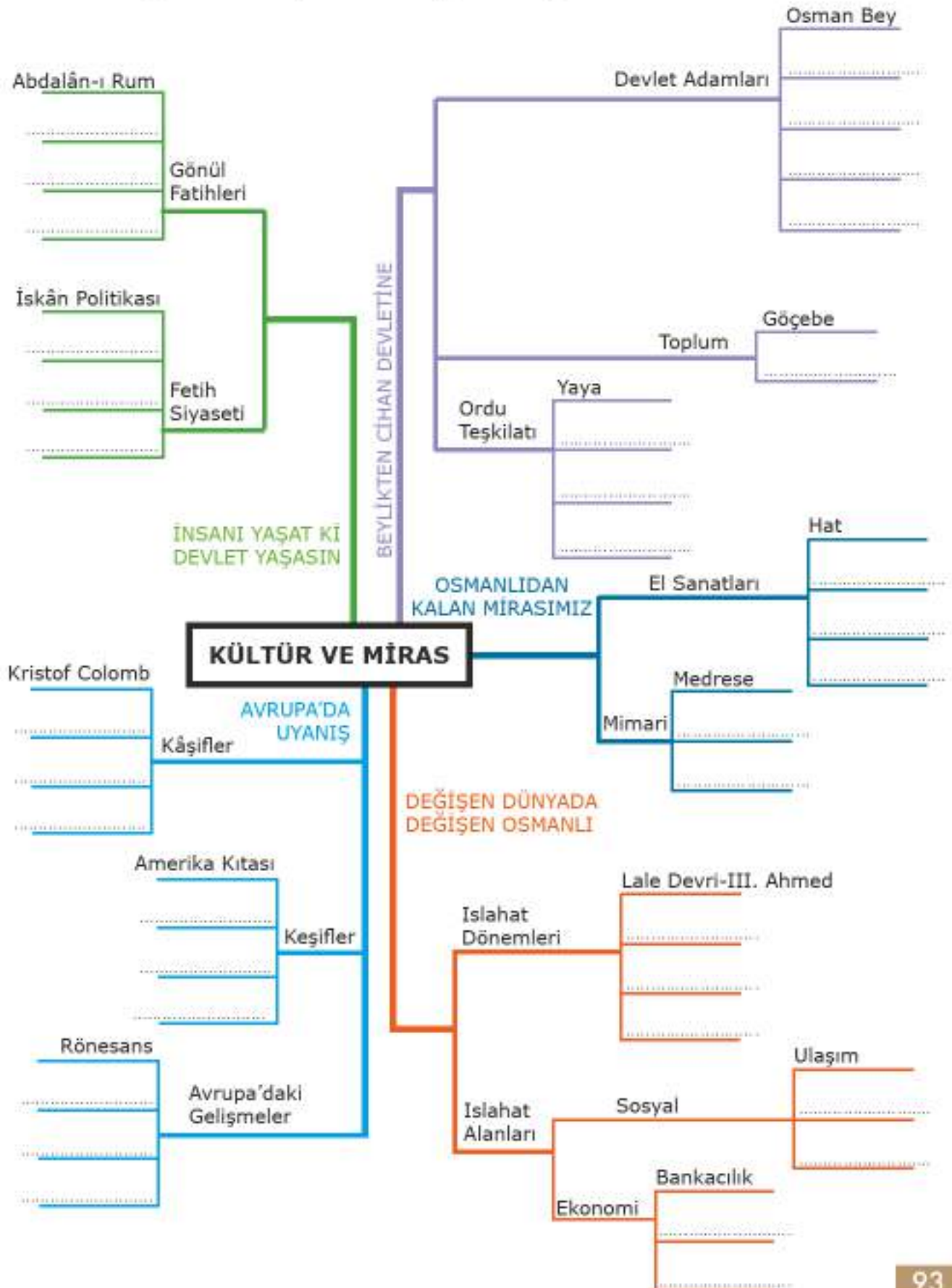
**Sıra
Sizde**

Aşağıdaki tabloda Osmanlı kültür, sanat ve estetiğine ait görselleri inceleyiniz. Soruların cevaplarını boş yerlere yazınız.

	Sanatın Adı	Günümüzde yaygın olarak devam ediyor mu?	Günümüzde bu sanat dalları yerine hangi meslekler vardır?	Sanatın kullanım amacı nedir?
	Camcılık	Devam ediyor	-	Cam eşya yapımı
				
				
				
				
				

Görsel 2.44

Ünite görsel özetleyicisindeki boşlukları uygun ifadelerle dolduralım.

DEĞERLENDİRME SORULARI

Aşağıda verilen ifadelerden doğru olanların başına "D", yanlış olanların başına "Y" yazınız. Yanlış olduğunu düşündüğünüz ifadelerin altındaki boşluğa doğrusunu yazınız.

() 1. Osmanlı Devleti'nin yeni fethedilen topraklara Anadolu'daki Türkmenleri yerleştirmesine "iskân politikası" denilmektedir.

() 2. Kanuni Sultan Süleyman "Avni" lakabıyla şirler yazmıştır.

() 3. Kristof Kolomb adlı İspanyol kâşif dünyayı dolaşarak dünyanın yuvarlak olduğunu kanıtlayan ilk kişidir.

() 4. Baltalimanı Antlaşması Osmanlı Devleti'nin ekonomisine ve sanayisine büyük zarar vermiştir.

() 5. Ebru sanatı, Türkistan'da ortaya çıkıp İpek Yolu ile dünyaya yayılmıştır.

Aşağıda verilen kelimeleri kullanarak cümlelerdeki boş bırakılan yerleri doldurunuz.

(Edirne, Söğüt, Divan Teşkilatı, yeniçeri, yaya ve müsellemler, tımar, II. Mahmud, Lale Devri)

1. Osmanlı Devleti'nde ilk düzenli ordu Orhan Bey zamanında adıyla kurulmuştur.

2. günümüzdeki Bakanlar Kuruluna benzetilebilir.

3. Osmanlı Devleti'nin ilk başkenti olmuştur.

4. Osmanlı Devleti'nde uygulanan bir toprak yönetim sistemidir.

5. Osmanlı Devleti'nde ilk kez çiçek aşısı uygulaması yapılmıştır.

Aşağıdaki soruların doğru cevaplarını işaretleyiniz.

1. Aşağıdakilerden hangisinin iskân siyasetinin amaçlarından değildir?

- A) Fethedilen yerlerin Türkleşmesini sağlamak
- B) Fetihlerin kalıcı olmasını sağlamak
- C) Fethedilen yerlerin güvenliğini sağlamak
- D) Fethedilen yerlerin zenginliklerini ele geçirmek

2. Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı Devleti'nin fetih sonrası izlediği politikalardan biri değildir?

- A) Halktan vergi alınmaması
- B) Nüfusun azalmaması için göçün yasaklanması
- C) Herkese din özgürlüğü tanınması
- D) Kanun önünde herkese eşit davranılması

3. Aşağıdakilerden hangisi Sanayi İnkılabı'nın Osmanlı Devleti'ne etkilerinden biri değildir?

- A) Osmanlı ekonomisinde yaşanan sıkıntıların artmasına neden oldu.
- B) Osmanlı tüccarların Avrupalı tüccarlarla rekabet gücü kalmadı.
- C) Osmanlı topraklarını üretilen malların satılacağı bir pazar haline getirdi.
- D) İngiltere'de büyük bir sömürge imparatorluğu kuruldu.

4. II. Mahmud Dönemi'nde bazı yenilikler yapılmıştır. Aşağıdaki yeniliklerden hangisi devlet yönetiminin daha sistemli hale getirilmesi amacıyla yapılmıştır?

- A) Bakanlıkların(Nazırlık) kurulması
- B) "Takvim-i Vekayi" adında ilk resmi gazetenin çıkarılması
- C) Matbaanın kurulması
- D) Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması

Aşağıdaki sorunun cevabını verilen boşluğa yazınız.

Türk tarihine bakıldığında kadınların her dönemde sosyal ve siyasi hayatta önemli bir konumu olduğu görülmektedir. Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde kurulan "Bacıyân-ı Rum" isimli sivil toplum örgütü kadınların bu rollerini devam ettirdiklerini göstermektedir. Çeşitli el sanatları ile uğraşan bu kadınlar ekonomiye büyük katkı sağlamışlardır. Erkekler savaşa gittiğinde demircilik, nalbantlık gibi güç isteyen işlerde de çalışan bu kadınlar Kayseri'nin Moğollara karşı savunulmasında da büyük katkı sağlamışlardır.

Metinde verilen bilgiye göre kadınlar Osmanlı toplumunda hangi faaliyetlerde bulunmuşlardır?

.....

.....

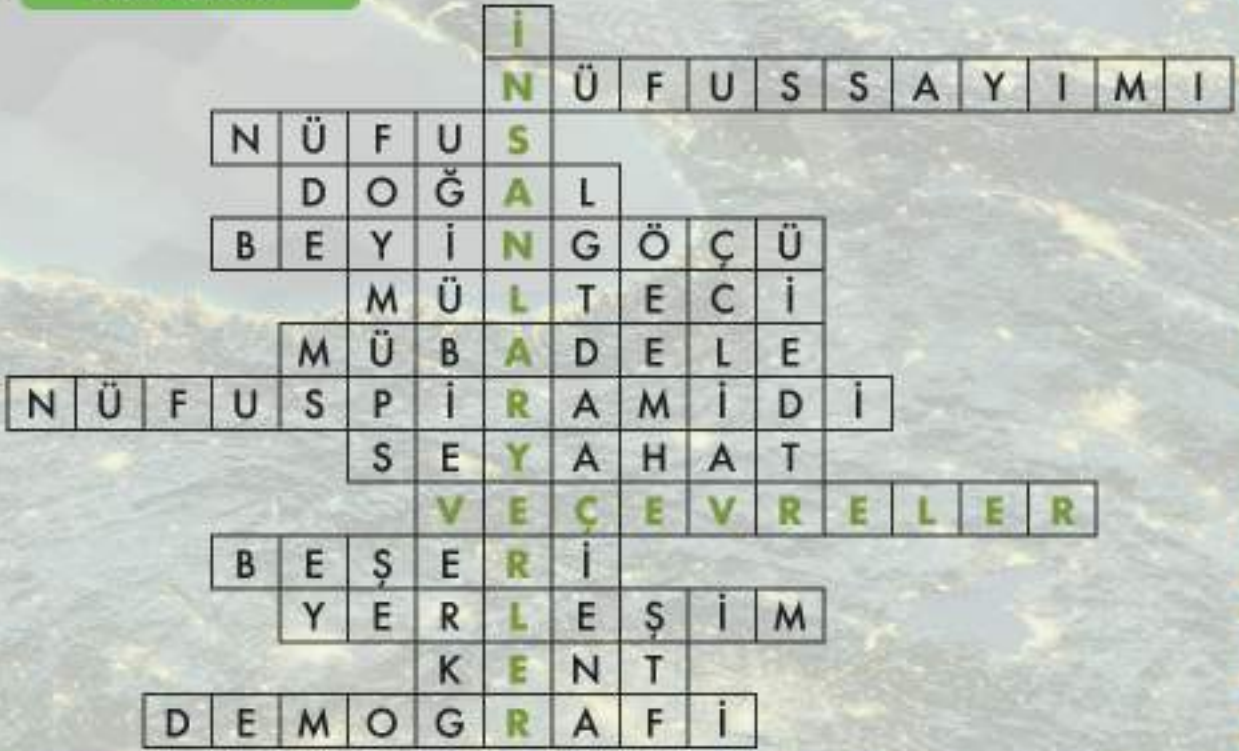
ÜNİTE 3

İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER

Konular

1. Nereye Yerleşelim?
2. Tablo ve Grafiklerle Ülkemiz
3. Doğduğun Yer mi, Doyduğun Yer mi?
4. Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğüm Var

Kavramlar

Neler Öğreneceğiz?

- Geçmişten günümüze yerleşmeyi etkileyen faktörlerin neler olduğunu örnekleriyle söyleyebileceksiniz.
- Türkiye'nin demografik özelliklerini tablo ve grafiklerden yararlanarak yorumlayabileceksiniz.
- Göçün neden ve sonuçlarını örnekler vererek değerlendirebileceksiniz.
- Yerleşme ve seyahat özgürlüğünüzün temel haklarınızdan biri olduğunu öğreneceksiniz.

1. NEREYE YERLEŞELİM?

Hazırlık Çalışmaları

- İnsanlar yerleşecekleri bölgeleri seçerken neye göre hareket ederler? Söyleyiniz.

Görsel 3.1: Mağarada Yaşam (Temsilî)

Çok uzun süre konargöçer hayatı süren insanlar yerleşim yeri tercihinde yiyecek ve su ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri, kendilerini güvende hissedebilecekleri yerleri bularak yerleşmişlerdir. Bu yüzden avcılık için elverişli olan, korunaklı yerleri tercih etmişlerdir. İnsanlar bu dönemde mağaralarda yaşamaktaydılar.

Yerleşik yaşama geçmeye başlayan insanların yerleşim alanı seçimlerinde nelere dikkat ettiklerini yapılan arkeolojik kazılardan öğreniyoruz.

Çatalhöyük 9.500 yıllık geçmişi olan ve yaklaşık 8.000 insanı barındırmış geniş bir kasabadır. İlk yerleşme, ilk ev mimarisi ve ilk kutsal yapılara ait özgün buluntuları ile insanlık tarihine ışık tutan bir merkezdir.

Karasal iklimin hüküm sürdüğü bölgede 800 yıllık bir köy yaşantısı vardır. İklim'e uygun tahıl ve bakliyat yetiştirilen Çatalhöyük, avcı-toplayıcı toplumdaki tarım toplumuna geçişin yaşandığı yerleşim yerlerinden biridir. Bu dönemde bataklıkların kıyılarına kadar uzanan dağ ormanlarının kuşattığı Çatalhöyük, bereketli bir arazi ile çevrelenmiştir. Höyük çevresindeki sulak alanlarda yoğun sazlık çok çeşitli hayvan ve değerlendirilebilecek bitkiler barındırıyordu. Son tespitler burada yaşayanların, tarlalarını bugünkü Çumra ilçesi civarında oluşturduklarını ve hayvan sürülerini Çatalhöyük'ten uzakta otlattıklarını ortaya koymaktadır. Çarşamba Irmağı ilkbaharda taşarak Çatalhöyük'ü bir yarım adaya dönüştürüyordu. Bu da yerleşim yerinin savunulmasını kolaylaştırıyordu.

Çatalhöyük'te bulunan kumaş parçaları en eski kumaş örneklerindendir. O dönemde Hasan Dağı'ndan elde edilen obsidyen ile tuzu hem kendi ihtiyaçları için kullanmışlar hem de çevrelerindeki yerleşim birimlerinde yaşayan insanlara satmışlardır.

Görsel 3.2: Çatalhöyük, Konya

Çatalhöyük halkının hangi ekonomik faaliyetlerle uğraştığını aşağıdaki nokta ile belirtilen boşluklara yazınız.

1.
2.
3.
4.

Çatalhöyük halkının yapmış olduğu ekonomik faaliyetler aynı zamanda yerleşim yeri tercihiindeki beşerî faktörlerdir.

Çatalhöyük halkının yerleşim yeri tercihiindeki doğal faktörleri aşağıdaki nokta ile belirtilen boşluklara yazınız.

1.
2.
3.
4.

Geçmişten günümüze insanların yerleşim yeri tercihlerinde ortak özellikler olduğunu görüyoruz. Bu ortak özellikleri doğal ve beşerî faktörler olarak ikiye ayırabiliriz.

Doğal faktörler; yeryüzü şekilleri, iklim, su kaynakları, yer altı kaynakları, bitki örtüsü, savunma imkânları gibi insan eli değmeden var olmuş unsurlardır. Beşerî faktörler ise ekonomik faaliyetler, ticaret, sanayi, madencilik, hayvancılık ve tarım gibi insan müdahalesi sonucu oluşan unsurlardır.

Aşağıda görselleri verilen Sicilya ve Kapadokya ile ilgili bilgileri okuyunuz. Buraların yerleşim yeri olarak seçilmesinin sebeplerini aşağıdaki nokta ile belirtilen boşluklara yazınız.

Görsel 3.3: Sicilya, İtalya

Görsel 3.4: Kapadokya, Nevşehir

Neolitik (Cilalı Taş) Dönem’de insanlar deniz kıyısında ve adalarda yerleşimler kurmaya başladı. Akdeniz’deki adalar aynı zamanda deniz yollarını ve ticaretini kontrol edebilecek konumda yer alıyordu. Bu adalardan biri de Sicilya’dır.

Kapadokya Bölgesi, Türkiye’nin ikinci büyük su havzasının içinde ve Kızılırmak’ın kıyısında yer almaktadır. Bölge aynı zamanda İpek Yolu gibi önemli ticaret yollarının da güzergâhı olmuştur.

3. ÜNİTE

İnsanların yeni ekonomik faaliyet alanları keşfetmesi sosyal ve ekonomik hayatı değiştirmiştir. Sanayileşme ile kentlere talep artmış ve yeni beşerî faktörler ortaya çıkmıştır. Örneğin eğitim, altyapı, sağlık, turizm, ulaşım gibi faktörler göz önünde bulundurulmaya başlanmıştır. Yerleşmek için geçmişte etkili olan doğal ve beşerî faktörler geçerliliğini korurken listeye yenileri eklenmiştir.

İstanbul'un tarihçesi incelendiğinde Roma, Bizans ve Osmanlı İmparatorluklarının yaklaşık 1600 yıl boyunca başkentliğini yaptığı, birbirinden farklı olan bu kültürlerin derin izlerini taşıdığı görülmektedir. Yenikapı kazıları sırasında yıllar boyu çeşitli din, dil, ırk ve kültürden insanların yaşadığı İstanbul'un, kentsel tarihinin 8000 yıllık bir geçmişe sahip olduğu anlaşılmıştır. İstanbul'un iki kıtayı birleştirmesi, doğu ile batı arasında köprü vazifesi görmesi aynı zamanda farklı kültürleri içerisinde barındırmasına neden olmuştur. TÜİK 2017 yılı verilerine göre Türkiye nüfusunun %18,6'sının ikamet ettiği İstanbul, en çok nüfusa sahip olan ilimiz oldu.

Aşağıda İstanbul'un yerleşim yeri olarak tercih edilmesine neden olan beşerî faktörlerle ilgili görseller verilmiştir. Bu görsellerin hangi beşerî faktörle ilgili olduğunu örneklerde olduğu gibi yazınız.

Tarih Turizmi

Eğitim Kurumları

Ticaret Merkezi

Görsel 3.5

Aşağıdaki tabloda yerleşmeyi etkileyen doğal ve beşerî faktörler verilmiştir. Bu faktörlere olumlu ve olumsuz örnekler bularak uygun yerlere yazınız.

		Olumlu	Olumsuz
Doğal Faktörler	İklim		
	Yer şekilleri	Yükseltisi fazla olmayan düzlükler	
	Bitki örtüsü		Gür ormanların bulunduğu alanlar
	Su kaynakları		
Beşerî Faktörler	Sanayi		
	Tarım		
	Turizm		
	Ulaşım	Yolların kavşak noktalarında kurulan yerleşmeler	
	Madencilik		Yer altı kaynaklarının yetersiz olduğu yerler
	Sosyal ve kültürel faktörler		

3. ÜNİTE

Aşağıda farklı yerleşim yerlerinin özelliklerini gösteren fotoğraflar verilmiştir. Fotoğrafları ve konuşmaları inceleyerek yerleşim yerlerinin doğal ve beşerî özelliklerini örnekteki gibi yazınız.

"Bu yıl da çok çalıştık. Farklı ülkelerden limanımıza birçok yabancı bayraklı gemi geldi."

Ticaret - Beşerî

"Evlât geldik, yerleştik buralara. Bol ürün elde ediyoruz. Daha ne olsun?"

"Kuraklık bu yıl ürünlerimizi olumsuz etkiledi. Yöremizdeki barajların tamamlanmasıyla artık kurak arazimiz kalmayacak. Toprakla su buluşunca ürünlerimiz artacak."

"Biz sanayi kuruluşlarında çalışmaktayız. Ham madde kaynaklarına yakın olduğumuz için buraya fabrikalar yapıldı. Burada yaşayan benim gibi birçok insana iş imkânı doğdu."

"Yaz aylarında oldukça fazla turist kabul ederiz. Ülkemiz için önemli gelir kaynağı olan turizm bizim için de iş imkânı sunuyor."

"Bulunduğumuz yer engebeli ve dağlıktır. Tarıma elverişli alan yoktur. Bu yüzden bölge insanı, iş bulabileceği bölgelere göç eder."

Görsel 3.6

Aşağıdaki tabloda illerimizin bazı doğal ve beşerî özellikleri verilmiştir. Yapılan açıklamaların hangi faktörlerle ilgili olduğunu örnekteki gibi işaretleyiniz.

İl	Özellik	Doğal	Beşerî
Hatay	Akdeniz ikliminin görülmesi ve ülkemizin en verimli ovalarından Amik Ovası'na sahip olması nüfusunu artırmıştır.	✓	
Ardahan	Yükseltisi fazla ve engebelidir. Kış şartları ağırdır.		
Ankara	Başkent olmasıyla hızla nüfusu artmıştır. Eğitim ve kültür şehri olan Ankara'da ticaret ve sanayi de gelişmiştir.		
Hakkari	Sanayi faaliyetleri gelişmemiştir.		
İzmit	Sanayi faaliyetleri oldukça gelişmiştir. İşlek bir limana sahiptir.		
Edirne	Balkanlar ve Avrupa'ya geçiş yolu üzerinde bulunan şehrimiz beş sınır kapısına sahiptir.		
Konya	Geniş tarım arazileri bulunmaktadır.		
Antalya	Birçok turistik tesise sahip olan kentlerimizden biridir.		
İzmir	Önemli limanlarımızdan biri burada yer almaktadır.		
Diyarbakır	Kara ve demir yollarının kesişim noktasındadır. Elazığ-Mardin kara yolu ile Urfa-Siirt-Bitlis kara yolları Diyarbakır'dan geçmektedir.		
Erzurum	Erzurum'da çayır, mera ve yaylalar geniş yer kaplar. Bu yüzden hayvancılık yaygındır. Arıcılık da çok gelişmiştir.		

2. TABLO VE GRAFİKLERLE ÜLKEMİZ

Hazırlık Çalışmaları

- Ülkemizin nüfusunun bilinmesinin sizce önemi nedir? Söyleyiniz.

Türkiye, doğal ve beşerî koşullar yönünden farklı özelliklere sahiptir. Ülkemizde yerleşmeye çok elverişli alanlar bulunduğu gibi elverişli olmayan yerler de bulunmaktadır. Bu nedenle nüfusun dağılımı ülkemizin her yerinde aynı değildir.

Harita 3.1: Türkiye İl Nüfus Haritası 2017

Ülkemizde nüfusun dağılımını etkileyen faktörlerin başında yer şekilleri ve iklim gelmektedir. Yer şekilleri ve iklim arasında bir ilişki vardır. Sıcaklığın düşük olduğu yüksek dağlar ve platolar ile yağışın az olduğu alanlar, yerleşmelerin az olduğu yerlerdir. Örneğin; Doğu Anadolu'da, yükseltinin fazla oluşu, karasallık ve dağlık alanların geniş yer kaplaması yerleşmeyi olumsuz etkilemektedir.

Ülke nüfusumuzun büyük bir kısmı, iklim koşulları elverişli olan kıyı kesimlerinde toplanmıştır. Karadeniz'in kıyı şeridi, yerleşmenin fazla olduğu yerlerdendir. Samsun, Trabzon ve Rize gibi iller nüfusun yoğun olduğu illerdir. Ege'nin kıyı ovalarında yerleşme alanları fazladır. Örneğin İzmir ve Manisa illerinde nüfus yoğunudur. Karasal iklimin etkili olduğu iç kesimlerde ve dağlık alanlarda yerleşim azdır. Erzincan, Tunceli ve Sivas illeri nüfus yoğunluğu az olduğu illerimizdendir. Su kaynaklarına yakın yerler yerleşime uygun yerlerdir. Suyun az olduğu yerlerde yerleşim birimleri ve nüfus da azdır. Örneğin Seyhan ve Ceyhan nehirlerinin geçtiği Çukurova'da nüfus yoğunudur.

Ülkemizin nüfus dağılımını etkileyen en önemli beşerî faktör sanayileşmedir. Nüfusumuzun önemli bir kısmı, sanayinin gelişmiş olduğu yerlerde toplanmıştır. Örneğin önemli sanayi merkezleri olan İstanbul, Bursa, İzmit ve İzmir'in nüfus yoğunlukları fazladır. Diyarbakır sanayisinin gelişmesiyle nüfusu hızla artan illerimizden biridir.

Ülkemizde tarıma elverişli verimli düzlüklerin bulunduğu yerler yerleşim alanlarının tercihiinde diğer önemli bir faktördür. Konya, Adana, Kayseri, Malatya, Muş gibi illerimiz verimli ovalar üzerinde kurulmuştur.

İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER

Ulaşım yollarına yakın yerlerde bulunan yerleşim birimleri, daha fazla gelişmiştir. İşlek yolların kavşağında bulunan Kayseri, Afyonkarahisar ve Gaziantep gibi illerimiz buna örnektir.

Turizm, ülkemizde yerleşmeyi etkileyen diğer bir beşeri faktördür. Ege ve Akdeniz kıyılarımızın deniz turizmüne uygun olması bu illerimizin nüfus yoğunluğunun özellikle yaz aylarında artmasına neden olmaktadır. Antalya ve Muğla illerimiz bu duruma örnektir.

Maden çıkarılan ve işletilen yerler, hızla büyüme ve gelişme potansiyeline sahiptir. Zonguldak Ereğli, Karabük ve Batman gibi illerimiz buna örnek verilebilir.

Bazı illerimizin hızlı nüfus artışında birden fazla faktör etkili olmaktadır. Örneğin İzmir'in gelişmesinde etkili olan başlıca beşeri faktörler tarım, liman, turizm, sanayi ve ticarettir.

Yaşadığınız kent ile ilgili istenen bilgileri aşağıdaki boşluklara yazınız.

Nüfus Miktarı

.....

Tarım Ürünleri

.....

Çıkarılan Madenler

.....

Turistik Yerler

.....

İliniz

Hayvancılık

.....

Fabrikalar

.....

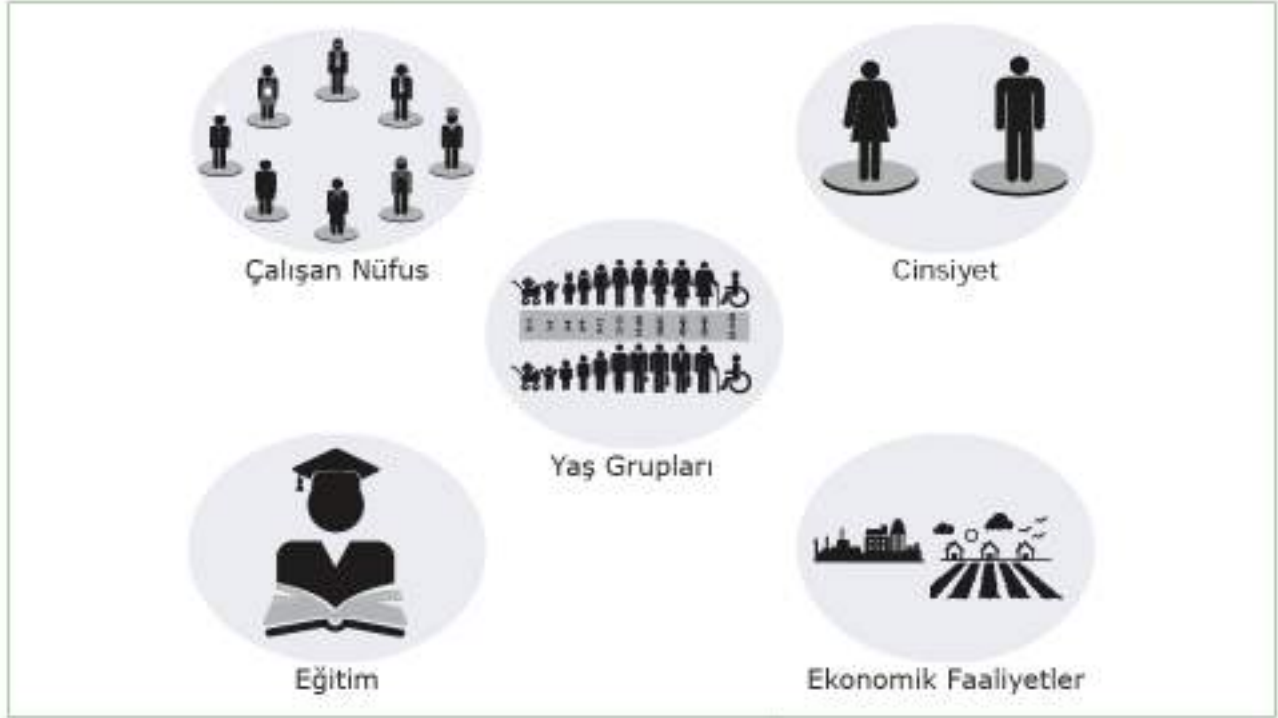

Görsel 3.7: Beşeri Faktörler

3. ÜNİTE

Bir ülkede kalkınma planlarının yapılması ve uygulanabilmesi için ülke nüfusunun özelliklerinin bilinmesi gerekmektedir. Bunun için nüfus sayımları yapılır. Ülkemizde ilk nüfus sayımı 28 Ekim 1927 tarihinde yapılmış ve ülke nüfusumuz 13.648.270 olarak belirlenmiştir.

"Türkiye İstatistik Kurumu" (TÜİK) tarafından yapılan nüfus sayımları sırasında nüfusumuzun özellikleri de tespit edilir. Nüfusumuzun yaş gruplarına ve cinsiyete göre dağılımı, çalışan nüfusun hangi ekonomik faaliyet kollarında çalıştığı, nüfusun eğitim durumu, kır ve kent nüfus oranları elde edilir. Bu bilgiler sayesinde oluşturulan tablo ve grafiklerden faydalanılır.

Görsel 3.8: Nüfusun Demografik Özellikleri

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'nin 2017 yılı sonuçlarına göre ülkemizin demografik yapısını inceleyelim.

► **Türkiye nüfusu 31 Aralık 2017 tarihi itibarıyla 80 milyon 810 bin 525 kişi oldu.**

Türkiye'de ikamet eden nüfus 2017 yılında bir önceki yıla göre 995 bin 654 kişi arttı. Erkek nüfus 40 milyon 535 bin 135 kişi olurken kadın nüfus 40 milyon 275 bin 390 kişi oldu. Buna göre toplam nüfusun %50,2'sini erkekler, %49,8'ini ise kadınlar oluşturdu.

Yıllara ve Cinsiyete Göre Nüfus Sayımı 2013-2017

Yıl	Toplam	Erkek	Kadın
2017	80.810.525	40.535.135	40.275.390
2016	79.814.871	40.043.650	39.771.221
2015	78.741.053	39.511.191	39.229.862
2014	77.695.904	38.984.302	38.711.602
2013	76.667.864	38.473.360	38.194.504

Tablo 3.1 (TÜİK Nüfus ve Demografi İstatistiklerinden Düzenlenmiştir.)

İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER

► Türkiye'nin yıllık nüfus artış hızı, binde 13,5 olarak gerçekleşti.

Yıllık nüfus artış hızı, 2016 yılında ‰13,5 iken 2017 yılında ‰12,4 oldu.

Nüfus Artışı Tablosu (‰) 2008-2017

	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017
Türkiye Ortalaması	14,5	15,9	13,5	12,0	13,7	13,3	13,4	13,5	12,4
Ankara	22,1	25,7	24,7	15,1	15,9	20,6	23,1	14,3	18,3
Antalya	32,0	30,1	32,4	23,7	30,9	29,4	29,2	17,4	15,3
Gaziantep	25,4	28,1	30,6	25,9	24,6	24,1	22,2	21,7	15,7
İstanbul	17,0	26,0	27,4	16,8	21,8	15,2	19,3	10,0	15,1
İzmir	18,9	20,6	4,1	10,1	13,8	12,7	13,4	13,1	13,2
Samsun	13,2	2,1	-0,7	0	8	6,5	7,8	12,5	13,1
Van	17,7	12,7	-12,5	28,4	17,1	14,3	9,9	3,5	6,1

Tablo 3.2 (TÜİK Nüfus ve Demografi İstatistiklerinden Düzenlenmiştir.)

Yukarıdaki tabloda bazı illerimizin nüfus artış hızı verilmiştir. Nüfus artış hızı incelendiğinde artışların her zaman aynı oranda olmadığı görülür.

► Kilometrekareye düşen kişi sayısı arttı.

Nüfus yoğunluğu olarak ifade edilen "bir kilometrekareye düşen kişi sayısı", Türkiye genelinde 2016 yılına göre 1 kişi artarak 105 kişi oldu.

Bazı illerimizin 2008-2017 nüfus yoğunluğu şu şekildedir:

Nüfus Yoğunluğu Tablosu (km²) 2008-2017

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Türkiye Ortalaması	93	94	96	97	98	100	101	102	104	105
Ankara	186	190	195	199	203	206	210	215	218	222
Antalya	90	93	95	99	101	104	107	110	112	114
Gaziantep	236	243	249	257	264	270	277	283	290	294
İstanbul	2444	2486	2551	2622	2666	2725	2767	2821	2849	2892
İzmir	316	322	329	330	333	338	342	347	352	356
Samsun	136	138	138	138	138	139	140	141	143	145
Van	52	53	54	53	55	55	56	57	57	57

Tablo 3.3 (TÜİK Nüfus ve Demografi İstatistiklerinden Düzenlenmiştir.)

Yukarıdaki tabloya göre boşlukları doldurunuz.

- Ülkemizin nüfus yoğunluğu yıllara göre sürekli
- verilen iller içinde en fazla nüfus yoğunluğuna sahip ilimizdir.
- Nüfus yoğunluğu en az ilimiz

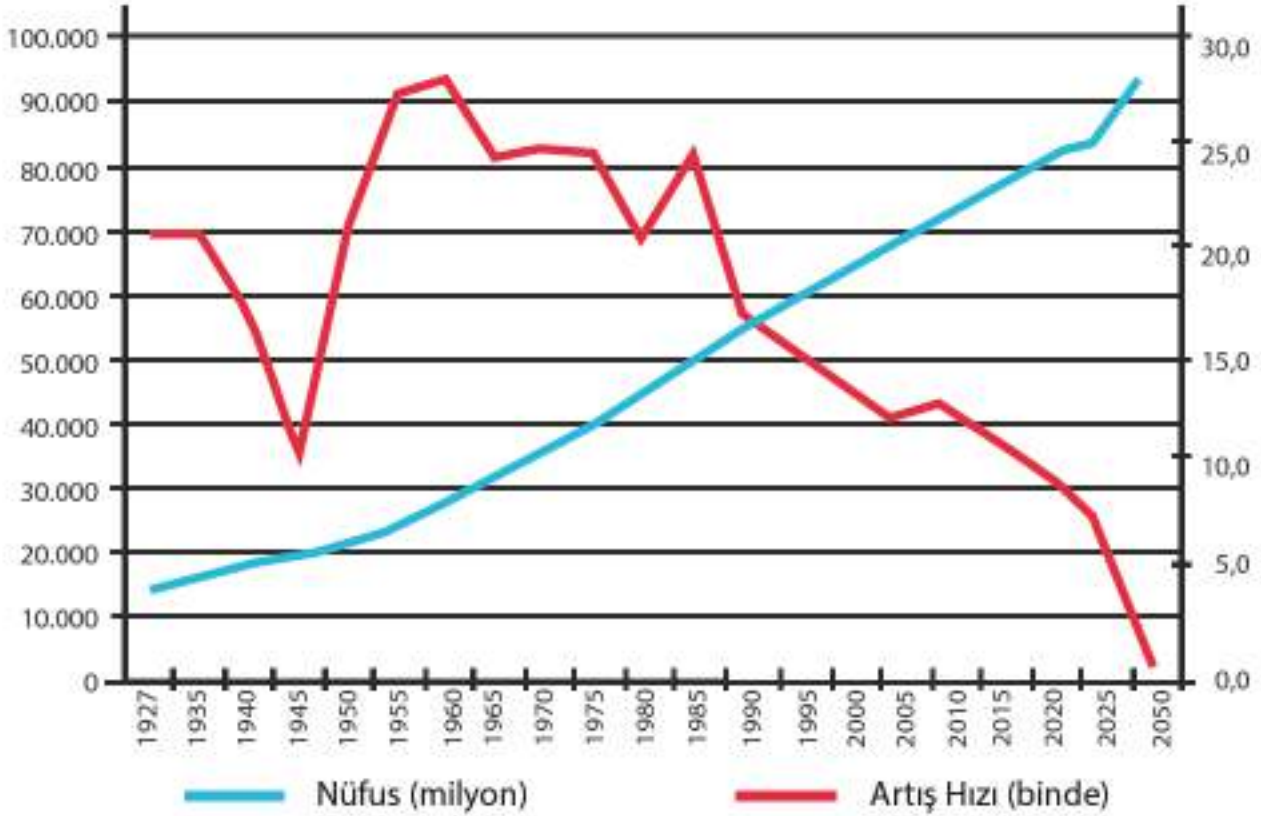
3. ÜNİTE

Görsel 3.9

Türkiye Yaşlanıyor mu?

Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanından günümüze kadar gelen süreçte ekonomik, sosyal ve sağlık alanlarında olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmeler çocuk ölümlerinin ve kadın başına düşen doğum sayısının önemli ölçüde azalmasına neden olmuştur. Gelişmiş ülkelerde XX. yüzyılın sonlarına doğru nüfus artış hızı azalmıştır. Bu değişimle toplam nüfus içerisinde genç nüfusun oranı azalarak yaşlı nüfusun oranı artmıştır.

TÜİK Nüfus ve Demografi İstatistiklerinden Düzenlenmiştir.)

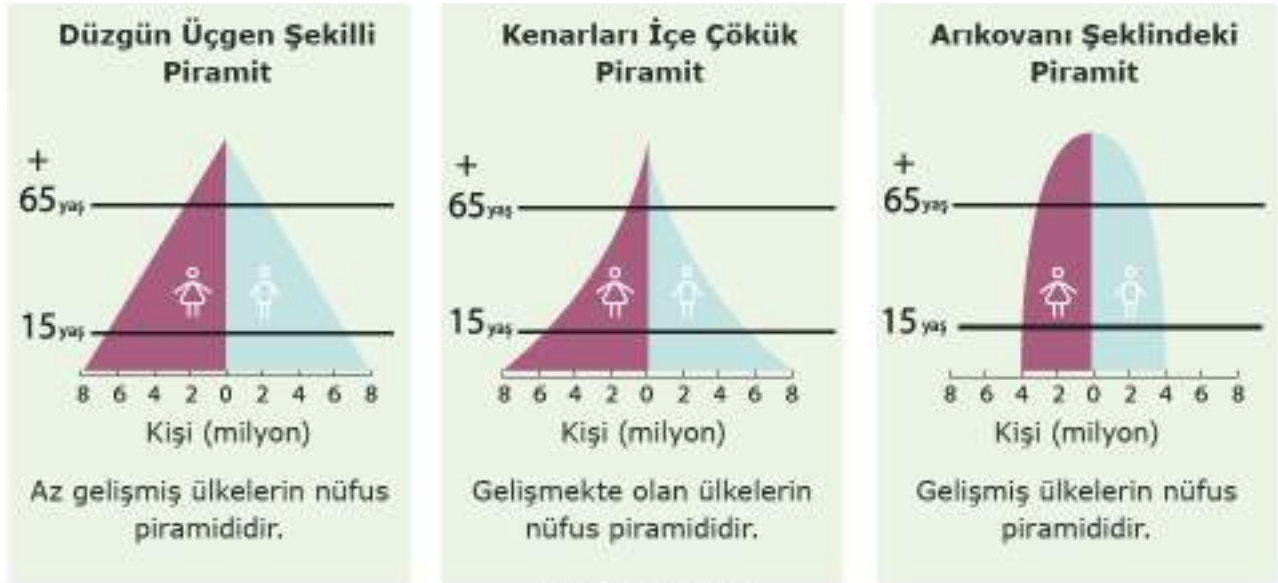
Yukarıda verilen grafiğe göre tablodaki bilgilerin doğru olanlarını işaretleyiniz.

Veriler	Doğru
1927 yılından bu yana Türkiye nüfusu, altı katından fazla oranda artış göstermiştir.	
Nüfus artış hızında yıllar itibarıyla yavaşlama yaşanmaktadır.	
Toplam nüfus miktarında sürekli bir artış gözlenmektedir.	
Türkiye’de nüfus artış hızının en yüksek seviyeye ulaştığı yıl 1960’tır.	
Son yıllarda nüfus artış hızı artmaktadır.	
Nüfus artış hızında bir azalma yaşansa da nüfusun artışı devam etmektedir.	
Nüfusun 2050 yılında yaklaşık olarak 95 milyona ulaşması bekleniyor.	

Nüfus Piramidi

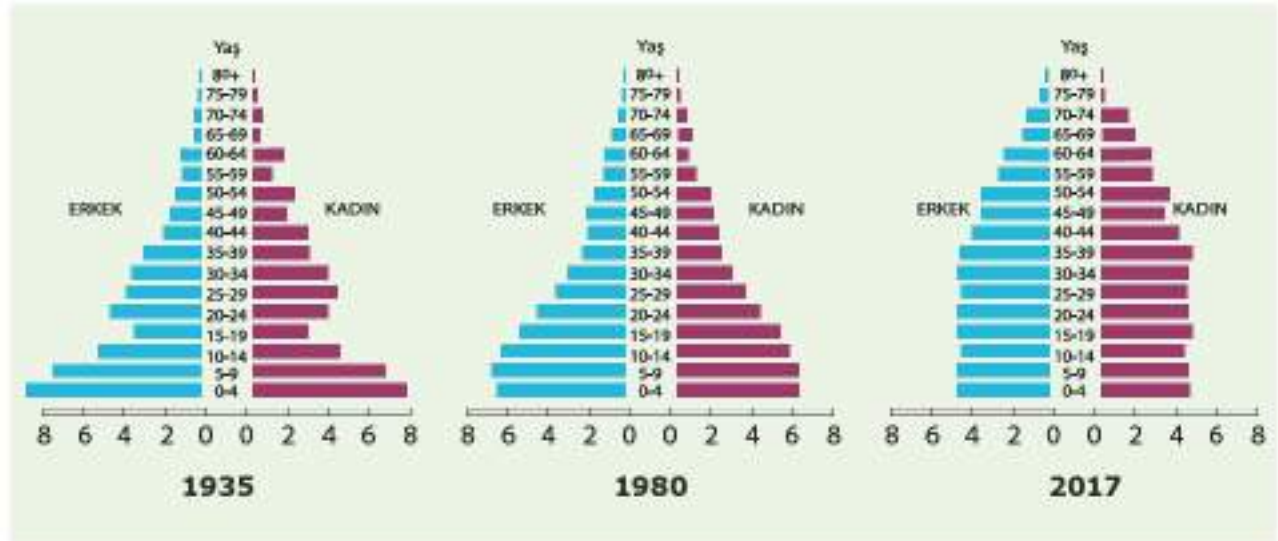
Nüfus piramitleri nüfusun cinsiyet, yaş, çalışan nüfus, tüketici nüfus, ortalama ömür durumlarını göstermeye yarayan grafiklerdir. Genellikle kadın ve erkek nüfus ayrı ayrı (sağlı-sollu) gösterilir.

Ülkelerin gelişmişliğini gösteren nüfus piramitleri şu şekildedir:

(EBA'dan alınmıştır.)

Ülkemizin 1935-1980-2017 nüfus piramitleri şu şekildedir.

(TÜİK nüfus ve demografi istatistiklerinden düzenlenmiştir.)

Yukarıda verilen ülkelerin gelişmişliğini gösteren nüfus piramitleri ile ülkemizin 1935-1980-2017 nüfus piramitlerini karşılaştırarak ülkemizin gelişmişlik düzeyini değerlendiriniz.

3. ÜNİTE

► Çalışma çağındaki nüfus bir önceki yıla göre %1,2 arttı.

Çalışan nüfusun dağılımı ekonomik faaliyet kollarına göre tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinde çalışan nüfus olmak üzere üçe ayrılarak incelenir.

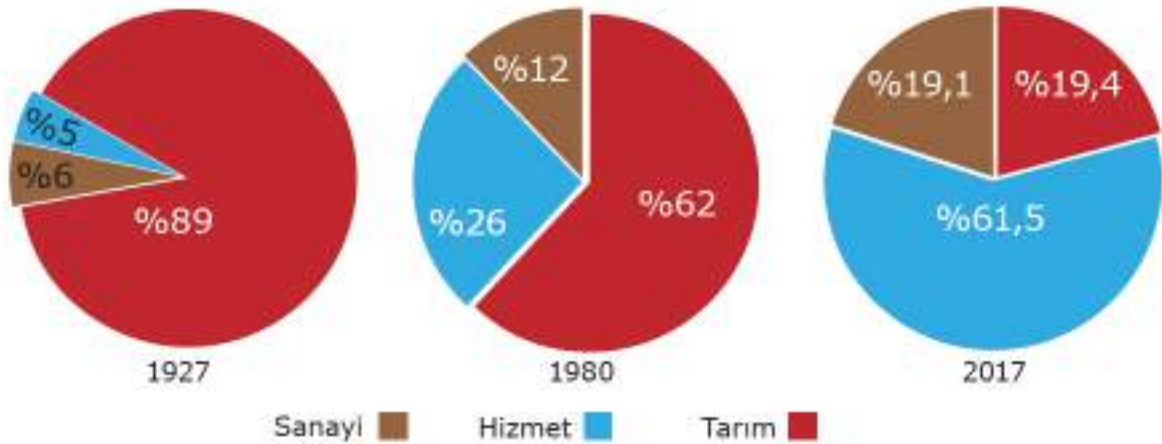
Tarım, sanayi ve hizmet sektörlerine ait bazı iş kolları aşağıda verilmiştir.

Tarım	Bitkisel üretim, hayvancılık, ormancılık
Sanayi	Gıda, dokuma, maden, kimya
Hizmet	Eğitim, sağlık, ulaştırma, turizm

Gelişmiş ülkelerde hizmet ve sanayi sektörlerinde çalışan insan sayısı fazla, tarım sektöründe çalışan insan sayısı azdır.

Az gelişmiş ülkelerde ise tarım sektöründe çalışan insan sayısı daha fazladır. Sanayi ve hizmet sektöründe çalışan insan sayısı azdır.

Yıllara Göre Türkiye’de Çalışan Nüfusun İş Kollarına Dağılımı

(TÜİK Nüfus ve Demografi İstatistiklerinden Düzenlenmiştir.)

Yukarıdaki 1927-1980-2017 yılları nüfus sayımlarına göre Türkiye’de çalışan nüfusun iş kollarına dağılım grafiğini inceleyerek aşağıdaki ifadelerden doğru olanların başına “D”, yanlış olanların başına “Y” yazınız.

- () 1927 yılında tarım sektöründe çalışan nüfus %90’a yaklaşmıştır.
- () 1980 yılına gelindiğinde sektörlerde eşit bir dağılım vardır.
- () 2017 yılında hizmet sektöründe çalışan nüfus, diğer iki alanda çalışan nüfusun toplamından fazladır.
- () Grafik verilerine göre ülkemiz gelişmekte olan bir ülkedir.

Ülkemizde sanayi ve hizmet sektöründeki nüfusun büyük bölümü İzmir, Ankara, Eskişehir, Adana, Mersin, Zonguldak, Ereğli, Karabük, Gaziantep, Kayseri, Denizli, Konya gibi illerde yoğunlaşmıştır. Bu illerin sanayi nüfusu yoğundur.

Görsel 3.10

Eğitim

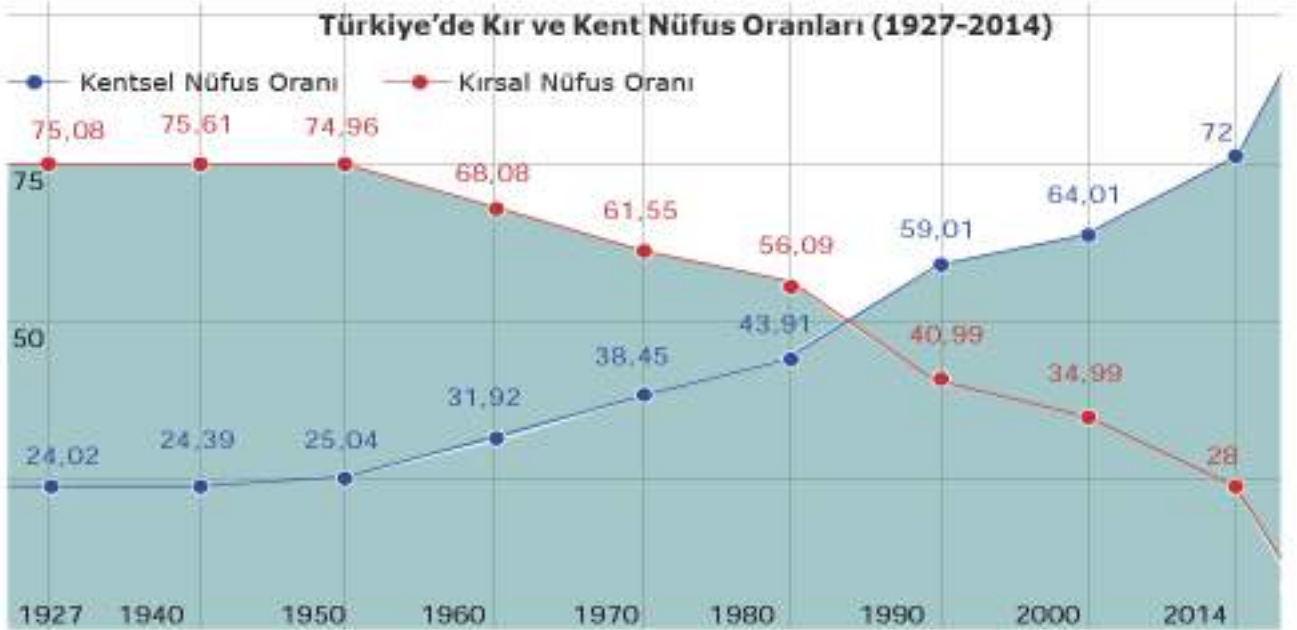
Yapılan araştırmalar ile okuma-yazma oranlarındaki artışın ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediği sonucuna varılmıştır. Eğitim seviyesi yüksek olan nüfus, ülkelerin gelişiminde ve kalkınmasında önemli bir paya sahiptir. Gelişmişlik oranımız, ne kadar kalabalık bir nüfusa sahip olduğumuza değil, iyi eğitim almış nüfusa sahip olmamıza bağlıdır.

Türkiye'de Yıllara ve Eğitim Düzeylerine Göre Okullaşma Oranı % (2014-2017)

Yıllar	İlkokul			Ortaokul			Ortaöğretim			Yükseköğretim		
	Türkiye Ortalaması	Erkek	Kadın	Türkiye Ortalaması	Erkek	Kadın	Türkiye Ortalaması	Erkek	Kadın	Türkiye Ortalaması	Erkek	Kadın
2014-2015	96,3	96,0	96,6	94,3	94,4	94,3	79,4	79,5	79,3	39,5	38,0	41,1
2015-2016	94,9	94,5	95,2	94,4	94,4	94,4	79,8	79,4	80,2	40,9	39,2	42,6
2016-2017	91,2	91,1	91,2	95,7	95,6	95,8	82,5	82,7	82,4	42,4	40,5	44,4

Tablo 3.4 (TÜİK Nüfus ve Demografi İstatistiklerinden Düzenlenmiştir.)

Okuma-yazma bilmeyen kadın nüfus oranı erkeklerden 5 kat fazladır. Türkiye'de 2015 yılında 25 ve daha yukarı yaşta olan ve okuma-yazma bilmeyen toplam nüfus oranı %5,7'dir. Bu oran erkeklerde %1,3, kadınlarda %6,3'tür.

(TÜİK Nüfus ve Demografi İstatistiklerinden Düzenlenmiştir.)

Grafikten faydalanarak boşluklara uygun ifadeleri yazınız.

Ülkemizde Cumhuriyetin ilk yıllarında kırsal nüfus oranı %76, kentsel nüfus % 24 civarındaydı. Bu oran 1950 yılına kadar çok fazla değişmemiştir. yıllarından itibaren kent nüfusu, kır nüfusunu geçmiştir. Günümüze geldikçe nüfusu azalma gösterirken nüfusu artış göstermektedir. Bugün Cumhuriyet'in ilk yıllarından çok farklı bir durum vardır. Kır nüfusumuz %, kent nüfusumuz %..... civarındadır.

3. DOĞDUĞUN YER Mİ, DOYDUĞUN YER Mİ?

Hazırlık Çalışmaları

- İnsanların göç etmelerinin sebepleri neler olabilir? Söyleyiniz.

OKUMA PARÇASI

Bireysel veya toplumsal bir hareket olan göç, türkülerimizde ve ağıtlarımızda yer almıştır. İnsanımız göç hikâyelerini ve arkada kalanların özlemini gurbet türkülerine yansıtmışlardır. Genellikle doğup büyüdükları, özlemini çektikleri yerleri "sıla" kelimesi ile ifade etmişlerdir.

Türkülerimizden söz edince ilk akla gelen gurbet türküleridir. Örneğin Erzincan'a bağlı bir yerleşim yeri olan Eğin (Kemaliye) dışarıya çok göç vermiştir. Bu durum geride kalanların söyledikleri hasret dolu türkülerle yansımıştır. Eğin türkülerinde gurbetin sembolü İstanbul'dur. Almanya'ya iş göçünün başlamasıyla yerini Almanya konulu türküler bırakır.

Tez gel ağam ömrüm geçiyor,
Tez gel ağam eğlenmeyesin,
Ecel şerbetini yarın içiyor,
İlde güzel çoktur evlenmeyesin,

"Yokluk Beni Mecbur Etti", "Gine Gurbet Çekti Beni Gurbet Ellere", "Ah İstanbul Sen Bir Han mısın?" "Ağlama Gözlerim Mevla'm Kerimdir", "Yârim İstanbul'u Mesken mi Tuttun?" göç ve gurbet konulu türkülerimizden bazılarıdır. (Feyzan Göher Vural'ın "Türk Kültürünün Aynası: Türküler" adlı makalesinden düzenlenmiştir.)

Göç insanlık tarihinin başlangıcından beri var olan bir olgudur. Bireylerin veya toplulukların doğal, ekonomik, toplumsal ve siyasi sebeplerle bir yerden başka bir yere gitmesine göç denir. Aşağıdaki göç haritasını inceleyiniz.

Harita 3.2: Göç Haritası (TÜİK-2017, En Çok Göç Alan ve Göç Veren Sekiz İl)

Göç veren illerimizin ortak özellikleri neler olabilir? Söyleyiniz.

İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER

Ülkemizde iç göçün yönü doğudan batıya, iç kesimlerden kıyı kesimlerine doğru olmaktadır. Göç çeşitlerini ve nedenlerini aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Oluşum Nedenlere Göre	Gönüllü Göç	İnsanların bulundukları yeri kendi iradeleri ile terk etmeleridir.	Eğitim, iş, sağlık olanakları ...
	Zorunlu Göç	İnsanların bulundukları yeri kendi iradeleri dışında terk etmeleridir. Mülteci göçleri buna örnektir.	Savaş, terör, doğal afet,mülteci ...
Süresine Göre	Sürekli Göç	İnsanların çeşitli nedenlerle bulundukları yeri sürekli terk etmeleridir.	Eğitim, iş, sağlık olanakları ...
	Geçici Göç	İnsanların tarım, hayvancılık ve turizm gibi faaliyetler nedeniyle yer değiştirmeleridir. Bu göç türü mevsimlik göç olarakta adlandırılır.	Dinlenme ihtiyacı, otlak bulma, tarım işçiliği ...
Mesafesine Göre	İç Göç	Ülke sınırları içerisinde gerçekleşen göçlerdir.	Eğitim, iş, sağlık olanakları ...
	Dış Göç	Ülke sınırları dışına doğru gerçekleşen göçlerdir.	Eğitim, iş, sağlık olanakları, ...
Yapıldığı Yerin Özelliğine Göre	Kırdan Kente	Ülke sınırları içerisinde, kırdan kente, kentten kıra, kırdan kıra ve kentten kente doğru yapılan göçlerdir.	Şehirlerin çekiciliği, eğitim, iş, sağlık olanakları, şehirlerin iticiliği ...
	Kentten Kıra		
	Kırdan Kıra		
	Kentten Kente		

Eğitim görmüş ve yetenekli kişilerin çalışma ya da fırsat azlığı gibi nedenler yüzünden kendi ülkesinden başka bir ülkeye yerleşmesine beyin göçü denir. Türkiye beyin göçü veren değil beyin göçü alan bir ülke olabilmek için çeşitli çalışmalar yapıyor.

3. ÜNİTE

Aşağıdaki görselleri ve ifadeleri inceleyiniz. Altlarındaki boşluğa göç edilme sebebini yazınız. Siz de bir göç nedeni yazarak 115'inci sayfadaki görsel boşluğuna ilgili bir görsel ekleyiniz.

Ben Yunus, 2011'de Van depremini ailemle yaşadım. Depremden sonra evimiz zarar gördüğü için yaşadığımız şehirden ayrılmak zorunda kaldık.

Ben Ayşe, Tuz Gölü civarında yaşıyorduk. Kuraklık nedeniyle tarlalarımızdan yeterli verim elde edemeyince göç ettik.

Ben Rize'de yaşıyorum adım Hüseyin. Şiddetli yağıştan sonra meydana gelen heyelan çay bahçelerimize zarar verdi. Bu yüzden üretim yapamadık ve göç etmek zorunda kaldık.

Ben Konya Karapınar'da yaşayan Zeynep. Yaşadığım yerde rüzgâr erozyonu oldukça fazladır. Zamanla topraktan istediğimiz verimi alamadığımız için taşınmak zorunda kaldık.

Ben Göktaş bu sene üniversiteyi kazanarak Ankara'ya yerleştim.

İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER

Ben Fadime, babamın tedavi görmesi amacıyla yaşadığımız köyden şehre taşınmak zorunda kaldık.

Ben Onur, babam öğretmen. Babam başka bir şehirdeki okulda çalışmak istediği için yaşadığımız şehirden ayrıldık.

Ben Yusuf, Babam Zonguldak'ta kömür madeninde çalışmaya başladı. Biz de bu yüzden Zonguldak'a yerleştik.

Ben Suriyeli Mübarek, ülkemizdeki iç savaş yüzünden Türkiye'ye göç etmek zorunda kaldık.

Ben Azize, anneannemin anlattığına göre geçmişte Selanik'te yaşıyorlarmış. 1930 yılında ailesiyle Selanik'ten Bursa'ya göç etmişler.

Makas kullanırken dikkatli olun!

3. ÜNİTE

Aile büyüklerinizden bugün yaşadığınız şehre nereden ve hangi sebeple geldiğinizi öğrenerek verilen boşluğa yazarak arkadaşlarınızla paylaşınız.

Aşağıda örnek göç olayları verilmiştir. Bu olayların hangi göç çeşidi içinde yer aldığını işaretleyiniz. (Bir satırda birden fazla madde işaretleyebilirsiniz.)

Göç Sebebi	Mevsimlik Göç	Beyin Göçü	Mülteci Göçü	İç Göç	Dış Göç
Arda'nın ailesi Giresun'a fındık toplamaya gitmiştir.					
Doktor Selin, tıp alanında çalışmalar yapmak için Amerika'ya gitmiştir.					
Hüseyin, ülkesindeki karışıklardan dolayı ailesiyle başka ülkeye gitmiştir.					
Aşçılık yapan Mehmet, Antalya'ya otelde çalışmak için gitmiştir.					
Teknisyen İbrahim, otomotiv sanayisinde çalışmak için İzmit'e göç etmiştir.					
Tezgahtar Ayça, Almanya'da market işleten abisinin yanına çalışmak için gitmiştir.					

Göçün çeşitli sosyal, ekonomik ve kültürel sonuçları vardır. Bu sonuçlar göç alan yerleri, göçe aktif olarak katılan bireyleri ve göç veren yerleri farklı biçimlerde etkiler. Göç alan yerlerde etkisi yerleşim alanlarının büyümesi ile düzenli ya da düzensiz bir kentleşme meydana gelmesidir. Özellikle düzensiz kentleşme, gecekondulaşma altyapı yetersizliği, çevre kirliliği ve trafik sorunları gibi olumsuzlukları ortaya çıkarabilir. Eğitim, sağlık ve belediye hizmetlerinde yetersizlikler görülebilir. Göçe bağlı olarak hızlı nüfus artışı yaşanan kentlerde işsizlik sorununa rastlanabilir.

Göç veren yerlerde insan gücü kaybı, kırsal alanların yaş ortalamasının yükselmesine üretimin düşmesine neden olabilir. Göç eden insanlar sadece bir mekân değil, aynı zamanda toplumsal bir çevre değişikliği de yaşamaktadır. Örneğin tarımsal faaliyette bulunan bir çiftçi, göç ettikten sonra makine başında çalışan bir işçi olabilir.

İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER

Aşağıdaki görselleri inceleyerek verilen boşluklara görsellerde tespit ettiğiniz göç sonrası oluşan sorunları yazınız.

Çevre kirliliği yaşanır.

Sağlık sektöründe sorunlar görülür.

Görsel 3.12

Yukarıdaki fotoğraflardan çıkardığınız sonuçlardan hareketle göçün sosyal, çevresel ve ekonomik sonuçlarını aşağıdaki noktalı yerlere yazınız.

GÖÇÜN SONUÇLARI

SOSYAL SONUÇLARI

ÇEVRESEL SONUÇLARI

EKONOMİK SONUÇLARI

4. YERLEŞME VE SEYAHAT ÖZGÜRLÜĞÜM VAR

Hazırlık Çalışmaları

- Nerede yaşamak isterdiniz? Seçiminizi etkileyen ilk sebep ne olurdu?

OKUMA PARÇASI

İzmir'e Veda Ederken

Babamın iş değişikliği nedeniyle Ankara'ya doğru yola çıkmıştık. Yol boyunca arabanın arka koltuğunda camdan dışarıyı izledim. İzlerken de düşündüm. İzmir'e gelişimizi, yerleşmemizi...

Önce çok üzuldüm. Yaşadığım şehirden okulumu, arkadaşlarımı, öğretmenimi bırakıp gitmek çok zor geldi. Ama annem istediğimiz zaman arkadaşlarımı ve öğretmenimi ziyarete gidebileceğimi söyleyince çok sevindim. Okulumu ve arkadaşlarımı çok sevmiştim. Hafta sonu yurt dışındaki akrabalarımızın ziyareti-mize geleceğini öğrenince çok sevindim. (Kitap için yazarlar tarafından hazırlanmıştır.)

Görsel 3.13

Yukarıdaki metinde hangi hak ve özgürlüklerimizden bahsedilmektedir? Söyleyiniz.

Yerleşme ve seyahat özgürlüğümüz İnsan Hakları Bildirgesi ve Anayasa tarafından güvence altına alınmıştır.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi Madde 13 (Seyahat Özgürlüğü)

1. Herkesin bir devletin toprakları üzerinde serbestçe dolaşma ve oturma hakkı vardır.
2. Herkes kendi ülkesi de dahil olmak üzere herhangi bir ülkeden ayrılmak ve ülkesine yeniden dönmek hakkına sahiptir.

Anayasa Madde 23 (Yerleşme ve Seyahat Hürriyeti)

Herkes yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir.

Yerleşme hürriyeti suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak;

Seyahat hürriyeti suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek; Amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.

Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ancak suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle hâkim kararına bağlı olarak sınırlanabilir. Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz.

İnsanların istediği yere seyahat edebilme ve yerleşme hakkı vardır. Seyahat özgürlüğüne getirilecek kısıtlamalar yalnızca bu özgürlüğün kullanımına değil bireyin çalışma, eğitim, sağlık alanlarındaki özgürlükleri ile sosyal, ekonomik hak ve özgürlüklerinin de kısıtlanmasına yol açabilir. Bu yüzden seyahat özgürlüğünün kısıtlanması diğer özgürlüklerimizi de etkileyebilir.

Anayasa'nın 23. maddesine göre yerleşme ve seyahat hürriyetinin kısıtlanabileceği durumlar şunlardır:

- Kamu mallarını korumak amacıyla yerleşme hürriyeti sınırlandırılabilir. Bazı bölgelere seyahat edilebilir fakat yerleşilemez. Örneğin millî parklar, tarihi mekanlar, sit alanları gibi yerleri korumak için yerleşme yasağı uygulanır.
- Nüfusun yoğun olduğu yerlerde insanlar belirli bir bölgeye yoğunlaştığında bu durum çarpık kentleşmeye ve gecekondulaşmaya sebep olabilir. Sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek amacıyla yerleşme hürriyeti kısıtlanabilir.
- Sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak için de yerleşme özgürlüğü kısıtlanabilir. Örneğin orman ve tarım alanlarının korunması için konut yapımı engellenebilir.
- Salgın hastalık bölgelerine girmek veya bu bölgelerden çıkmak kısıtlanabilir.
- Hakkında kovuşturma veya soruşturma olan kişilere yurt dışına çıkış yasağı getirilebilir
- Terör ve savaş gibi olağanüstü durumlarda devlet vatandaşlarını korumak için yerleşme ve seyahat özgürlüğünü kısıtlayabilir.

Merhaba ben Nazım, öğretmenimiz önümüzdeki derste nüfus konusunu işleyeceğimizi ve bunun için hazırlık yapmamızı istedi. Nüfus sayımının geçmişte nasıl yapıldığını araştırmak da bana düştü. Akşam babama ödevimden bahsettim. O da gülümseyerek anlatmaya başladı. Çocukluk yıllarında nüfus sayımının hangi gün yapılacağı ve o gün sokağa çıkma yasağının olacağı halka duyurulmuş. Sayım günü memurlar evlere gelir, kimlik tespiti ile nüfus sayımını yaparlarmış.

Görsel 3.14

Yukarıdaki hikâyeden yola çıkarak yerleşme ve seyahat özgürlüğümüzün kısıtlandığı bu gibi durumlarda yaşayabileceğimiz olumsuzluklar neler olur? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

3. ÜNİTE

Kadın Girişimci Vize Sorunu Yaşanan ABD'ye Halılarıyla Girdi

İzmir'de, tasarladığı halılarla 11 ülkeye ihracat yapan genç kadın girişimci, Türkiye ile vize problemi yaşanan ABD'ye kendisi giremedi ama halıları girmeyi başardı. Müşterisiyle görüşmek için ABD'ye gitmeyi planlarken vize krizinin gündeme geldiğini belirten girişimci, "Müşteri ile görüşmeye gidecektim ki vize krizi yaşandı ve ABD'ye gidemedim. Ancak müşterim halıyı almaya niyetli olduğu için İstanbul'a geldi ve görüşme yaptık. Halıların dokuması bittiği zaman inşallah ABD'ye yollayacağız." (Genel Ağ haberinden düzenlenmiştir.)²

Kübalılara Seyahat Özgürlüğü

Küba hükümetinin duyurusunda Kübalıların 13 Ocak 2013'ten itibaren çıkış vizesi olmaksızın ülke dışına seyahat edebileceği ve ilgili makamlara gidecekleri ülkeden davet mektubu sunmak durumunda kalmayacağı bildirildi. Yeni uygulamayla birlikte ülke dışında 11 aydan fazla kaldıklarında oturma izni ve diğer haklarını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalan Kübalılar, bundan sonra deniz aşırı ülkelerde 24 ay kalabilecek ve gerektiğinde bu sürenin uzatılması için başvuruda bulunabilecek. (Genel Ağ haberinden düzenlenmiştir.)³

Yukarıdaki haberlerden yola çıkarak yerleşme ve seyahat özgürlüğünün kısıtlandığı bu gibi durumlarda karşılaşılabileceğimiz olumsuzluklar neler olur? Fikirlerinizi söyleyiniz.

Son yıllarda farklı coğrafyalarda savaşların olması insanları etkilemektedir. Güvenli ve yaşanabilecek yerler arayan insanlar, farklı ülkelere sığınmacı olarak göç etmeye çalışıyorlar. Bu durum dünyada milyonlarca mültecinin (savaş sebebiyle başka ülkeye sığınan kişi) ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu durumdan en çok çocuklar etkilenmektedir.

Türkiye; Afganistan, Irak, Suriye, Sudan gibi ülkelere gelen birçok mülteciye yardımcı olmuş, onların can güvenliğini sağlamıştır. Bugün ülkemizde milyonlarca mülteciyi misafir ediyoruz.

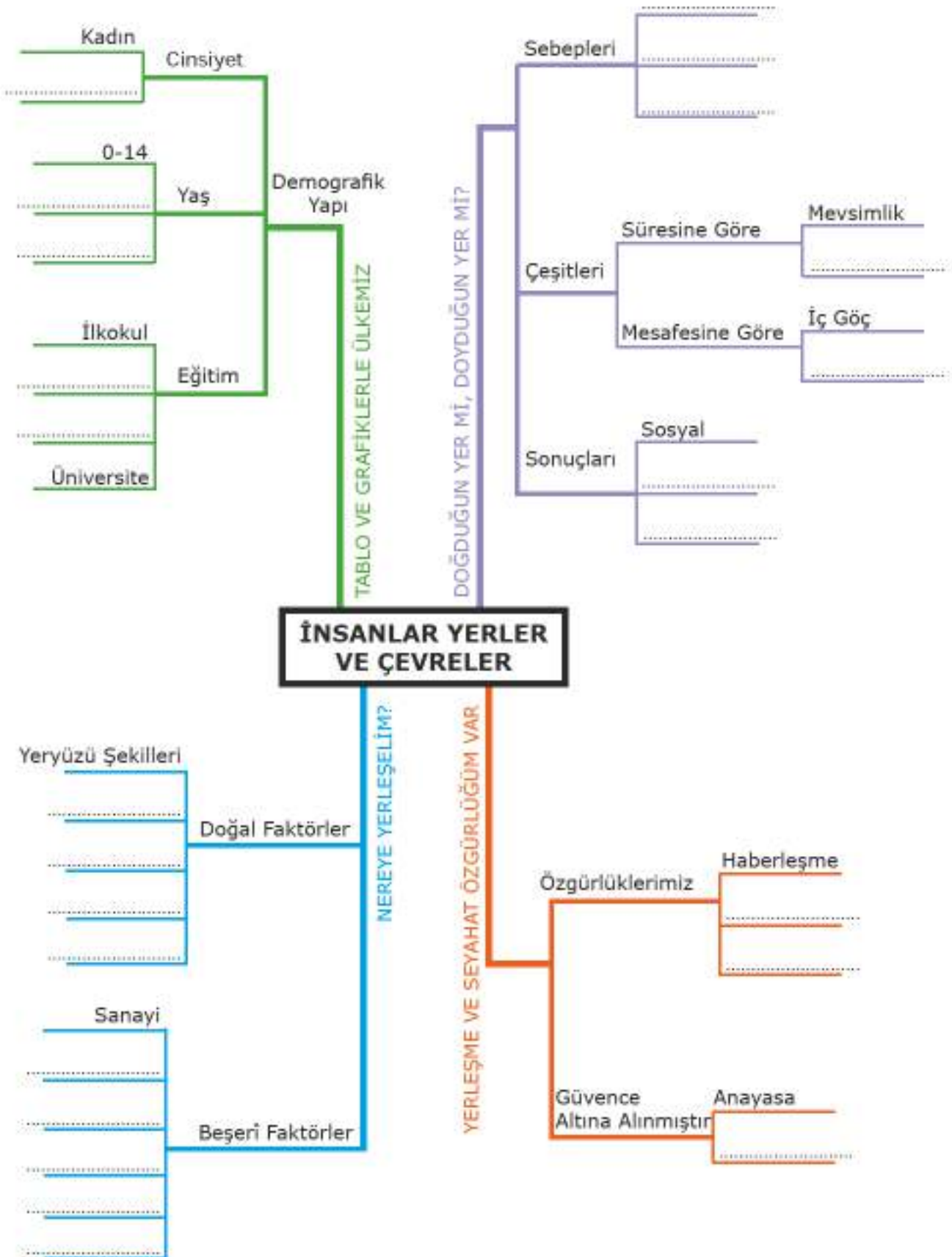

Görsel 3.15: Konaklama Tesisi

Sıra
Sizde

Mültecilerin ülkelerine dönememeleri sonucunda karşılaştıkları sorunlar neler olabilir? Tartışınız.

Ünite görsel özetleyicisindeki boşlukları uygun ifadelerle dolduralım.

DEĞERLENDİRME SORULARI

Aşağıda verilen ifadelerden doğru olanların başına "D", yanlış olanların başına "Y" yazınız. Yanlış olduğunu düşündüğünüz ifadelerin altındaki boşluğa doğrusunu yazınız.

() 1. Ülkemizin her yeri aynı oranda göç alır.

() 2. Göç, ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle insanların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitmesidir.

() 3. Çatalhöyük'ün yerleşim yeri olarak seçilmesinde bölgenin verimli tarım arazilerine sahip olması etkili olmuştur.

() 4. Ülkemizde sanayinin gelişmiş olduğu yerler nüfus yoğunluğunun az olduğu yerlerdir.

() 5. Bir yerin su kaynaklarının fazla, yer şekillerinin düz ve tarıma elverişli olması o yerin nüfusunun kalabalık olmasında etkilidir.

Aşağıda verilen kelimeleri kullanarak cümlelerde boş bırakılan yerleri uygun şekilde doldurunuz.

(İstanbul, nüfus, demografi, doğal, beşerî, Adana, hizmet, tarım)

1. Bir yerin yerleşim yeri olarak seçilmesinde insan etkisi dışında kendiliğinden ortaya çıkan özelliklere faktörler denir.
2. Sahip olduğu elverişli yeryüzü şekilleri, iklim şartları ve ekonomik faaliyet çeşitliliği ile Türkiye'nin en yoğun nüfusa sahip şehri
3. Sınırları belli bir alanda yaşayan insan sayısına denir.
4. Nüfusun dağılımını etkileyen faktörlerden insan etkisiyle olanlara faktörler denir.
5. Az gelişmiş ülkelerde sektöründe çalışan insan sayısı daha fazladır.

Aşağıdaki soruların doğru cevaplarını işaretleyiniz.

1. Aşağıdakilerden hangisi yerleşme ve seyahat özgürünün kısıtlanması durumunda karşılaşılan sorunlardan birisi değildir?

- A) İhtiyaçlarımızın karşılamakta zorlanırsınız
B) İsteddiğimiz işte çalışamayız
C) İsteddiğimiz yeri gezemeyiz
D) İsteddiğimiz her yere yerleşemeyiz

2. TÜİK tarafından yapılan çalışmalar sonucunda nüfusa ait birtakım demografik bilgilere ulaşırız.

Aşağıdaki bilgilerden hangisini öğrenmek isteyen birinin TÜİK'e başvurmasına gerek yoktur?

- A) Yaşadığı yerin kır nüfusunu ve kent nüfusunu öğrenmek isterse
B) Yaşadığı yerin yaş gruplarına ve cinsiyete göre dağılımını öğrenmek isterse
C) Yaşadığı yerde çalışan nüfusun ekonomik faaliyet kollarına dağılımını öğrenmek isterse
D) Yaşadığı yerden yurt dışında çalışmaya gidenlerin eğitim durumunu öğrenmek isterse

3. Ali: Üniversite eğitimi almak amacıyla göç etmiştir.

Selin: Tam donanımlı bir hastanede tedavi görmek amacıyla göç etmiştir.

Burak: Fabrikada çalışan abisinin yanında çalışmak için göç etmiştir.

Aylin: İklimi daha sıcak olan deniz kenarındaki bir şehre göç etmiştir.

Aşağıda göç etme sebebi yanlış verilen kişi hangisidir?

- A) Ali : Eğitim amacıyla
B) Selin: Sağlık sebebiyle
C) Burak: Ekonomik sebeple
D) Aylin: Doğal afet sebebiyle

4. Nüfus artışının hızlı olduğu yerlerde işsizlik, gecekondulaşma, altyapı hizmetlerinin yetersizliği, tarım ve yeşil alanların betonlaşması ve çevre kirliliği gibi sorunlar yaşanmaktadır.

Buna göre ülkemizde aşağıdaki yerlerden hangisinde bu sorunlar daha az yaşanır.

- A) Ege kıyıları
B) Marmara kıyıları
C) Akdeniz kıyıları
D) Anadolu'nun doğusunun dağlık kesimleri

Aşağıdaki soruların cevaplarını verilen boşluğa yazınız.

Karadeniz kıyılarında yerleşmek için düzlükler azdır. İnsanlar evlerini yamaçlardaki tarlalarının yanına yaparlar. Bu durum evlerin birbirinden uzak ve dağınık olmasına neden olmuştur.

İç Anadolu'da yerleşmek için geniş düzlükler fazladır. Yağışın az olması su kaynaklarının etrafında toplu yerleşmelerin oluşmasında etkili olmuştur.

İki ayrı yerleşim alanının farklı özellikler göstermesinde etkili olan nedenler size göre nelerdir? Yazınız.

ÜNİTE 4

BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM

Konular

1. Kil Tabletlerden Akıllı Tabletler
2. Bilimin Öncüleri
3. Her Yenilik Geleceğimize Bir Katkıdır
4. Özgür Düşüncenin Bilime Katkısı

Kavramlar

Neler Öğreneceksiniz?

- Bilginin korunması, yaygınlaştırılması ve aktarılmasında kullanılan yöntemleri ve teknikleri inceleyeceksiniz.
- Türk-İslam medeniyetinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını kavrayacaksınız.
- XV-XX. yüzyıllar arasında Avrupa'da yaşanan gelişmelerin günümüz bilimsel birikiminin oluşmasına etkisini analiz edeceksiniz.
- Özgür düşüncenin bilimsel gelişmelere katkısını değerlendireceksiniz.

1. KİL TABLETLERDEN AKILLI TABLETLERE

Hazırlık Çalışmaları

- Günümüzde bilgiyi depolama araçlarını düşünerek gelecekte ne tür araçlar kullanabileceğimiz konusunda tahminlerde bulununuz.

OKUMA PARÇASI

Görsel 4.1: Tablet Yazan Sümerli (Temsili)

"Benim ismim Sümerli Ludingirra. Ziggurat dediğimiz yedi katlı bir binada görev yapıyorum. Biz bu binanın üst katlarını gözlemevi, ibadethane ve eğitim merkezi olarak kullanıyoruz. Daha geniş olan alt katlarını ise depo olarak kullanıyoruz.

Bizler Mezopotamya'da çok verimli topraklara sahip olduğumuzdan tarımla uğraşıyoruz. Ürettiğimiz ürünleri zigguratlarda muhafaza ediyoruz.

Şimdi size burada göreve başladığım ilk yıllarda başıma gelen bir olayı anlatacağım.

Bir gün komşularımdan birisi siyah renkli büyük bir çuvalda buğday getirerek saklamamı istedi. Ben de çuvalı uygun bir yere koydum. Ancak o yıl çok verimli geçtiği için depoya çok ürün geldi. Ben de dikkat etmeyerek aynı renkte iki buğday çuvalını yan yana koymuştum. Bu durum karışıklığa sebep oldu. Çuval sahipleri beni suçladılar. Bunun üzerine kendimce bir çözüm üreterek çuvalların üzerine işaretler koymaya başladım. Çuvalar arttıkça işaretlerin sayısı da arttı. Bu yöntemin karışıklığı engellediğini görenler bu işaretleri kullanmaya başladı. Zamanla kullanılan işaretler kilden yapılan tabletler üzerine aktarıldı. Böylece yazı icat edilmiş oldu." (Kitap için yazarlar tarafından hazırlanmıştır.)

Okuma parçasından hareketle soruları cevaplayınız.

Yazının icadı insanların hayatında ne gibi değişiklikler meydana getirmiş olabilir? Düşüncelerinizi yazınız.

Sümerler tarafından gerçekleştirilen yazının icadı tarihin başlangıcı olarak kabul edilir. Sizce bunun sebepleri neler olabilir? Yazınız.

Atalarımız "Söz uçar, yazı kalır." demişlerdir. Yazı icat edildiği günden bugüne pek çok değişim geçirmiştir.

MÖ 3200

Tarihte kullanılan ilk yazı MÖ 3200'lerde Mezopotamya'da yaşayan Sümerlere ait *çivi yazısıdır*.

Görsel 4.2: Çivi Yazısı

MÖ 3000

Mısırlılar resimleri simgeleştirerek *Hiyeroglif* denilen yeni bir yazı türünü kullanmaya başlamışlardır. Resim yazısı olarak da bilinen bu yazı 700'den fazla işareten oluşmaktadır.

Görsel 4.3: Hiyeroglif Yazı

MÖ 1000

Günümüzde kullanılan yazı sistemlerinin oluşmasında Fenikelilerin büyük rolü vardır. Sümerler yazı sistemini geliştirerek sembollere dayanan Fenike alfabesini oluşturmuşlardır. Latin alfabesi de dâhil günümüzde kullanılan birçok alfabe Fenikelilere dayanmaktadır.

Görsel 4.4: Fenike Alfabeti

MÖ 750

Yunanlılar Fenike alfabesine ünlü harfleri de ilave ederek bugünkü yazı sisteminin temelini oluşturmuşlardır. Yunanlıların geliştirdiği 26 harfli alfabeyle Romalılar sonraki yüzyıllarda Latin alfabesine dönüştürmüşlerdir.

Görsel 4.5: Latin Alfabeti

4. ÜNİTE

Yazının gelişimiyle üzerine yazı yazılan materyaller de değişmiştir. İnsanlar tarih boyunca bilgiyi kaydetmek ve aktarmak için çok çeşitli araçlar kullanmışlardır.

Tarihte bilinen ilk kitap örneği kil tabletlerdi. Bu tabletler kil hamurunun üzerine çiviye benzer kamışlarla yazı yazıldıktan sonra bunların güneşte veya fırında kurutulması ile yapılırdı. Kil tabletlerin hazırlanmasının uzun süre alması ve ağırlığı nedeniyle kullanımı zordu.

Tarihin İlk Kütüphanesi Ninova

Mezopotamya'da öğrenciler kil tabletlere yazılı metinlerden faydalanıyorlardı. Ayrıca varlıklı ailelerin evinde kil tabletlerden oluşan önemli ticari belgelerini sakladıkları özel bölümler vardı. Asur Kralı Asurbanipal'ın (Asurbanipal) (MÖ 669-629) başkent Ninova'daki sarayının kütüphanesinde 20.000'den fazla tablet bulunuyordu. Bunlar kralın emriyle mabetlerde, okullarda ve evlerde bulunan dinî, ilmî, edebî metinlerin kopyalanması yoluyla elde edilmişti. Bu tabletlerin arasında az sayıda resmî belge de vardı. Çoğunluğu tıp, astronomi ve edebiyat gibi bilimsel çalışmalar içeren tabletlerdi.

Görsel 4.6: Kil Tablet

Eski Mısırlılar yazı yazmak için *papirüs* kağıdını icat ederek insanların işlerini kolaylaştırmışlardır. Nil Nehri kıyılarında yetişen papirüs bitkisini iğneye benzeyen bir aletle şeritler hâlinde soyuyorlar, sonra da bu şeritleri bir kalıpta dikey ve yatay olarak hasır öreri gibi yapıyorlardı. Kuruyan kalıplar fildişi ile parlatılıp satışa sunuluyordu. Papirüsler katlandığında kırıldığından ancak üst üste istiflenerek saklanabiliyordu.

İskenderiye Kütüphanesi

Mısır'da kurulan İskenderiye Kütüphanesinde çoğunluğu papirüs kâğıdından hazırlanmış yaklaşık 900 bin kitap bulunuyordu. Ayrıca bu kütüphanenin dünyanın çeşitli yerlerinden toplanan hayvan ve bitkilerin sergilendiği özel bir bahçesi, rasathanesi, sergi salonu ve sanat galerisi vardı. Burada derslere devam eden öğrencilerin sayısının 14 bini aştığı kaydedilmiştir. Roma İmparatoru Sezar'ın Mısır'ı işgali sırasında kütüphane tamamen yanmıştır.

Görsel 4.7: Papirüs

Görsel 4.8: Parşömen

Anadolu'da kurulan Bergama Krallığı, Mısır ile yaşadığı anlaşmazlık nedeniyle papirüs alamayınca yazı yazabilecek yeni bir materyal aramaya başladı. Ustaların çalışmaları sonucu koyun ve keçi derileri önce suda yumuşatılıp kireç ve kül ile temizleniyor daha sonra zımparalanarak inceltilip parlatılıyordu. Böylece papirüsten çok daha kullanışlı, katlanıp kitap hâline getirilebilen parşömen kâğıdını icat ettiler.

Bergama Kütüphanesi

Kurulduğu dönemde İskenderiye Kütüphanesi ile kıyaslanabilecek kadar büyük olan Bergama Kütüphanesinde 200 bin rulodan fazla kitap bulunuyordu. Bu iki kütüphane arasında kitap toplama konusunda yaşanan rekabetin kitap fiyatlarını arttırdığı, bunun sonucunda sahte kitapların ortaya çıktığı söylenmektedir. Ancak bu rekabetin olumlu bir sonucu da parşömen kâğıdının ortaya çıkmış olmasıdır. Daha sonra bu rekabetin sona erdiği ve yakılan İskenderiye Kütüphanesine destek için çok sayıda kitabın Bergama'dan İskenderiye'ye gönderildiği anlaşılmaktadır. Bergama kütüphanesinde görevli olanlar aynı zamanda bilimsel çalışmalar da yapıyorlardı.

Görsel 4.9: Eski Bir Kâğıt

Batıda insanlar bilgiyi aktarabilmek için çeşitli yollar ararken doğuda Çinliler yaklaşık 2000 yıl önce günümüzde kullandığımız kâğıdı çoktan keşfetmişlerdir.

Kâğıt yapımının ilk aşamasında dut ağacının kabukları suda bekletilip tahta bir tokmakla dövülerek hamur hâline getirilmiştir. Daha sonra bu hamur düz bir yüzey üzerine dökülerek kurutulmuştur.

VIII. yüzyıldan itibaren Müslümanlar kâğıt yapımını Çinlilerden öğrenerek kullanmaya başlamışlardır. XI. yüzyılda meydana gelen Haçlı Seferleri ile Avrupalılar kâğıt

yapımını Müslümanlardan öğrenmişlerdir. Matbaanın icadı kâğıda olan gereksinimi arttırmıştır. Ancak kâğıdın üretiminin pahalı olması bilginin yayılmasını güçleştirmiştir.

XVIII. yüzyılda yaban arılarının yaptıkları kovandan esinlenen bilim insanları, günümüzde kullandığımız kâğıt teknolojisini icat etmişlerdir. Bunun için ağaç kütüklerini hamur hâline getirip kimyasallar ile karıştırarak kâğıt yapmışlardır. Böylece kâğıt ucuzlamış, dolayısıyla kitabın maliyetinin düşmesiyle bilginin yayılması hızlanmıştır.

4. ÜNİTE

Bilgiyi kaydetmek ve gelecek kuşaklara aktarmak için kullanılan yöntem ve araçlar aşağıda verilmiştir. Bu araçların sağladığı kolaylıkları ve kullanımında karşılaşılan sorunları aşağıdaki boşluklara yazınız.

Kullanılan Materyal	Sağladığı Faydalar	Kullanımında Karşılaşılan Zorluklar
Kil tabletler	Bilgi kalıcı hâle geldi.	
Papirüs		Çabuk kırılması
Parşömen		
Kâğıt		

Bal Mumu Tabletlerin En Eskisi Antalya Kaş'ta Bulundu

Görsel 4.10: Bal Mumu Tablet

Bal mumlu yazı tableti tarihte en uzun süre kullanılan yazı malzemelerinden birisidir. Papirüs, parşömen ve kâğıdın bulunmasına rağmen uzun yıllar kullanıldı. Bunun sebebi defalarca kullanılabilmesinin yanında ucuz ve pratik bir yazı malzemesi olmasıdır.

Bal mumlu yazı tabletlerinin ahşaptan yapılmış iki kanadı vardır. Ahşap kanatlar birbirine bağlanarak kolay açılıp kapanması sağlanırdı. Bal mumu eritilir ve kanatların içine dökülerek bir tabaka meydana getirilirdi. Yazı sivri uçlu metal veya fildişi k

lemlerle bal mumu kazınarak yazılırdı.

Daha sonra tabletin kanatları kapatılarak bilgiler saklanırdı. İstenildiği zaman bal mumunun üzerindeki yazılar sıcak bir metal ile kazınır ve yeniden balmumu dökülerek yazı yazılabilirdi.

Kaş Uluburun açıklarında MÖ 1300'lerde batmış olan bir ticaret gemisinin batığından çıkarılan kalıntılar arasında bal mumu tabletlerine rastlandı. Uzmanlar bu gemide bulunan bal mumlu yazı tabletinin geminin taşıdığı malzemeleri kaydetmek için kullanıldığını düşünüyor. 3300 yıllık dünyanın en eski bal mumlu yazı tabletleri şu anda Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesinde sergilenmektedir. (Genel Ağ haberinden düzenlenmiştir.)⁴

Görsel 4.11

Bilginin depolanması ve aktarılmasında özellikle son elli yıl içinde büyük bir gelişim yaşanmıştır. Bilgi teknolojileri alanındaki gelişmeler kitabın binlerce yıllık geçmişinde yeni bir sayfanın açılmasına öncülük etmiştir.

1971 yılında ilk mikro işlemcinin üretilmesi bilgi teknolojilerinde bir dönüm noktasıdır. Bu gelişmeyle bilgisayarlar daha küçük, daha düşük maliyetli ve daha kolay kullanılabilir hâle gelmiştir. Kitaplar da dijital ortama taşınmaya başlamıştır. Tabletler, akıllı telefonlar ve e-kitap okuyucular hayatımıza girmiştir.

Bilginin depolanması konusunda kolaylık sağlayan araçların çeşitliliği hızla artmaktadır. Her türlü yüzeye hatta kendi elinizin üstüne yazdığınız yazıyı algılayan akıllı kalemli dahi bulunmaktadır. Bluetooth bağlantı sistemine sahip cihazlar yazdıklarınızı telefonunuza göndererek kayıt altına alınmasını sağlamaktadır.

Bütün bilgilerin sadece dijital ortamda saklanması doğru buluyor musunuz? Tartışınız.

4. ÜNİTE

Bilgiye ulaşmanın kolaylaşması aynı zamanda bilgi güvenliği riskini de artırmıştır. Genel Ağ kullanımının yaygınlaşmasıyla kötü niyetli kişiler bilgilerimize kolayca ulaşabilir hâle gelmiştir.

Görsel 4.12

Örnek Olay

Bilimsel araştırma yapan Ahmet Bey uzun süren çalışmasını tamamlayıp yayına hazırladığı sırada bu çalışmasının yayınlandığını görmüştür. Bunun nasıl olabileceğini araştırdığında bilgisayarına yüklenen casus programlar nedeniyle bilimsel çalışmalarının başkalarının eline geçtiğini anlamıştır. *(Kitap için yazarlar tarafından hazırlanmıştır.)*

Siz ya da çevrenizden birisi bilgi güvenliği konusunda herhangi bir problem yaşıyor muydu? Bu konuda herhangi bir habere rastladınız mı? Kısaca yazınız.

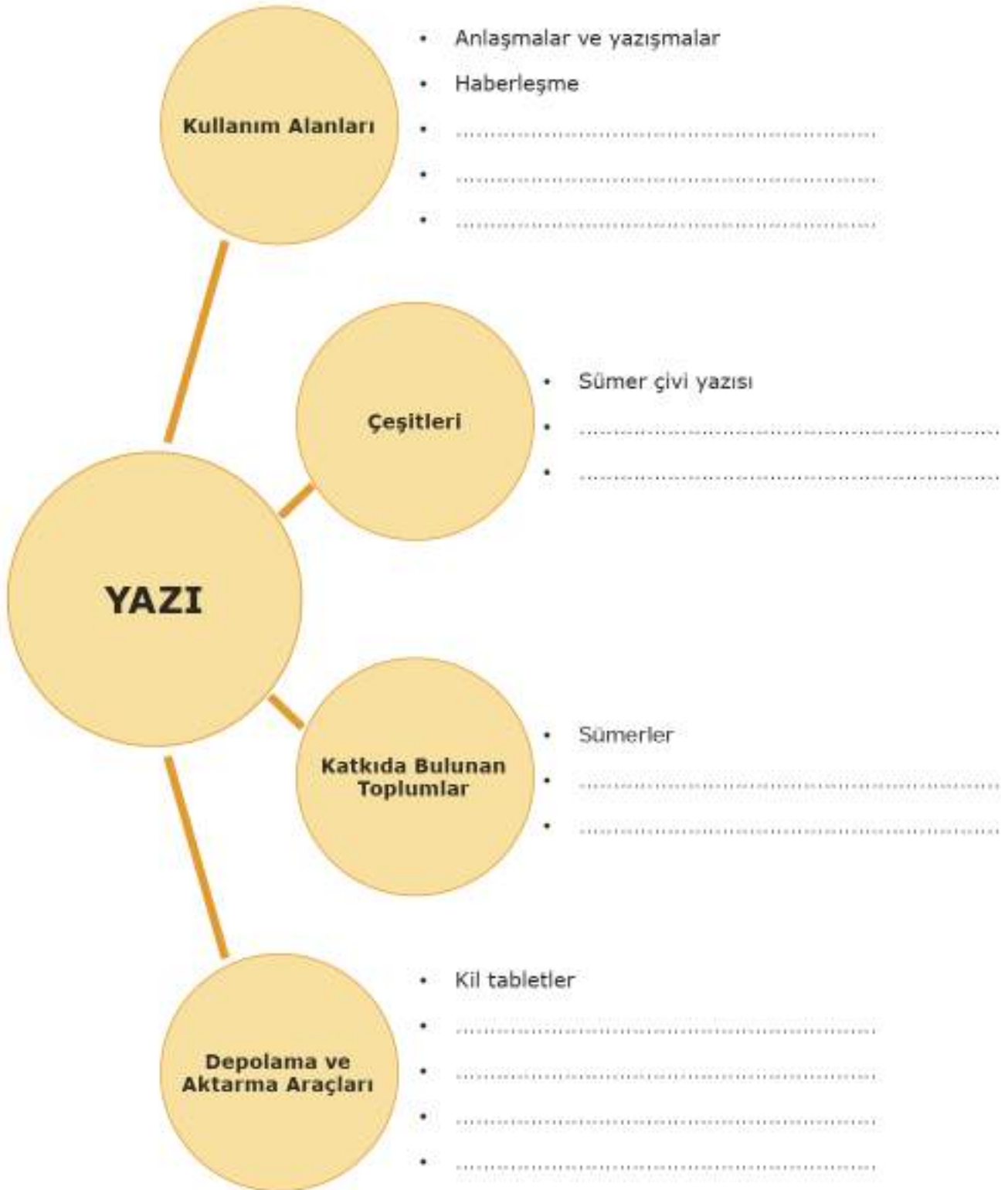
Dijital ortamda sakladığımız kişisel bilgilerimizin güvenliği konusunda yaşanan sıkıntının sebepleri neler olabilir? Yazınız.

Bilgi güvenliği açısından yapmamız gerekenler nelerdir? Yazınız.

Aşağıda verilmiş olan diyagramı örneklerde olduğu gibi doldurunuz.

2. BİLİMİN ÖNCÜLERİ

Hazırlık Çalışmaları

- *Günümüz medeniyetinin oluşmasına katkısı olan Türk-İslam bilim insanlarından bildiklerinizi söyleyiniz.*

Günümüzde ulaşılan bilim ve medeniyet seviyesine birçok milletin katkısı vardır. Mezopotamya, Anadolu, Mısır, Çin, Hindistan ve Yunan uygarlıkları bilimin ilerlemesine önemli katkılar yapmışlardır.

Görsel 4.13: Türk-İslam
Bilim İnsanı (Temsili)

Orta Çağ Avrupası'nda skolastik düşüncenin etkisiyle bilimsel ilerleme yavaşlamıştır. Buna karşın Doğu'da İslamiyet ile bilimsel çalışmalar "Altın Çağ"ını yaşamaktadır. İlk emri "oku" olan Kur'an-ı Kerim'in akla, düşünmeye ve bilgiye verdiği önemi kavrayan Türk-İslam bilim insanları bilimsel gelişmelerin öncüsü olmuşlardır. Bu dönemde öncelikle eski medeniyetlerden kalan diğer dillerdeki bilimsel kaynaklar Arapça'ya tercüme edilmiştir. İlk adım niteliğindeki bu çalışmaların ardından elde ettikleri bilgileri değerlendirip yorumlayarak bilim ve teknolojiye katkıda bulunmuşlardır.

İslam Devletlerinde bilim insanları devlet başkanları tarafından desteklenmiştir. Saraylarında bilimsel çalışmalar yapan bilim insanlarının fazlalığı ve saray kütüphanelerinin zenginliği o dönem yöneticileri için bir gurur kaynağıdır. Hatta kazandıkları savaştan sonra cizye almak yerine kitap isteyen devlet adamları olmuştur.

Uzun yıllar batılı bilim insanlarının icat ettiği sanılan bazı buluşlar ile günlük hayatta kullanılan alet ve cihazlar Türk ve İslam bilginleri tarafından yüzyıllar öncesinden icat edilmiştir.

Görsel 4.14: Orta Çağ'da Bilimsel Çalışmalarda Kullanılan Bazı Araçlar

HAREZMÎ (780-850)**Bize Sıfırı Tanıtan İnsan**

- ▶ Matematik, astronomi ve coğrafya bilginidir.
- ▶ Matematik alanında yaptığı çalışmalarla "cebir" bilimini geliştirip sistemleştirmiş, matematiğin ayrı bir bilim dalı olarak var olmasını sağlamıştır.
- ▶ Harezmi Hint sayı sisteminden faydalanarak ilk kez "0" (sıfır) rakamından bahsetmiştir. İki bilinmeyenli denklemlere çözüm yolunu bulmuş ve bilinmeyen işaretli "x" simgesini matematik bilimine kazandırmıştır.
- ▶ İlk kez sadece cebir matematiğini ele aldığı eseri 600 yıl boyunca Avrupa'da bu alanda temel eser olarak kullanılmıştır.
- ▶ Alanında ilk olan bir astronomi kitabı hazırlamıştır. Kitapta Güneş'in, Ay'ın ve o devirde bilinen beş gezegenin hareketleri ile ilgili bilgiler vermiştir.

Görsel 4.15:
Harezmi (Temsili)

BİLİYOR MUSUNUZ?

Harezmi çölde altı kişiyi iki gruba ayırır. Üç kişi kuzeye doğru giderek kutup yıldızının doğduğu zamanı, diğer üç kişi de güneye giderek kutup yıldızının battığı zamanı aynı anda tespit eder. Harezmi sonuçları karşılaştırarak meridyen dairesinin 1 derecelik açısını hatasız olarak hesaplamayı başarır.

ALİ KUŞÇU (1403-1474)**Osmanlı'ya Astronomi ve Matematiği Sevdiren İnsan**

- ▶ Babası, ünlü bilim ve devlet adamı olan Uluğ Bey'in kuşçusu olduğu için "Kuşçu" lakabıyla meşhur olmuştur.
- ▶ Küçük yaştan itibaren matematik ve astronomiye ilgi duyan Ali Kuşçu, Uluğ Bey'in rasathanesinde çalışmıştır.
- ▶ Elçilik görevi ile geldiği İstanbul'da Fatih Sultan Mehmed ile tanışmıştır.
- ▶ Fatih'in davetiyle İstanbul'a gelmiş ve bu yolculuğunda masraflarını karşılaması için Fatih tarafından kendisine günlük 1000 akçe verilmiştir. Bu durum Fatih Sultan Mehmed'in bilim insanlarına verdiği değeri göstermektedir.
- ▶ Günde 200 akçe verilerek Ayasofya Medresesi'ne başmüderris yapılmıştır.
- ▶ Fatih Külliyesi'nde bir güneş saati yapmıştır.
- ▶ İstanbul'un enlem ve boylam derecesini belirlemiştir.

Görsel 4.16:
Ali Kuşçu (Temsili)

BİLİYOR MUSUNUZ?

Ali Kuşçu'nun Ay'ın şekillerini anlattığı kitabı Uluğ Bey tarafından çok beğenilmiştir. Bu kitap "Bir hükümdarı yerinden kaldıran kitap" unvanını almıştır. Çünkü Uluğ Bey'in çalışmalarına bu kitabın büyük katkısı olmuştur.

4. ÜNİTE

KÂTİP ÇELEBİ (1609-1657)

Hayatını Kitaplara Adayan İlim İnsanı

- ▶ Asıl adı Mustafa'dır. "Kâtip Çelebi" ve "Hacı Halife" de denir.
- ▶ Osmanlı sarayında görevli olan babasının yanında iyi bir eğitim almış ve devlet hizmetine girmiştir.
- ▶ Hayatının büyük bölümünü ilmi çalışmalara ayırmıştır. Ona göre en büyük savaş kılıç ile değil ilim tahsil ederek cahilliğe karşı yapılan savaştır.
- ▶ Babasından kalan küçük mirasın tamamını kitaplara yatıran Kâtip Çelebi, dönemindeki kitaplarının çoğunu okumuştur.
- ▶ Binlerce kitaptan oluşan evindeki kütüphanenin saray kütüphanesinden sonra en büyük kütüphane olduğu söylenir.
- ▶ Dünyanın her yerindeki coğrafyacılar mektuplar gönderip bilgiler toplayarak 3 yılda yazdığı "Cihannüma" Türkçe yazılan ilk coğrafya kitabıdır.

Görsel 4.17:

Cihannüma'dan Bir Sayfa

BİLİYOR MUSUNUZ?

Kâtip Çelebi bazen kendini tamamen bir kitaba verir, her şeyi unuttur, odasında güneşin doğmasına kadar mum yanar ve bundan hiç yorgunluk duymazdı.

İBN SİNA (980-1037)

Tıbbın Üstadı

- ▶ Ünlü tıp bilimcisi ve filozoftur.
- ▶ Küçük yaştan itibaren tıp ve eczacılık konusunda iyi bir eğitim almıştır. Daha on altı yaşında iken dönemindeki birçok doktor onun bilgisinden faydalanmıştır.
- ▶ Henüz on sekiz yaşındayken Samani hükümdarının hastalığını tedavi edince kendisine büyük hediyeler verilmek istenmiştir. O ise sadece sarayın kütüphanesinden faydalanmak istediğini söylemiştir.
- ▶ Henüz mikroskop keşfedilmeden önce canlı mikroplardan bahsetmiştir.
- ▶ "Tıbbın Kanunu" isimli kitabı 500 yıl boyunca Avrupa'da tıp alanında başvuru kitabı olarak kullanılmıştır.
- ▶ Tıp alanının yanında felsefe, astronomi, matematik, fizik, kimya gibi alanlarda da çalışmalar yapmıştır.

Görsel 4.18:

İbn Sina (Temsili)

BİLİYOR MUSUNUZ?

İbn Sina ünlü bir dil alimi ile yaptığı münazara sırasında kendisinin dil konusunda yetersiz olduğunun söylenmesine çok üzümüştür. Bunun üzerine üç yıl çalışan İbn Sina tekrar yapılan bir münazarada kendisini küçümseyen kişiye üstünlüğünü kabul ettirmiştir.

HAZİNİ (?-1155)**Hassas Terazilerin Mucidi**

- Kimya, fizik ve astronomi bilimlerindeki çalışmalarıyla ölçü ve tartı aletlerine yaptığı katkılarla tanınan bir bilim insanıdır.
- Hazini, Newton'dan (Nivtin) 500 yıl önce "Her cismi yerkürenin merkezine doğru çeken bir gücün olduğunu" söylemiştir.
- Roger Bacon'dan (Racır Beykın) yaklaşık yüz yıl önce Dünya'nın merkezine doğru yaklaştıkça suyun yoğunlaştığı fikrini ortaya atmıştır.
- Bir cismin düşük yoğunluklu havada ağırlık kazandığını yoğun havada veya suda ise ağırlığının azaldığını keşfetmiştir.
- İcat ettiği hassas terazi sayesinde metallerin ve taşların saf olup olmadıkları ve metallerin özgül ağırlıkları tespit edebilmiştir.

Görsel 4.19:
Hazini (Temsilî)

BİLİYOR MUSUNUZ?

Abdurrahman El-Hazini çok sade giyinir, çok az yemek yerd. Kendisine verilen mükâfatları kabul etmezdi. Selçuklu Sultanı Sencer'in gönderdiği bin dinarı geri çevirerek cebinde on dinarının olduğunu ve bu paranın kendisine üç yıl yeteceğini söylemiştir.

CEZERİ (1136-1206)**13. Yüzyılın Mekanik Dehası**

- Mekanik mühendisliği konusunda çalışmalar yapan bir bilim insanıdır.
- İlk robotu yapıp çalıştırdığı kabul edilmektedir.
- "*Olağanüstü Mekanik Araçların Bilgisi*" isimli ünlü eserinde 50'den fazla cihazın çizimini yapmıştır.
- El-Cezeri'nin önemli mühendislik başarılarından biri de suyun akıntısı ile dönen ve aldığı suyu yukarıya taşıyan değirmenlerdir.
- El-Cezeri su ile işleyen ve aralıksız çalışan bir flüt de tasarlamıştır. Dönüşümlü olarak iki depoya dökülen su, havayı flüte doğru itmekte ve ses meydana getirmektedir.
- Cezeri'nin diğer bir eseri de Diyarbakır Ulu Camii'nin ünlü güneş saatidir.

Görsel 4.20: Cezeri
Tarafından Yapılan
Robot

BİLİYOR MUSUNUZ?

Artuklu hükümdarı abdest alırken hizmetçilerinin eline su dökmekten hoşlanmıyordu. Bu yüzden Cezeri'den yardım istedi. Bunun üzerine hükümdara su döken tavus kuşu şeklinde bir robot yapmıştır.

4. ÜNİTE

FARABİ (870-950)

Ünlü Filozof ve Öğretmen

- Farabi insanlık tarihinin en büyük filozoflarından biri kabul edilmiştir.
- Bütün parasını kitaplara yatırmış, yolda gördüğü, hiç tanımadığı kervanlara para vererek belki bir yıl sonra gelecek belki de hiç gelmeyecek kitaplar sipariş etmiştir.
- Kalemle aldığı 160 kadar eser hem Doğu hem Batı bilim dünyasında uzun yıllar temel eser olarak kabul edilmiştir.
- Farabi "birinci öğretici" olarak adlandırılan Aristo'nun düşüncelerini geliştirerek "ikinci öğretici" unvanını almıştır.
- Müzik ile de ilgilenen Farabi seslerin matematiksel ölçümünü yapmıştır.
- Kemanın atası olarak bilinen "rebab" isimli müzik aletinin de mucididir.

Görsel 4.21:
Farabi (Temsil)

BİLİYOR MUSUNUZ?

İyi bir müzisyen olan Farabi başta ud ve kanun olmak üzere bazı müzik aletlerini çalıyordu. Ud çalmada o kadar kabiliyetliydi ki bir gün ud çaldığı bir mekânda insanları önce ağlatmış sonra güldürmüş ve en son hepsini uyutarak çıkıp gitmiştir.

PİRİ REİS (1470-1553)

Haritası ile Meşhur Denizci

- Osmanlı Devleti'nin en parlak döneminde yaşamış ünlü Türk denizcisi, haritacısı ve coğrafyacısıdır.
- Ceylan derisi üzerine çizdiği Dünya haritasını 1517'de Yavuz Sultan Selim'e takdim etmiştir. Bu haritada İspanya, Portekiz ve Batı Afrika kıyıları ile Amerika kıtasının doğu kıyılarını göstermiştir. Bu haritayı çizerken faydalandığı haritalara göre hataları azdır ve çizimleri günümüz haritalarına çok yakındır.
- Günümüzde bu haritanın sadece 1/6'sı elimizdedir. Haritanın kenarlarında, çizimini yaptığı bölgelerde yaşayan insan ve hayvanlara ait resimler de vardır.
- 1528'de çizdiği ikinci Dünya haritasında ise Kuzey ve Orta Amerika kıyılarını da göstermektedir.

Görsel 4.22: Piri Reis'in
Dünya Haritası

BİLİYOR MUSUNUZ?

Mustafa Kemal Atatürk 1933 yılında Piri Reis'in haritasını bizzat inceleyerek haritanın devlet matbaasında çoğaltılmasını sağlamıştır.

İBN HALDUN (1332-1406)**Fikirleriyle Sosyal Bilimlerin Öncüsü**

- Babası devrin büyük hocalarındandır. Babasının teşvikiyle küçük yaşlarda eğitime başlamıştır.
- Hukuk, matematik, edebiyat, mantık, tefsir, hadis ve gramer dallarında öğrenim görmüştür.
- İbn Haldun'un en önemli eseri "Mukaddime"dır.
- İbn Haldun, pek çok Batılı bilim insanı tarafından sosyoloji ve tarih felsefesinin kurucusu olarak kabul edilmiştir.
- İbn Haldun "bir su damlası nasıl diğer su damlalarına benzer ise bir milletin geleceği de geçmişe aynen benzer" demektedir. Böylece milletlerin geçmişten ders çıkartarak tarih ilminden faydalanması gerektiğini söylemiştir.
- Fikirleri ile Osmanlı tarihçilerini büyük ölçüde etkilemiştir.

Görsel 4.23:
İbn Haldun (Temsili)

BİLİYOR MUSUNUZ?

Mukaddime tarih felsefesi alanının en büyük eseridir. Şimdiye kadar hiçbir çağda hiçbir insan zekası böyle bir eser yazamamıştır.

İngiliz tarihçi Arnold Toynbee

Yukarıdaki bilim adamlarından en çok hangisinin hayatı sizi etkiledi? Hangisini örnek almak isterdiniz? Niçin?

Orta Çağ'ı Aydınlatan Kültür ve Bilim Merkezleri

VIII. ve XV. yüzyıllar arasında bazı İslam memleketleri bilimsel çalışmaların merkezi olmuştur. Buralarda yetişen bilim adamları ve yapılan bilimsel çalışmalar sonraki yüzyılları aydınlatan âdeta bir kandil görevi görmüştür.

Görsel 4.24: Orta Çağ'da Bilim ve Kültür Merkezleri

4. ÜNİTE

Bağdat: Abbasi Devleti'nin başkenti olduktan sonra İslam dünyasının ilim, kültür ve medeniyet merkezlerinden biri hâline gelmiştir. Devlet adamlarının himaye ve teşvikleriyle kurulan kurumlarda önemli bilim insanları yetişmiştir.

Sultan Alparslan ve veziri Nizamülmülk'ün gayretleriyle külliye şeklinde inşa edilen Bağdat Nizamiye Medresesi İslam tarihindeki ilk üniversitelerdendir.

Endülüs Medeniyeti: Emevi Devleti'nin Cebelitarık Boğazı'nı aşarak İspanya'da fetihlerde bulunması dünya bilim tarihi ve Avrupa tarihi için önemli etkileri olmuştur.

Doğu medeniyetinin batıdaki uzantısı niteliğinde olan Endülüs Emevi Devleti, 711 yılından itibaren yüksek ve parlak bir medeniyet oluşturmıştır. Bu dönemde Endülüs'ün Kurtuba şehrinde 300 hamam, 50 hastane, 80 ilkokul, 17 yüksekokul bulunması ulaşılan medeniyet seviyesinin bir göstergesidir.

Avrupalılar, Müslümanların böyle yüksek bir medeniyeti nasıl gerçekleştirdikleri anlayabilmek için Arapça eserleri kendi dillerine tercüme etmeye başladılar. Böylece İslam dünyasında biriken bilimsel zenginlik Batı dünyasına aktarılmıştır. Bu faaliyetler Avrupa'da Rönesans'ın doğmasında etkili olmuştur.

Semerkant ve Buhara: İslam dünyasında astronomi çalışmaları diğer ilimlere göre daha erken bir dönemde başlamış ve daha hızlı ilerlemiştir. Bunun sebeplerinden biri de ibadet vakitlerini hassas bir şekilde tespit edebilme ihtiyacıdır. Astronomi alanında yapılan çalışmalarda Semerkant ve Buhara Medreselerinde yetişen bilim insanlarının büyük katkısı vardır.

Semerkant Rasathanesi Uluğ Bey tarafından inşa edilmiş üç katlı bir gözlemeviydi. Bu rasathane Güneş, Ay, yıldızlar ve gezegenler üzerine gözlemler yapmak için kullanılmıştır. Zamanının en ileri gözlem araçlarından bir kısmına sahipti.

Semerkant'taki gök bilimciler bir yılın 365 gün, 6 saat, 10 dakika ve 8 saniye olduğunu hesap etmişlerdir. Yaptıkları bu hesaplama günümüz hesaplamasına oldukça yakındır.

Yüzyıllarca Orta Asya'da Türk devletlerinin siyasi ve kültür merkezlerinden olan Buhara, yetiştirdiği bilim ve din adamlarıyla "İslamiyetin Kubbesi" unvanını almış bir şehirdir. Şehirde 140'tan fazla mimari eser olması, Ortaçağ'dan itibaren önemli merkezlerden birisi olduğunun göstergesidir.

Görsel 4.25: Kurtuba Mescidi-Cordoba, İspanya

Görsel 4.26: Semerkant Rasathanesi

Aşağıda verilen bilim insanlarını ve çalışma alanlarını örnekteki gibi işaretleyiniz. (Bir satırda birden fazla işaretleme yapabilirsiniz.)

	Astronomi	Matematik	Coğrafya	Tıp	Felsefe	Mühendislik	Müzik	Tarih
Harezmi	✓							
Ali Kuşçu								
Kâtip Çelebi								
İbn Sina								
Hazini								
Cezeri								
Farabi								
Piri Reis								
İbn Haldun								

Bilim insanlarından bazılarının birden çok alanda çalışma yapmasını yorumlayınız.

Günümüzde bir bilim insanının belirli bir bilim dalında uzmanlaşmasına "ihtisaslaşma" denir. İleride hangi alan veya alanlarda ihtisaslaşmak istersiniz? Nedenini açıklayınız.

3. HER YENİLİK GELECEĞİMİZE BİR KATKIDIR

Hazırlık Çalışmaları

- *Teknolojik buluşların ortaya çıkmasında insanların ihtiyaçlarının rolleri nelerdir? Örneklerle açıklayınız.*

Matbaanın İcadı

Görsel 4.27:

Geçmişte Matbaa Makinesi

XV-XX. yüzyıllar arasında Avrupa'da yaşanan gelişmelerin günümüzdeki bilimsel birikiminin oluşmasına büyük katkısı olmuştur. Matbaanın icat edilmesi, Dünya'nın yuvarlak olduğunun bilimsel olarak ispat edilmesi, kütle çekim kanununun keşfedilmesi ve buhar makinesinin bulunması gibi gelişmeler bunlardan bazılarıdır.

Sert bir kalıbın izini daha yumuşak bir maddenin üzerine baskıyla çıkarma esasına dayanan matbaanın tarihi çok eskiye dayanır. Kâğıt üzerine baskının ilk kez Çinliler tarafından yapıldığı, daha sonra Uygur Türklerinin ahşap harflerle baskı yaptıkları bilinmektedir.

Kâğıdın Avrupalılar tarafından öğrenilmesiyle elle yazılan kitapların çoğaltılmasını hızlandırmak için çeşitli yollar aranmaya başlandı. Almanya'da Johann Gutenberg (Yohan Gutenberk) 1440 yılında önceki matbaa tekniklerinden farklı bir yöntem denedi. Harfleri tahta veya madeni bir parçaya kazıyıp onları yan yana dizerek satırlar oluşturdu. Böylece bugünkü modern matbaanın temelleri atılmış oldu. Gutenberg'in "kalıpların ve harflerin harika bağdaşımı, oranı ve uyumu" olarak tanımladığı bu yeni basım tekniği broşürlerin ve kitapların hızla basılmasına imkân sağladı.

Görsel 4.28:

Johann Gutenberg (Temsili)

Matbaanın icadı önemli gelişmelere yol açmıştır. Bu gelişmeler şunlardır:

Bilimsel gelişmelerin yolu açılmıştır.

İnsanların bilgi ve kültür düzeyi artmıştır.

Fikirlerin hızlı ve kolay yayılmasını sağlamıştır.

Daha önce çok pahalı olan kitaplar ucuzlamıştır. Böylece bilgiye ulaşmak kolaylaşmıştır.

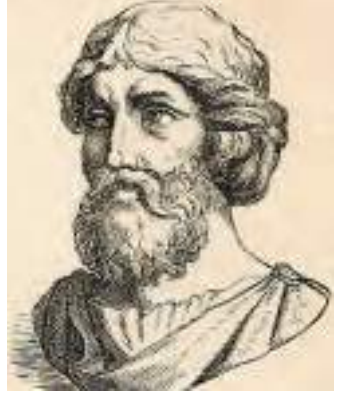

Günümüzde matbaa olmasaydı hayatımızda ne gibi değişiklikler olurdu? Tartışınız.

Dünya'nın Yuvarlak Olduğunun Bilimsel Olarak İspat Edilmesi

Dünya'nın şekli ile ilgili tartışmalar İlk Çağlara kadar uzanır. İnsanların çoğu Dünya'nın düz olduğu fikrinde iken bazı bilim insanları dünyanın yuvarlak olduğunu ispat etmeye çalışmıştır.

- Tales (Tales) (MÖ 624-548) Dünya'nın yuvarlak olduğu fikrini ortaya atan bilinen ilk kişidir. Ona göre Dünya'daki karalar okyanusların üzerinde yüzen bir diske benzemektedir.
- MÖ 590'da Pisagor (Pisagor) Dünya'nın yuvarlak olduğu düşüncesini dile getirmiştir. Pisagor aynı zamanda ilk kez Dünya'nın Güneş etrafında döndüğü fikrini ortaya atmıştır. Hatta yaptığı matematiksel hesaplamalarla Güneş ve Ay ışığının düşüş açılarına göre Dünya'nın çevresini hesaplamayı denemiştir.
- MÖ 384-322 yılları arasında yaşamış olan Aristo (Aristo) Ay tutulması sırasında Dünya'nın Ay'ın üzerine düşen gölgesinin yuvarlak olduğunu görerek aynı düşüncüyü savunmuştur.
- Biruni (978-1048) Dünya'nın yuvarlak olduğunu ve döndüğünü savunmuştur. Kendisine "Dünya dönüyorsa neden ağaçlar taşlar vb. yerlerinden fırlamıyor?" diye soranlara "Dünya'nın merkezindeki çekim gücü varlıkların dışarıya fırlamasını engellemektedir." cevabını vermiştir. Bu fikriyle yer çekim kuvvetini Newton'dan asırlarca önce ortaya koymuştur.

Görsel 4.29: Pisagor
(Temsilî)

Görsel 4.30: Galileo (Temsilî)

- 1564-1642 yılları arasında yaşamış İtalyan gök bilimci Galileo (Galileo) teleskopu kullanarak gezegen ve yıldızları incelemiştir. İncelemeleri sonucunda gezegenlerin Güneş çevresinde hareket ettiğini ve Dünya'nın yuvarlaklığını ortaya koymuştur. Ancak 1633'te bu düşüncesi nedeniyle Engizisyon Mahkemesinde yargılanmıştır. Davada "Ben inkâr etsem de Dünya dönüyor." demesine rağmen bu fikrinden vazgeçmek zorunda kalmış ve ömrünün geri kalanını ev hapsinde geçirmiştir.

- Dünya'nın yuvarlak olduğuna dair yukarıda ortaya atılan görüşleri bilimsel olarak ispatlayan ise Portekizli denizci Macellan (Macellan) olmuştur. Hep

batıya doğru giderek Hindistan'a ulaşabileceğine inanan Macellan Amerika'nın en güneyinden geçip Filipinler'e ulaşmıştır. Burada yerliler ile yapılan bir savaşta ölen Macellan'ın yerine geçen yardımcısı Del Kano (Del Kano) yolculuğu tamamlayarak İspanya'ya ulaşmayı başarmıştır. Böylece Dünya'nın çevresini ilk kez dolaşarak yuvarlak olduğunu ispat etmiştir.

Görsel 4.31: Macellan (Temsilî)

Dünya'nın yuvarlak olduğunun kanıtlanması Avrupa'daki düşünce özgürlüğünün gelişmesini nasıl etkilemiş olabilir?

4. ÜNİTE

Buhar Gücünün Makinelerde Kullanılması

Görsel 4.32: Buhar Makinesi

Buhar makinesi, buharın içinde var olan ısı enerjisini mekanik enerjiye dönüştüren bir makinedir. Buhar makinelerinin sanayi ve ulaşımında kullanılması Sanayi Devrimi'nin ilk adımı oldu.

Buhar gücünden faydalanan Denis Papin (Denis Papin) 1679 yılında düdüklü tencereyi icat etti. Amacı suyu daha yüksek sıcaklıkta kaynatmaktır.

1698 yılında Thomas Savery (Tomas Seyviri) buharın yemek pişirmek dışındaki alanlarda da kullanılabileceğini gösterdi. Kaynayan suyu buhar odacığına doldurdu. Odacığın üzerine soğuk su döküldüğünde suya dönüşen buhar

vakum etkisi meydana getirip suyu içeri çekti. Böylece maden ocağındaki suyu dışarıya atmayı başardı.

1764 yılında James Watt (Ceymıs Vat) iki odalı bir buhar makinesi geliştirdi. Bu odalardan biri sürekli sıcak diğeri soğuk tutuldu. Watt 1781'de yeni mekanik aksamı ekleyerek makineyi iyice geliştirdi. Bu icadı günümüz makinelerinin temelini oluşturdu. Buhar makinelerinin tekstil ve kâğıt üretiminde kullanılmaya başlanması Sanayi Devrimi'nin başlangıcı oldu. Daha önce insan ve hayvan gücü ile yapılan işlerin yerini buhar gücü ile çalışan makineler aldı. Bu sayede üretim artarak sanayileşme başladı ve büyük fabrikalar kuruldu.

Günümüzde ise makineler bilgisayarlar ile kontrol edilmeye başlandı.

Makinelerde kullanılan enerji kaynakları zamanla değişim göstermiştir. Bu değişim şöyledir:

Görsel 4.33: James Watt (Temsilli)

Kömür ve Su Gücü ile Çalışan Buharlı Makineler

Fosil Yakıtlar ve Elektrik ile Çalışan Makineler

Yenilenebilir Enerji Kaynakları ile Çalışan Makineler

**Sıra
Sizde**

Gelecekte kullanılabilecek enerji kaynakları neler olabilir? Araştırarak sınıfta paylaşınız.

Görsel 4.34: Newton (Temsili)

Kütle Çekim Kanununun Keşfedilmesi

Dünya'nın ve diğer gök cisimlerinin üzerinde bulunan varlıklara uyguladığı çekim kuvvetine *kütle çekim kuvveti* denir.

Daha önce kütle çekim kanunun varlığı bazı bilim insanları tarafından biliniyordu. Hazini ve Biruni bu konuda çalışmalar yapmıştır. Ancak kütle çekim kanununu sistemleştirerek bilim dünyasına kazandıran İngiliz bilim insanı Newton olmuştur.

Aşağıdaki soruların cevabını arayan bilim insanları, kütle çekim kanununun varlığına ulaşmışlardır.

BİLİYOR MUSUNUZ?

Uzaya atılan bir roketin neden önce çok yavaş hareket edip daha sonra hızlandığını merak ettiniz mi? Uzay araçlarının hep doğu yönünde atılarak uzaya gönderildiğini biliyor muydunuz? Uzaya roket veya uydu gönderebilmemiz için kütle çekim kanununu bilmemiz gerekiyor. Göndereceğimiz cismin atmosferde sürtünme nedeniyle yanmaması için kaçış hızının ve kütle çekim gücünün hesaplanması gereklidir. Yerin eksenini çevresinde saniyede 465 metre dönmesinden yararlanılarak uydular hep doğuya doğru atılır. Eğer roketler batı yönünde fırlatılacak olsaydı çok daha fazla yakıt harcamak zorunda kalınacaktı.

Görsel 4.35

4. ÜNİTE

Geleceğe Yön Verecek Teknolojiler

Ünlü fizik bilimci Feynman (Feymin) 1959'daki "Daha Aşağıda Çok Yer Var" başlıklı konuşmasında şöyle diyordu:

24 ciltlik bir ansiklopediyi niçin toplu iğnenin başına sığdıramayalım? Niçin elektron mikroskopları daha da geliştirip atomları göremeyelim? Niçin bilgisayarları minyatürleştiremeyelim? Niçin atomları teker teker istediğimiz biçimde dizemeyelim? Niçin hastalar hap boyutundaki bir robotu yutup tedavi olamasın? Niçin atom veya moleküllerden makineler yapamayalım?

Görsel 4.36: Richard Feynman

Feynman konuşmasının sonunda biner dolar ödüllü iki proje önermişti. Birincisi boyutu 0,4 milimetre olan bir motor yapmaktı. 0,25 gram ağırlığındaki bu motor 1960'ta yapıldı. İkincisi ise kitap sayfasının 25 bin kez küçültülmesiydi. Bu ise ancak 1985 yılında gerçekleştirilebildi. Ünlü fizikçinin hayali olan "atomları tek tek istediğimiz şekilde düzenleyebilme" çalışmaları ise günümüzde hızla devam etmektedir. Bu konuda yapılan çalışmalara *nanoteknoloji* denilmektedir.

Teknolojide Devrim

"Nano" kelimesi cüce veya küçük anlamına gelir. Bir nanometre, bir metrenin milyarda birine eşittir. Örnek olarak bir adet saç telini diklemesine 100 bine bölebilirsek ancak 1 nanometre olur. Atomların boyutu 0,1-0,3 nanometre, virüsler 100, bakteriler ise 1.000 nanometre boyutundadır.

Artık 250 bin kez büyütme yapabilen modern elektron mikroskoplar sayesinde atom ve molekülleri görülebilmektedir. Bu sayede nanoteknolojiyi kullanarak yüzlerce yeni ve yararlı malzeme üretilabiliyor. Kirlenmeyen kumaş, çizilmeyen plastik ve akıllı ilaçlar ise artık hayal değil.

Görsel 4.37: Nanoteknoloji

Günümüzde nano malzemeler ile üretilmiş çok sayıda ürün kullanılmaktadır. Kullandığınız veya çevrenizde kullanılan nanoteknoloji ürünleri ile ilgili bir araştırma yapıp isimlerini aşağıya yazınız.

Görsel 4.38: Marie Curie

MARIE CURIE (Mari Kuri)

Marie Curie 1867 yılında Romanya'nın başkenti Varşova'da dünyaya geldi. Liseyi bitirdikten sonra üniversiteye gitmesini sağlayacak mali desteği bulmak amacıyla yaptığı tüm başvurular sonuçsuz kaldı. Sonunda ablası ile ortak bir çözüm yolu buldular: Önce Marie bir işe girip ablasına öğrenim desteği sağlayacak, üniversiteyi bitirdiğinde ablası Marie'yi destekleyecekti. Ablası mezun olunca Paris'e giderek Sorbonne Üniversitesi Fen Fakültesine kaydoldu. Üniversitede matematik, fizik, kimya ve astronominin yanı sıra müzik ve şiir dersleri de aldı. Matematik alanında lisansüstü eğitim yaparken tanıştığı Pierre Curie (Pier Kuri) ile evlendi.

Fransız fizikçi Becquerel (Bekrol) uranyum maden filizinde uranyum dışında başka bir elementin daha bulunduğu kanısındaydı. Becquerel bu düşüncesini anlatınca Madam Curie ve eşi çalışmalarına başladı. Curieler söz konusu elementin bilinen bir element olmadığı sonucuna ulaştılar. 1896 yılı boyunca tonlarca uranyum filiz kalıntısını kaynatıp süzdüler. Bu çalışmalar sonucunda 1898'de "polonyum" elementini buldular.

Polonyum çıkarıldıktan sonra geri kalan posa üzerinde yaptıkları çalışmalar sonucunda "radyum" elementini buldular. Radyum elementi bugün kanserin ve bazı deri hastalıklarının tedavisinde kullanılmaktadır.

Sanayi çevrelerinden gelen ısrarlı taleplere karşın buluşlarını satma yoluna gitmeyen Curieler, 1903'de fizikte Nobel Ödülü'nü Becquerel ile paylaştılar. Marie Curie 1911 yılında ikinci kez Nobel Ödülü'nü aldı. Marie Curie Nobel Ödülü'nü alan ilk kadın, bu ödülü iki kere alan ilk bilim insanıdır.

Avrupa'da yaşanan gelişmelerin günümüzdeki bilimsel birikimin oluşmasına önemli katkıları olmuştur. Bilimsel buluşlar ve günümüze katkıları hakkındaki düşüncelerinizi verilen buluşların karşısına yazınız.

Bilimsel Gelişmeler	Günümüze Katkıları
Matbaa	
Mikroskop	
Teleskop	
Elektrik	
Radyo Dalgaları	
Mikroçipler	

4. ÖZGÜR DÜŞÜNCENİN BİLİME KATKISI

Hazırlık Çalışmaları

- Ders çalıştığınız sırada bulunduğunuz ortamın nasıl olmasını, çevrenizdekilerin size nasıl davranmasını isterdiniz?

OKUMA PARÇASI

İngilizlerin Venedik Büyükelçisi Henry Wotton (Henri Votin) 1632 yılında İngiliz kralına yazdığı mektupta şöyle diyordu:

"Saygıdeğer efendimiz, Galileo adındaki kişinin kitabında yazdığına göre Dünya hiç de bildiğimiz gibi değilmiş. Herkes Galileo'ya 'Güneş Dünya'nın etrafında dönüyor. Evrenin merkezinde hareketsiz duran yerküreyi yerinden oynatarak her şeyi altüst mü edeceksiniz?' diyor. Saygıdeğer kral hazretleri, Galileo isimli şahıs ayrıca Ay'ın dağlık taşlık bir yer olduğunu söylüyor. Hani kristal bir küreydi Ay? Dağlık, taşlık olsa bizi nasıl aydınlatacak?"

Elçinin de dediği gibi Galileo o dönem insanlarını şaşırtan yeni şeyler söylemiştir. O yaptığı çalışmalar sonucunda Dünya'nın Güneş etrafında döndüğünü ve yuvarlak olduğunu keşfetmişti. Bu bilgilere kendi yaptığı teleskop ile cisimleri 30-40 kat kadar büyüterek yaptığı gözlemler sonucu ulaşmıştı. Ancak bu görüşlerini kabul ettirememiştir. Engizisyon Mahkemesinde yargılanarak fikrini değiştirmeye zorlanmış ve ev hapsiyle cezalandırılmıştır. Galileo'nun çağdaşı bilgin Bruno ise, aynı görüşlerinden dolayı on yıl hapis yattıktan sonra ölüme mahkûm edilmiştir. *(Kitap için yazarlar tarafından hazırlanmıştır.)*

Görsel 4.39: Milet, Aydın

Yukarıdaki metinde görüldüğü gibi Orta Çağ'da Avrupa'da skolastik düşüncenin etkisiyle insanların özgürce fikirlerini söylemesi engellenmiştir. O tarihten yaklaşık iki bin yıl önce ise İyonya Medeniyeti'nde sağlanan özgür düşünce ortamı sayesinde önemli bilimsel gelişmeler yaşanmıştır.

Ege kıyılarında kurulan İyon Medeniyeti deniz ticareti sayesinde hem ekonomik açıdan zenginleşmiş hem de ticaret sayesinde dünyanın çeşitli yerlerinden öğrendikleri bilgileri ülkelerine getirmişlerdir. Burada insanlara sağlanan özgür düşünce ortamı bilimsel gelişmelerin yeni buluşların önünü açmıştır.

Bilimsel gelişmelerin görüldüğü yerlerden biri bugün Aydın ilimiz sınırları içerisinde yer alan Milet şehridir. Bu şehirde bilimsel çalışmalara katkısı olan bilim adamlarından birisi de Tales idi. Matematik ve felsefe alanında da çalışmalar yapmıştır.

BİLİYOR MUSUNUZ?

MÖ 585 yılında Lidyalılar ile Persler arasında yapılacak savaş öncesi Tales 28 Mayıs tarihinde Güneş tutulması meydana geleceğini söylemiştir. Savaşın başlaması ile Güneş tutulması meydana gelince bu olaydan çok etkilenen iki kral savaşa son vermiştir.

Görsel 4.40

Yukarıdaki görsel size ne ifade ediyor? Söyleyiniz.

Avrupa’da özgür düşüncenin yasaklandığı Orta Çağ’da İslam coğrafyasında bilimsel gelişmeler altın çağını yaşıyordu. Özgür düşünce ortamı sayesinde yeni fikirler, bilimsel çalışmalar büyük ilgi ve destek görüyordu.

Bu bilim insanlarından birisi olan İbn Sina “Bilim ve sanat takdir edilmediği yerden göçer.” sözüyle özgür düşüncenin bilimsel gelişmelere katkısını vurgulamıştır.

İslam coğrafyasında bilimin gelişmesinde İslam dininin ilim öğrenmeye ve özgür düşünceye verdiği destek önemli rol oynamıştır. Hz. Muhammed’in “*İlim Çin’de de olsa gidip onu alınız.*” ve “*İlim Müslüman’ın yitik malıdır. Nerede bulursa onu alsın.*” sözleri bilimsel araştırmaları teşvik etmiştir.

İslam devlet başkanlarının ilgi ve desteği de bilimin gelişmesine büyük katkı sağlamıştır. Gazneli Mahmud, ünlü bilim insanı Biruni için “*Sarayımın en değerli hazinesi*” ifadesini kullanmıştır. Ayrıca devlet başkanlarının saraylarına kurdukları çok büyük kütüphaneler bilim insanlarının çalışmalarını kolaylaştırmıştır.

Türk-İslam bilim insanları hiçbir menfaat beklemeden kendilerini sadece bilime adanmışlardır. Bu insanların çeşitli zorluklarla karşılaşmalarına rağmen vazgeçmemeleri, vakitlerinin büyük çoğunluğunu çalışmalarına ayırmaları da bilimsel gelişmelere katkı sağlamıştır.

Bu dönemde bilimsel gelişmelere bir diğer katkı da İslam ülkelerinin çeşitli bölgelerine yayılan çok sayıdaki eğitim kurumudur. Dinî ilimler dışında da pek çok bilim dalında eğitim veren kurumların varlığı çok sayıda bilim insanının yetişmesine büyük katkı sağlamıştır.

4. ÜNİTE

Avrupa'da Rönesans ve Reform hareketlerinin öncesinde ve sonrasında özgür düşünce ve bilimsel gelişmeler açısından büyük fark vardır.

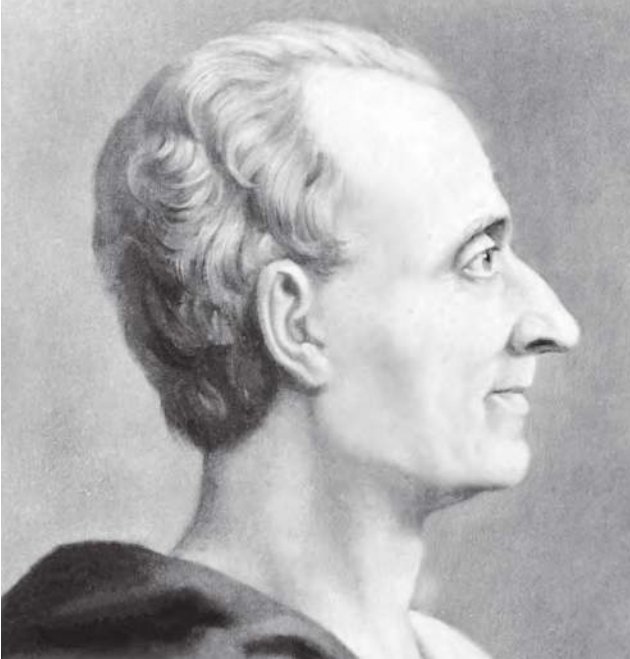
Skolastik düşünceye göre:

- ▶ Dünya evrenin merkezindedir.
- ▶ Kilise, evrenle ilgili bütün bilgilere sahiptir. Her şey bilinmektedir. Yeni şeyler bulmak imkânsızdır. Kilisenin dediği her şey doğrudur.
- ▶ Deney ve gözleme gerek yoktur.
- ▶ Skolastik düşünce özgür düşünceyi yasaklayarak bilimsel gelişmelerin önünü kapatmıştır.

Pozitif düşünceye göre:

- ▶ Dünya evrenin bir parçasıdır. Evreni tanımak için araştırmak gerekir.
- ▶ Gelişime ayak uydurabilmek için bilimsel araştırmalara ihtiyaç vardır.
- ▶ Bilgilerin doğruluğu ancak deney ve gözlem ile ispat edilebilir.
- ▶ Pozitif düşünce insanların serbestçe düşünmesine ve bilimsel çalışmalar yapmasına imkân tanımıştır.

Avrupa'da Aydınlanma Çağı'nın önemli düşünürlerinden Montesquieu'ye (Monteskü) göre "Düşünce özgürlüğü en önemli özgürlüktür. İnsanı araştırmaya, düşünmeye yönlendiren özellikler ancak özgür bir ortamda işlerlik kazanır ve gelişir. Özgür olmayan bir ortam insanların kuşku ve korku içerisinde olmasına sebep olur." Montesquieu'nün bu görüşleri günümüzde de geçerlidir. Düşüncenin özgürce ifade edilebildiği ortamlarda demokratik kurumlar varlıklarını sürdürmekte ve gelişme olanağı bulabilmektedirler.

Görsel 4.41: Montesquieu (Temsili)

1789 yılında Fransız düşünürlerin etkisiyle meydana gelen Fransız İhtilali ile Fransa'nın yönetim biçimi değişti. Tüm dünyaya yayılan "hürriyet, adalet, kardeşlik, eşitlik" gibi kavramlar özgür düşüncenin gelişmesine katkı sağladı. İlan edilen Fransız Yurttaş ve İnsan Hakları Bildirisi'nde "Düşüncelerin ve inançların özgürce ifade edilmesi insanın en değerli haklarından biridir. Bu nedenle her yurttaş serbestçe konuşabilir, yazabilir ve yazdıklarını yayımlayabilir." denilmektedir. II. Dünya Savaşı sonrası 1948'de ilan edilen İnsan Hakları Evrensel

Beyannamesi'nin 19. maddesinde ise düşünce özgürlüğü "Herkesin görüş ve anlatım özgürlüğü hakkı vardır. Bu hak hangi ülkede olursa olsun bilgi ve düşünceleri arama, alma ve yayma özgürlüğünü içerir." şeklinde açıklanmıştır.

Skolastik düşünce ve pozitif düşüncenin bilim anlayışındaki farklılıkları söyleyiniz.

Görsel 4.42

Cumhuriyet'in ilanından sonra Mustafa Kemal Atatürk, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmayı hedef olarak belirlemiştir. Bunun için dünyadaki gelişmelerin yakından takip edilmesini tavsiye etmiştir. "Cumhuriyet fikir serbestliği taraftarıdır. Samimi ve haklı olmak şartıyla her fikre saygı duyarız." sözüyle özgür düşünemeyen bireylerin bilimsel gelişmeleri takip etmesinin mümkün olamayacağını vurgulamıştır.

Düşünce özgürlüğü Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın maddeleri ile de güvence altına alınmıştır. Anayasamızda düşünce ve ifade özgürlüğü ile ilgili maddeler şunlardır:

MADDE

Düşünce ve Kanaat Hürriyeti

25

Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir. Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz.

MADDE

İfade Hürriyeti

26

Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklamaya ve yayma hürriyetine sahiptir. Bu hürriyet, resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir alma ya da verme serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir.

MADDE

Bilim Ve Sanat Hürriyeti

27

Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.

Yukarıda verilen düşünce ve ifade özgürlüklerimizi koruyan maddelerden doğan haklarımızdan yaşantımızın hangi alanlarında yararlanırsınız? Yazınız.

4. ÜNİTE

Aşağıda verilen cümlelerden bilimsel çalışmalara destek veren ifadeleri örnekte olduğu gibi işaretleyiniz.

İcat çıkarma başımıza!	
Bu ne işe yarar ki?	
Başka düşüncelerin de var mı?	✓
Daha önce denendi bu.	
Farklı bir yöntem izlemişsin.	
Daha fazla nasıl geliştirebiliriz?	
Çok tutar bu.	
Çok masraflı olur.	

Galileo, Dünya'nın Güneş etrafında döndüğünü ve yuvarlak olduğunu keşfetmesine rağmen cezalandırılmış ve bu düşüncesinden vazgeçmesi istenmiştir.

İyon Medeniyeti'nde insanlara sağlanan özgür düşünce ortamı bilimsel gelişmelerin ve yeni buluşların önünü açmıştır.

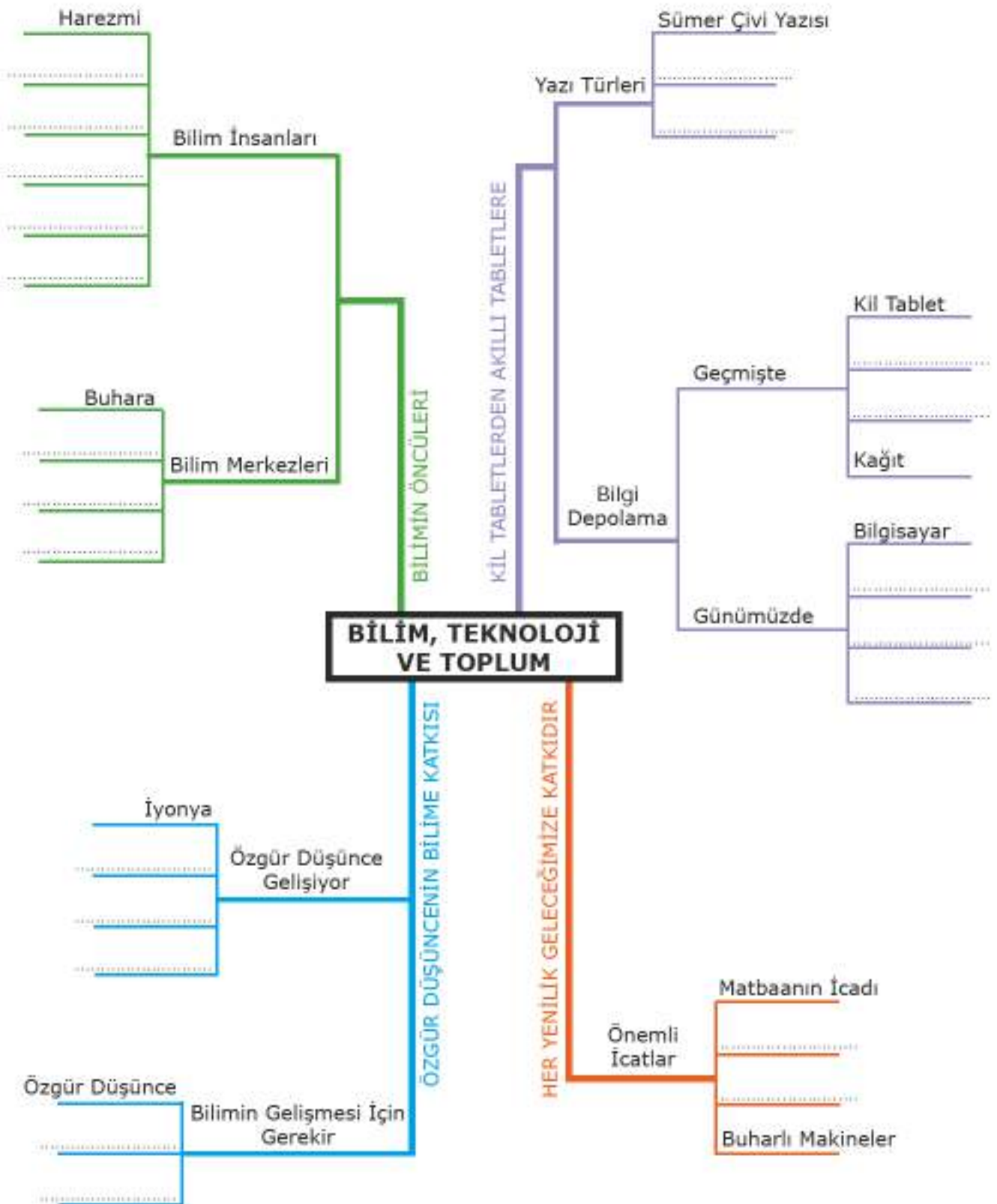
Orta Çağ Avrupasında skolastik düşüncenin etkisiyle özgür düşünce yasaklanmış bunun sonucunda bilimsel çalışmalar azalmıştır.

Orta Çağ'da İslam coğrafyasında yeni fikirler, bilimsel çalışmalar büyük ilgi ve destek görmüştür. Günümüze ışık tutan birçok bilim insanı yetişmiştir.

Yukarıda özgür düşünce alanında meydana gelen gelişmelerden bazıları verilmiştir. Çeşitli dönemlerde olumlu gelişmeler yaşanmasaydı bugün yaşamımızda ne gibi değişimler olurdu? Yazınız.

Ünite görsel özetleyicisindeki boşlukları uygun ifadelerle dolduralım.

DEĞERLENDİRME SORULARI

Aşağıda verilen ifadelerden doğru olanların başına "D", yanlış olanların başına "Y" yazınız. Yanlış olduğunu düşündüğünüz ifadelerin altındaki boşluğa doğrusunu yazınız.

() 1. Fenikeliler tarafından icat edilen çivi yazısı tarihte bilinen ilk yazı örneğidir.

() 2. Newton'dan 500 yıl önce "her cismi yer kürenin merkezine doğru çeken bir güç olduğunu" söyleyen bilim insanımız Hazini'dir.

() 3. Günümüzde kullanılan makinelerin temeli buhar gücünün makinelerde kullanılmasına dayanmaktadır.

() 4. Orta Çağ'da bilimsel çalışmalar Avrupa'daki din adamları tarafından desteklenmiştir.

() 5. Günümüzde bilgiyi depolama araçları gittikçe küçülmekte ve kâğıda olan ihtiyaç azalmaktadır.

Aşağıda verilen kelimeleri kullanarak cümlelerdeki boş bırakılan yerleri doldurunuz.

(Sümer, papirüs, Endülüs, matbaa, mum tablet, parşömen, pusula, İyonya)

1. Anadolu'da kurulan Bergama Krallığı kâğıdını icat etmiştir.
2. kullanılması ve taşınması zor olan kil tabletlerin yerini almıştır.
3. Orta Çağ'da skolastik düşüncenin etkisindeki Avrupa, İspanya'da kurulan Medeniyeti'nin bilimsel çalışmalarından faydalanarak ilerlemiştir.
4. Deniz ticareti ile yeni bilgilere ulaşan özgür düşüncenin de katkısıyla bilimsel gelişmeler yaşanmıştır.
5. İnsanların bilgiye kolayca ulaşmasında icadının büyük katkısı olmuştur.

Aşağıdaki soruların doğru cevaplarını işaretleyiniz.

1. İnsanlar tarih boyunca bilgiyi kaydetmek ve aktarmak için çok çeşitli araçlar kullanmışlardır.

Aşağıdakilerden hangisi bu araçlardan biri değildir?

- A) Parşömenin icat edilmesi
B) Papirüsün icat edilmesi
C) Kil tablet kullanılması
D) Tekerleğin icadı

2. Orta Çağ'da İslam dünyasında oluşan özgür düşünce ortamında yetişen Biruni, Harezmi ve İbn Sina gibi bilim insanlarının eserleri Avrupa dillerine çevrilerek üniversitelerde okutulmuştur.

Bu bilgiye göre aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşamaz?

- A) İslam bilginlerinin eserleri Batı'da kabul görmüştür.
B) İslam dünyasında bilimsel gelişmeler desteklenmiştir.
C) İslam bilginleri bilimin gelişmesine katkı sağlamıştır.
D) Bilimsel gelişmeler yalnız İslam bilginlerinin sayesinde.

**3. -Matbaanın icadı -Dünya'nın yuvarlak olduğunun bilimsel olarak ispat edilmesi
-Buhar makinesinin icadı -Kütle çekim kanununun keşfedilmesi**

Yukarıda XV-XX. yüzyıllar arasında Avrupa'da yaşanan gelişmelerin bazıları verilmiştir.

Aşağıdakilerden hangisi bu gelişmelerle doğrudan iliskili değildir?

- A) Üretim teknolojisi gelişmiş ve seri üretime geçilmiştir.
B) İnsanların bilgi ve kültür düzeyi artmıştır.
C) Dünyada savaşlar azalmıştır.
D) Uzaya giden araçların yakıt tasarrufu yapması sağlanmıştır.

4. Orta Çağ'da yaşayan bir bilim insanı olsaydınız bilimsel çalışmalar yapmak için aşağıdaki merkezlerden hangisini tercih etmezsiniz?

- A) Semerkant B) Roma C) Endülüs D) Buhara

5. I- Fenike Alfabesi II- Çivi Yazısı III- Hiyeroglif Yazı IV- Latin Alfabesi

Yukarıdaki gelişmeleri kronolojik olarak sıralayınız.

- A) I-III-IV-II B) II-I-III-IV C) II-III-I-IV D) I-II-III-IV

Aşağıdaki sorunun cevabını verilen boşluğa yazınız.

İslamiyet ile bilimsel çalışmalar "Altın Çağ"ını yaşamaya başlamıştır. İslam coğrafyasında bilimin gelişmesinde İslam dininin ilim öğrenmeye ve özgür düşünceye verdiği destek önemli rol oynamıştır. İslam Devletlerinde bilim insanları devlet başkanları tarafından desteklenmiştir. Saraylarında bilimsel çalışmalar yapan bilim adamlarının fazlalığı ve saray kütüphanelerinin zenginliği yöneticiler için bir gurur kaynağı olmuştur. Bilimsel gelişmelere bir diğer katkı da İslam ülkelerinin çeşitli bölgelerine yayılan çok sayıda eğitim kurumudur.

Metne göre İslam coğrafyasında bilimsel gelişmeleri etkileyen faktörler nelerdir? Yazınız.

ÜNİTE 5

ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM

Konular

1. Toprakten Üretir, Toprağı Yönetiriz
2. Üretim Teknolojisi Hayatımızı Etkiliyor
3. Vakıf Demek, Medeniyet Demek
4. İşinin Ehli İnsan Yetiştirmek
5. Geleceğin Senin Ellerin de
6. Dijital Teknoloji Çağındayız

Kavramlar

Neler Öğreneceksiniz?

- Toprağın önemine ve yönetimine dair tarihimizden örnekler verebileceksiniz.
- Üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkisini tarihten ve günümüzden örneklerle değerlendirebileceksiniz.
- Vakıflar ve sivil toplum kuruluşlarının sosyal yaşamdaki rollerine tarihten ve günümüzden örnekler verebileceksiniz.
- Türk tarihinde meslek ve meslek etiği kazandıran kurumları tanıyacaksınız.
- Yeni meslekleri tanıyıp mesleki tercihlerinizi planlayabileceksiniz.
- Dijital teknolojinin ekonomik hayatımızdaki etkisini değerlendirebileceksiniz.

1. TOPRAKTAN ÜRETİR, TOPRAĞI YÖNETİRİZ

Hazırlık Çalışmaları

- Sizce geçmişten günümüze toprak niçin bu kadar çok önemlidir?

Ekonomik faaliyetlerimizin birçoğunda topraktan yararlanırız. Tarım, hayvancılık, ormancılık, endüstri gibi sektörler toprak ile ilişkilidir. İnşaat sektöründe kullanılan tuğla, kiremit, porselen, fayans ve cam üretiminde toprak ham madde olarak kullanılır. Toprağın verimliliği ve yapısı bu sektörlerin gelişimini etkiler. Toprağın ekonomik önemi gün geçtikçe artmaktadır. Toprak tarım ve sanayinin vazgeçilmez unsurudur.

Endüstriyel: Her türlü sanayinin temel dayanağı topraktır. Toprağın endüstriyel önemi de eski çağlardan beri fark edilmiştir. Günlük yaşamda kullanılan ilk ev ve mutfak gereçleri topraktan yapılmıştır. Günümüzde gıda, tekstil, inşaat ve metal endüstrisinin temel ham madde kaynağı topraktır.

Görsel 5.1: Ekonomi

Görsel 5.2: Tarım

Tarımsal: Arkeolojik kazılar, ilk insanların toprağı bitki yetiştirmek amacıyla 8000 yıl önce kullanmaya başladığını göstermektedir. İnsanların toprağı yaptığı ilk müdahale sulama, ikincisi gübrelemedir (MÖ 4000). İlk islah işlemi ise teraslamadır (MS 600). Günümüz koşullarında toprak, tarım üretimi için hâlâ vazgeçilmez bir yetiştirme ortamı olarak önemini sürdürmektedir.

Toprağın bize sağladığı faydaları örneklerde olduğu gibi yazınız.

1. Ham maddedir.	4.
2. Tarım faaliyetinin kaynağıdır.	5.
3.	6.

*Benden eyerimi isteyin vereyim, atımı isteyin vereyim,
çadırımı isteyin vereyim. Fakat hiç kimse vatanımdan bir
karış toprak istemesin vermem, veremem!*

Mete Han

Mete Han'ın kendine ait eşyaları vermeyi kabul etmesine rağmen vatan toprağını kesinlikle vermek istememesi hakkında neler düşünüyorsunuz? Söyleyiniz.

Görsel 5.3: Mete Han (Temsilî)

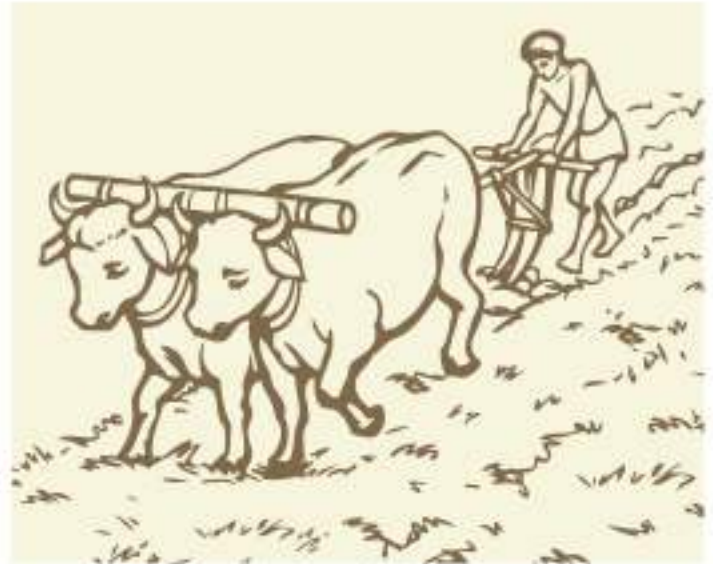
Toprak-insan ilişkisi insanlık tarihi kadar eskidir. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de toprak önemini korumaktadır. Bunun en önemli nedeni toprağın tarım ve tarıma dayalı üretim için temel kaynak olmasıdır.

İnsanların topraktan ve hayvandan yararlanma süreci toplayıcılık, avcılık, ilkel ziraatçılık ve modern tarım olmak üzere çeşitli aşamalardan geçmiştir.

İnsanlar doğadan topladıkları bitkilerin tohum ve köklerini depolamışlardır. Bu tohumların ve köklerin yeniden yeşerdiğinin farkına varmışlar, bitki yetiştirmek için tohum ve meyve çekirdeklerini toprağa gömmeleri gerektiğini öğrenmişlerdir. Böylece bitkilerin üretimini yaparak tarımsal faaliyete başlamışlardır. Tarım faaliyetlerinin gelişmesi kullanılan araçlar ve hayvan gücü ile alakalı olmuştur. Ana unsur ise verimli topraktır.

Tarım ve hayvancılığın başlaması insanların yaşam biçimini ve üretim alışkanlıklarını değiştirmiştir. Yerleşik yaşama geçen insanoğlu tarımsal üretime dayanan bir ekonomi oluşturmuştur. Bu durum toprağa sahip olmanın önemini ortaya çıkarmıştır.

İlk Çağ Anadolu medeniyetlerinden biri olan Hititlerin ekonomisinin temelinde toprağa bağlı üretim yani tarım ve hayvancılık vardır. Bu yüzden Hitit kraları gelişmiş bir "toprak yönetimi" uygulamışlardır.

Görsel 5.4: İlkel Tarım

Hitit kraları ülke arazisinin bir kısmını mülkiyet hakkını elinde tutmak şartıyla kullanım hakkını birtakım kişilere vermiştir. İşletme hakkı verilen şahıslar, elde ettikleri kârla atlı arabaların masraflarını karşılamışlar ve asker beslemişlerdir.

5. ÜNİTE

Hitit Devleti'nin Anadolu'da uyguladığı toprak yönetimi ile daha sonra Arapların, Bizanslıların, Selçuklu ve Osmanlı Devletlerinin uyguladığı toprak sistemi arasında benzerlikler bulunmaktadır. Tarih boyunca tarımsal ağırlıklı bir ekonomik yapının hâkim olduğu devletler benzer sistemler uygulamıştır.

Anadolu'da yaşayan Friglerin en önemli geçim kaynakları tarım ve hayvancılıktır. Bu yüzden tarım ve hayvancılığı koruyacak kanunlar koymuşlardır. Friglerde öküz kesmenin ve saban kırmanın cezası ölümdür. Ayrıca ekili araziye zarar vermenin cezası da ağırdır.

Sizce Friglerin tarımla ilgili bu kadar ağır cezalar koymalarının sebebi ne olabilir? Tartışınız.

Görsel 5.5: Avrupa'da Bir Derebeyi Şatosu

İlk Çağ ve Orta Çağ toplumlarında toprağa sahip olan senyör veya derebey de denilen soylular sosyal, ekonomik ve siyasi gücün belirleyicisi olmuşlardır. Batı ve Orta Avrupa ülkelerinde toprakların ve üstünde yaşayan köylülerin derebeyine ait olduğunu kabul eden bir yönetim şekli olan feodalizm ortaya çıktı.

Feodalizmde senyör her türlü yargı yetkisine de sahipti. Feodal toplum düzeninde toprakla alınıp satılan köylülere *serf* denirdi. Senyör hem toprağın hem de serfin sahibiydi.

Feodalite aynı zamanda hukuki bir sistem olduğundan serfin senyör topraklarında çalışma mecburiyeti vardı. Çalışma şartları ve süreleri senyörce tayin edilirdi. Serfin topraktan ayrılması hâlinde senyörün onu bulup getirme ve tekrar toprakta çalıştırma yetkisi vardı.

Feodalite yönetiminde uygulanan toprak rejimini insan hakları açısından değerlendiriniz. Feodalite toprak sisteminin insan haklarının hangi ilkelerine aykırı olduğunu söyleyiniz.

İslam devletinde mülkiyeti devletin olan kullanım hakkı Müslüman halka bırakılan topraklara *mirî arazi* denilmekteydi. Devlet arazilerinin bir kısmı *ikta* adı altında devlet görevlilerine hizmet ve maaşlarına karşılık verilmekteydi. İкта sistemi başta Emeviler ve Abbasiler olmak üzere birçok İslam devletinde uygulanmıştır.

İkta sistemini Büyük Selçuklular ve Türkiye Selçukluları da uygulamıştır. Selçuklu Devleti'nin kurulması ile Oğuz Türkleri batıya göç etmeye başlamışlar ve bu durum Selçukluları güç duruma sokmuştur. Devlet bir taraftan bu konargöçerlere yer bulmak diğer taraftan da emniyet ve asayişini temin etmek zorundaydı. Devletin yaşaması için askerî güç ihtiyacı vardı. Büyük Selçuklu veziri Nizamül-Mülk bu sorunu çözmek için toprak yönetimi konusunda önemli ıslahatlar yapmıştır. Selçuklu Devleti konargöçer Türkmenlere askerî hizmetleri karşılığında arazi dağıtımını yapmış ve bu arazilere ait vergiler toplanması işini askerlere bırakmıştı. Selçuklularda ikta sahipleri bütün ihtiyaçlarını (at, silah, yiyecek, içecek vb.) bizzat kendi iktalarından sağlamışlardır. Savaşlarda yararlılık gösterenler ise ikta vermek suretiyle ödüllendirilmişlerdir.

Türkiye Selçukluları yeni fethettikleri toprakların iskânına ve hudut boylarının güvenliğine önem vermiştir. Bunun için devlete ait topraklar üzerinden elde edilen vergilerin geliri ile geçinen bir ordu kurmuşlardır. Türkiye Selçuklu Sultanı I. Alaeddin Keykubad zamanında sayısı 100.000'i bulan Selçuklu ordusunun askerlerinin büyük bir kısmını ikta askerleri oluşturmuştur. Türkiye Selçuklularının uyguladığı ikta sistemi Osmanlı tımar rejiminin esasını teşkil etmiş ve sistem XIX. yüzyıla kadar uygulanmıştır.

Kurulduğu dönemde fethettiği yerlerde derebeylik sistemi ile karşılaşan Osmanlı Devleti derebeylik yerine Tımar Sistemi uygulamıştır. Osmanlı padişahları fethedilen toprakların bir kısmının mülkiyetini devlete bırakmıştır. Devlete ait bu toprakların da işletme hakkını halka vermiştir. Böylece Mirî Arazi Sistemi ortaya çıkmıştır. Sadece kullanım hakkı halka verilen bu tür arazilerin gelirleri askerî hizmet karşılığında belirli kimselere bırakılarak Dirlik (tımar) Sistemi meydana getirilmiştir. Bu sistemde toprağın mülkiyeti devlete, vergi gelirlerini toplama hakkı dirlik sahibine, kullanım hakkı ise köylü ve çiftçiye aittir.

Tımar arazisi gelirine göre has, zeamet ve tımar olmak üzere üçe ayrılmıştır.

Has: Senelik geliri 100 bin akçeyi geçen tımarlardır. Padişah ve hanedana mensup kişilere verilen topraklardır.

Zeamet: Senelik geliri 20 bin akçeden 99.999 akçeye kadar olan dirliklere denir. Subaşı gibi memurlara, eyalet merkezlerindeki defterdarlara ve sancaklarda alay beylerine verilirdi.

Tımar: Senelik geliri 19.999 akçeye kadar olan dirliklere denir. Tımarlar hizmet karşılığı *sipahi* askerlere verilirdi. Tımar sahipleri senelik gelirlerinden *kılıç* adı verilen belirli bir kısmın ayrılmasından sonra geriye kalan gelirin her üç bin akçesi için bir asker beslemek mecburiyetindedir.

Tımar sahibi kanunlara uyduğu ve devlete sorumluluklarını yerine getirdiği sürece toprağı işletmeye devam ederdi. Ancak ordunun düzenlediği sefere katılmayan tımar sahiplerinin elinden tımarları alınırdı. Toprağın mazeretsiz arka arkaya üç yıl boş bırakılması, tımar sahibinin köylüye kötü davranması tımarın geri alınma sebeplerindendi. Köylünün tımar sahibine karşı sorumlulukları vardı. Köylünün toprağı terk etmemesi bunlardan biridir.

Tımar sisteminin faydaları nelerdir? Örnekte olduğu gibi sıralayınız.

1. Askerin ihtiyacını karşılamaktır.
2.
3.
4.

XVII. yüzyıldan itibaren bazı topraklar hak etmeyen ve tarımdan anlamayan kişilere tımar toprağı olarak verilmeye başlandı. Yeniçerilerin tımarları ele geçirmesi, sipahilerin sayılarının azalması, dirlik gelirlerin azalmasına yol açtı. Bu nedenlerle bozulan Dirlik Sistemi 1839'da yayımlanan Tanzimat Fermanı ile tamamen ortadan kaldırıldı.

Tımar sisteminin bozulması Osmanlı Devleti'ni hangi alanlarda olumsuz etkilemiş olabilir? Söyleyiniz.

5. ÜNİTE

Görsel 5.6: Atatürk ve Tarım

Cumhuriyetin ilk yıllarında tarımın geliştirilmesi ve işletmecisi olan köylünün kalkınması için çalışmalar yapılmıştır. 1920'li yıllarda izlenen iktisat politikasının esasları büyük ölçüde Şubat 1923'te İzmir'de toplanan *Türkiye İktisat Kongresi*'nde kararlaştırılan ilkelere dayandırılmıştır.

Türkiye İktisat Kongresi açılış konuşmasında siyasi hürriyetin ancak ekonomide güçlü olmakla sağlanabileceğini vurgulamıştır. Mustafa Kemal Atatürk *saban-kılıç* karşılaştırması yaparak ülke için hayati önem taşıyan sembolün saban olduğunu belirtmiştir.

Kongre'de tarımla ilgili önemli kararlar alınmıştır. Bu kararlar cumhuriyetin ilk yıllarında uygulanan tarım politikasının önceliklerini oluşturmuştur. Aşar vergisi kaldırılmıştır. Ham maddesi tarıma dayalı sanayinin kurulmasına destek verilmiştir. Ziraat Bankası yeniden düzenlenerek çiftçiye verilen krediler artırılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk, Türk çiftçisine örnek teşkil etmesi için Ankara'da *Gazi Orman Çiftliği*, Silifke'de *Tekir*, Yalova'da *Baltacı*, Tarsus'ta *Piloğlu*, Dört Yol'da *Karabasmak* gibi çiftlikleri yurdun değişik kesimlerinde faaliyete geçirmiştir. Mustafa Kemal Atatürk bu çiftliklerini 1937 yılında çok sevdiği ve uğruna hayatını adadığı milletine bağışlamıştır.

Görsel 5.7: Atatürk Halka Hitap Ederken

**Sıra
Sizde**

Mustafa Kemal Atatürk'ün yukarıda adı geçen çiftlikleri açmasının sebeplerini tartışınız.

**Sıra
Sizde**

Günümüzde tarımı destekleyen çok sayıda kurum ve kuruluş bulunmaktadır. Bu kuruluşların amaçlarını araştırarak örnekte olduğu gibi verilen boşluklara yazınız.

Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü: Bitki ve hayvan ürünlerini arttırmaya, ürünleri çeşitlendirmeye ve kaliteyi yükseltmeye çalışır.

Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri: Üreticilerin ürünlerini değerlendirmek ve fiyat düşüşlerine karşı üreticilerin zarar görmesini önlemek amacıyla destekleme yapar.

GAP İdaresi Başkanlığı: Ekonomik yapıyı geliştirerek GAP Bölgesi'ndeki gelir düzeyini yükseltmek ve böylece bu bölge ve diğer bölgeler arasındaki gelir farklılığını azaltmak amacıyla oluşturulmuştur. Bir diğer amacı kırsal alandaki verimliliği ve istihdam olanaklarını artırmaktır.

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı:

Devlet Su İşleri:

Toprak Mahsulleri Ofisi:

Ziraat Bankası:

Görsel 5.8: Tarımı Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar

2. ÜRETİM TEKNOLOJİSİ HAYATIMIZI ETKİLİYOR

Hazırlık Çalışmaları

- *Günümüzde teknolojinin daha çok hangi alanlarda ilerleme kaydettiğini söyleyebiliriz? Tartışınız.*

İlk tekerleğin Mezopotamya'da MÖ 5000'lerde bulunduğu sanılmaktadır. Ancak o dönemde tekerlek seramik kap yapmak için seramikçi çarkı olarak kullanılırdı. Taşımacılık amacıyla tekerlek ilk kez Sümerlerin MÖ 3000'de geliştirdiği kağıda kullanıldı.

Çıkrık geçmişte yün eğirmek için kullanılan basit bir alettir. Günümüzde yerini dokuma tezgâhlarına bırakmış böylece tekstil sanayisi gelişmiştir.

Görsel 5.9

Dişli, çarkın hareketini değiştirmek veya iletmek için kullanılan basit bir mekanizmaydı. Günümüzde araba vitesi, kurmalı saat, mikser, bisiklet, el matkabı gibi makinelerde dişliler kullanılmaktadır.

Buğday ve arpa eskiden de yıkanır, kurutulur ve değirmenlerde öğütülerek un hâline getirilirdi. Bu iş artık fabrikalarda büyük makineler tarafından yapılmaktadır.

Tekerlek üretim alanındaki birçok teknolojik gelişmeye zemin oluşturmuştur. Tekerleğin dişliler ile birleşmesi makinelerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Makinelerde buhar gücünün kullanılması Sanayi İnkılabı'nı başlatmıştır.

ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM

İnsanlık tarihinin dönüm noktalarından biri olan Sanayi İnkılabı, insan ve hayvan gücünden makine gücüne geçiş olarak ifade edilebilir. Bu üretim şekli 18. yüzyılda İngiltere’de dokuma sektöründe ortaya çıkmış, kısa sürede başka alanlara yayılmıştır.

Aşağıdaki tabloda Sanayi İnkılabı öncesi ve sonrası sosyal ve ekonomik hayat ile ilgili bilgiler numaralandırılarak verilmiştir. Bilgilerin hangisinin sosyal hangisinin ekonomik sonuçlarla ilişkili olduğunu örnekteki gibi yazınız.

Sosyal Sonuçları: 4,.....

Ekonomik Sonuçları: 1,.....

	Öncesi	Sonrası
1	İnsan gücüne dayalı üretim yapılıyordu.	Makine gücüne dayalı seri üretime geçilmiştir.
2	Üretimin temel alanları tarım, hayvancılık ve zanaattır.	Üretim alanı genişlemiştir. Ham maddesi tarım ürünleri, madenler olan birçok yeni ürün ortaya çıkmıştır.
3	Uzak yerler insanoğlu için önemli bir sorundur.	Demir yolu, buharlı lokomotif, buharlı gemi, otomobil, telgraf aracılığıyla insanlar uzak mesafeleri yakınlaştırmıştır.
4	Dağınık bir yerleşim yapısının oluştuğu görülür.	Sanayi Devrimi nüfusun merkezlerde yani kentlerde toplanmasına yol açmıştır.
5	Üretim ve tüketim kısıtlıdır.	Fabrikaların açılmasıyla üretilen ürün miktarı artmıştır.
6	Geniş aileler yaygındır.	Çekirdek aile yaygınlaşmıştır.
7	Uygulanan teknik, tecrübe ve ustalık geleneğine dayanır.	Bilime ve teknolojiye dayanan teknikler geliştirilmiştir.

5. ÜNİTE

Geçmişten günümüze üretim teknolojilerinin etki alanında görülen değişiklikleri karşılaştıralım.

İlkel ziraat araçlarında en çok hayvan gücü kullanılıyordu.

Görsel 5.10: Saban

Günümüzde teknolojik olarak oldukça gelişmiş tarım aletleri yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. İş gücüne duyulan ihtiyaç azalmış ancak üretim artmıştır. Bu durum ticaretin gelişmesini sağlarken köyden kente göçlere de sebep olmuştur. Kent nüfusu hızla artmıştır.

Görsel 5.11: Traktör

Demire şekil vermek insan gücü istiyordu, uzun ve yorucu çalışma gerektiriyordu.

Görsel 5.12: Demirci

Kömür, doğal gaz, elektrik, petrol gibi enerji kaynakları ile ısıtılarak büyük kazanlarda eritilen demire kalıplarla şekil vermeye başlanmıştır. Burada üretilen ürünler inşaat, makine ve ulaşıma dayalı sanayi kollarının gelişmesini sağlamıştır. Bu sanayi kollarında çalışan işçi sınıfı oluşmuştur.

Görsel 5.13: Demir Dökümü

Üretim teknolojisinin hızlı ilerlediği yerlerden biri de tarım olmuştur. Tarımsal üretimin nüfusun gıda ihtiyacını karşılamada yetersiz kalması gibi sebeplerden dolayı daha fazla ürün elde etmek isteği ortaya çıkmıştır. Tohum ıslahı, makineleşme, kimyasal gübre ve sulama gibi gelişmelerle hibrit tohumlar da ortaya çıkmıştır.

ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM

Sanayi İnkılabı ile başlayan üretim teknolojisindeki hızlı değişim sosyal ve ekonomik hayattaki değişimi de beraberinde getirmiştir. Aşağıdaki örnekleri inceleyelim.

Görsel 5.14: Hava Kirliliği

Üretim teknolojisindeki gelişmeler ile nüfus yoğunluğu belli noktalarda toplanmış ve şehirleşme hızlanmıştır. Şehirleşmeyle çevre sorunları ortaya çıkmıştır.

Ülkeler üretim teknolojisindeki araştırma ve geliştirme çalışmalarında yarış hâlinindedir. Yeni teknolojiyle üretim yapan sanayileşmiş ülkelerin hem refah seviyeleri artmakta hem de bu ülkeler dünya ekonomisinde ve politika-sında etkin rol oynamaktadırlar.

Görsel 5.15: Gelişmiş Kent, Şanghay, Çin

Görsel 5.16: Otomobil Üretimi

Teknolojinin gelişmesiyle üretimde makine-lerin payı artmıştır. Bu durum işsizliğin artma-sına neden olmuştur.

**Sıra
Sizde**

Aşağıda boş bırakılan kutuya üretim teknolojilerindeki gelişmenin berabe-rinde getirmiş olduğu sosyal veya ekonomik hayattaki değişimi gösteren re-sim ve yazı ekleyiniz.

(Makas kullanırken dikkatli olun!)

3. VAKIF DEMEK, MEDENİYET DEMEK

Hazırlık Çalışmaları

- *Türk toplumunda sosyal dayanışma ve yardımlaşma her zaman her dönemde önemli olmuştur. Sizce bunun sebepleri nelerdir?*

OKUMA PARÇASI

Vakfet, Yaşa, Yaşat!

Kalemtıraşınızı, sınıfınızın öğretmen masasına biraksanız ve deseniz ki "Arkadaşlar bu kalemtıraşı sınıfa armağan ettim. Kalemtıraşı olmayanlar kalemini bununla açabilir."

İşte minik bir vakıf hizmeti sundunuz demektir. Hani caddelerde arada bir görürsünüz. Bir bardak su bile marketlerde, büfelerde para ile satılırken bazı iş yerlerinin önünde eski adıyla sebil denilen su makineleri bulunur. Gelip geçen oradan kana kana su içer. O dükkânın veya mağazanın sahibi de su vakfetmektedir. Vakıf kültürünün tarihi çok eskilere dayanır. Tarihte ilk vakıflar herkesin birlikte ibadet ettiği mekânlarda başlamış, sonradan birçok sosyal alanı içine alarak genişlemiştir.

Yüzyıllar boyunca din, ırk ve statü farkı gözetmeksizin fertler arasında onurlu bir yardımlaşma ve dayanışma yoluyla hayırdan hayrata, hayrattan hayata köprü atan vakıf kurumu, Cumhuriyet'in ilanından sonra *Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün* sorumluluğuna bağlanmıştır. (*Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Tarihte İlginç Vakıflar, s.11*)

Geçmişten günümüze toplumlar kendi yapıları içinde sosyal yardım, dayanışma ve güvenlik ihtiyaçlarını gidermek amacıyla kurumlar oluşturmuşlardır. Günümüz modern toplumlarında tesis edilen sosyal yardım ve sosyal güvenlik uygulamaları geçmişte İslam toplumlarında vakıf müessesesi tarafından gerçekleştirilmiştir.

Vakıf, bireylerin yardımlaşma amacıyla sahip oldukları servet veya gelirin bir kısmını gönüllü olarak kamu yararına harcama gayesiyle ortaya çıkmıştır.

Türk-İslam devletlerinde hükümdarlar, hükümdar anneleri ve eşleri, hükümdar ailesine mensup kişiler, devlet adamları birçok vakıf kurmuşlardır. Kurulan vakıfların hayır şartları belirlenmiştir.

Selçuklu Türklerinin Anadolu'yu Türk İslam yurdu hâline getirme sürecinde vakıfların önemli katkısı olmuştur. Vakıflar sosyal ihtiyaçları karşılarken vakıf eserleri Türk-İslam sanatının en güzel örnekleri ile inşa edilmiş ve süslenmiştir.

Türkiye Selçukluları Dönemi'nde Kayseri, Sivas, Konya, Çankırı, Divriği, Amasya, Kastamonu ve Tokat'a hastaneler yapılmış ve hastaların tedavilerinin yapılması için vakıflar kurulmuştur. Vakıf eserlerinin çoğalması Anadolu'nun bayındır hâle gelmesine katkı yapmıştır. Vakıf eserlerinin inşası birçok sanatçı, mimar ve ustanın yetişmesini sağlamıştır.

Osmanlılarda vakıflar bir insanın doğumundan ölümüne kadar etkili olan ve ihtiyaç sahiplerinin bütün gereksinimlerini karşılayan sosyal yardımlaşma müesseseleri olmuştur.

Vakıfların kuruluş amacını ve faaliyetlerini özetleyebilecek kavramları söyleyiniz.

BİLİYOR MUSUNUZ?

Fatih Sultan Mehmed Han'ın 1470 Tarihli Vakfiyesinin Hayır Şartları

Yatağa düşmüş, evine doktor getirme imkânı olmayan hastalara başvurmaları hâlinde doktor gönderilmesi.

İmarete gelen misafirler, görevliler tarafından güler yüzle karşılanıp misafir olarak kalmak isterlerse üç günden çok olmamak üzere misafir edilip yeme-içme ihtiyaçlarının karşılanması.

Görsel 5.17: Fatih Camii, İstanbul

VAKIFLARIN SOSYAL VE EKONOMİK HAYATA KATKISI

Vakıflar insanlar arasında din, dil, ırk, düşünce farkı gözetmeden ihtiyaç sahiplerine yardım götürmüştür.

Vakıflardan yardım alan kişiler sadece yardım gördüğü vakfa değil aynı zamanda ait olduğu topluma karşı da sevgi, saygı, bağlılık duyguları beslemektedir. Devlet görevlilerinin vakıf kurma konusunda öncülük etmeleri de devlet-toplum kaynaşmasını kuvvetlendirmiştir.

Şehir merkezlerinde bir cami etrafında kümelenen medrese, imaret, çeşme, sebîl, kütüphane, hastane ve bunun gibi diğer kuruluşlardan oluşan külliye ve bunları yaşatmaya çalışan vakıflar şehirleşmeyi hızlandırmıştır. Vakıfların faaliyetleri toplumda birlik ve beraberliğe katkı sağlamıştır. Vakıflar sadece insanların değil aynı zamanda hayvanların da beslenmelerini, tedavilerini ve barınmalarını sağlayacak faaliyetlerde bulunmuşlardır.

Güvercinhane Yaptıran Vakıf

Vakfa bağışlanan gelirle vakfin diğer hizmetlerinin yanı sıra güvercinhanelerin bakımının yapılmasını şart koşan vakıf.

Vakfin adı: Mehmed Bey Bin İbrahim Bey

Kuruluş tarihi: 1707

Hayratın bulunduğu yer: Bursa

(Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, *Tarihte İlginç Vakıflar*, s.84)

Görsel 5.18

5. ÜNİTE

Vakıfların sosyal, ekonomik, dinî, askerî ve kültürel alanlarda birçok faydaları vardır. Aşağıda vakıfların bu alanlarla ilgili çalışmalarına örnekler verilmiştir.

Görsel 5.19: Sultanahmet Camii, İstanbul

Cami, mescit, namazgâh inşası; camilerin mum ve kandillerinin temin edilmesi, camilerde vaaz edilmesi ve camilerin temizliği vakıflar tarafından yapılırdı.

Osmanlı Devleti'nde günümüz ilkokullarına denk gelen sibyan mekteplerinden medreselere kadar tüm eğitim faaliyetleri vakıflarca sunulurdu. Vakıf mektep ve medreselerinde ders veren hocaların maaşları da vakıf tarafından karşılanırdı.

Görsel 5.20: Buruciye Medresesi, Sivas

Görsel 5.21: Mostar Köprüsü, Bosna

Yol, köprü, kanal, kemer, bent, çeşme, sebil, kaldırım, kervansaray, deniz feneri vakıflar tarafından yapılırdı. Bu yapıların her türlü masrafı vakıflar tarafından karşılanırdı.

Osmanlı Devleti'nde ülkenin her tarafında bulunan darüşşifa, bi-marhane, darus-sihha gibi isimlerle anılan hastanelerin giderleri ve personel ücretleri vakıflarca karşılanmıştır. Temizlenmesi için vakıflar kurulmuştur.

Görsel 5.22: Haydarpaşa Numune Eğt. ve Arş. Hast., İstanbul

Görsel 5.23: Gaz lambası

Bazı hayır sahipleri kurdukları vakıflarla görevliler tutuyor, yine vakıf geliri ile gaz lambası ve yağ alarak sokakları aydınlatıyorlardı.

Kale, istihkâm, gemi, top, dökümhane, saraçhane yapımını gerçekleştiren vakıfların yanı sıra savaşta başarı gösteren askerlere yardım eden vakıflar da vardı.

Görsel 5.24: Ayasuluk Kalesi, İzmir

ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM

Vakıflar bugün Türkiye'nin en köklü kurumlarından Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından temsil ve idare edilmektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü bu vakıflar adına hizmetlerini sürdürürken diğer taraftan da yeni kurulan vakıfların kuruluş, dağılışı ve denetim işlemlerini gerçekleştirmektedir.

**Sıra
Sizde**

Toplumsal bir sorun belirleyiniz. Bu sorunu çözmek amacıyla kuracağınız sivil toplum kuruluşu veya dernek ile ilgili aşağıdaki çalışmayı yapınız.

Faaliyet Alanı	:
Kuruluşun Adı	:
Kurulduğu Yer	:
Kuruluş Tarihi	:
Kuruluşun Sloganı	:
Şartları	:
	
	
	

Talebeye Giysi Ve Kırtasiye Yardımı Yapan Vakıf

Vakfın adı: Mustafa Efendi Bin Ahmed Vakfı

Kurulduğu yer: İstanbul

Kuruluş tarihi: 1730

Sınıfın kapısı çaldı.

-Girin!

İçeri iki görevli girdi. Yanlarında kocaman bir çuval vardı. Çuvalın içi çanta, defter, elbise ve ayakkabı doluydu.

-Hocam, müsaade ederseniz talebelerimize dağıtacağız.

-Kimden geldi, nedir bunlar?

-Efendim, kendisine Sefer Ağazade derler. Bu okulu yaptıran şahıstır. Vakıf her yıl bu okulda okuyan talebelere hocalarına ve yardımcılara Ramazan Bayramı öncesi okul çantası, ayakkabı, elbise, başlık gibi kırtasiye ve giyim eşyası verilmesini şart koşturmuştur. Bunun için geldik efendim.

Muallim Yahya Efendi öğrencilerinin yüzündeki gülümsemeye sevinerek vakıf görevlilerinin hediyeleri dağıtmasına izin verdi. (*Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Tarihte İlginç Vakıflar, s.49*)

Yukarıda bilgisi verilmiş olan vakfın, sosyal ve ekonomik faydalarını söyleyiniz. Günümüzde benzer amaçla kurulmuş sivil toplum örgütü var mı? Söyleyiniz.

5. ÜNİTE

Toplum içerisinde siyasi idarenin bir parçası olmayan ve sivil toplum alanında etkinlik gösteren kurumlar sivil toplum kuruluşlarını oluşturmaktadır. Örneğin dernekler, sendikalar, vakıflar, mesleki kuruluşlar ve kooperatifler sivil toplum kuruluşlarıdır.

Haber

Yeşilay 34 Ülkeye Örnek Oldu

Yeşilay Genel Başkanı, Yeşilayın yaklaşık 90 yıllık deneyimini, bilgi ve birikimini dünyadaki diğer ülkelerin insanlarıyla paylaşmak istediklerini ifade ederek "O ülkelerin vatandaşları bizim öncülüğümüzde Yeşilaylar kurdular. Şu anda 34 ülkede Yeşilay var. Bunları biz kurmadık. O ülkenin vatandaşları bizim önderliğimizde kurdular ve bizim projelerimizi uygulamaya başladılar. Onlar da kendi birikimlerini bizimle paylaşıyorlar." dedi.

Yeşilayın çalışmalarını bizzat inceleyen 34 ülkenin yetkilileri, Yeşilay adını kullanarak kendi ülkelerinde bağımlılıkla mücadele dernekleri kurdu. (Genel Ağ haberinden düzenlenmiştir.)⁵

Haber

Türk Kızılayından Derbendihan İlçesine Çadır Yardımı

Türk Kızılayı, Irak'ta depremin en çok zarar verdiği Süleymaniye iline bağlı Derbendihan ilçesinde evleri ağır hasar gören insanlara çadır yardımında bulundu.

Türk Kızılayı Irak Depremi Ekip Başkanı, depremin yaşandığı ilk andan itibaren Kızılay olarak bölgede yardım dağıtan ilk kuruluş olduklarını hatırlatarak "Derbendihan ilçesine bağlı on beş köyde kırk adet çadırı vatandaşların kapılarına kadar giderek dağıttık, kurulumlarını yapmaya başladık." dedi.

Aynı zamanda ailelerin çadırlara yerleşmeye başladığını ifade ederek bugünden itibaren Halepçe ilçesindeki kız öğrenci yurdunda kurulan mutfakta yaklaşık 2 bin 500 kişinin yemek ihtiyacını Türk Kızılay'ı olarak karşılayacaklarını dile getirdi. (Genel Ağ haberinden düzenlenmiştir.)⁶

Haber örneklerinde olduğu gibi sivil toplum kuruluşlarının kuruluş amaçları ve hedefleri vardır. Bunlardan bazıları şunlardır:

Sıra
Sizde

Çevrenizde bulunan bir sivil toplum kuruluşunun amaçlarını ve faaliyetlerini araştırarak sınıf panosunda sergileyiniz.

**Sıra
Sizde**

Aşağıda isimleri verilmiş olan sivil toplum kuruluşlarını araştırarak, sosyal yaşamdaki rollerine örnekler veriniz.

Görsel 5.25

Toprak erozyonu, çölleşme, doğal varlıkların korunması ve iklim değişikliği konularında yeni araştırmalar, uygulamalar ve faaliyetler yapmaktadır.

Görsel 5.26

Görsel 5.27

Görsel 5.28

Görsel 5.29

Görsel 5.30

Görsel 5.31

4. İŞİNİN EHLİ İNSAN YETİŞTİRMEK

Hazırlık Çalışmaları

- "Burada hiçbir balık uçmaya, hiçbir kuş yüzmeye zorlanmaz." Osmanlı Enderun Mekteplerinin kapısında yazan bu söz ile sizce ne anlatılmak istenmiştir? Söyleyiniz.

OKUMA PARÇASI

Görsel 5.32: Ahilik Minyatürü

Püf Noktası

XIII. yüzyılda Anadolu'da bir çırak, ustasından icazet aldıktan sonra ayrılıp kendi dükkânını açabilirdi.

Vaktiyle bir camcı ustasının kalfası artık zamanının geldiğini düşünerek ustasından icazet ister ancak ustası "Daha olmadın." diyerek el vermez. Kalfa daha fazla bekleyemez ve gidip başka bir şehirde kendi dükkânını açar. Elbette dikiş tutturamaz. Yaptığı bütün camlar bir süre sonra çatlar. Böyle olunca bir yıl sonra iflas eden kalfa, ustasına yalvar yakar geri döner. Ustası onu affedip tekrar yanına alır. Bir gün usta kalfasını çağırır ve artık ona el vereceğinin müjdesini verir. Ama ayrılmadan önce kalfanın yapması gereken bir şey daha vardır.

Ustası onu daha önce giremediği karanlık odaya götürür. Burada yeni bitmiş işler bir kenarda durmaktadır. Tavanda da toplu iğne deliği kadar bir yerden güneş ışığı gelmektedir. Usta kenarda duran sıcak parçalardan birini alır, ışığa tutar ve bakar ki camın bir yerinde küçücük bir hava kabarcığı vardır. Buna üfler ve kabarcık kaybolur. Çırak anlar ki daha önce yaptığı işler bu püf noktası yüzünden çatlamaktadır. Bunu da öğrendikten sonra ustasıyla helalleşir ve yoluna devam eder. (Millî Eğitim Bakanlığı, "Mesleki Gelişim Meslek Ahlakı ve Ahilik", s.27)

Okuduğunuz hikâyeye göre kalfanın başarısız olma sebebi nedir? Söyleyiniz.

Okuduğunuz hikâyeye göre Türklerde meslek eğitimi nasıl yapılıyordu? Söyleyiniz.

Metinde geçen dikiş tutturmak, el vermek, püf noktası deyimlerinin anlamlarını sözlükten bularak yazınız.

Merhaba ben İbrahim. Kırşehir’de yaşıyorum. Geçen hafta Kırşehir Valiliği tarafından düzenlenen Ahilik Haftası kutlamalarına katıldım. Kutlamalarda temsili şed töreni yapıldı. Bu çok ilgilmi çekti. Eve gelince ahilik ile ilgili araştırma yaptım. Şimdi öğrendiklerimi sizlerle paylaşmak istiyorum.

Eskiden mesleki eğitimden geçmeyen birisi dükkân açamazmış. Usta olmanın usul ve adabı varmış. Öncelikle bir ustanın yanında “yamak” olabilmek için on yaşını doldurmak gerekirmiş. İki yıl “yamaklık” yaptıktan sonra “çırak” olunurmuş. Yamaklıktan çıraklığa geçerken “şed” adı verilen bir tören düzenlenirmiş. Şed törenine çocuğun babası, ustası ve şehirdeki esnafların piri de katılmış.

Çıraklığa yükselince haftalığı belirlenir böylece evine de katkısı olurmuş. Üç yıl çıraklık yaptıktan sonra “kalfalığa” yükselirmiş. Bu dönemde mesleğin temel bilgilerini öğrenirmiş. 3 yıl kalfalık yaptıktan sonra yine bir şed töreni ile “usta” olabilmemiş. Böylece kendine ait bir dükkân açabilecek yeterliliğe sahip olurmuş.

Görsel 5.33: Şed Töreni (Temsilli)

Görsel 5.34: Ahilik Esnaf Kolları (Kerpiççiler - Nalbant - Hızarlar)

Ülkelerin ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimlerinde rol oynayan en önemli faktörlerden birisi de mesleki eğitimidir. Bireylerin eğitim seviyeleri yükseldikçe nitelikli iş gücü ihtiyacı karşılanır, iş gücü verimliliği artar, bilimsel ve teknolojik yenilikler hız kazanır.

Anadolu’nun Türklerin ikinci anayurdu hâline gelişi XI. yüzyılın ikinci yarısının başlarındadır. Asya’dan göç eden zanaatkâr ve tüccar Türklerin yerli tüccar ve zanaatkârlar karşısında tutunabilmeleri için aralarında bir kuruluş kurmaları gerekmiştir. Ayrıca Türkler bu kuruluş yardımıyla sağlam, dayanıklı mal yapabileceklerini düşünmüşlerdir. Bu düşünce Ahiliğin kurulmasını sağlamıştır.

Ahilik millî bir kuruluş olarak XII. yüzyılda ortaya çıkmış, Lonca Teşkilatına dönüşerek XX. yüzyıla kadar varlığını sürdürmüştür.

Ahi birliklerinin meslek dallarına göre bir teşkilatlanma yapısı vardır. Her şehirdeki değişik meslek grupları (saraç, debbağ, terzi, kuyumcu vb.) ayrı birlikler oluşturmuştur. Her esnaf kolunun kendine mahsus gelenekleri ve her mesleğin manevi piri vardır.

5. ÜNİTE

Osmanlı Devleti'nde esnaf loncaları Ahilik Teşkilatının bir devamıdır.

Lonca Teşkilatının Ahilikten farkı sadece Müslüman esnaf Ahilik Teşkilatına katılabiliyorken loncalara gayrimüslim esnaf da katılabiliyordu. Loncaların kuruluş amacı tüccar ve sanatkâr olan üyelerin haklarını korumaktı.

Ahilik ve Lonca Teşkilatı Tanzimat'ın ilanı ve yabancı devletlerle yapılan ticari anlaşmalar neticesinde gücünü kaybederek zamanla sona ermiştir. Tanzimat'tan sonra genel eğitimle mesleki eğitim bir arada düşünülmeğe başlanmış ve bu yönde okullar açılmıştır.

II. Mahmud döneminin sonlarında memur yetiştirmek üzere açılan Mekteb-î Maarif-i Adliye (1838) ve Mekteb-i Ulûm-u Edebiye (1839) devlet memuru yetiştirmek amacıyla açılmış okullardandır. Diğer önemli bir eğitim alanı ise askerî eğitimidir.

Tanzimat Dönemi'nde mesleki ve teknik eğitim alanında bazı girişimler olmuştur. Örneğin 1842 yılında Askerî Baytar Mektebi, 1847'de Ziraat Talimhanesi adıyla ilk uygulamalı tarım okulu açılmıştır.

Meşrutiyet Dönemi'nde mesleki ve teknik eğitim alanında oldukça zengin bir okullaşma görülmektedir. 1910 yılında Adana, Ankara, Bursa, Selimiye (Hama) ve Selanik'te Ziraat Ameliyat Mektebi açılmıştır. Bundan bir yıl sonra ülkenin çeşitli yerlerinde bu okulların sayısı on ikiye çıkarılmıştır.

**Sıra
Sizde**

Aşağıda Meşrutiyet Dönemi'nde açılan farklı eğitim kurumlarını görmekte-siniz. Okulların karşısına hangi alanla ilgili olduğunu verilen örnekte olduğu gibi eşleştiriniz.

1. Ziraat Ameliyat Mektepleri	() Haberleşme
2. Posta ve Telgraf Mektebi Âlisi	() Hayvancılık
3. Ticaret Mektebi Âlisi	() Ormancılık
4. Mülkiye Baytar Mektebi Âlisi	() Haritacılık
5. Sanayi-i Nefise Mektebi	(1) Tarım
6. Kadastro Mekteb-i Âlisi	() Sanat
7. Orman Mekteb-i Âlisi	() Ticaret

BİLİYOR MUSUNUZ?

Osmanlı'da medreseler en yaygın eğitim kurumlarıdır. Bunun yanında bazı meslek ve ihtisas medreseleri de vardır. Darü'l Hadis (hadis öğrenimi için kurulan medrese), Darü't Tıp (tıp öğrenimi için kurulan medrese) bunlar içinde gösterilebilir. Mülki idare ve ordunun nitelikli sanat ve meslek adamı ihtiyacını karşılayan eğitim kurumu Enderun Mektebi'dir.

Görsel 5.35: Iznik Süleyman Paşa Medresesi

Milli Mücadele'de kazanılan askerî başarılar Cumhuriyet'in ilk yıllarında ekonomik başarılarla güçlendirilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla ekonominin temelini oluşturan mesleki eğitime önem verilmiştir. Mesleki eğitim millileştirilmeye çalışılmış, mesleki ve teknik eğitim Millî Eğitim Bakanlığının görev ve hizmet alanına alınmıştır. 1934 yılında mesleki eğitim planı hazırlanmış ve planda çırak okulları, sanat ve orta sanat okulları, akşam sanat okulları, tekniker okulları, mühendis okulları ile gezici köy kursları açılmıştır.

Günümüzde örgün eğitimin yanı sıra yaygın eğitim yolu ile de halkımıza mesleki eğitim kazandırılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca ev hanımlarının da ekonomiye katkı sağlaması planlanmaktadır. Bu amaçla belediyelerimiz de meslek edindirme kursları açarak mesleki eğitime katkı sağlamaktadır. Meslek odaları ve ticaret odaları da Millî Eğitim Bakanlığı ile iş birliği içerisinde uygulamalı eğitim vererek sanayinin kalkınmasına yardım etmektedir.

5. ÜNİTE

Meslek Lisesi Memleket Meselesi

Manisa Organize Sanayi Bölgesi Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesini ziyaret eden Millî Eğitim Bakanı okulu gezdi. Okuldaki robotik faaliyetlerini tanıtan öğrenciler Bakan'a küçük bir gösteri sundu. Ülkeye yapılacak en önemli ve iyi yatırımın eğitim olduğunu hatırlatan Bakan, "Mesleki eğitimi memleket meselesi olarak görüyoruz. Türkiye 2023 hedeflerine ancak ve ancak kaliteli mesleki eğitimle ulaşabilir." dedi. Sanayi bölgeleri dışında açılan özel mesleki teknik eğitimin de çok önemli olduğunu anlatan Milli Eğitim Bakanı, şöyle konuştu:

"Ayrıca mesleki eğitim liselerinin yönetimini meslek kuruluşlarına devretmeye hazırız. Artık meslek liselerini biz sadece bakanlık olarak yönetmek istemiyoruz. Yönetimin içinde ticaret ve sanayi odaları, esnaf odaları, belediyeler olsun. Hep beraber Türkiye'nin yarınını daha hayırlı kılalım." (Genel Ağ haberinden düzenlenmiştir.)⁷

Görsel 5.36

OSMEK'le Kendi İşlerini Kurdular

Görsel 5.37: Giyim Kursu

Osmangazi Belediyesi Meslek Edindirme Kursu (OSMEK) vatandaşları iş sahibi yapıyor. OSMEK giyim kursu kendine ve ailesine kıyafet dikmek ya da küçük bir atölye açarak iş sahibi olmak isteyenlerin vazgeçilmezi oldu. Kurs hocası "Eskiden genellikle kurslarımızı ev hanımları tercih ediyordu. Şimdi doktorlar dâhil her kesimden kursiyerlerimiz var. Bir şeyler öğrenip kendi ihtiyaçlarını gidermek ve kendilerine küçük de olsa bir iş kurmak isteyenler de var. Kursiyer bu kursu bitirince kıyafet dikmeyi öğreniyor. Kendi giysisini kendi dikecek duruma geliyor. Kurs sonunda atölyelere dikim yaparak para da kazanıyorlar." diye konuştu. (Genel Ağ haberinden düzenlenmiştir.)⁸

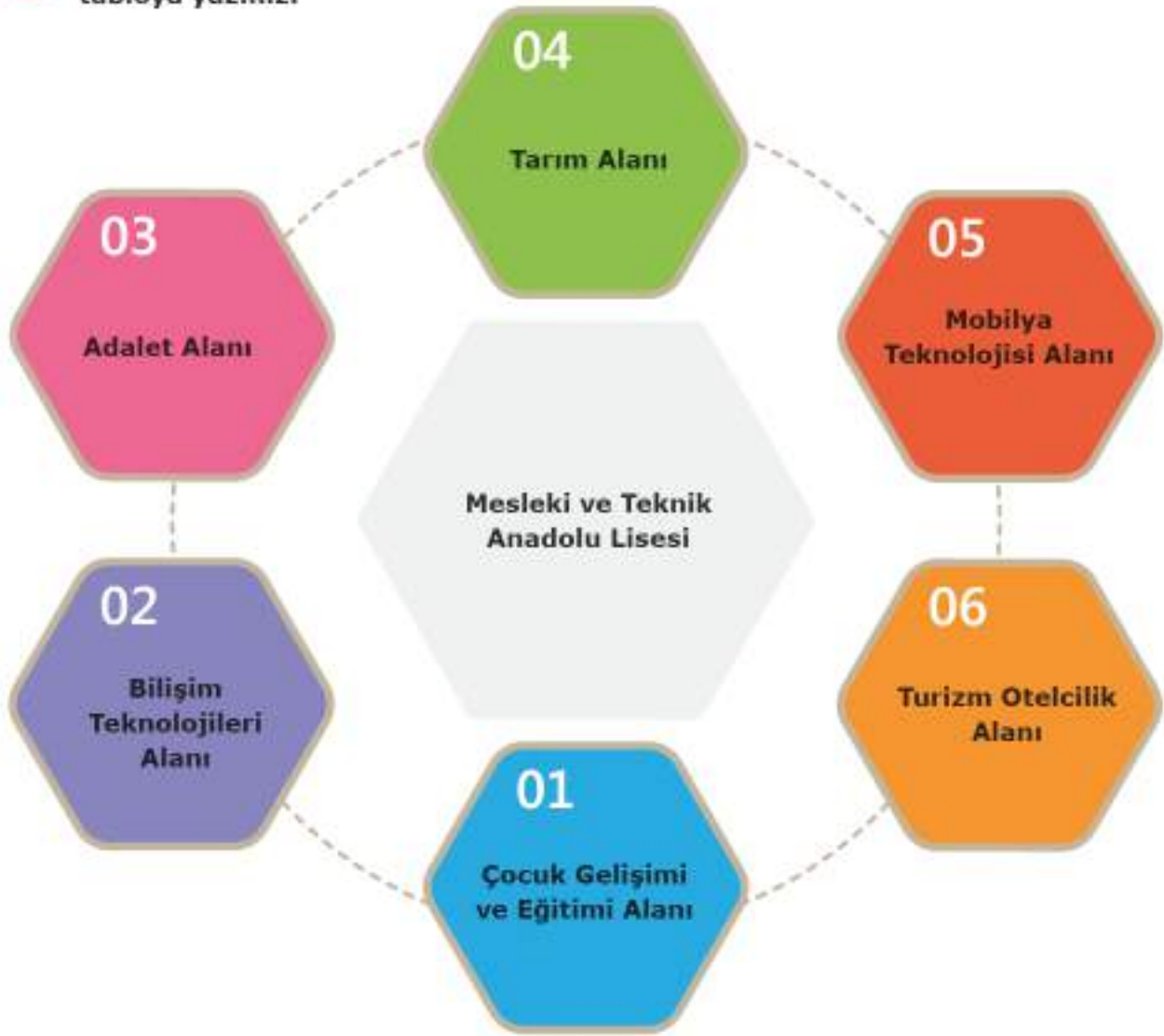

Birçok belediyemizin bünyesindeki meslek edindirme merkezlerinin düzenlemiş olduğu kursların bazıları aşağıda verilmiştir. Siz aşağıdaki kurslardan hangisini katılmak isterdiniz? Nedenini açıklayınız.

- Büro yönetimi ve sekreterlik
- Bilişim teknolojisi
- El sanatları
- Hasta ve yaşlı hizmetleri
- Güzellik ve saç bakımı
- Giyim ve üretim
- Grafik ve fotoğraf

Aşağıda Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde açılan bazı alanlar verilmiştir. Bu alanların hangi sektöre ve meslek gruplarına yönelik olduğunu araştırarak tabloya yazınız.

Sıra	Sektör-Meslek Grubu
1	
2	
3	
4	
5	
6	

5. GELECEĞİN SENİN ELLERİNDE

Hazırlık Çalışmaları

- *Büyüyünce hangi mesleği yapmak istiyorsunuz. N için? Açıklayınız.*

Görsel 5.38: Meslek Seçimi

"Büyüyünce ne olacaksın?" sorusuna verilen yanıtlar genelde hayalle gerçek arasında gidip gelir. Kimi bir çizgi kahramandan kimi bir filmde etkilenir. Bazen rol model olarak görülen yan komşunun ya da anne ve babanın mesleği bile bu yanıtı etkiler. Geleceğimize yön veren meslek seçiminde doğru adımlar atabilmek için önce meslekleri tanımalıyız. Günümüzde geçmişten gelen birçok meslek vardır.

Görsel 5.39

Görsel 5.40

Görsel 5.41

Görsel 5.42

Doktorluk, hemşirelik, öğretmenlik, çiftçilik gibi mesleklere gelecekte de ihtiyaç duyulacaktır. Gelişen teknoloji ve değişen ihtiyaçlarımızı karşılayacak yeni meslekler ortaya çıkmaktadır. Bunların yanında insanların daha sağlıklı bir yaşam sürebilmesini sağlayacak beslenme şekilleri konusunda çalışma yapan gıda mühendisliği, diyetisyenlik, beslenme uzmanlığı gibi mesleklerin de gelecekte var olmaya devam edeceği beklenmektedir. Teknolojik gelişmeler ve dijitalleşmedeki değişim seçtiğimiz meslekleri de etkiliyor.

GELECEĞİN MESLEKLERİ

Gelecekte teknolojinin gelişimine bağlı olarak birçok yeni meslek ortaya çıkacak. İyi eğitim almış, kendini farklı alanlarda geliştirmiş, sosyal becerilere sahip nitelikli bireyler bu değişim karşısında başarılı olacaklardır.

İletişim Alanı

Sosyal Medya Uzmanlığı

Dijitalleşen dünyada oldukça popüler hâle gelen sosyal medya kullanımının yaygınlaşmasıyla önem kazandı. Bir sosyal medya uzmanının yaratıcı, özgün, meraklı kişilik özelliklerinin yanında iletişimi çok iyi bilen, sosyal ağları etkin kullanabilen bir kişi olması gerekiyor. İşletme, pazarlama, iletişim, halkla ilişkiler ve reklamcılık bölümlerinden mezun olanlar bu mesleği yapabilirler.

Görsel 5.43

Gıda-Beslenme Alanı

Beslenme Uzmanı

Gelecekte daha da artacağı düşünülen obezite ve beslenmeye bağlı hastalıkların çözümü için neredeyse herkesin bir beslenme uzmanı ya da diyetisyenden yardım alması gerekebilir. İnsanlarla kolay iletişim kurabilen, dikkatli, kimya ve biyolojiye ilgisi olan, sorumluluk sahibi kişiler beslenme uzmanı olabilir. Beslenme ve diyetisyenlik uzmanlığı bölümünden mezun olanlar bu mesleği yapabilir.

Görsel 5.44

Bilişim Alanı

Yazılım Mühendisi

Gelecekte otomasyon sistemlerinin daha da gelişmesi uzay bilimlerindeki ilerleme yazılım mühendislerine olan ihtiyacı artıracaktır. Bankacılık, otomotiv, telekomünikasyon gibi sektörlerde kullanılan bilgisayar sistemlerinin yazılım kodlarını hazırlayan ve bu sistemlerin uygulamasını yapan kişidir. Matematiksel, yaratıcı ve analitik düşünme, sorunlara farklı çözümler bulabilme yeteneğine sahip kişiler bu meslekte başarılı olabilecektir. Yazılım mühendisliği bölümlerinden mezun olanlar yazılım mühendisi olabilirler.

Görsel 5.45

Sağlık Alanı

Tıp Mühendisi

Tıp alanındaki teknolojik gelişmeler tıp mühendislerine olan ihtiyacı artırmıştır. Sağlık alanında karşılaşılan sorunların çözümü ve gereksinimlerinin karşılanması için gerekli tanı, tedavi ve araştırma amacıyla kullanılan aygıt ve biyomalzemelerin geliştirilmesi ve verimli kullanılmasını hedefleyen bir mühendislik dalıdır. Analiz ve tasarım yapabilen yaratıcı düşünen matematik zekası yüksek olan kişiler tıp mühendisi olabilirler.

Görsel 5.46

Ulaşım Alanı

Havacılık ve Uzay Mühendisliği

Havacılık ve uzay çalışmaları gelişmeye devam eden mühendislik alanlarından biridir. Havada seyreden her çeşit aracın tasarlanması ve inşaat projelerinin hazırlanması, üretilmesi, bakım ve onarım teknolojisi ve işletmesi konularında eğitim ve araştırma yapar. Matematik ve fizik alanlarında yetenekli, yaratıcı düşünceye sahip, analiz yeteneği kuvvetli, sorunlara çözüm bulabilen kişilere uygun bir meslektir. Havacılık ve uzay mühendisliği bölümünden mezun olanlar havacılık ve uzay mühendisi olabilirler.

Görsel 5.47

Teknoloji Alanı

Yapay Zekâ Uzmanı

Yapay zekâ uzmanının otomobil, uzay bilimleri, elektronik, savunma, sağlık gibi çok geniş bir çalışma alanı vardır. Herhangi bir canlı organizmadan faydalanılmaksızın, tamamen yapay araçlar ile oluşturulan, insan gibi hareketler yapabilen makinelerin geliştirilme teknolojisi alanında çalışır. Yeni teknolojilere ilgi duyan, karmaşık problemlerle uğraşmaktan zevk alan, sıkı çalışma temposuna ayak uydurabilen kişilere uygun bir meslektir. Bu meslek için bilgisayar mühendisliği bölümünden mezun olmak gerekir.

Görsel 5.48

Teknoloji alanı ile ilgili geleceğin mesleği sizce ne olabilir? Yazınız.

Ulaşım alanı ile ilgili geleceğin mesleği sizce ne olabilir? Yazınız.

Geleceğin mesleklerinde başarılı olabilmek için gerekli olan becerilerden hangilerine sahip olduğunuzu düşünüyorsunuz? Kutucukları işaretleyiniz.

Araştırma becerisi	
İkna edebilme	
Keşifler yapabilme	
Liderlik	
Yönetim becerileri	

Değişime açık olma	
Yaratıcılık	
Problem çözme	
Etkin dinleme	
Eleştirel düşünme	

5. ÜNİTE

Yetenek ve ilgilerine uygun meslek seçen bireylerin işlerini severek yaptıklarını, mesleki başarılarının arttığını ve daha mutlu bir yaşam sürdürdüklerini görüyoruz. Bu konuda doğru karar verebilmek için meslekleri ve kendinizi iyi tanımalı, seçeceğiniz mesleğin kendinize uygunluğunu ölçmelisiniz.

Kişinin farklı meslekler arasından kendisine en uygun gördüğü ve mutlu olacağını düşündüğü mesleğe yönelmesi çok önemlidir. Uygun meslek seçiminde izleyeceğimiz basamaklar şunlardır:

Görsel 5.49

**Sıra
Sizde**

Meslek seçimi konusunda gerçekçi ve doğru karara ulaşabilmek için öncelikle kendinizi tanımalısınız. Aşağıda yer alan bilgiler kendi özelliklerinizi tanımanız için sizlere yol gösterici olacaktır. Sorulardan yola çıkarak nasıl bir meslek istediğinizi yazınız.

Yetenekleri Keşfedebilmek

Neler yapabilirim?

.....

.....

.....

İlgilerin Farkına Varabilmek

Neler yapmaktan hoşlanırım?

.....

.....

.....

Değerleri Belirleyebilmek

Mesleğimden beklentilerim nelerdir?
Nasıl bir iş istiyorum?

.....

.....

.....

Kişilik Özelliklerini Bilmek

Kişilik özelliklerim nelerdir?

.....

.....

.....

Güçlü ve Geliştirilmesi Gereken Yönleri Bulmak

Diğer kişilerden farklı ve daha iyi yaptığım şeyler nelerdir, hangi konularda kendimi yeterli görüyorum?

.....

.....

.....

Seçtiğim Meslek

6. DİJİTAL TEKNOLOJİ ÇAĞINDAYIZ

Hazırlık Çalışmaları

- Hafta sonları vaktinizin ne kadarını televizyon, Genel Ağ, telefon ve bilgisayar başında geçiriyorsunuz? Bu ürünler icat edilmeseydi hayatınız çok farklı olur muydu? Bu konudaki düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

İnsanlık tarihinin en önemli gelişmelerinden biri olan *tarım devrimi* üretim, taşımacılık ve iletişim amacıyla hayvan emeğini insan emeğiyle birleştirdi. Gıda üretiminin artması nüfusun artmasına neden oldu.

Tarım Devrimi'ni XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gündeme gelen Sanayi Devrimi izledi. Bu süreç kas kuvvetinden mekanik kuvvete geçişi getirdi. Sanayi Devrimi demir yollarının inşası ve buhar makinesinin devreye girmesiyle mekanik üretime öncülük etti. XIX. yüzyılın sonları ile XX. yüzyılın başlarında elektriğin de sağladığı destekle seri üretim başladı. 1960'larda bilgisayarların ve 1990'larda Genel Ağ'ın kullanılmasıyla mekanik teknoloji bilgisayar ve yazılım teknolojisiyle desteklendi.

Görsel 5.50

I. Sanayi Devrimi

Suyun gücünden faydalanan ilk mekanik tezgâhlar bulundu. Buhar gücü gittikçe daha fazla kullanılmaya başlandı ve makineler için çeşitli araçlar geliştirildi.

II. Sanayi Devrimi

Elektrik enerjisinin kullanılmaya başlanması ile seri üretime geçildi. Elektrikle çalışan ilk üretim bandı kullanıldı.

III. Sanayi Devrimi

Üretim süreçlerinin elektronik ve bilgi teknolojileri ile otomasyonu sağlandı. İlk programlanabilir akıllı kontrol cihazı üretildi.

IV. Sanayi Devrimi

Bilişim teknolojisi ürünlerinin ve Genel Ağ'ın üretimin aşamalarına katılması sağlandı.

Bugün ise bambaşka bir dijital üretim modeli ile karşı karşıyayız. Dijital ve ileri teknolojinin üretimin her alanında kullanıldığı bir dönemdeyiz. Günümüzde makinelerin birbiriyle iletişim kurabildiği, önceden insan gücü ile yapılan birçok işin robotlarla yapıldığı yeni bir teknolojik çağda yaşıyoruz. "Sanayi 4.0" olarak da adlandırılan yeni dönemde her biri farklı bilgisayarlar tarafından yönlendirilen makineler bir bütün olarak ana bilgisayarların kontrolüne girecek. Daha önce tek tek makineleri yöneten bilgisayarlar, bundan sonra fabrikaları yönetecek. Buna *Akıllı Fabrika Dönemi* veya *Akıllı Üretim Dönemi* deniliyor.

Günümüzde tarım, sanayi, hizmet sektörlerine dayalı üretim dijital teknolojinin katkısı ile yapılıyor. Dijital teknoloji tabanlı yeni üretim akıllı üretim, akıllı fabrika, akıllı makine, akıllı tarım gibi isimlerle adlandırılıyor. Bilgisayar ve Genel Ağ ile hayatımıza giren dijital teknoloji tüketim alışkanlıklarımızı da hızla değiştiriyor.

Tahmin ve Erken Uyarı Sistemi

Görsel 5.51: Erken Uyarı Sistemi

Malatya'da iki bahçede kurulan *Tahmin ve Erken Uyarı Sistemi* ile çiftçilerin cep telefonlarına uyarı mesajı gönderiliyor. Ziraî don tehlikesinin yanı sıra hava durumuna göre olası hastalık ve zararlıların meyve ağaçlarına vereceği zarar 3-7 gün önceden tespit ediliyor. Üreticileri kısa mesajla bilgilendiren sistem elde edilecek ürünün ne kadar olabileceği konusunda da tahminde bulunuyor. (*Genel Ağ haberinden düzenlenmiştir.*)⁹

İnsansız Hava Aracı

ASELSAN (Askerî Elektronik Sanayi) ve Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı üç yeni proje için iş birliği yaptı. Proje kapsamında traktörlerin sürücüsüz kullanımı, özel kameralar taşıyan insansız hava araçlarıyla bitki hastalık ve zararlılarının tespiti sağlanacak. Verimi arttıracak hassas tarım uygulamaları için altyapı sağlayacak çiftlik yönetim sistemi kurulacak. (*Genel Ağ haberinden düzenlenmiştir.*)¹⁰

Görsel 5.52: İnsansız Hava Aracı

Teknolojik gelişmeler, tarım ve hayvancılığa dayalı üretimi etkiledi. Sulama, gübreleme, tarımsal araçlar ve üretimde teknolojinin gücü devreye girdi. Modern çiftliklerde artık hayvanlar cep telefonundan takip ediliyor. Seraların sıcaklık seviyesi tek tuşla ayarlanabiliyor. Cep telefonu operatörleri çiftçilere yeni uygulamalar sunarak büyük kolaylıklar sağlıyor.

Bir mucit olduğunuzu hayal edin. Tarımı ya da hayvancılığı kolaylaştırıcı bir icat yapmak isteseydiniz bu ne olurdu? Düşüncelerinizi yazınız.

.....

.....

.....

5. ÜNİTE

Yapacağınız bir aracı, oyuncağı ya da herhangi bir nesneyi bilgisayar ortamında dijital olarak tasarlıyorsanız ürününüzün örneğini 3D yazıcı sayesinde dakikalar içinde alabileceksiniz. Günümüzde üç boyutlu yazıcı teknolojisi mücevher, aksesuar, ayakkabı ve mimari tasarımlarda kullanılıyor. Bundan başka inşaat mühendisliğinde, otomotiv sanayisinde, tıp sektöründe, eğitimde, bilimsel çalışmalarda birçok ülkede yaygın olarak kullanılmaktadır.

Görsel 5.53: 3D Yazıcı

Sizin 3D yazıcınız olsaydı neler tasarlardınız? Arkadaşlarınızla paylaşınız.

Görsel 5.54: Teknolojideki
Değişim

Dijital teknolojiyi ve sunduğu fırsatları iyi takip eden firmalar kendi sektörlerinde ürettikleri ürünleri piyasaya sürüyor. İletişim, teknoloji, ulaşım sektöründeki araçlar yeni dijital donanımlarla geliştiriliyor. Büyük firmalar geçmişte ürettikleri ürünler ile yeni ürünlerini bir arada sergileyerek ulaştıkları seviyeyi gururla sergileyebiliyorlar.

Dijitalleşme alanındaki birçok gelişmeyle ve yeni ürünlerle hayatımıza yeni kavramlar da katıyor.

Dokunmatik ekran herhangi bir LCD veya CRT ekran üzerine yerleştirilmiş doğrudan ekran üzerinden giriş alabilen teknolojidir. Bu teknoloji dokunmatik ekran kalem veya ekran yüzeyine dokunmayla kullanılabilir. Kullanıcı, ekrandaki kelimelere ve yazılara dokunarak bilgisayarla etkileşim sağlar.

Görsel 5.55

Teknolojik gelişmelerin fırsatlarından yararlanmayı tercih eden gazeteler kurdukları web siteleri vasıtasıyla farklı kitlelere ulaşmayı hedeflemişlerdir.

4.5G mobil iletişim teknolojisi 1 Nisan 2016 tarihi itibarıyla Türkiye’de kullanılmaya başlandı. 4.5G ile kullanıcılara daha hızlı Genel Ağ erişim ve kullanım olanağı sunuldu. Bu teknolojiyle 3G’nin en az 10 katı hıza ulaşabiliyoruz. Özellikle yüksek veri hızları ve düşük gecikme süreleri sayesinde bilgiye erişim hızlandı. Bu sayede HD kalitesinde ve daha yüksek hızda video, film, dizi ve TV izlenebiliyor.

Akıllı işletim sistemine sahip olan telefonlar ile eşleştirilebilen akıllı saatler, telefona ulaşmaya gerek kalmadan birçok uygulamanın çalıştırılabileceği yeni nesil kol saatleridir. Bunların gelen

aramaları cevaplama, reddetme, sessize alma, kısa mesajlarınızı okuyup cevaplama, e-postanızı yönetme, fotoğraf çekme, video ve ses kaydı yapma, müzik dinleme, nabız ölçme gibi özellikleri vardır.

Sanal gerçeklik katılımcılarına gerçekmiş hissi veren, bilgisayarlar tarafından oluşturulan dinamik bir ortamla karşılıklı iletişim olanağı tanıyan, üç boyutlu bir benzetim modelidir. Bu tasarladığımız sistemleri kavrama ve algılama gücümüzü önemli ölçüde arttıracaktır. Bu uygulama şu ana kadar eğlence dünyasından tıp alanındaki karmaşık bilimsel deneylere kadar pek çok uygulama alanı bulmuştur.

Görsel 5.57: Dijital Kol Saati

tur.

İngilizcede *erkek arı* anlamına gelen drone (diron) günümüzde insansız hava araçları (İHA) anlamında kullanılıyor. Uzaktan kontrol edilen pilotsuz ya da insansız hava araçları dronelar XX. yüzyılın birçok buluşu gibi öncelikle savunma sanayi için geliştirilmiştir.

Kargo Şirketleri Droneli Teslimata Hazırlanıyor

Görsel 5.58: Droneli Taşımacılık

Bir kargo şirketinin yönetim kurulu başkanı Antalya’da düzenlenen Uluslararası E-Ticaret Konferansı’nda yaptığı konuşmada Türk mühendislerinin ürettiği millî drone taşıma aracı tanıttıklarını belirterek “Kendi oluşturduğumuz e-ticaret platformumuzu burada bir kez daha tanıtma fırsatı bulduk. 2018 yılı içerisinde fiilen drone taşımacılığına başlamış olacağız.” dedi. (Genel Ağ haberinden düzenlenmiştir.)¹¹

5. ÜNİTE

Genel Ağ üzerinden yapılan alışverişe “e-ticaret” diyoruz. E-ticaret ticari işlemlerin elektronik ortamda en basit, hızlı, verimli ve güvenli şekilde yapılmasıdır.

E-ticaretin en büyük avantajı zamandan ve mekândan bağımsız olarak dünyanın herhangi bir yerinde ve herhangi bir saatinde müşterilere alışveriş imkânı sunabilmesidir. E-ticarette süreçlerin büyük kısmı dijital ortamda yürütüldüğü için kısıtlayıcı zaman ve mekân problemleri bulunmamaktadır. E-ticaret geleneksel alışverişe göre müşterinin zaman kaybını azaltır. Binlerce müşteri beklemeksizin aynı anda alışveriş ve ödeme yapılabilir. Firmalar fiziki ortamda ulaşabildiklerinin çok üzerinde müşteri ve ciroya ulaşabilirler.

E-ticaret müşterilere daha şeffaf bir ortam sunar. E-ticarette müşteriler farklı firmaların web siteleri ve farklı ürünler arasında hızlıca fiyat araştırması yapabilir. Bu da rekabetin artmasını ve fiyatların düşmesini sağlar. E-ticaret ulaşım sorunu ve giderlerini azaltır. E-ticarette tüketiciler çok sayıda ürün çeşidini görebilir. Genel Ağ üzerinden uçak, tren veya otel odası rezervasyonu, çevrimiçi bilet alımı gibi işlemler zaman kaybetmeden kolayca gerçekleştirilebilir.

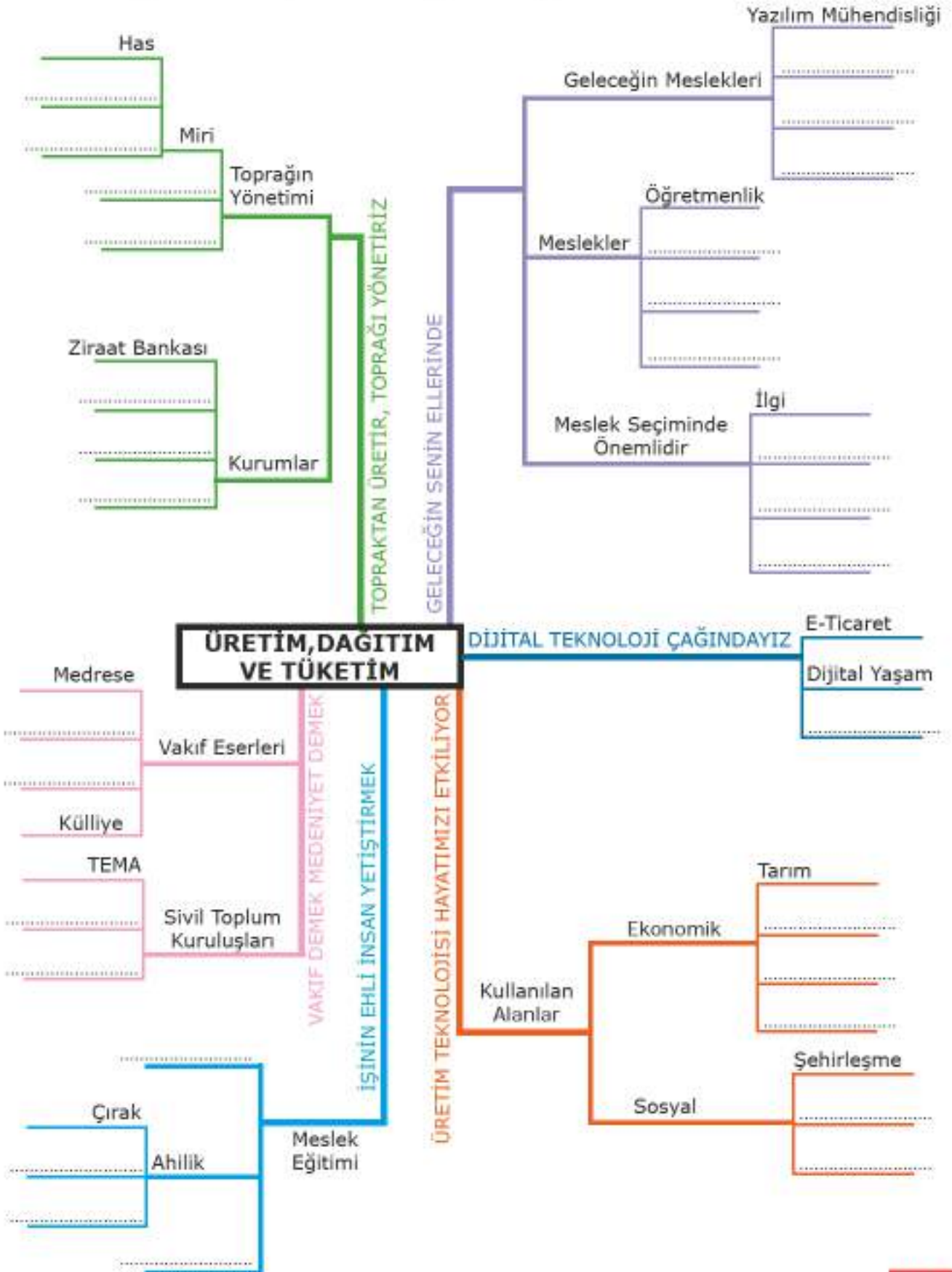
E-ticaretin dezavantajları da vardır. Genel Ağ üzerinden yapılan alışverişlerde müşterinin ürünü canlı olarak görüp inceleme ve deneme şansı yoktur. Genel Ağ üzerinden yapılan alışverişlerde kredi kartı kullanımından dolayı güvenlik riski olabilir.

Genel Ağ üzerinden ailenizle alışveriş yapmak isteseydiniz hangi ürünleri tercih ederdingiz? Boşluklara işaretleyiniz.

Giyim ve spor malzemeleri	
Elektronik araçlar	
Bilgisayar ve bilgisayar donanımı	
Ev eşyası	
Konaklama ve tatil	
Dergi, kitap, gazete	
Film, müzik	
Gıda ve günlük gereksinim ürünleri	
Seyahat ile ilgili faaliyetler	
Bilgisayar yazılımı ve oyun	

Ünite görsel özetleyicisindeki boşlukları uygun ifadelerle dolduralım.

DEĞERLENDİRME SORULARI

Aşağıda verilen ifadelerden doğru olanların başına "D", yanlış olanların başına "Y" yazınız. Yanlış olduğunu düşündüğünüz ifadelerin altındaki boşluğa doğrusunu yazınız.

() 1. Obezite her geçen gün artmakta ve beraberinde beslenmeye bağlı rahatsızlıkları ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle gelecekte daha çok diyetisyene ihtiyaç duyulacaktır.

() 2. Vakıflar sadece insanların değil aynı zamanda hayvanların da beslenme, tedavi, barınmalarını sağlayacak faaliyetlerde bulunmuştur.

() 3. Güncel haber başlıklarına ve manşetlere cep telefonu, tablet ve bilgisayardan Genel Ağ aracılığıyla kolayca erişebiliriz.

() 4. Üretim teknolojisindeki gelişmeler sayesinde hava kirliliği ve çevre sorunları ortadan kalkmıştır.

() 5. Artan nüfusa ve gittikçe azalan toprak miktarına bağlı olarak toprağın ekonomik değeri her geçen gün daha da azalmaktadır.

Aşağıda verilen kelimeleri kullanarak cümlelerdeki boş bırakılan yerleri doldurunuz.

(feodalite, dernek, Sanayi İnkılabı, tarım, vakıf, sosyal medya uzmanı, nöropsikolog, tımar)

1. Strateji belirleme, etkili iletişim, hayat tecrübesi ve donanım konularında iyiyseniz ve sosyal medyayı çok iyi biliyorsanız başarılı bir olabilirsiniz.
2. bireylerin yardımlaşma amacıyla sahip oldukları servet veya gelirin bir kısmını gönüllü olarak kamu yararına harcama gayesiyle ortaya çıkmış kurumlardır.
3. Batı ve Orta Avrupa ülkelerinde toprakların ve üstünde yaşayan köylülerin derebeyine yani bir kişiye ait olduğunu kabul eden yönetim şekline denir.
4. Anadolu uygarlıklarından Friglerin en önemli geçim kaynakları ve hayvancılıktır.
5. İnsanlık tarihinin dönüm noktalarından biri olan insan ve hayvan gücünden makine gücüne geçiş olarak ifade edilebilir.

Aşağıdaki soruların doğru cevaplarını işaretleyiniz.

1. Meslek seçimi bireyin hayatında çok önemli bir yere sahiptir. Bu süreçte en uygun olan mesleği seçebilmek için kendimize bazı sorular sormamız gerekir.

Aşağıdaki sorulardan hangisi doğru mesleği seçmemize yardımcı olamaz?

- A) Hangi işi ve mesleği yapmaktan mutluluk duyarım?
- B) Kişiliğime en uygun meslek hangisidir?
- C) Ailem ve çevremdeki kişilerin istedikleri mesleği seçmeli miyim?
- D) İlgi ve yeteneklerime hangi meslek en uygundur?

2. Ahilik teşkilatı bulunduğu yerde mesleki eğitim vermek, pazarları kontrol etmek, mal ve ürünlerin kalitesini ve fiyatlarını belirlemek, savaş sırasında orduya yardım etmek gibi görevler üstlenmiştir.

Yukarıda verilen bilgilerden hareketle Ahilik teşkilatının en önemli faaliyet alanı hangisidir?

- A) Sosyal
- B) Askerî
- C) Siyasi
- D) Ekonomik

3. Osmanlılarda vakıflar insanların doğumundan ölümüne kadar etkili olan ve hayatın bütün ihtiyaçlarını karşılayan sosyal yardımlaşma kurumlarıdır.

Aşağıdakilerden hangisi vakıfların topluma hizmetleri arasında yer almaz?

- A) İnsanlar arasında din, dil, ırk, düşünce farkı gözetmeden ihtiyaç sahiplerine yardım götürmüşler.
- B) Hizmetleriyle toplumda hırsızlık, gasp, isyan hareketlerinin olmasının önüne geçmiştir.
- C) Zengin fakir ayırmasına, sınıf farklılığına, sosyal çatışmalara engel olmuştur.
- D) Toplumda belli bir kesimin zengin bir hayat yaşamasını sağlamıştır.

4. İnsanlık tarihinin dönüm noktalarından biri olan Sanayi İnkılabı, insan ve hayvan gücünden makine gücüne geçiş olarak ifade edilebilir. 18. yüzyılda İngiltere’de dokuma sektöründe ortaya çıkan bu gelişme, kısa sürede başka alanlara yayılmıştır.

Aşağıdakilerden hangisi Sanayi İnkılabının sonuçlarından biri değildir?

- A) Nüfusun kentlerde toplanmasına yol açmıştır.
- B) Buharlı lokomotif, buharlı gemi gibi araçlarla insanlar uzak mesafeleri yakınlaştırmıştır.
- C) Fabrikaların açılmasıyla üretilen ürün miktarı artmıştır.
- D) Hammaddeye duyulan ihtiyaç azalmıştır.

Aşağıdaki sorunun cevabını verilen boşluğa yazınız.

Kurulduğu dönemde fethettiği yerlerde derebeylik sistemi ile karşılaşan Osmanlı Devleti derebeylik yerine tımar sistemi uygulamıştır. Osmanlı padişahları fethedilen toprakların bir kısmının mülkiyetini devlete bırakmıştır. Devlete ait bu toprakların da işletme hakkını halka vermiştir.

Osmanlı Devleti fethettiği yerlerdeki derebeylik yerine tımar sistemine geçerek hangi alanlarda gücünü arttırmayı amaçlamıştır? Yazınız.

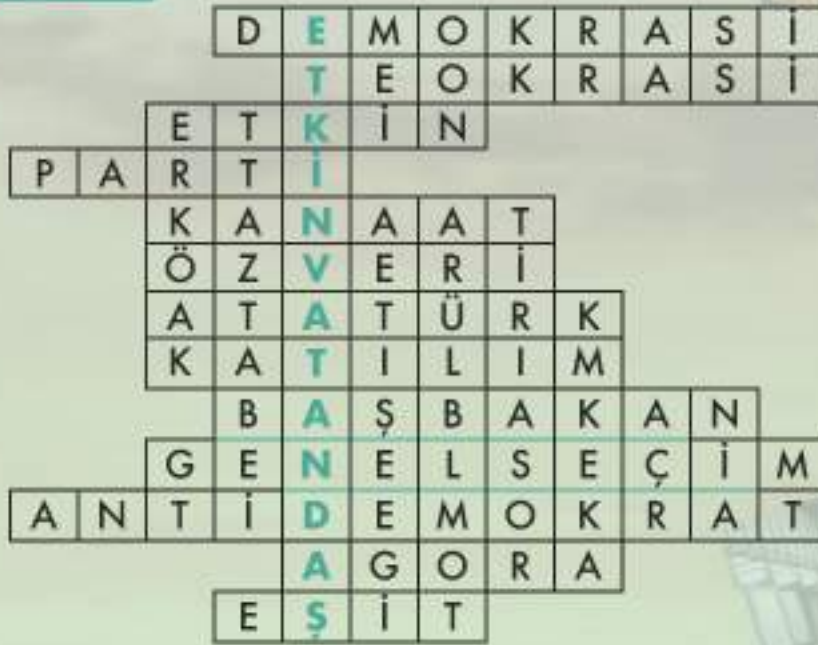
ÜNİTE 6

ETKİN VATANDAŞLIK

Konular

1. Demokrasi Serüveni
2. Atatürk'ten Milletimize Armağan
3. Cumhuriyetimi Seviyorum
4. Hakimiyet Milletindir

Kavramlar

Neler Öğreneceksiniz?

- Demokrasinin ne olduğunu ve gelişim evrelerini fark edeceksiniz.
- Tarihimizdeki demokratik değerleri öğreneceksiniz.
- Atatürk'ün Türk demokrasisinin gelişimine eklediği katkıları öğreneceksiniz.
- Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel niteliklerini öğreneceksiniz.
- Demokrasinin toplum ve aile hayatımızdaki yerini ve önemini öğreneceksiniz.

1. DEMOKRASİ SERÜVENİ

Hazırlık Çalışmaları

- *Tarih boyunca devletlerin farklı yönetim şekillerine sahip olmasının sebebi ne olabilir? Tartışınız.*

Günümüz demokrasinin temelleri Eski Yunan toplumunda ortaya çıkmıştır. Eski Yunan'da merkezi bir devlet yoktu. Birbirinden bağımsız *site* adı verilen kent devletleri vardı. Bu sitelerde halk *agora* adı verilen meydana toplanıp bir meclis oluşturuyordu. Yasaları kabul eden, savaşa, barışa ve vergi toplanmasına karar veren organ bu meclisti. Meclise sadece şehrin mahallelerinden seçilen hür erkek yurttaşlar katılabiliyordu. Bu uygulama tarihte bilinen ilk demokrasi örneğidir.

Demokrasi Eski Yunan'daki ilk hâlden günümüzdeki şekline gelene kadar birçok aşamadan geçmiştir.

MÖ 5. yüzyılda Roma Cumhuriyeti'nde On iki Levha Kanunları'nda vatandaşlık hukuku ile devlet vatandaş ilişkileri düzenlenmiştir.

1215 yılında İngiltere'de ilan edilen "Magna Carta" ile kralın yetkileri sınırlandırılmış, krala ait bazı yetkiler soylulara dağıtılmıştır. Bu yetkilere sahip olan soyluların da halka bazı hak ve özgürlükler tanınması öngörülmüştür.

1689 yılında İngiltere'de ilan edilen "Haklar Bildirisi" ile kralın bazı yetkileri sınırlandırılmış soylulara ve diğer yurttaşlara bazı hak ve özgürlükler tanınması öngörülmüştür.

1789'da Fransız İhtilali ile Fransa'da mutlak monarşi yıkılmış yerine cumhuriyet yönetimi kurulmuştur.

1948'deki "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi" ile devletler bireylere tanınan hak ve özgürlükleri güvenceye almak için uzlaşmışlardır.

Görsel 6.1

Demokrasinin tarihsel gelişimi sırasında uygulanış şeklinde de değişimler olmuştur. Eski Yunan'da olduğu gibi halkın bir yerde toplanıp oy kullanarak karar vermesi doğrudan demokrasidir. Günümüzde ülkemizde olduğu gibi birçok ülkede de temsilî demokrasi yöntemi uygulanmaktadır. Bu yöntemde halk kendisini temsil edecek kişileri seçer, o kişiler halk adına halk için kararlar alır. Meclis bir kararı almakta zorlanır ve kendi içinde uyuşmazlığa düşerse bu yetkiyi halka verir. Halk oylaması yapılarak karar alınır. Referandum (halk oylaması) yarı doğrudan demokrasi uygulamasıdır.

Demokrasinin temel ilkelerini uygulayan ve koruyan devletler "demokratik devlet" olarak nitelendirilir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti gibi demokratik devletlerin temel ilkeleri ve bu ilkelerin günümüzde ifade ettiği anlamlar şu şekildedir:

Vatandaşlar yöneticilerin belirlenmesi amacıyla yapılan seçimlerde oy vererek seçme hakkını kullanırlar. Seçimlerde aday olarak seçilme hakkını kullanırlar. Bunun yanında yöneticilerin kararlarında etkili olmak ve topluma fayda sağlamak amacıyla dernek ve vakıflar gibi sivil toplum kuruluşları kurarlar. Bu sayede ülke yönetiminde aktif olarak rol alırlar.

Demokrasi yönetimlerinde bireyler düşüncelerinde ve davranışlarında özgürdür. Herhangi bir kısıtlamaya veya zorlamaya bağlı olmaksızın düşüncelerini açıklayabilirler ve istedikleri davranışları yapabilirler. Ancak özgürlüklerimiz başkalarının hak ve özgürlüklerine zarar vermemelidir. Kanunlara aykırı olmamalıdır.

Katılım

Özgürlük

Demokrasinin Temel İlkeleri

Eşitlik

Milli Egemenlik

Çoğulculuk

Demokratik yönetimlerde bireyler arasında eşitlik prensibi vardır. Tüm vatandaşlar kanun önünde eşittir. Bu durum hukuk devleti olmanın bir gereğidir. Devletin sunduğu hizmetlerden de vatandaşlar eşit şekilde yararlanır. Bizim demokrasimizde de eşitlik prensibi vardır.

Demokrasilerde egemenlik, yani yönetme yetkisi millete aittir. Millet egemenliğini seçimler sayesinde kullanır. Seçilen cumhurbaşkanı ve milletvekilleri aracılığıyla milletin egemenliği devlet yönetiminde görülür.

Demokratik devletlerde aynı fikirlere sahip olan insanlar bir araya gelerek siyasi partiler kurarlar. Birden çok siyasi parti sayesinde farklı siyasi düşünceler kendilerini ifade etme imkanı bulabilir. Farklı seçenekler içerisinde istediği siyasi partiye oy veren insanlar çoğulcu bir demokrasi ortamını yaşatırlar.

Demokrasi yönetiminin monarşi, oligarşi ve teokrasi gibi yönetim biçimlerinden ne gibi farkları olduğunu düşünüyorsunuz? Yazınız.

6. ÜNİTE

Demokratik devletlerde oy verme işlemi gizli yapılırken oyların sayılma işlemi açık yapılır. Bunun sebebi neler olabilir?

Görsel 6.2

Demokrasinin önemli unsurlarından olan eşitlik ve adalet aynı şey midir? Tartışınız.

■ BİLİYOR MUSUNUZ? ■

Günümüz demokrasilerinde bulunan meclis yani parlamento, ismini Latince konuşma (parle) sözcüğünden alır. Konuşmak amacıyla toplanılan yer demektir.

Parlamento Orta Çağ Dönemi'nde kralın soylulardan oluşan danışma meclisi konumunda iken 13. yüzyıldan itibaren İngiltere'de iyice güçlenmiş ve zaman içinde günümüzde uygulanan şeklini almıştır.

Görsel 6.3: Parlamento

Seçimlerde görev alan bir kişiyle seçimlerde oy verme işlemlerinin nasıl gerçekleştiği hakkında röportaj yapınız. Yaptığınız röportajı sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

Demokraside esas olan insana verilen değer ve gösterilen saygıdır. Demokrasinin göstergelerinden biri de devletin halkın ihtiyaçlarını karşılamasıdır. Tarihimiz boyunca demokratik değerlere ait birçok uygulama görürüz. Köktürklerde insana verilen önemi ve sosyal devlet anlayışını Bilge Kağan Yazıtı'ndaki şu sözler açıkça gösterir:

“Türk milleti için gece uyumadım, gündüz oturmadım. Çıplak milleti giydirdim, fakir milleti zengin ettim. Başka milletler arasında onları pek üstün kıldım.”

Eski Türk devletlerinde adalet bir devlet töresi idi. Hakan bile kanuna aykırı davranırsa cezalandırılırdı. Türk kültüründe “meşveret” kavramı vardır. Meşveret akıl toplamak demektir. Yani en doğruyu bulmak için birilerine danışılmasıdır. Bu işlem kurultayda yapılırdı. Kurultayda devletin siyasi, askerî ve ekonomik konuları ile ilgili görüşmeler yapılır, kararlar alınır. Kurultaya hakanın eşi de katılırdı.

Görsel 6.4: Bilge Kağan Yazıtı

Görsel 6.5: Kurultay (Temsilî)

Türk devletlerindeki uygulamalar demokrasinin hangi ilkeleri ile benzerlik göstermektedir? Yazınız.

6. ÜNİTE

Türk-İslam devletlerinde vakıflar ve şifahaneler insana verilen değeri göstermektedir. Sosyal yardımlarla insana ve diğer tüm canlılara faydalı olmaya çalışan bu kurumlar insan ve hayvan haklarını korumuşlardır. Ayrıca insanların sosyal hayata aktif olarak katılımlarını sağlamışlardır.

Osmanlı Devleti'nde Şeyh Edebali'nin "İnsanı yaşat ki devlet yaşasın." öğüdüne uygun hareket edildiğini, insana hizmet eden çalışmaların yapıldığını görüyoruz.

Buna örnek olarak Osmanlı Devleti'nde halkın dinî inançlarında serbest olmasını, mahkemelerde adaletle davranılarak kimseye haksızlık ve ayrımcılık yapılmamasını gösterebiliriz.

Osmanlı Devleti'nde devlet adamı yetiştiren bir okul olan Enderun Mektebinde bireysel farklılıklara değer verilmesi, öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine göre eğitim görmesi de demokratik eğitim modeline güzel bir örnektir.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde demokrasinin gelişmesi daha hızlı olmuştur.

1808'de Sened-i ittifak ile Osmanlı Devleti'nde padişah eyaletlerin ileri gelenleri olan ayanları tanımış ve onlara yetkiler vermiştir. 1839 yılında açıklanan Tanzimat Fermanı (Gülhane Hattı Hümayunu) ile Müslüman ve gayrimüslim halka can, mal, namus güvenliği ile mülkiyet hakkı verilmiştir. 1856 Islahat Fermanı ile Osmanlı Devleti'ndeki Müslüman ve gayrimüslimler eşit hâle getirilmesi amaçlanmıştır. Ancak bu ferman hiçbir zaman uygulanmamıştır.

Sultan II. Mahmud "Ben tebaamdan Müslümanları camide, Hristiyanları kilisede, Musevileri havrada görmek isterim." demiştir.

Sultan II. Mahmud'un bu sözü demokrasinin hangi temel ilkesine uygundur.

1876'da I. Meşrutiyetin ilanı ile ilk anayasa (Kanun-i Esasi) hazırlanmış ve kanun önünde eşitlik ve birey haklarının anayasa güvencesine alınması sağlanmıştır. Bu dönemde Osmanlı Devleti'nde halk ilk kez seçme ve seçilme hakkını kullanmıştır. Halk tarafından seçilen meclise "Meclis-i Mebusan" adı verilmiştir.

II. Meşrutiyet'in ilanı (24 Temmuz 1908) ile Osmanlı Devleti'nde parlamenter yönetime geçilmiş ve halk seçme seçilme hakkını kullanarak seçimlere katılmıştır.

Demokrasi ile ilgili olarak geçmişteki uygulama veya gelişmeleri öğrendiklerinizi değerlendirerek aşağıdaki tabloda uygun olan yerlere yazınız.

Dünyadaki Demokratik Uygulamalar	Türk-İslam Dünyasındaki Demokratik Uygulamalar
1215 Magna Carta ile İngiltere'de kralın yetkileri sınırlandırıldı.	Kurultay adlı bir meclis vardır.

Aşağıda açıklaması verilen kavramları örnekteki gibi uygun kutucuğa yazınız.

(Kanun-i Esasi, doğrudan demokrasi, Magna Carta, halk oylaması, kurultay, monarşi)

Eski Türklerde siyasi, askerî ve ekonomik kararların alındığı meclistir.	Kurultay
Mecliste karara varılamayan bir konuda halkın iradesini belirlemek amacıyla yapılan oylamadır.	
Halkın tamamının bir yerde toplanıp oylama yaparak karar vermesidir.	
1215'te İngiltere'de kralın yetkilerini sınırlandıran belgedir.	
Osmanlı Devleti'nin ilk anayasasıdır.	
Yasama yürütme ve yargı güçlerinin bir kişide olduğu yönetim şeklidir.	

Aşağıda örnekleri verilen demokrasi uygulamalarının hangi demokrasi çeşidine uygun olduğunu örnekteki gibi işaretleyiniz.

Demokrasi Uygulamaları	Doğrudan Demokrasi	Yarı Doğrudan Demokrasi	Temsilî Demokrasi
Milletvekili genel seçiminin yapılması			✓
Sınıftaki oylamada el kaldırarak sınıf başkanını seçmek			
Eski Yunan'daki yönetim sistemi			
Okul öğrenci temsilcisi seçmek için adaylara sandıkta oy vermek			
Ülke genelinde cumhurbaşkanlığı seçimi yapılması			
Okul spor kulübüne sandıkta oy kullanarak başkan seçilmesi			

2. ATATÜRK'TEN MİLLETİMİZE ARMAĞAN

Hazırlık Çalışmaları

- *Sizce Mustafa Kemal Atatürk'ün milletimize en büyük armağanı nedir?*

Görsel 6.6

Mustafa Kemal Atatürk, ülkemizde Cumhuriyet'in ve demokrasinin kurucusudur. Mustafa Kemal Atatürk'ün demokrasiye olan inancını onun milletimiz için yaptıklarında görmekteyiz. Mustafa Kemal Atatürk'ün demokrasimiz için yaptıklarına bir göz atalım.

Fransız ihtilalinden etkilenen birçok aydın gibi Mustafa Kemal Atatürk de hürriyet, özgürlük prensiplerine Osmanlı yönetim anlayışında daha fazla yer verilmesi gerektiğini düşünüyordu.

Bu amaçla 1906'da ilk görev yeri olan Şam'da Vatan ve Hürriyet Cemiyetini kurmuştur. Bu cemiyetin adı bile Mustafa Kemal Atatürk'ün daha o yıllarda vatan sevgisi ve hürriyet aşkı ile dolu olduğunu göstermektedir.

Birinci Dünya Savaşı sonrası Millî Mücadele'nin başlarında Mustafa Kemal Atatürk Amasya Genelgesi'ni yayınlayarak Erzurum ve Sivas Kongrelerini toplamıştır. Böylece Millî Mücadele'nin milletin desteğiyle devam etmesini sağlamıştır.

Amasya Genelgesi'nde ülke bütünlüğünün tehlikede olduğu belirtilmiş "Milletin istiklalini, milletin azim ve kararı kurtaracaktır." kararı alınmıştır. Sivas'ta toplanacak olan kongreye bütün sancaklardan halkın güvenini kazanmış, üç delegenin katılması istenmiştir. Atatürk'ün Sivas Kongresine katılacakları belirleme şekli aslında bir çeşit temsilî demokrasidir. Atatürk Amasya'dan Erzurum'a hareket ederek Millî Mücadele çalışmalarına devam etmiştir. Erzurum Kongresinde kongre üyelerinden millî iradeyi temsil edecek bir temsil heyeti kurulmuştur. Yapılan seçimle Atatürk temsil heyetine başkan seçilmiştir.

Erzurum Kongresi kararlarında "Millî kuvvetleri etkin, millî iradeyi hâkim kılmak esastır." denilmiştir. Bu ifade millet iradesine saygı duyulduğunu göstermektedir.

Görsel 6.7: Sivas Kongresi Temsilcileri

Atatürk, temsil heyeti oluşturulurken üyelerinin seçimle belirlenmesini ve bu üyelerin Millî Mücadele'ye ait kararları almasını sağlamıştır. Atatürk'ün bu şekilde hareket etmesinin sebebi ne olabilir? Yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

Millî Mücadele hareketinin ilk yayın organı İrade-i Milliye (Millî İrade) gazetesidir. Sivas Kongresi'nde alınan kararlar çıkarılan gazete, temsil heyetinin Ankara'ya gitmesinden sonra yayın hayatına Ankara'da Hâkimiyet-i Milliye (Millî Egemenlik) adıyla devam etmiştir.

Millî Mücadele Dönemi'nde çıkarılan bu gazetelerin isimleri bize Mustafa Kemal Atatürk'ün demokrasi çalışmalarını anlatır niteliktedir.

Millî Mücadele yıllarında yayınlanan gazetelere İrade-i Milliye ve Hâkimiyet-i Milliye isimlerinin verilmesinin sebepleri ne olabilir? Yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

6. ÜNİTE

Görsel 6.8: Mustafa Kemal ve Meclis Üyeleri, 1922

Millî Mücadele sırasında son Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nın Misak-ı Millî kararlarını alması milletin bağımsızlığı yolunda atılan çok önemli bir adımdır. Meclis-i Mebusan'ın kapatılıp dağıtılmasıyla 23 Nisan 1920'de BMM açılmıştır. Farklı kültürlere ve eğitime sahip insanlar ülkenin farklı yörelerinden gelerek millî egemenlik ve Millî Mücadele uğrunda meclis çatısı altında toplanmışlardır. Henüz Millî Mücadele devam ederken BMM'nin açılıp millî iradenin hayata geçirilmesi önemli bir adımdır.

Meclisin açılmasında olduğu gibi saltanatın kaldırılması da Atatürk'ün millî egemenliğe verdiği önemin göstergesidir. Atatürk 29 Ekim 1923'te cumhuriyeti ilan ederek millî egemenliği kurumsallaştırmıştır. Cumhuriyet'in

ilan edilmesi demokrasi yolunda çok önemli bir aşama olmuştur. Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ilk cumhurbaşkanı olmuştur.

Medeni Kanun'un kabulü (17 Şubat 1926) ile evlilik, boşanma, miras gibi toplumsal olaylarda kadın-erkek eşitliği sağlanarak önemli bir demokratik gelişme gerçekleştirilmiştir. Türk kadınlarına önce 1930 yılında belediye seçimlerine katılma hakkı, 1934 yılında milletvekili seçimlerine katılma hakkı verilmiştir.

Kadınlara seçme ve seçilme haklarının verilmesi ile demokrasinin önemli değerlerinden eşitlik ve katılım ilkeleri gerçekleştirilmiştir.

Görsel 6.9: Atatürk ve Türk Kadınları

Atatürk'ün kadınlara seçme seçilme hakkını vermesi demokrasinin hangi ilkeleriyle ilişkilendirilebilir? Söyleyiniz.

Çok Partili Yaşama Geçiş

Milli Mücadele yıllarında Anadolu Müdafaa-i Hukuk Grubunu kuran Mustafa Kemal Atatürk daha sonra bu gruba Halk Fırkası adını vermiştir. 9 Eylül 1923’de kurulan Halk Fırkası, 1924’de Cumhuriyet Halk Fırkası ismini almıştır. 1935’ten itibaren Cumhuriyet Halk Partisi adıyla siyasi hayatına devam etmiştir.

Demokrasinin tam anlamıyla işleyebilmesi için çok partili siyasi yaşama geçilmesi gerekiyordu. Birden çok siyasi partinin olması halkın seçme hakkını kullanması ve hükûmetin denetlenebilmesi açısından daha demokratik bir ortam oluşturunca. Bu durumu fark eden Atatürk bu konuda çalışmalar yaptırmış ve çok partili yaşama geçiş denemeleri bu şekilde gerçekleşmiştir.

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (17 Kasım 1924) Kazım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy, Refet Bele, A. Adnan Adıvar tarafından kurulmuştur. Türkiye’nin doğusunda meydana gelen bir ayaklanmada etkili olduğu gerekçesiyle bu parti kapatılmıştır. Böylece ilk çok partili hayata geçiş denemesi başarısız olmuştur.

Cumhuriyetin ilk yıllarında yeni bir partinin kurulmasına neden ihtiyaç duyulmuş olabilir? Söyleyiniz.

İkinci deneme ise Serbest Cumhuriyet Fırkasının 1930 yılında kurulması ile gerçekleşmiştir. Bu partinin kurulmasını bizzat Atatürk Fethi Okyar’a teklif etmiştir. Fethi Okyar, Serbest Cumhuriyet Fırkasını kurarak çalışmalara başlamıştır. Hızla büyüyen partiye inkılâplara karşı olanlar girince Fethi Okyar partiyi feshetmiştir. Böylece çok partili yaşama geçişin ikinci denemesi de başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

1946 yılına gelinceye kadar tekrar çok partili hayata geçiş denemesi yapılmamıştır. Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü tarafından 7 Ocak 1946 tarihinde Demokrat Parti kurulmuştur. Demokrat Partinin katıldığı 1946 seçimlerinden sonra çok partili siyasi hayata geçilmiştir.

BİLİYOR MUSUNUZ?

Serbest Cumhuriyet Fırkasının kuruluşu vesilesiyle Atatürk’ün Fethi Bey’e yazdığı şu mektup onun demokrasi hakkındaki görüşlerini belirtmesi bakımından çok önemlidir. “Büyük Millet Meclisinde ve millet önünde millet işlerinin serbest tartışılması ve iyi niyet sahibi zatların ve fırkaların düşüncelerini ortaya koyarak milletin yüksek menfaatlerini aramaları benim gençliğimden beri taraftar olduğum bir sistemdir. Memnuniyetle tekrar görüyorum ki laiklik esasında beraberiz. Büyük Mecliste aynı temele dayanan yeni bir fırkanın faaliyete geçerek millet işlerini serbest münakaşa etmesini cumhuriyet esaslarından sayarım. Bu itibarla görüşlerinizi takip için siyasi mücadeleye girmenizi şüphesiz iyi karşıladım.”

Aşağıda verilen bilgileri uygun oldukları döneme göre işaretleyiniz.

	İlk Çok Partili Hayata Geçiş Denemesi	Kadınlara Seçme Hakkı Verilmesi	Çok Partili Hayata Geçilmesi
Atatürk Dönemi’nde	✓		
Atatürk’ten Sonra			

3. CUMHURİYETİMİ SEVİYORUM

Hazırlık Çalışmaları

- Cumhuriyetin bize sağladığı yararlar nelerdir? Söyleyiniz.

Bir devletin demokratik olabilmesi için bazı niteliklerin bulunması gerekir. Bu niteliklerin olmadığı bir devlete demokratik devlet demek mümkün değildir. Demokratik bir devlet olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti de demokratik devletlerin sahip olması gereken bütün niteliklere sahiptir. Bu nitelikler sözde kalmamış Anayasa ve yasalarımıza uygulanması zorunlu kurallar haline getirilmiştir. Anayasamızın ikinci maddesinde "Cumhuriyetin Temel Nitelikleri" şu şekilde yer alır.

MADDE 2 – Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.

Demokrasi, hâkimiyetin millete ait olduğu bir siyasi rejimdir. Bu nedenle demokratik devletlerde yöneticiler seçimle iş başına gelir. Vatandaşlar seçme ve seçilme hakkına sahiptir. Herkesin eşit oy hakkı vardır. Seçimlerde oylama gizli, oyların sayımı açık yapılır. Böylece millet sahip olduğu egemenlik hakkını temsilcileri olan milletvekilleri aracılığıyla kullanır.

Bir devletin demokratik, çağdaş ve modern bir devlet olabilmesi için insan haklarını anayasal bir hak olarak vatandaşlarına tanımış olması ve insan hakları ihlallerinin suç olarak kabul edilip cezalandırılması gerekir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, İnsan haklarına saygılı bir devlettir. İnsan hakları, vatandaşlarımıza anayasal bir hak olarak tanınmıştır. Demokratik devletlerde hiçbir düzenleme ve uygulama anayasaya aykırı olamayacağına göre tüm hukuk sistemimiz de İnsan Hakları çerçevesinde düzenlenmiştir.

Demokratik devletlerde egemenliğin kullanılması kısıtlanamaz; bir kişiye, bir zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiç kimse veya hiçbir organ kaynağını anayasa ve yasalardan almayan bir yetki kullanamaz, uygulama yapamaz. Böylece anayasa maddesinde belirtilen adalet anlayışı sağlanmış olur.

Görsel 6.10: T.C. Anayasası

Aşağıdaki farklı uygulamaları demokrasi anlayışına göre değerlendirerek örnekteki gibi işaretleyiniz.

	Seçimlerin Eşit, Adil Bir Ortamda, Birden Çok Partiyle Yapılması	Sendika, Dernek ve Parti Kurmanın Yasak Olması	Her Vatandaşın Oyunun Eşit Olması	Kuvvetler Ayrılığının Olması
Demokratik			✓	
Demokratik Olmayan				

Laiklik yalnız din ve dünya işlerinin ayrılması değil tüm yurttaşların din, vicdan ve ibadet hürriyetinin sağlanmasıdır. Laikliğin en önemli unsurlarından biri de devletin çeşitli dinlerin ve mezheplerin mensupları arasında kanun önünde ayırım gözetmemesidir. Bu ilke Anayasa'nın 10. maddesinde "Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir." şeklinde yer almaktadır.

Devletimiz ve devlet adamlarımız laik devlet olmanın gereklerini yerine getirerek her türlü inanca karşı saygı duymaktadır. Bununla ilgili aşağıdaki Genel Ağ haberini inceleyelim.

Cumhurbaşkanlığından Basın Açıklamaları

Görsel 6.11: Cumhurbaşkanlığı Arması

Cumhurbaşkanımız Ramazan Bayramı vesilesiyle bir mesaj yayınlamıştır. Mesajında "Başı rahmet, ortası mağ-firet, sonu ebedî azaptan kurtuluş olan bir Ramazan ayını daha geride bırakarak bayrama kavuştuk. Mübarek Rama-zan Bayramı'nızı canıgönülden tebrik ediyorum. Bir ay bo-yunca bir büyük kardeşlik iklimini, dayanışmayı, kaynaş-mayı, yardımlaşmayı hep birlikte yaşadık. Bayramın tüm gönüllere, hanelere, ülkemize ve İslam dünyasına huzur, saadet, selamet getirmesini diliyorum." demiştir.

Cumhurbaşkanımız Noel Yortusu sebebiyle bir mesaj yayınlamıştır.

Mesajında "Farklı mezhep, gelenek ve kiliselere men-sup Hristiyan vatandaşlarımızın kendi inançları doğrultu-sunda kutladıkları Noel Yortularının yardımlaşma ve dayanışma ikliminin gelişmesine vesile olmasını diliyor, başta Hristiyan vatandaşlarımız olmak üzere tüm Hristiyan âleminin Noel Yortusu'nu tebrik ediyorum." demiştir. (Genel Ağ haberinden düzenlenmiştir.)¹²

Laik devlet anlayışı açısından Cumhurbaşkanımızın mesajlarını değerlendiriniz.

Toplumsal hayatımıza laikliğin uygulanmasına ilişkin örnekler veriniz.

6. ÜNİTE

Yaşlı insanlara hürmet gösterilmesi kültürümüzün temel özelliklerindendir. Çevrenizden bu duruma örnekler veriniz?

Sosyal devlet anlayışı vatandaşların hak ve özgürlüklerini koruyan eşitlik ilkesini benimseyen devlet anlayışıdır. Bu anlayıştaki devlet, vatandaşlarının toplumsal ve ekonomik varlıklarını iyileştirmek için önemli roller üstlenerek bu yolda vatandaşlarına olanaklar sunar. Sosyal adaletin arttırılmasına yönelik çalışır. Ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan geri kalmış ya da güçsüz insanların da toplumun içinde bulunduğu genel refah seviyesine ulaşması için çaba harcar. Vatandaşların ekonomik ve sosyal gelişimleri için eşit olanaklar sunar. Türkiye Cumhuriyeti Devleti sosyal devlet anlayışına sahip bir devlettir.

YADES

Görsel 6.12

Çalışma, Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığı yaşlıların korunmasına, desteklenmesine yönelik hizmetlerine devam ediyor. Başlatılan "Yaşlı Destek Programı" (YADES) kapsamında bu konudaki her proje için 2 milyon liraya kadar destek sağlanacak.

Bu proje ile yaşlıların evde yaşamlarını devam ettirebilmeleri için yaşam ortamları iyileştirilecek. Günlük yaşam faaliyetlerine yardımcı olunması amacıyla sosyal, fiziksel, psikolojik destek hizmetleri verilecek. Yaşlı ve yaşlının bakımını üstlenen kişilerin veya birlikte yaşadığı kişilerin ihtiyaç duyduğu psikolojik destek çalışmalarına ilişkin projeler desteklenecek. (Genel Ağ haberinden düzenlenmiştir.)¹³

Millî Eğitim Bakanlığı 190 Milyon Adet Ücretsiz Ders Kitabı Dağıtacak

Görsel 6.13: Ders Kitapları

Millî Eğitim Bakanlığı 2017-2018 eğitim öğretim yılında ilkokul, ortaokul ve lise öğrencileri için toplam 190 milyon ücretsiz ders kitabı dağıtacak.

MEB Destek Hizmetleri Genel Müdürü tüm okullara ders kitaplarının ücretsiz verildiğini belirtti. Bu kitaplar 81 ilde oluşturulan 420 dağıtım noktasına yükleniciler tarafından teslim edilip, poşetlenerek öğrencilerimizin sırasında hazır hâle bekletilecek." dedi. (Genel Ağ haberinden düzenlenmiştir.)¹⁴

**Sıra
Sizde**

Sosyal devlet ilkesinin gereği olarak ülke çapında uygulanabilecek bir proje teklifi hazırlayarak sınıf panosunda sergileyiniz.

Adalet Bakanlığının logosunu inceleyiniz. Bu logoda kitap ve terazi sembollerinin kullanılma sebebi ne olabilir? Tartışınız.

Yetkili devlet organları tarafından ortaya çıkarılan kuralların tümüne hukuk denir. Kanun koyucuların da kanunlara uymak zorunda olduğu sisteme hukuk devleti denilir. Hukuk devletinde yasalar anayasaya uygun olur. Yasaların anayasaya uygunluğunu Anayasa Mahkemesi denetler. Yasaların yürütülmesini sağlayacak olan yürütme yani idare kurumunu da bağımsız yargı kurumu olan Danıştay tarafından denetler. Bağımsız mahkemeler bireylerin birbirleriyle ya da devlet kurumları ile olan uyuşmazlıklarının çözümünde görev alır.

Bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde kimseye ayrıcalık tanınmaz, kanunlar karşısında herkes eşittir. Bu duruma hukukun üstünlüğü denir. Ülkemizde yargının bağımsız mahkemelerce yürütülmesi hukukun üstünlüğünü gösterir. Yasama ve yürütme organlarının yargı kararlarına uyma zorunluluğu vardır. Bu zorunluluk hukukun üstünlüğünün gereğidir.

Görsel 6.14

Aşağıdaki kutucuklarda verilen bilgilerin devletimizin ve demokrasimizin hangi nitelikleri ile ilgili olduğunu üstlerindeki boş kutulara yazınız.

Ülke genelinde yapılan seçime birden çok siyasi partinin katılmasıdır.	Afetzede, yardıma muhtaç, yaşlı halk için faaliyetlerde bulunan devlettir.
Laik Devlet	
Din ve devlet işlerinin birbirinden ayrıldığı devlettir.	Mecliste oy birliği sağlanıp çözüm üretilemeyen bir meselede ne yapılacağının halka sorulmasıdır.
Oy kullanan kadın-erkek, genç, yaşlı her vatandaşın oyunun eşit sayılmasıdır.	Yasamanın çıkardığı kanunlara uymayanları ve yürütmeyi denetleyen kurumdur.
	Milletvekili
Kanun koyucuların da kanunlara uymak zorunda olduğu devlete denir.	Millet adına millet için karar veren, seçimle göreve gelen kişilerdir.

4. HAKİMİYET MİLLETİNDİR!

Hazırlık Çalışmaları

- Demokrasinin hayatımızı nasıl etkilediğini sınıfta tartışınız.

OKUMA PARÇASI

Merhaba, benim adım Cansu. Yedinci sınıf öğrencisiyim. Okulumu ve derslerimi çok seviyorum. Fırsat buldukça okulda sosyal faaliyetlere katılmaya çalışıyorum. Okulumuzda demokrasi kulübü tarafından okul öğrenci temsilcisi seçimi gerçekleştirildi. Bazı arkadaşlarımız sandık kurulunda görev aldı. Bazı öğrenciler de seçimlerde öğrenci temsilcisi olmak için aday oldu. Ben de okulda öğrenci temsilcisi olmak için aday olanlardan birisiyim. Seçimlerden önce hepimiz yapmak istediğimiz çalışmaları arkadaşlarımıza anlatarak onlardan oy toplamaya çalıştık. Bu sene yapılan seçimleri kazanamadım. Sınıf arkadaşım Semra seçilerek okul temsilcimiz oldu. Gelecek yıl tekrar aday olmayı düşünüyorum.

Okulumuzda yapılan bunun gibi demokratik faaliyetler okulu daha çok benimsememi sağlıyor. Böylece okulda mutlu oluyorum. Çünkü okula dair kararlar alınırken ben de aktif olarak katılmış oluyorum. Ayrıca okulumuzda demokratik uygulamaların varlığı arkadaşlık ilişkilerimizin de güçlenmesine ve birbirimizi daha iyi tanımamıza yardımcı oluyor.

Görsel 6.15

Okulunuzda yapılan öğrenci meclisi seçimlerinde aktif rol almak sizlere neler kazandırmaktadır? Yazınız.

Aile ortamında nasıl demokratik bir ortam sağlanabilir? Tartışınız.

Önceki gün okuldan eve geldiğimde annemle selamlaştım ve annem bana sabah okula giderken çöpü dışarı çıkarmayı unuttuğumu hatırlattı. Ben de hemen çöpü dışarı çıkardım. Çünkü bu benim evdeki sorumluluklarımdan biri. Okulda kurallara uymak, düzenli bir öğrenci olmak, derslerime ait görevlerimi yapmak da okuldaki sorumluluklarım arasında yer alır. Tabii çocuk olduğum için oyun oynama hakkım da var. Bazen arkadaşlarımla voleybol oynuyoruz. Oyun oynamayı çok seviyorum. Biz aile içinde kararları hep birlikte alıyoruz. Ailemizde her birimizin hakları ve sorumlulukları var. Bu haklar ve sorumlulular doğrultusunda herkes birbirine saygı duyar.

Abim çok heyecanlı çünkü bu sene yapılacak genel seçimlerde ilk kez oy kullanacak. Geçen hafta babamla muhtarlığa gittiler ve oradaki listeden hangi sandıkta oy kullanacaklarını öğrendiler. Bugün hep birlikte okuluma oy vermek için gittik. Oy kullanılacak sınıfa gelince kapının önünde bekledim. Babam içeri girince sandık kurulunda önce kimlik tespiti yapıldı. Oy kullanması için gereken zarf, mühür ve pusulayı alarak oy kullanma kabineine gitti. İçeride gizli bir şekilde tercihine göre oyunu kullandı ve imza atarak salondan çıktı. Aynı işlemi sırayla annem ve abim de yaptı. Eve dönerken komşumuzla karşılaştık. Komşumuz babama kime oy vermesi gerektiği konusunda kararsız olduğunu söyleyerek "Siz kime oy verdiniz?" diye sordu. Babam da "Oy kullanmak bir vatandaşlık görevidir. Her vatandaş kendisine en uygun bulduğu siyasi parti ya da kişiye oy verir. Bu kişisel bir tercihtir. Siz de kendinize uygun olanı tercih edersiniz." diyerek konuyu kapattı ve kime oy verdiğini söylemedi.

Böylece demokrasimizin bize sağladığı seçme hakkını kullanmış, etkin birer vatandaş olarak ailemle evimize dönmüştük.

(Kitap için yazarlar tarafından hazırlanmıştır.)

Görsel 6.16

Aşağıdaki tabloda uygun seçeneklere (X) işareti koyunuz.

	Ailemizde kararlar hep birlikte alınır.	Okulda sınıf başkanımızı oy kullanarak hep birlikte seçtik.	Kardeşim odamızın kurallarını yalnız oluşturdu.	Sınıfın kurallarını öğretmenimizle belirledik.
Demokratik Olan				
Demokratik Olmayan				

6. ÜNİTE

Demokrasiyle yönetilen ülkelerde yöneticiler halk tarafından seçilir. Yargı ve ordunun siyasete herhangi bir müdahalede bulunmaması önemlidir. Darbeler demokrasiyi kesintiye uğrattır, temel hak ve özgürlüklere sınırlamalar getirir.

Sivil iktidarın sahip olduğu yönetime el koyan darbe yönetimi seçimle gelen meclisi kapatır ve meclisin seçtiği hükûmeti devirir. Yerine kendi yasama ve yürütme organlarını getirir ve rejimi yeniden oluşturur.

Dünya siyasi tarihinde birçok darbe gerçekleşmiştir. Roma İmparatoru Julius Caesar (Jul Sezar) gibi bazı Roma imparatorları iktidarı darbe yaparak ele geçirmiştir. Fransa'da 1799 yılında Napolyon, Irak'ta 1968 yılında Saddam Hüseyin, Libya'da 1969 yılında Muammer Kadafi darbe ile ülke yönetimlerine el koymuştur.

Görsel 6.17: Demokrasi Nöbeti

Demokrasi ve çağdaşlaşma yolunda ilerlemeye çalışan ülkemizde bu sürece zarar verebilecek olaylar gerçekleşmiştir. Özellikle 1960, 1971 ve 1980 askerî darbeleri buna örnek olarak gösterilebilir.

Günümüzde farklı yöntemlerin kullanıldığı darbe girişimlerinin amaçlarının aynı olduğunu görüyoruz. Hükûmeti yıkmak veya iş görmez hâle getirmek amacıyla yapılan bu darbeler kimi zaman ülkemizin gelişmesini istemeyen güçler tarafından desteklenmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan birtakım kişiler örgüt kurarak kendi menfaatleri uğruna vatanımıza ihanet etmişlerdir. Milletimizin demokrasiye ve millî egemenliğe bağlılığını hiçe sayan FETÖ (Fetullahçı Terör Örgütü) mensupları 15 Temmuz 2016 tarihinde bir kalkışma başlattılar. Bir grup FETÖ terör örgütü mensubu Boğaziçi ve Fatih Sultan Mehmet Köprülerini saat 22.00 sıralarında tek taraflı olarak trafiğe kapattı. Anlam verilemeyen bu hareketlilik televizyon kanallarında haber oldu. Sosyal medyada Ankara ve İstanbul başta olmak üzere bazı şehirlerde patlama ve silah sesleri duyulduğu haberleri yer aldı.

Görsel 6.18

Aynı saatlerde İstanbul'un farklı yerlerinde ve Ankara'da darbeciler buldukları her fırsatta saldırılarda bulundular ve birçok vatandaşımızı, asker ve polisimizi şehit ettiler. FETÖ terör örgütü mensupları yönetimindeki uçaklar ve helikopterler kent üstünde alçak uçuş yaparak sonik (ses dalgası) patlamalarla halkı sindirmeye ve halkın dışarıya çıkmasını engellemeye çalıştı.

FETÖ terör örgütünün darbe girişiminde başta millî egemenliğimizin merkezi ve sembolü olan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı Külliyesi hedef alındı. Milletimizin gözbebeği silahlı kuvvetlerimize ait Gölbaşı Özel Harekât Başkanlığı, Ankara Emniyet Müdürlüğü darbecilerin diğer hedefleriydi.

15 Temmuz gecesinde ordu içine sızmış FETÖ örgüt mensupları, milletin silahı ve tankıyla milleti hedef aldılar. TRT'yi ele geçirip darbe duyurusu yapmaya başladılar. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a suikast girişiminde bulundular. Millî Mücadele yıllarında olduğu gibi halkımız bir ve beraber olarak Kuvayimillîye ruhu ile darbecilere dur dedi. 15 Temmuz'da Türk milleti darbe girişimini püskürterek bir demokrasi destanı yazdı. Sayın Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın çağrısına uyan milletimiz bağımsızlığımıza kast eden FETÖ terör örgütünü etkisiz hâle getirdi. Millet, ordu ve polisimiz omuz omuza vererek darbecilerin planlarını bozdu.

15 Temmuz darbe girişiminin seyrini değiştiren ve darbeye karşı direnişin sembolü hâline gelen Ömer Halisdemir, komutanının emrine sonunda şehadet olduğunu bilerek itaat etti. Özel Kuvvetler Komutanlığını ele geçirmek isteyen darbecilerin liderini etkisiz hâle getirdi. Darbenin engellenmesinde büyük rol oynayan Ömer Halisdemir olay yerinde FETÖ terör örgütü mensupları tarafından şehit edildi.

Ülkemizin birliğine, vatanımızın bölünmezliğine, millet egemenliğine tehdit oluşturan kalkışmanın yaşandığı 15 Temmuz "Demokrasi ve Millî Birlik Günü" olarak kabul edildi.

15 Temmuz'da yaşanan darbe girişiminin engellenmesini sağlayan değerlerimiz nelerdir? Tartışınız.

6. ÜNİTE

ANAGRAM BULMACA

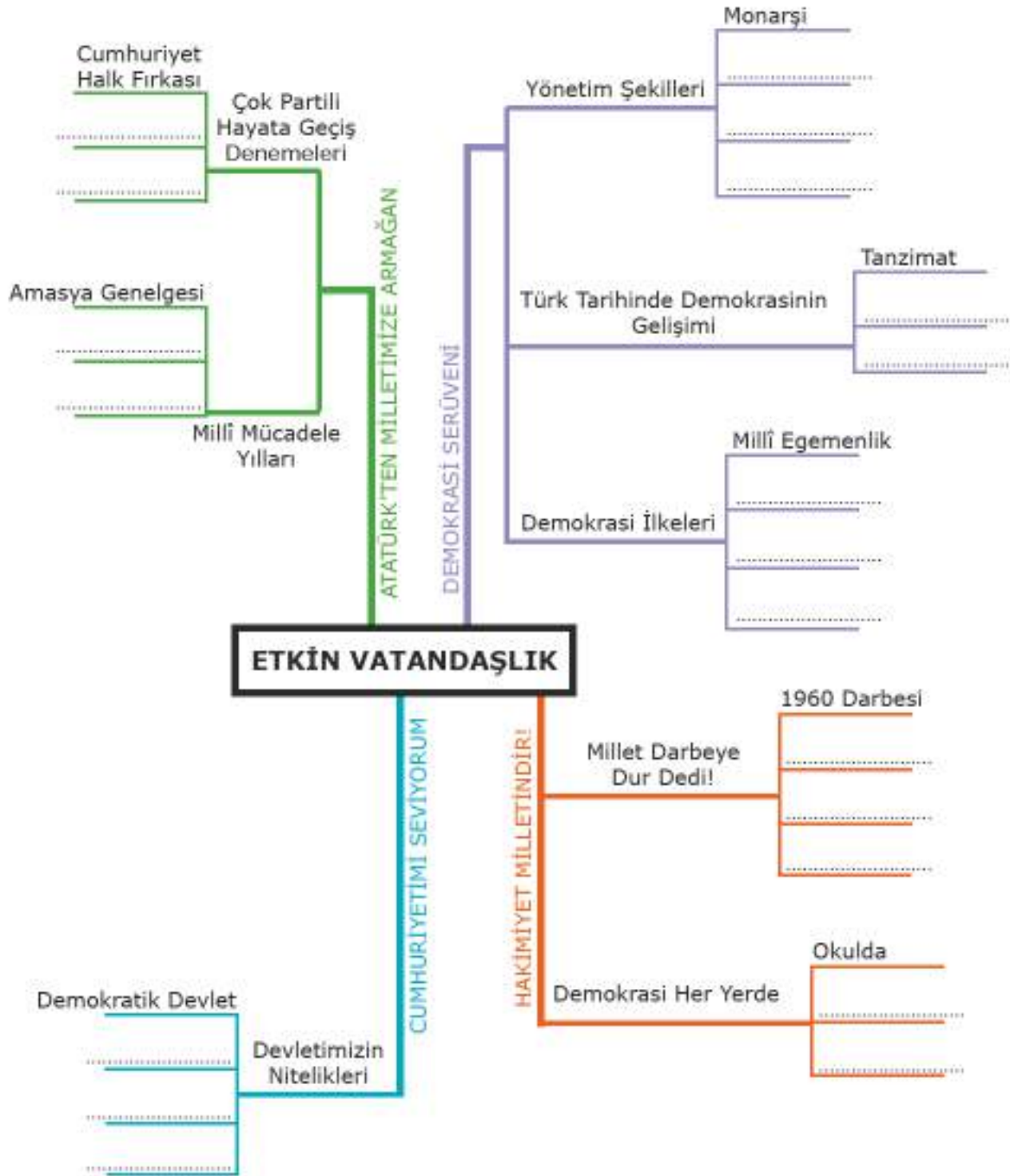

Harfleri karışık şekilde verilen kelimeleri aşağıda numarası verilen tanımlarına göre doğru bir şekilde boşluklara yazınız.

DOTMEKRKAİ 1	ÇEİMS 2	ÜHRMÜ 3	HKA 4
YO 5	MULUROSULK 6	AHLK 7	SEMÇEK 8
NATADŞAV 9	DNASKI 10	CESLİM 11	ATİRP 12

- 1- Yaptıkları demokrasiye uygun olan devlet veya kurum
- 2- Halkın kendisini yönetecek kişileri belirlemesi işi
- 3- Oy kullanırken tercihi belli etmeye yarayan işaretleyici damga
- 4- Adaletin gerektirdiği sosyal kazanç
- 5- Seçimlerde vatandaşın tercihini belirten işaret, söz ya da yazı
- 6- Kişinin kendi eylemleri ya da yetki alanına giren bir olayın sonuçlarını üstlenmesi
- 7- Aynı ülkede yaşayan aynı kültür özelliklerine sahip kişiler
- 8- Aday olan birine oy vererek o kişiyi göreve getirmek
- 9- Aynı ülkeye bağlı olan yurttaşların her biri
- 10- Seçimlerde oy pusulalarının atıldığı kutu
- 11- Bir konuyu konuşmak ve görüşmek üzere bir araya gelen kimseler
- 12- Ortak düşünce ve görüşteki kişilerin oluşturduğu siyasi topluluk, fırka

Ünite görsel özetleyicisindeki boşlukları uygun ifadelerle dolduralım.

DEĞERLENDİRME SORULARI

Aşağıda verilen ifadelerden doğru olanların başına "D", yanlış olanların başına "Y" yazınız. Yanlış olduğunu düşündüğünüz ifadelerin altındaki boşluğa doğrusunu yazınız.

() 1. Dünya üzerinde ilk demokrasi örneği Afrika'da görülmüştür.

() 2. Ülkemizde çok partili hayata geçişin ilk denemesi Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ile yapılmıştır.

() 3. Meşrutiyet'in ilanı ile Osmanlı Devleti'nde parlamenter yönetime geçilmiştir.

() 4. Medeni Kanun ile kadınlar seçme ve seçilme hakkına kavuşmuşlardır.

() 5. Ülkemizde 15 Temmuz "Demokrasi ve Millî Birlik Günü" olarak kabul edilmiştir.

Aşağıda verilen kelimeleri kullanarak cümlelerdeki boş bırakılan yerleri doldurunuz.

(ilkeleri, sosyal, açık, muhalefet, gizli, milletimiz, laik, iktidar, kapalı)

1. Eşitlik, adalet, çoğulculuk, kavramları demokrasinin kabul edilirler.

2. Oy kullanma işlemi yapılırken oyların sayılması tasnif şeklinde yapılır.

3. Serbest Cumhuriyet Fırkası Mustafa Kemal Atatürk döneminde kurulanpartilerindendir.

4. 15 Temmuz darbe girişimini şehirlerde meydanları doldurarak engellemiştir.

5. devlet vatandaşlarının ihtiyaçlarını giderir, onlara maddi ve manevi destek verir.

Aşağıdaki soruların doğru cevaplarını işaretleyiniz.

1. Eski Yunan'da birbirinden bağımsız site şehir devletlerinden biri olan Atina'da halk Agora adlı meydana toplanırdı. Karar vermeleri gerektiğinde el kaldırarak oy kullanıp kararlar alırdı.

Buna göre Eski Yunan'daki demokrasi ile günümüz demokrasilerini karşılaştırıldığında aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

- A) Eski Yunan'da doğrudan demokrasi uygulanırken günümüzde temsili demokrasi yaygındır.
- B) Eski Yunan'da ve günümüz demokrasilerinde doğrudan demokrasi uygulanmıştır.
- C) Eski Yunan'da ve günümüzde demokratik olmayan bir yönetim vardır.
- D) Eski Yunan'da ve günümüzde demokrasinin kaynağı Roma Cumhuriyeti'dir.

2. Mustafa Kemal Atatürk, ülkemizde Cumhuriyet'in ve demokrasinin kurucusudur. Mustafa Kemal Atatürk'ün demokrasiye olan inancını onun milletimiz için yaptıklarında görmekteyiz.

Aşağıdakilerden hangisi Mustafa Kemal Atatürk'ün demokrasimizin gelişmesi için yaptığı çalışmalardan biri değildir?

- A) İlk görev yeri olan Şam'da Vatan ve Hürriyet Cemiyetini kurmuştur.
- B) Millî Mücadele'nin milletin desteğiyle devam etmesini sağlamıştır.
- C) Temsil heyeti oluşturulurken üyelerinin seçimle belirlenmesini sağlamıştır.
- D) Mustafa Kemal Atatürk'ün başarılı bir askerdir.

3. **Aşağıdakilerden hangisi Türk tarihindeki demokratik gelişmelerden biridir?**

- A) Meşrutiyet'in ilan edilmesi
- B) Magna Carta ile hükümdarın yetkilerinin sınırlandırılması
- C) Monarşik bir yönetim kurulması
- D) Halkın bir meydana toplanıp yönetimle ilgili kararlar alması

4. Ülkemizde ilköğretim ve ortaöğretim kademelerinde öğrenim gören öğrenciler için ücretsiz ders kitabı dağıtılmaktadır.

Bu durum devletin hangi temel niteliğiyle ilişkilidir?

- A) Demokratik devlet
- B) Sosyal devlet
- C) Laik devlet
- D) Hukuk devleti

Aşağıdaki sorunun cevaplarını verilen boşluğa yazınız.

23 Ekim ve 9 Kasım 2011'de Van'da meydana gelen depremlerde yüzlerce insan hayatını kaybetti. Binaların yerle bir olduğu şehirde, devlet vakit kaybetmeden yaraları sarmaya başladı. Kamu kurumlarınca ve sivil toplum kuruluşlarının katkılarıyla insani yardımlar depremde hem sonra bölgeye ulaştırıldı. Depremden 39 gün sonra kalıcı konutların temelini atılmaya başlandığı deprem bölgesinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca 23 bin konut inşa edildi.

Yukarıdaki Genel Ağ haberinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin hangi niteliğine vurgu yapılmıştır?

ÜNİTE 7

KÜRESEL BAĞLANTILAR

Konular

1. Türkiye’de ve Dünyada Barış
2. Ekonomiye Yön Veren Kuruluşlar
3. İnsanları Nasıl Tanıyoruz?
4. Küresel Sorunlara Çözüm Üretiyorum

Kavramlar

Neler Öğreneceksiniz?

- Türkiye’nin üyesi olduğu uluslararası kuruluşlara örnekler verebileceksiniz.
- Ülkemizin bağlantılı olduğu ekonomik bölgeleri ve kuruluşları tanıyacaksınız.
- Çeşitli kültürlere yönelik kalıp yargıları sorgulayabileceksiniz.
- Arkadaşlarınızla iş birliği yaparak küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri üretebileceksiniz.

1. TÜRKİYE'DE VE DÜNYADA BARIŞ

Hazırlık Çalışmaları

- Dünya barışına katkı sağlamak için neler yapılabilir?

Uluslararası kuruluşlar; ülkeler arasındaki ekonomik, bilimsel, ticari, politik, kültürel, siyasal konular gibi birçok alanda iş birliğinin her ülkenin çıkarına olacağı inancıyla kurulur. Bu amaçla üye ülkeler iş birliği içerisinde faaliyetlerini sürdürmektedir. Bölgesinde ve dünyada söz sahibi olma amacını taşıyan ülkemiz geçmişten günümüze kadar uluslararası birçok kuruluşa üye olarak destek vermiştir ve hâlen vermektedir. Birçok uluslararası kuruluşa üye olan ülkemiz bölgesinin ve dünyanın barış ve huzuruna hizmet etmektedir.

Görsel 7.1

UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü) Mustafa Kemal Atatürk'ün 100. doğum yıl dönümü dolayısıyla 1981 yılını *Dünya Barış Yılı* olarak ilan etti.

UNESCO tarafından alınan kararda Atatürk için şunlar ifade edilmektedir:

"Atatürk uluslararası anlayış, iş birliği, barış yolunda çaba göstermiş üstün bir lider; bir inkılapçı, sömürgecilik ve yayılcılığa karşı savaşılan ilk önderdir. İnsan haklarına saygılı, dünya barışının öncüsü, bütün yaşamı boyunca insanlar arasında renk, dil, din, ırk ayrımı gözetmeyen, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusudur."

Atatürk, Türk milletine ana hedef olarak gösterdiği çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmanın ön şartını yurttaki ve cihanda barış olarak belirlemiştir. Ülkemizin içinde yer aldığı uluslararası kuruluşların bazılarını inceleyelim.

Birleşmiş Milletler
1945

Kuruluş amacı barışa yönelik tehditleri önlemek, ülkeler arasında dostane ilişkiler kurmak, ulusların ekonomik ve sosyal alanda iş birliği yapmasını sağlamaktır.

**Kuzey Atlantik
Antlaşması Örgütü
(NATO)**
1949

Amacı üye ülkelerin özgürlük ve güvenliklerini korumaktır. Bir saldırı veya saldırı tehdidi-
dine karşı üyelerini savunma
amacı ile kurulmuştur.

**Türkiye ve Avrupa
Güvenlik ve İşbirliği
Teşkilatı (AGİT)**
1994

Amacı üye ülkelerin siyasi, askerî, ekonomik, çevre ve insani yükümlülüklerinin uygulanma durumlarını izlemektir. Katılımcı devletlerin demokratikleşme, hukukun üstünlüğü ve insan haklarına saygı alanlarındaki çabalarını desteklemek ve katılımcı devletlere yardım etmektir.

Görsel 7.2

Ülkemiz dünyada barışı destekleme ve koruma operasyonlarına ilk kez Kore Savaşı sırasında katılmıştır. Türkiye bu tarihten sonra da bu operasyonlara imkânları ölçüsünde katkı sağlamaya gayret etmiştir. Bugün Afganistan, Bosna-Hersek, Kosova gibi dünyanın çeşitli yerlerindeki NATO ve BM barış operasyonlarına da askerî personel, polis ve jandarma desteği vermek gibi katkılar sağlamaktadır.

Görsel 7.3: Birleşmiş Milletler Binası, New York, ABD

7. ÜNİTE

Ülkemiz uluslararası siyasi, güvenlik, ekonomik, sağlık, gıda, kültür alanlarında faaliyet gösteren kuruluşlar içerisinde de yer almaktadır.

**İslam İşbirliği
Teşkilatı (İİT)**

1969

Amacı İslam dünyasının hak ve çıkarlarını korumak, üye devletler arasında iş birliğini ve dayanışmayı güçlendirmektir.

**TÜRK KONSEYİ
(Türk Dili Konuşan
Ülkeler İş Birliği
Konseyi)**

2009

Amacı Türk dünyasının tarihi ve kültürel birikimlerinden en geniş şekilde yararlanmak suretiyle Türk dili konuşan ülkeler arasındaki çok taraflı iş birliğinin geliştirilmesidir.

AVRUPA KONSEYİ

1949

Amacı insan haklarını, hukukun üstünlüğünü ve demokrasinin ilkelerini koruyup güçlendirmektir. Ayrıca ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve çevre sorunlarına çözüm aramaktır.

**Dünya Sağlık Örgütü
(WHO)**

1948

Amacı tüm insanların mümkün olan en yüksek sağlık düzeyine ulaşmasını sağlamaktır.

**Birleşmiş Milletler Gıda ve
Tarım Örgütü (FAO)**

1945

Amacı dünyadaki gıda ve tarımla ilgili çalışmalarını organize edip geliştirerek gıda güvenliğini sağlamaktır.

**Birleşmiş Milletler Dünya
Gıda Programı (WFP)**

1961

Amacı doğal afetler, savaşlar veya sivil çatışmalar gibi nedenlerle ani olarak açlığa maruz kalan halk kitlelerine insani amaçlarla gıda yardımı sağlamaktır.

Görsel 7.4

Aşağıda isimleri verilen uluslararası kuruluşları araştırarak boş bırakılan yerleri doldurunuz.

Logo	Kuruluş	Üye Ülkeler	Amacı
	Avrupa ve Akdeniz Bitki Sağlığını Koruma Örgütü (EPPO)		
	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)		
	Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu (IFAD)		

Ülkemizin liderliğinde uluslararası bir kuruluş kurduğunuzu düşünün. Kuruluşun adını, amacını, üye ülkeleri belirleyerek bir slogan ve logo hazırlayınız.

Kuruluşun Adı:

Kuruluşun Logosu:

Kuruluş Tarihi:

Üye Ülkeler:

Kuruluşun Sloganı:

Kuruluşun Amacı:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Mustafa Kemal Atatürk'ün girişimleriyle Cumhuriyet'in ilk yıllarında komşu ülkelerle kurduğumuz kuruluşları araştırınız. Bunların kuruluş amaçlarını yazınız.

.....

.....

.....

.....

2. EKONOMİYE YÖN VEREN KURULUŞLAR

Hazırlık Çalışmaları

- Ülkeler uluslararası ticareti canlandırmak için neler yapabilir? Tartışınız.

Coğrafi konumu itibarıyla ülkemizin kara komşuları olduğu gibi yakın deniz komşuları da vardır. Suriye, Irak, İran, Azerbaycan, Er-

Gücünü ve Potansiyelini Keşfet

menistan, Gürcistan, Bulgaristan ve Yunanistan kara komşularımızı oluşturur. Rusya, Ukrayna, Romanya, Libya, Mısır, İsrail ve Lübnan yakın deniz komşularımızdır.

Ülkemiz, siyasi ve ekonomik açıdan güçlü bir devlet olmak amacıyla öncelikle bölgedeki komşuları ile ekonomik ve ticari ilişkilerinin gelişmesine büyük önem vermektedir.

Görsel 7.5: Türkiye'nin Yeni Logosu ve Sloganı

Komşularımızdan petrol ve petrol ürünleri yanında çeşitli tarımsal ürünler, ham maddeler ve yarı mamül maddeler ithal etmekteyiz. Komşu ülkelere ihracatımızın ağırlığını makine ve makine aksamı, inşaat ve yapı malzemeleri, tekstil ürünleri, işlenmiş tarımsal ürünler ve gıda maddeleri oluşturmaktadır.

Türkiye ekonomik ilişkilerini geliştirmek amacıyla birçok kuruluşla iş birliği yapmaktadır. Bu iş birliği ülkemize ekonomik fayda sağlamakta ve ülkemizin yeni pazarlara açılmasını kolaylaştırmaktadır. Bu kuruluşlar ülkeler arasındaki ekonomi, bilim, ticaret, eğitim, teknik, politik, kültürel ve siyasal konularda iş birliği geliştirmek amacıyla kurulmuştur.

Görsel 7.6

Avrupa Birliği

1958

Avrupa devletlerinin, ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel alandaki işbirliklerini güçlendirmek amacı ile kurulmuştur. Kuruluş yıllarında sadece 6 üyeden oluşan Avrupa Topluluğu, değişik tarihlerde yeni üyelerin katılımı sonucu 28 üyeden oluşan bir birlik halini almıştır.

Avrupa Birliğinde, eğitimden sosyal politikaya, gıda güvenliğinden

taşımacılığa, çevreden tüketicinin korunmasına, rekabetten bilim ve teknolojiye dek pek çok alanda üye devletler ortak politikalar üretmektedir. Amacı, birlik üyesi devletlerin ekonomik kalkınmalarını sağlamak olan Avrupa Birliği, temellerinin atıldığı yıllardan bugüne kadar üye devletlerin ekonomilerinin gelişmesini ve büyümesini sağlamayı hedeflemiştir. Ayrıca üye devletler arası ekonomik işbirliğinin kuvvetlendirilmesi, Avrupa Birliği vatandaşlarına iş imkanlarının yaratılması gibi konularda büyük çaba göstermiştir. Avrupa Ekonomik Topluluğunun (AET) 1958 yılında kurulmasından kısa bir süre sonra Türkiye, 31 Temmuz 1959'da Topluluğa ortaklık başvurusunda bulunmuştur. Türkiye'nin adaylık süreci halen devam etmektedir.

G-20

G-20, uluslararası sistemde başlıca gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkelerin temsil edilmesi amacıyla, 1999 yılında kurulmuştur. Üye ülkeler Türkiye, İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya, Rusya Federasyonu, AB, ABD, Kanada, Meksika, Arjantin, Brezilya, Çin, Hindistan, Japonya, Güney Kore, Endonezya, Avustralya, Güney Afrika ve Suudi Arabistan'dır. G-20 Dünya ekonomisinin %90'ını, ticaretinin %80'ini ve nüfusunun 2/3'ünü temsil etmektedir.

G-20 zirvesi 2015 yılında Türkiye'nin başkanlığında yapılmıştır.

Türkiye ve G-20

Türkiye, hem gelişmiş hem gelişmekte olan en büyük ülkeleri kapsayan temsil niteliği yüksek yapısıyla G-20'nin çalışmalarına aktif katkı sağlamaktadır.

Ülkemiz 1 Aralık 2014 tarihinde üstlendiği G-20 Dönem Başkanlığını 15-16 Kasım 2015 tarihlerinde Antalya'da düzenlenen Liderler Zirvesi ile başarıyla tamamlamıştır.

G-20 Dönem Başkanlığımız sırasında yıl boyunca gerçekleştirilen toplantılar ve Antalya Liderler Zirvesi ülkemizin üstlendiği en büyük çaplı organizasyonlardan birisi olmuştur.

Görsel 7.7

Gelişen Sekiz Ülke (D-8)

D-8 İşbirliği Türkiye'nin daveti üzerine İran, Pakistan, Bangladeş, Malezya, Endonezya, Mısır ve Nijerya'nın katılımıyla, 15 Haziran 1997 tarihinde İstanbul'da yapılan Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde resmen kurulmuştur.

D-8'in temel amaçları üye ülkeler arasında ekonomik ve ticari işbirliğinin geliştirilmesine yönelik bir oluşumdur. D-8'in amacı kalkınma yolundaki ülkelerin dünya ekonomisi içindeki konumlarını iyileştirmek, ticari ilişkilerini çeşitlendirmek ve ticaret alanında üye ülkelere yeni imkanlar yaratmak ve halklarının yaşam seviyesini yükseltmektir.

Görsel 7.8

Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT)

Üye ülkelerin kalkınmalarına katkıda bulunmak, EİT bölgesi içindeki ticari engelleri kaldırmak ve bölge içi ticareti geliştirmek amacıyla kurulmuştur.

1985 yılında kurulan teşkilatın merkezi Tahran'dır. Kurucu ülkeler, Türkiye, İran ve Pakistan'dır.

Diğer üye ülkeler Afganistan, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan ve Türkmenistan'dır.

7. ÜNİTE

Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (KEİ)

Amacı Karadeniz'e kıyısı olan ülkelerin potansiyellerinden, coğrafi yakınlıklarından, ekonomilerinden üye ülkelerin yararlanmasını sağlamaktır. Aralarındaki ikili ve çok taraflı ekonomik, teknolojik ve sosyal ilişkileri geliştirmektir. Böylelikle Karadeniz Havzası'nın bir barış, istikrar ve refah bölgesi olmasını temin etmektir. Bu amaçlara ulaşmak için seçilen yöntem ise ekonomik iş birliğidir. Merkezi İstanbul'dadır.

Görsel 7.9: KEİ

Görsel 7.10

Avrupa Kafkasya Asya Ulaştırma Koridoru (TRACECA)

Amacı Karadeniz, Kafkasya ve Orta Asya'da uluslararası ulaşımı geliştirmeyi ve siyasi-ekonomik ilerlemeyi hedefleyen hükûmetler arası bir programdır. Üye ülkeler, Azerbaycan, Bulgaristan, Ermenistan, Gürcistan, İran, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Romanya, Tacikistan, Türkiye, Türkmenistan, Özbekistan ve Ukrayna'dır.

Akdeniz İçin Birlik (AİB)

Amacı Avrupa-Akdeniz bölgesinde barışı, istikrarı, güvenliği ve ortak ekonomik iş birliğini sağlamaktır.

Akdeniz İçin Birlik Platformuna 43 ülke üyedir.

Görsel 7.11

Tabloda ekonomik olarak bağlantımızın olduğu bölge ve kuruluşlara ait bilgiler verilmiştir. Bu bilgilerin ait kuruluşları boşluklara yazınız.

15 Haziran 1997 tarihinde İstanbul'da yapılan Devlet ve Hükûmet Başkanları Zirvesi'nde resmen kurulan kuruluştur.	
Üye ülkelerin kalkınmasına katkıda bulunmayı hedefleyen ,kurucu üyeleri; Türkiye İran Pakistan olan teşkilattir.	
Amacı Avrupa-Akdeniz bölgesinde barışı, istikrarı, güvenliği ve ortak ekonomik iş birliğini sağlamaktır.	
Merkezi İstanbul'da olan, Karadeniz Havzası'nın bir barış, istikrar ve refah bölgesi olmasını temin etmeye çalışan işbirliğidir.	
Dünya ekonomisinin %90'ını, ticaretinin %80'ini ve nüfusunun 2/3'ünü temsil eden birliktir.	

Türkiye'nin Enerji Ticaretindeki Yeri

Ülkemiz, petrol ve doğal gaz rezervlerinin dörtte üçüne sahip bölge ülkeleriyle Avrupa'daki tüketici pazarları arasında bir konuma sahiptir. Bu ayrıcalıklı doğal köprü konumu ülkemize enerji güvenliği konusunda fırsatlar sağlarken sorumluluklar da yüklemektedir.

Ülkemiz, bölgesel enerji stratejisini geliştirirken gerek doğu-batı, gerek kuzey-güney enerji koridorları üzerindeki konumunu güçlendirilmeye çalışmaktadır. Bu amaçla birçok projenin hazırlanmasına ve gerçekleştirilmesine öncülük etmektedir. Bu projelerden biri de Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı (TANAP)'dır. İki kardeş ülke, Türkiye ve Azerbaycan'ın iş birliğiyle ortaya çıkan bu dev proje ile Avrupa'nın ve Türkiye'nin doğal gaz ihtiyacını karşılamayı amaçlanmaktadır.

TANAP Projesi Bölgesel İş Birliğinin Tarihi Örneğidir

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı, Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı (TANAP) projesinin bölgesel iş birliğinin en tarihi örneği olduğunu belirtti. Türkiye'nin bölgedeki enerji projeleri için kolaylaştırıcı rol üstlenmeye devam edeceğine dikkati çekti. "Tüm ortakların çıkarına olan ve adil bir paylaşımı amaçlayan projelerin barışa, huzura ve istikrara yapacağı katkıya inanıyoruz. Dünya Enerji Kongresinde 'Barış İçin Paylaş' sloganını seçtik." ifadelerini kullandı.

Bundan 10 yıl önce ilk kez dile getirilen Güney Gaz Koridorunun belkemiği olarak TANAP projesinin geliştirildiğini anımsatan Bakan, şöyle devam etti:

"Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı, ilgili tüm paydaşlarına hizmet eden bölgesel iş birliğinin mükemmel ve tarihi bir örneği durumundadır. İnanıyoruz ki hiçbir ülke tek başına iş birliği ağlarının bir parçası olmadan enerji güvenliğini sağlayamaz." değerlendirmesinde bulundu. (Genel Ağ haberinden düzenlenmiştir.)¹⁵

Görsel 7.12

Verilen habere göre TANAP'ın ülkemize ve bölge ülkelerine neler kazandıracak yazınız.

3. İNSANLARI NASIL TANIYORUZ?

Hazırlık Çalışmaları

- *Albert Einstein (Albert Aynştayn)'ın "Ön yargıları yok etmek atomu parçalamaktan daha zordur." sözü sizce ne ifade etmektedir?*

Tercihlerimiz hayatımızda çok önemli bir yere sahiptir. Yediğimiz yemek, giydiğimiz kıyafet, tuttuğumuz takım, oturduğumuz mahalle, saç şeklimiz, dinlediğimiz müzikler ve daha pek çok şeyi bu tercihlerimiz belirler. İnsanlar bu tercihlerimize göre bizleri değerlendirir. Kalıp yargı bu şekilde oluşur. Yeni bir kişiyle tanıştığımızda bu kalıp yargılar pratik bir biçimde o insanı değerlendirmemizi sağlar. Kalıp yargılar bazen kolaylık sağlarken bazen ise yanlış tutum ve davranışlara neden olabilir.

Kalıp yargı insanları özelliklerine göre sınıflandırma eğiliminin neden olduğu bir algılama ve davranış biçimidir. İnsanlarda var olduğu sanılan bu özellikler çoğunlukla gerçeğe dayanmaz. Kalıp yargılar sözlü kültüre ait ürünlerdir.

Ön yargı bir kimse veya bir şeyle ilgili olarak belirli olay ve görüntülere dayanarak önceden edinilmiş olumlu veya olumsuz yargılardır. Ön yargı ve kalıp yargı birbirinden farklı ama birbirini tamamlayan iki kavramdır.

Kalıp yargılar iki doğrultuda gelişir.

1. Genelleştirme Eğilimi: Kendisini tanıdığımız bir veya birkaç kişinin özelliklerini onunla aynı kategoride bulunan bütün diğer kişilere yaymadır. Kısa boylu, haylaz bir çocuğu olan birinin bütün kısa boylu çocukların haylaz olduğunu sanması gibi.

2. Özelleştirme Eğilimi: Bir ülke, grup veya durumla ilgili sahip olduğumuz bir kanıyı bu durumda olan herkese uygulamamızdır. Gördüğümüz tüm sarışınların Alman olduğunu düşünmek gibi.

Çevrenizde veya medyada karşılaştığınız kalıp yargılara örnekler veriniz.

Kalıp Yargılar

- Japonlar çalışkandır.

-
-
-
-
-
-
-
-

Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansına göre İslamofobi "11 Eylül 2001 tarihinde meydana gelen olaylar sonrasında terör ile mücadele kapsamında aralarında Müslümanların, göçmenlerin, sığınmacıların ve kimi azınlıkların da bulunduğu gruplara ve kişilere karşı oluşmuştur. Bu gruplar eğitim, istihdam, barınma ve kamu alanlarına erişim, toplumsal katılım ve hareket serbestliği gibi bazı alanlarda ırkçı ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. Bu çerçevede İslamofobi İslam dünyasına mensup olan bireylerin maruz kaldıkları ayrımcı muameleye verilen genel isimdir."

İslam İşbirliği Teşkilatından İslamofobide Gerileme Açıklaması

İslam İşbirliği Teşkilatı "İslamofobi Gözlemevi" tarafından yayımlanan temmuz, ağustos ve eylül aylarını kapsayan raporda "İslamofobi konusunda fark edilir bir gerileme yaşandı. Son 4 yılla kıyaslandığında gerileme çok açık bir şekilde kendini belli ediyor." denildi.

Raporda bazı devletlerin Müslümanlara karşı nefret söylemlerini güçlendiren sert tutumunun Müslümanları kucaklayan karşıt bir cephe oluşmasına yardımcı olduğu kaydedildi. *(Genel Ağ haberinden düzenlenmiştir.)*¹⁶

Görsel 7.13: İslam İşbirliği Teşkilatı Toplantısı, 2016

7. ÜNİTE

Karşılaştığımız ve etkileşime girdiğimiz insanların davranışlarını onların kültürel norm ve değerlerine göre değil de kendi kültürümüzün kurallarına göre değerlendiririz. Bu durumda o birey ya da üyesi olduğu grup hakkında yanlış düşüncelere varabilir ve onlar hakkında bazı yakıştırmalar yapabiliriz. Bu da kuracağımız iletişimi ve tavırlarımızı olumsuz yönde etkiler.

Görsel 7.14

Kalıp yargılardan kurtulmamızın yolu, farklılıkları tanımak ve saygılı olmaktır. İnsanları olduğu gibi kabul etmek ve yardımlaşma duygusunu geliştirmek kalıp yargıların yok olmasını sağlar.

Çoğu zaman kalıp yargılarda gerçeğin payı oldukça azdır. Kalıp yargılar değiştirilemez gibi zannedilse de aslında değiştirilebilirler. Örneğin 1930'lu yıllarda Afrika kökenli insanlar için oluşturulmuş olan olumsuz kalıp yargılar, 1960'lardan sonra gerek sanatsal etkinlikler gerek spor etkinlikleri gerekse bu insanlarla daha fazla etkileşime yol açan ortamlar sayesinde değişmiştir.

Kalıp yargıların zaman içinde ön yargıya dönüşmesi çeşitli sorunlara yol açarak ayrımcılığa sebep olabilir. Bir ülkenin vatandaşları, bir dinin mensupları, bir okulun mezunları, bir takımın taraftarları aynı özelliklere sahip olamaz. Ancak kalıp yargılar onların öyle görülmesine yol açar.

Kalıp yargıya maruz kalmış, farklı kültür ve milletten insanlar bu durumdan nasıl etkilenir? Yazınız.

Farklı kültürlere sahip insanlara yönelik kalıp yargıların toplumsal ilişkileri nasıl etkileyeceği hakkındaki düşüncelerinizi yazınız.

ANAGRAM BULMACA

Harfleri karışık hâlde verilen kelimeleri aşağıda numarası verilen tanımlarına göre doğru bir şekilde boşluklara yazınız.

<p>FİAOSMBLOİ</p> <p>1</p> <p>.....</p>	<p>ÖRGNAİY</p> <p>2</p> <p>.....</p>	<p>MELİTL</p> <p>3</p> <p>.....</p>	<p>KTÜÜRL</p> <p>4</p> <p>.....</p>
<p>GELMEENEL</p> <p>5</p> <p>.....</p>	<p>ÖLTMZEİEEŞLR</p> <p>6</p> <p>.....</p>	<p>DAŞANVIR</p> <p>7</p> <p>.....</p>	<p>ACYKIRIILM</p> <p>8</p> <p>.....</p>

1. İslam dünyasına mensup olan bireylerin maruz kaldıkları ayrımcı muameleye verilen genel isim
2. Bir kimse veya bir şeyle ilgili olarak belirli şart, olay ve görüntülere dayanarak önceden edilmiş olumlu veya olumsuz yargı
3. Aralarında dil, tarih, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğu, ulus
4. Bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü
5. Kendisini tanımadığımız bir veya birkaç kişinin özelliklerini onunla aynı kategoride bulunan bütün kişilere yayması
6. Bir ülke, grup veya durumla ilgili sahip olduğumuz bir kanıyı o ülke, grup veya durumdan olan bir kişiye uygulamamız
7. Dıştan gözlemlenebilecek tepkiler
8. Eşit davranılmaması, fark gözetilmesi

4. KÜRESEL SORUNLARA ÇÖZÜM ÜRETİYORUM

Hazırlık Çalışmaları

- Dünyayı etkileyen sorunların neler olduğunu ve bu sorunların hayatınıza etkilerini tartışınız.

Görsel 7.15

Dünyamızın oluşumundan insanların tarih sahnesine çıkışına kadar olan süreçte dünyanın coğrafi özellikleri birkaç defa değişmiştir. Belirli dönemlerde dünyamızın doğal dengesinin bozulmasına bağlı olarak bazı sorunlar ortaya çıkmıştır. Dünya üzerinde insan yaşamını etkileyen birtakım sorunlar yaşanmıştır. Tüm insanlığı ilgilendiren bu sorunlara küresel sorun denilmektedir.

Küresel Isınma

Atmosfere salınan gazların neden olduğu düşünülen sera etkisinin sonucunda karada, denizde ve havada ölçülen ortalama sıcaklıklarda görülen artıştır. Dünyadaki binlerce bitki ve hayvan türünün yok olmasına neden olan, insan yaşamını etkileyen, aşırı sıcaklık ve kuraklaşma gibi diğer meteorolojik afetlerin artmasına sebep olan bir oluşumdur.

İklim Değişikliği

Küresel ölçekte karşılaşılan en büyük sorunlardan biridir. Fosil yakıtların kullanılmaya başlanması, arazi kullanımının değişmesi, ormansızlaşma ve sanayi süreçleri sonucunda ortaya çıkmıştır.

Atmosferde biriken sera gazları, atmosferin kimyasal özelliklerini etkilemektedir. Uzun vadede ise sera etkisi nedeniyle küresel ısınmaya ve sonuç olarak iklim değişikliğine neden olmaktadır.

Görsel 7.16

SEL

Bir bölgede toprağı belirli bir süre için tamamen veya kısmen su altında bırakan ani, büyük ve düzensiz su akıntılarına verilen isimdir. Akarsu, deniz ve göl gibi büyük su kütleleri kimi zaman fazlasıyla suyla yüklenir bunun sonucunda taşarak yatağından çıkar ve "sel" adı verilen bir doğal felakete neden olur.

ÇİĞ

Çiğ genellikle bitki örtüsü olmayan engebeli, dağlık ve eğimli arazilerde vadi yamaçlarında tabakalar hâlinde birikmiş olan kar kütesinin iç veya dış kuvvetlerin etkisi ile başlayan bir ilk hareket sonucu yamaçtan aşağıya doğru hızla kayması olarak tanımlanır.

KURAKLIK

Bir bölgede nem miktarının geçici dengelessizliğinden kaynaklanan su kıtlığı kuraklık olarak tanımlanabilir. Doğal bir iklim olayı olan kuraklık herhangi bir zamanda ve yerde meydana gelebilir. Genellikle yavaş gelişir ve sıklıkla uzun bir dönemi kapsar. Kurak iklimlerin hüküm sürdüğü yerlerdeki hayvanlar ve bitkiler nem eksikliğinden ve yüksek değişkenlikteki yağıştan dolayı olumsuz etkilenirler. Kuraklık tespit edilmesi en zor felaketlerdendir.

HORTUM

Dünya üzerinde çok çeşitli hava olayları oluşmaktadır. Bu hava olaylarından bazıları oluştuğunda doğal afet durumuna gelebilen olaylardır. Hortum da bu doğal afetlerden birisidir. Hortum oluştuğunda gücü sayesinde çevreye zarar verir.

7. ÜNİTE

DEPREM

Yer kabuğu içindeki kırılmalar nedeniyle ani olarak ortaya çıkan titreşimin dalgalar hâlinde yayılarak yeryüzünü sarsma olayıdır. Yer katmanlarında oluşan şok dalgalarının sebep olduğu doğa olayına deprem denir. Depremler can ve mal kaybına neden olabilir. Depremin nasıl oluştuğunu ve deprem ile ilgili diğer konuları inceleyen bilim dalına "sismoloji" denir.

TERÖRİZM

Topluma korku salma, insanları korkutma, yıldırma eylemlerinin tümü terörizm olarak adlandırılır. Yüzyıllardan beri toplumlar ve devletler için en büyük tehlikelerden birisi olmuştur. Devletler terörizm ile mücadele etmek için çeşitli yollara başvurmuş ve her türlü tedbiri alma yoluna gitmişlerdir. Terörizm ile mücadele uluslararası iş birliği gerektirmektedir. Terör faaliyetleri tüm dünyada can ve mal kaybına neden olmuştur.

AÇLIK

Açlık ve yoksulluk sorunu kırsal yörelerde daha yoğun olarak gözlemlenen bir sorundur. Dünyada açlık sorununun giderek derinleşmesinin ve bu konudaki endişelerin artmasının en önemli nedenleri küresel iklim değişikliğine bağlı olarak artan kuraklık ve bölgesel anlaşmazlıklardan doğan çatışmalardır.

GÖÇ

Dini, iktisadi, siyasi, sosyal ve diğer sebeplerden dolayı insan topluluklarının hayatlarının tamamını veya bir bölümünü geçirmek üzere bir yerden başka bir yere yerleşmek suretiyle yaptıkları zorunlu coğrafi yer değiştirme hareketidir.

Görsel 7.18

Aşağıda verilen görselleri inceleyiniz. Görsellerin hangi küresel sorunlara çözüm önerileri sunduğunu boşluklara yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Görsel 7.19

OKUMA PARÇASI

İklim Değişikliği Türkiye'yi Nasıl Değiştirecek?

Türkiye, küresel ısınmaya bağlı olarak görülebilecek bir iklim değişikliğinden en fazla etkilenecek ülkelerden birisidir. Üç tarafından denizlerle çevrili olması, dağların uzanış yönü gibi özellikleri nedeniyle, Türkiye'nin farklı yöreleri iklim değişikliğinden farklı biçimde ve değişik boyutlarda etkilenecektir.

Kurak ve yarı kurak alanlarındaki su kaynakları özellikle kentlerdeki su kaynaklarının durumu, sorunlara yenilerini ekleyecek ve içme amaçlı su ihtiyacı daha da artacaktır. Kuraklığa neden olan şartların devam etmesi hâlinde, gelecek yıllarda suyla ilgili daha büyük sıkıntılar meydana

Görsel 7.20

gelebilecektir. Türkiye'nin özellikle çölleşme tehlikesi bulunan kesimlerinin tarım, ormancılık ve su kaynakları açısından olumsuz etkilenecektir. Araştırmacılara göre, iklim kuşakları yer kürenin jeolojik geçmişinde olduğu gibi, ekvatorдан kutuplara doğru yüzlerce kilometre kayabilecek, bunun sonucunda Türkiye, bugün Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da hâkim olan sıcak ve kurak iklim kuşağının etkisine girebilecektir. (www.isu.gov.tr genel ağ adresinden düzenlenmiştir.)

7. ÜNİTE

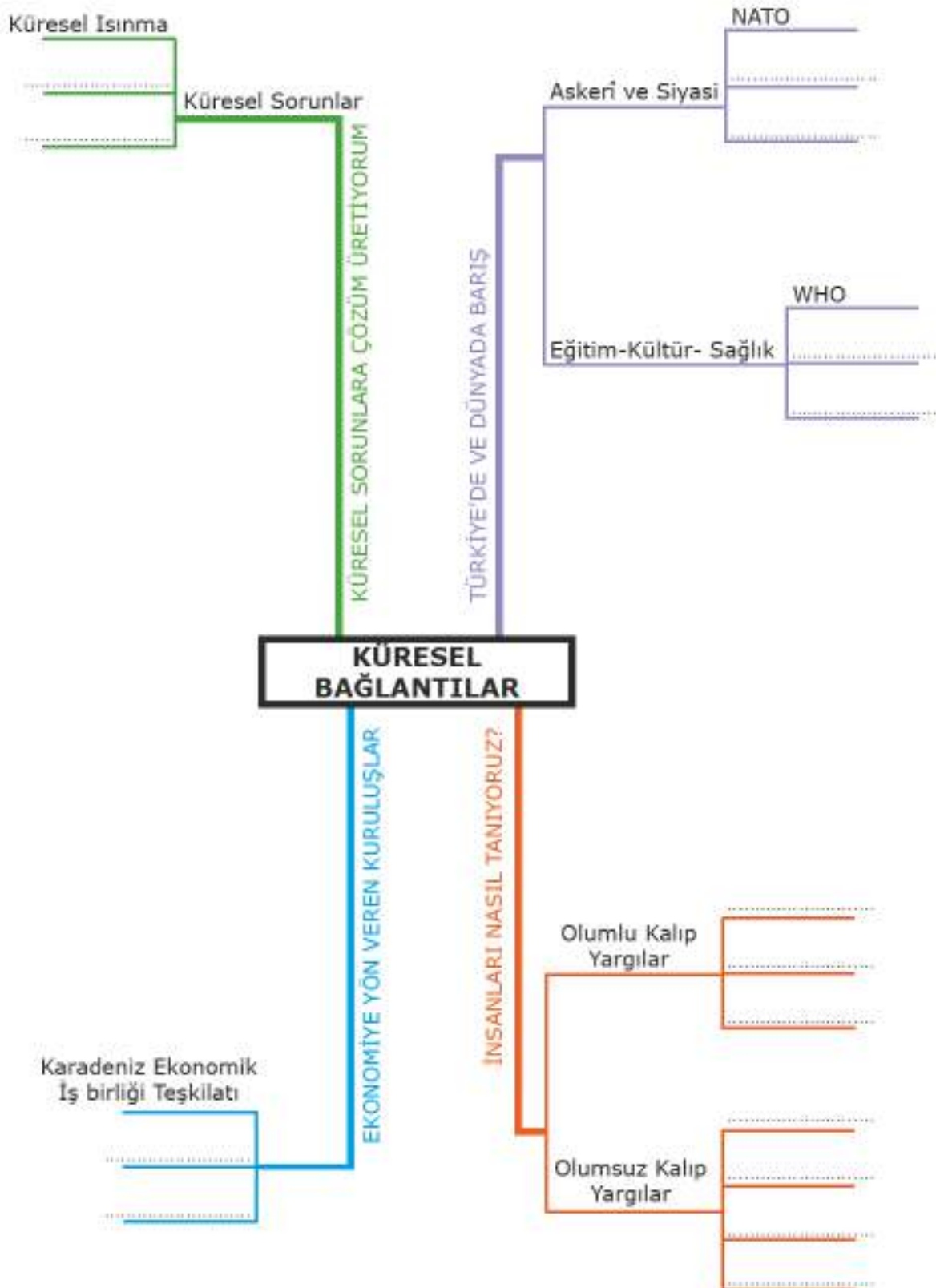

Sınıfta arkadaşlarınızla gruplar oluşturunuz. Aşağıda verilen küresel sorunlardan birini seçerek bu küresel sorunun çözümüne yönelik geliştirdiğiniz çözüm önerilerinizi aşağıya yazınız.

(Küresel iklim değişimi, doğal afetler, açlık, terör, göç)

[illegible]

Ünite görsel özetleyicisindeki boşlukları uygun ifadelerle dolduralım.

DEĞERLENDİRME SORULARI

Aşağıda verilen ifadelerden doğru olanların başına “D”, yanlış olanların başına “Y” yazınız. Yanlış olduğunu düşündüğünüz ifadelerin altındaki boşluğa doğrusunu yazınız.

() 1. Sanayileşmiş ülkeler atmosfere çok miktarda sera gazı salar.

() 2. Kalıp yargılar zaman içerisinde ön yargılara dönüşerek toplum içerisinde ayrımcılığa neden olur.

() 3. Uluslararası kuruluşların devletlere emir verme ve uygulamaları denetleme yetkileri vardır.

() 4. İnsanlar, kişisel özellikleri ile değil ait oldukları grubun özellikleri nedeniyle kalıp yargıların hedefi olur.

() 5. Avrupa Konseyinin amaçlarından bazıları insan hakları, hukukun üstünlüğü ve çoğulcu demokrasi ilkelerini korumaktır.

Aşağıda verilen kelimeleri kullanarak cümlelerdeki boş bırakılan yerleri uygun olarak doldurunuz.

(iklim değişikliği, ön yargı, ayrımcılık, Tiflis, Avrupa Konseyi, kalıp yargı, Türk Konseyi, İstanbul, küresel ısınma)

1. Dünya üzerinde kara ve denizlerde oluşan sıcaklık artışına denilmektedir.

2. Türk dünyasının tarihi ve kültürel birikimlerinden en geniş şekilde yararlanmak, Türk dili konuşan ülkeler arasında çok taraflı iş birliğini geliştirmek amacıyla kurulan örgüt

3. insanları özelliklerine göre kategorize etme eğilimlerinin neden olduğu bir algılama ve davranış biçimidir

4. bir gruba veya grubun üyelerine karşı beslenen olumsuz tutum ve davranışların tümüyle ilgili bir süreçtir.

5. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı “KEİ” nin merkezi

Aşağıdaki soruların doğru cevaplarını işaretleyiniz.

1. Türkiye, dış ekonomik ilişkiler hedefi doğrultusunda birçok bölgesel iş birliği girişimine kurucu ve öncü üye olarak katılmaktadır.

Aşağıdakilerden hangisi bu kuruluşların içerisinde yer almanın ülkemiz açısından faydalarından biri değildir?

- A) Bu tür bölgesel iş birliğinin ülkemize ekonomik katkıları vardır.
- B) Ülkemize sosyal ve kültürel açıdan faydaları olmaktadır.
- C) Yeni pazarlara açılmamızı kolaylaştırmaktadır.
- D) Bütün ham madde ihtiyaçlarımızı dışarıdan karşılar hâle getirmektedir.

2. Atmosferde biriken sera gazları atmosferin kimyasal özelliklerini etkilemektedir. Uzun vadede ise sera etkisi nedeniyle küresel ısınmaya ve sonuç olarak iklim değişikliğine neden olmaktadır.

Aşağıdakilerden hangisi iklim değişikliklerini ortaya çıkaran sebeplerden biridir?

- A) Arazilerin doğru kullanımı.
- B) Yeni ormanların oluşturulması.
- C) Fosil yakıtların kullanılmaya başlanması.
- D) Yok olmakta olan hayvan türlerinin koruma altına alınması.

3. Aşağıdaki durumlardan hangisinde kalıp yargıya yönelik bir tutum vardır?

- A) Gül'ün kırsal kesimden gelen yeni komşularına mesafeli davranması
- B) Aylin'in sınıfa yeni gelen bir öğrenciyi arkadaş grubuna almak istememesi
- C) Nevin'in gördüğü bütün sarışınların Alman olduğunu düşünmesi
- D) Mesut'un tuttuğu takımın bu sene kesin şampiyon olacağını düşünmesi

4. Dünyadaki gıda ve tarımla ilgili çalışmalarını organize edip geliştirerek gıda güvenliğini sağlamayı amaç edinen kuruluş aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Avrupa Ve Akdeniz Bitki Sağlığını Koruma Örgütü (EPPO)
- B) Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO)
- C) Dünya Sağlık Örgütü (WHO)
- D) Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO)

Aşağıdaki soruların cevaplarını verilen boşluğa yazınız.

"Son ağaç kesildiğinde, son nehir kurduğunda, son balık tutulduğunda paranın yenilemeyeceğini göreceksiniz."

Yukarıdaki Kızılderili atasözünde küresel sorunların hangi yönüne değinilmiştir?

.....

.....

.....

.....

SÖZLÜK

- A -

- anayasa** : Bir devletin yönetim biçimini belirten, yasama, yürütme, yargılama güçlerinin nasıl kullanılacağını gösteren, yurttaşların kamu haklarını bildiren temel yasa.
- arasta** : Çarşılarda veya alışveriş bölgelerinde aynı işi yapan esnafın bir arada bulunduğu bölüm.
- arma** : Bir devletin, bir hanedanın veya bir şehrin simgesi olarak kabul edilmiş resim, harf veya şekil.
- astronomi** : Gök cisimlerinin konumlarını, birbirlerine olan uzaklıklarının ölçülmesini, fiziksel ve kimyasal yapılarını konu alan bilim.
- aşiret** : Birçok boydan oluşan, yapısındaki aileler arasında toplum, ekonomi, din, kan veya evlilik bağları bulunan göçebe veya yerleşik nitelikteki topluluk.

- B -

- bedesten** : Kumaş, mücevher vb. değerli eşyaların alınıp satıldığı kapalı çarşı.
- berat** : Bir buluştan, bir haktan yararlanmak için devletçe verilen belge.
- beşerî** : İnsanlar tarafından yapılan yapılar, insanoğlu ile ilgili.
- beyanname** : Bir kimsenin resmî bir kuruluşa herhangi bir durumu bildirmek için verdiği çizelge, bildirge.
- biyogenetik** : Bütün hayatın canlılardan meydana geldiğini ifade eden kuram.
- bülten** : Özel veya resmi kurum ve kuruluşlar tarafından herhangi bir durumla ilgili olarak süreli veya süresiz yayınlanan duyuru.

- C -

- cebir** : Artı ve eksi gerçek sayılarla, bunların yerini tutan harfler yardımıyla nicelikler arasında genel bağlantılar kuran matematik kolu.
- cihat** : Din uğruna yapılan savaş.
- cizye** : İslam ülkelerinde Müslüman olmayanlardan alınan bir çeşit vergi.

- Ç -

- çeri** : Eski Türkçede askere verilen ad.
- çırak** : Zanaat öğrenmek için bir ustanın yanında çalışan kimse.

- D -

- debbağ** : Deri işleme işi yapan kimse.
- demografi** : İnsan nüfusunun büyüklüğünü, yapısını, gelişmesini ve dağılımını vb. ele alan bilim dalı.
- devrim** : Belli bir alanda hızlı, köklü ve nitelikli değişiklik.
- dijital** : Verilerin bir ekran üzerinde elektronik olarak gösterilmesi.
- dirlik** : Osmanlı Devleti'nde bir hizmete karşılık olmak üzere bir kimseye devletçe verilen aylık veya bir yere bağlı gelir.
- donanma** : Bir devletin deniz kuvvetleri.

- E -

- egemen** : Yönetimini hiçbir kısıtlama veya denetime bağlı olmaksızın sürdüren bağımlı olmayan, hükümrân, hâkim.
- ekonomi** : İnsanların yaşayabilmek için üretme, ürettiklerini bölüşme biçimlerinin ve bu faaliyetlerden doğan ilişkilerin bütünü, iktisat.
- empati** : Kendini karşısındakinin yerine koyarak düşünme, karşısındakinin ne düşündüğünü, duygularını sezebilme, anlayabilme.
- Enderun** : Devlet görevlilerini yetiştiren okul.
- engizisyon** : Orta Çağ'da, Katoliklerde katı din inançlarına karşı gelenleri cezalandırmak için kurulan kilise mahkemelerinin adı.
- esin** : Etkilenme, çağrışım veya içe doğmayla akla gelen yaratıcı duygu, düşünce, ilham.

- F -

- felsefe** : Varlığın ve bilginin bilimsel olarak araştırılması.
- feodalite** : Özellikle Avrupa'da, toprağı ve o toprak üzerinde yaşayan köylüleri bir tek kişinin malı sayan, toprak köleliğine dayanan Orta Çağ siyasal düzeni.
- fetret** : Hükümet gücünün gevşediğı bir yerde düzenin yeniden kurulmasına kadar geçen süre.
- filozof** : Felsefe ile uğraşan ve felsefenin gelişmesine katkıda bulunan kimse.
- fütüvvet** : Anadolu'da 13. yüzyıldan bu yana görülen örgütlenmiş zanaatçılar ve esnaf birlikleri.

- G -

- gaza** : İslam dinini korumak veya yaymak amacıyla Müslüman olmayanlara karşı yapılan kutsal savaş.

gelenek	: Bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar.
güğüm	: Yandan kulplu, boynu uzun, genellikle bakırdan su kabı. - H -
ham madde	: Üretim sürecinde kullanılan işlenmemiş her türlü madde.
hattat	: Çok güzel el yazısı yazan sanatçı.
hayrat	: Halkın yararlanması için yapılan okul, çeşme, hastane vb. yapı.
hendese	: Geometri, uzayı ve uzayda tasarlanabilen biçimleri (nokta, çizgi, açı, yüzey vb.) ve bunların birbirleriyle ilişkilerini, ölçümlerini, özelliklerini inceleyen matematik dalı. - I -
islahat	: Genel olarak herhangi bir kuruluşta, devlet düzeninde eskimiş ya da bozulmuş olan yanları düzeltmek. - İ -
iğne oyası	: Genellikle ipek iğrişim kullanılarak iğne ile yapılan ince dantel.
ihracat	: Bir ülkenin ürettiği malları başka bir ülkeye veya ülkelere satması, dış satım.
ikta	: Bir kişinin mülkiyetinde olmayıp devlete ait olan toprakların vergilerinin veya gelirlerinin asker veya sivil erkâna hizmet ve maaşlarına karşılık verilmesi.
iletişim	: Duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması, bildirişim, haberleşme, komünikasyon.
imarethane	: Yoksullara ve öğrencilere yiyecek dağıtmak için kurulmuş hayır kurumu.
iskân	: İnsanları bir yere yerleştirme, yurtlandırma.
ithalat	: Başka bir ülkeden mal getirme veya satın alma, dış alım. - K -
kalfa	: Aşaması çırakla usta arasında bulunan zanaatçı.
kamuoyu	: Bir konuyla ilgili halkın genel düşüncesi, halkoyu.
kanaat	: Elindekiden hoşnut olma durumu, kanıklık, yeter bulma, yetinme, fazlasını istememe, doyum.
kandil	: İçinde sıvı bir yağ ve fitil bulunan kaptan oluşmuş aydınlatma aracı.
kapitülasyon	: Bir devletin bir anlaşmaya bağlı olarak başka devletlere tanıdığı iktisadi ve sosyal ayrıcalıklar.
keşif	: Ortaya çıkarma, meydana çıkarma.
kethüda	: Zengin kimselerin ve devlet büyüklerinin buyruğunda çalışan, onların birtakım işlerini gören kimse, kâhya.
kışlak	: Kışın orduların, göçebe oymakların hayvanlarıyla yayladan inip kışı geçirdikleri, alçak, kuytu yerlerde kurulu yerleşmelere verilen genel ad.
kızılderili	: Amerika yerlisi.
kil tablet	: Pişmiş veya güneşte kurutulmuş kilden yapılmış, üzerinde çivi yazısı ile metin yazılı belge.
klasik	: Eski Yunan, Roma ve XVII. yüzyıl Fransız sanatıyla ilgili sanatçı veya eser.
kubbealtı	: Osmanlı vezirlerinin devlet işlerini görüşmek için toplandıkları Topkapı Sarayı'ndaki alan, divanhane.
kurgan	: İlk Çağ'da mezar üzerine toprak yığılarak yapılan küçük tepe, tepe biçiminde mezar.
küllîye	: Bir caminin çevresinde cami ile birlikte kurulmuş medrese, imaret, sebil, kitaplık, hastane gibi çeşitli yapıların tümüne verilen ad.
kültür	: Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler. - L -
lonca	: Belli bir iş kolunda usta, kalfa ve çırakları içine alan dernek. - M -
medrese	: İslam ülkelerinde, genellikle İslam dini kurallarına uygun bilimlerin okutulduğu yer.
medya	: İletişim ortamı, iletişim araçları.
mekanik	: Denge veya hareket kurallarıyla ilgili, kuvvetlerin maddeler ve hareketler üzerine etkisini inceleyen fizik dalı.
mezhep	: Bir dinin yorum ve anlayış ayrılıkları sebebiyle ortaya çıkan kollarından her biri.
monarşi	: Siyasi otoritenin genellikle miras yolu ile bir kişinin üzerinde toplandığı devlet düzeni veya rejim.
mutlak krallık	: Hükümdarın bütün siyasal kudreti elinde bulundurduğu yönetim biçimi.
mübadele	: Değişim, Karşılıklı iki veya daha fazla ülkenin yaptığı anlaşmaların esaslarına dayanılarak yapılan ülke nüfuslarının azınlıkta kalan kısmının karşılıklı olarak yer değiştirdiği göç türüdür.

mülteci	: Sığınmacı, bir başka yere ya da ülkeye sığınan kimse.
- N -	
nüfus	: Bir ülkede, bir bölgede, bir evde belirli bir anda yaşayanların oluşturduğu toplam sayı, ortak bir özellik gösteren kimselerin bütünü.
- Ö -	
örf	: Yasalarla belirlenmeyen, halkın kendiliğinden uyduğu gelenek.
- P -	
papirüs	: Nil kıyılarında yetişen, sürüngen, çıplak saplı, otsu bir bitki; Eski Mısırlıların bu bitkinin saplarından yaptıkları kâğıt.
pir	: Bir tarikat veya sanatın kurucusu.
- R -	
radyasyon	: Bir kaynaktan elektromanyetik dalga veya hızlı parçacıklar demetinin yayılması.
radyoloji	: Hastalıkların tanı ve tedavisinde radyoaktif ışınların ve diğer tekniklerin (ses dalgası, radyoizotop vb.) uygulanmasını konu alan bilim dalı.
rasathane	: Gökyüzü ile ilgili çalışmaların yapıldığı gözlemevi.
reaya	: Osmanlı Devleti'nde yönetime katılmayan, askerî sınıf dışında kalan, geçimini tarım ve ticaretle sağlayan kesim
reform	: Düzeltme, yeniden düzenlemek, şekil vermek.
Rönesans	: XV. yüzyıldan başlayarak İtalya'da ve daha sonra diğer Avrupa ülkelerinde hümanizmin etkisiyle ortaya çıkan, klasik İlk Çağ kültür ve sanatına dayanarak gelişen bilim ve sanat akımı.
- S -	
sanal	: Gerçekte yeri olmayıp zihinde tasarlanan.
saraç	: Koşum ve eyer takımları yapan veya satan kimse.
sefaretname	: Kimi elçilerin, gittikleri yabancı ülkeleri tanıtan yapıtları.
site	: İlk Çağ'da kendi yasalarıyla yönetilen bir veya birkaç kentten oluşan devlet.
siyaset	: Devlet işlerini düzenleme ve yürütme sanatıyla ilgili özel görüş veya anlayış.
skolastik	: İnanç ve bilgiyi kiliseyle birleştirmeye çalışan Orta Çağ düşüncesi.
sömürge	: Bir devletin kendi ülkesinin sınırları dışında egemenlik kurarak yönettiği ekonomik veya siyasal çıkarlar sağladığı ülke, sömürülen ülke.
- Ş -	
şeyh	: Tarikat kurucusu, bir tarikatta en yüksek dereceye ulaşmış olan kimse.
- T -	
tefur	: Bizans İmparatorluğu zamanında vali düzeyinde olan yöneticilerle Anadolu ve Rumeli'deki Hristiyan beylerine verilen ad.
tekzip	: Yapılan yanlış bir habere konu olan kişi ya da kurumun haberin düzeltilmesi için yazdığı yazıdır.
tellal	: Herhangi bir şeyi, olayı veya bir şeyin satılacağını halka duyurmak için çarşıda, pazarda yüksek sesle bağırarak kimse, çağırmaç.
tersane	: Gemi yapılan yer.
tımar	: Anadolu Selçukluları ve Osmanlılarda, belirli görev ve hizmet karşılığında kişilere verilen, yıllık geliri 3.000-20.000 akçe olan toprak.
tuğra	: Osmanlı padişahlarının imza yerine kullandıkları, özel bir biçimi olan işaret.
- U -	
uç beyliği	: Türk devletlerinde genellikle sınır boylarındaki eyalet ve sancak
ulak	: Haberci, haber getiren kimse.
uygarlık	: Bir ülkenin, bir toplumun, maddi ve manevi varlıklarının, fikir, sanat çalışmalarıyla ilgili niteliklerinin tümü, medeniyet.
- V -	
vakıf	: Bir hizmetin gelecekte de yapılması için belli şartlarla ve resmî bir yolla ayrılarak bir topluluk veya bir kimse tarafından bırakılan mülk, para.
- Y -	
yamak	: Bir işte yardımcı olarak çalışan erkek.
yaylak	: Dağlık, yüksek bölgelerde, kışın hayat şartları güç olduğu için boş bırakılan, hayvan otlatma veya dinlenme yeri.
yazıt	: Bir kimse veya bir olayın anısını yaşatmak için bir şey üzerine kazılan yazı, kitabe.
yemeni	: Kalıpla basılıp elle boyanan, kadınların başlarına bağladıkları tül bent.
- Z -	
zanaatkar	: Belli bir zanaatla uğraşan, bir zanaatı meslek edinen emekçi.

KRONOLOJİ

MÖ 3200	Yazı Sümerliler tarafından icat edildi.
MÖ 3000	Hiyeroglif yazısı Mısırlılar tarafından icat edildi.
MÖ 1000	İlk alfabe Fenikeliler tarafından kullanıldı.
MÖ 750	Yunanlılar Latin alfabesini kullanmaya başladı.
1071	Malazgirt Savaşı
1215	Magna Carta İlan edildi.
1243	Kösedağ Savaşı
1298	Karacahisar fethedildi.
1299	Osmanlı Devleti kuruldu.
1299	Bilecik fethedildi.
1302	Koyunhisar Savaşı
1326	Bursa fethedildi.
1331	İznik fethedildi.
1336	Karesioğulları Beyliği alındı.
1353	Çimpe Kalesi alındı.
1363	Edirne fethedildi.
1364	Sırpsındığı Savaşı
1389	I.Kosova Savaşı
1391	Yıldırım Beyazıd İstanbul'u kuşattı.
1396	Niğbolu Savaşı
1397	Anadolu Hisarı (Güzelcehisar) yapıldı.
1402	Ankara Savaşı
1413	Fetret Devri sona erdi.
1416	Osmanlı Devleti ilk deniz savaşını Venedik'le yaptı.
1444	Varna savaşı
1448	II. Kosova Savaşı
1453	İstanbul fethedildi.
1461	Trabzon Rum İmparatorluğu Osmanlı Devleti tarafından yıkıldı.
1480	Otranto Seferi
1484	Kili ile Akkirman fethedildi.
1486	Barth Diaz'ın seyahati
1492	Kristof Kolomb Amerika kıtasını ve Bahama Adaları'nı keşfetti.
1516	Mısır Seferi ve Mercidabık Savaşı
1517	Ridaniye Savaşı
1517	Mısır fethedildi.
1522	Rodos fethedildi.
1526	Mohaç Savaşı
1538	Preveze Savaşı
1571	İnebahtı Savaşı
1517	Kıbrıs fethedildi.
1699	Karlofça Antlaşması
1718	Pasarofça Antlaşması
1730	Patrona Halil isyanı
1730	Lale Devri sona erdi.
1789	Fransız İhtilali
1789	III.Selim tahta çıktı.
1826	Yeniçeri Ocağı kaldırıldı.

1831	Takvim-i Vekayi gazetesi çıkarıldı.
1831	Anadolu ve Rumeli’de ilk defa nüfus sayımı yapıldı.
1839	Tanzimat Fermanı ilan edildi.
1840	Posta Nezareti açıldı.
1856	Islahat Fermanı ilan edildi.
1876	I. Meşrutiyet ilan edildi.
1876	Alexander Graham Bell telefonu icat etti.
1888	Ziraat Bankası kuruldu.
1906	Vatan ve Hürriyet Cemiyeti kuruldu.
1908	II. Meşrutiyet ilan edildi.
1919	Amasya Genelgesi ile Erzurum ve Sivas Kongreleri
1920	TBMM açıldı.
1923	Cumhuriyet ilan edildi.
1924	Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kuruldu.
1926	Medeni Kanun’u kabul edildi.
1930	Serbest Cumhuriyet Fırkası kuruldu.
1930	Türk kadınlarına belediye seçimlerine katılma hakkı verildi.
1934	Türk kadınlarına milletvekili seçimlerine katılma hakkı verildi.
1946	Demokrat Parti kuruldu.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- Abdülkerim Özyayın, “Nizamülmülk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 33 (Ankara: TDV., 2007)
- Ahmet Şimşirgil, “Osmanlı Devleti’nin Kuruluşunda Hizmeti Geçen Alpler ve Gaziler”, *Türkler Ansiklopedisi*, c. 9 (Ankara:Yeni Türkiye Yay., 2002)
- Akif Akkuş, *Genel Fiziki Coğrafya* (Ankara: Nobel Yay., 1998)
- Ali Akyıldız, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilatında Reform (1836- 1856)* (İstanbul : Eren Yay., 1993)
- Ali Sinan Bilgili, *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (Ankara: Pegem Yay., 2008)
- Asker Kartarı, *Farklılıklarla Yaşamak* (Ankara: Ürün Yay., 2001)
- Atilla Yayla, *Siyaset Bilimi* (Ankara: Adres Yay., 2015)
- Bayram Tay, *Sosyal Bilgiler Öğretiminin Dünü Bugünü ve Yarını* (Ankara: Maya Akademi Yay., 2010)
- Cemal Yalçın, *Göç Sosyolojisi* (Ankara: Anı Yay., 2004)
- Cemal Yıldırım, *Bilimin Öncüleri* (Ankara: TÜBİTAK, 1999)
- Cemalettin Şahin ve Hayati Doğanay, *Türkiye Coğrafyası* (Ankara: Gündüz Eğitim Yay., 2000)
- Cevat Ekici, *Gökkubbe Altında Yaşamak* (Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2000)
- Çatalhöyük* (Konya: T.C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay., 2016)
- David Arnold, *Coğrafi Keşifler Tarihi*, çev., Osman Bahadır (İstanbul : Alan Yay., 2001)
- Dukas, *Bizans Tarihi*, çev., V. Mirmiroğlu (İstanbul: İstanbul Enstitüsü Yay., 1956)
- Edward Raczynski, *1814’de İstanbul ve Çanakkale’ye Seyahat*, çev., Kemal Turan (İstanbul: Tercüman Yay., 1980)
- Erhan Eroğlu ve Haluk Yüksel, *Etkili İletişim Teknikleri* (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi AÖF Yayınları 2003)
- Fahir Armaoğlu, *20’inci Yüzyıl Siyasi Tarihi* (İstanbul : Alkım Yayınevi, 1999)
- Fuat Sezgin, *İslam’da Bilim ve Teknik*, c. 1 (İstanbul: İBB Kültür A.Ş. Yayınları, 2008)
- Mustafa Gündüz ve Ferhan Gündüz, *Yurttaşlık Bilinci* (Ankara: Anı Yayıncılık, 2002)
- Halil İnalıcık, *Kolomb Ve Haçlı Politikası, Türk Denizcilik Tarihi* (Ankara: T.C. Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı, 2002)
- Halil İnalıcık, *Rönesans Avrupası Türkiye’nin Batı Medeniyetiyle Özdeşleşme Süreci* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017)
- Halil Seyidoğlu, *Uluslararası İktisat* (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi, 1995)
- Halil Tokcan, *Sosyal Bilgilerde Kavram Öğretimi* (Pegem Akademi, 2015)
- Haluk Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1997)
- Hayati Doğanay, v. dğr, *Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya* (Ankara: Pegem Akademi, 2015)
- Hüseyin Gazi Topdemir, *İbrahim Müteferrika ve Türk Matbaacılığı* (Ankara:Kültür Bakanlığı Yay., 2002)
- İbn Fadlan, *İbn Fadlan Seyahatnamesi*, çev. Ramazan Şeşen (İstanbul: Yeditepe Yay., 2017)
- İbrahim Atalay ve Kenan Mortan, *Resimli ve Haritalı Türkiye Bölgesel Coğrafyası* (Ankara: İnkılap Yay., 2003)
- İbrahim Kafesoğlu, *Türk Millî Kültürü* (İstanbul: Ötüken Yay., 1998)
- İhsan Fazlıoğlu, “Harizmi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 16 (Ankara: TDV., 1998)

İlber Ortaylı, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet Sistemi", *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, c. 4 (İstanbul: İletişim Yay. 1985)

İlber Ortaylı, *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi* (Ankara: Cedit Neşriyat, 2008)

İlhan Pinar, *Gezginlerin Gözüyle İzmir* (İzmir: Akademi Kitabevi, 1994)

İnan Özer, *Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme* (Bursa: Ekim Kitabevi, 2004)

İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Büyük Osmanlı Tarihi*, c. I (Ankara: TTK Yayınları, 1988)

İbn Batuta, *İbn Batuta Seyahatnamesi'nden Seçmeler*, çev. İsmet Parmaksızoğlu (Ankara: Kültür Bakanlığı 1000 Temel Eser Dizisi, 2000)

Josep Fontana, *Avrupa'nın Yeniden Yorumlanması*, çev. Nurettin Elhüseyni (İstanbul: Afa Yayıncılık, 1995)

Jules Michelet, *Rönesans*, çev. Kâzım Berker (İstanbul: Çağdaş Matbaacılık, 1998)

Kemal Beydilli, "Mahmud II", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 27 (Ankara: TDV., 2003)

Kemal Beydilli, "Matbaa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 28 (Ankara: TDV., 2003)

Kristof Kolomb, *Seyir Defterleri: Keşif Yolculukları Günlüğü*, çev. Sait Maden (İstanbul: Çekirdek Yay., 1999)

Laszio Rasonyi, *Tarihte Türklük* (Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., 1993)

Mahmut Gündüz, *Matbaanın Tarihçesi Ve İlk Kur'an-ı Kerim Basmaları* (Ankara: Doğu Batı Yay., 2002)

Mahmut Kaya, "Farabi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 16 (Ankara: TDV., 1998)

Mehmet Kaplan, *Kültür ve Dil* (İstanbul: Dergah Yayınları, 2016)

Mikail Bayram, *Fatma Bacı Ve Bacıyan-ı Rum* (Konya: Nüve Kültür Yayınları, 2007)

Mikdat Kadioğlu, *Küresel İklim Değişimi ve Türkiye / Bildiğimiz Havaların Sonu* (İstanbul: Güncel Yayıncılık, 2008)

Selçuk Beşir Demir ve Hamza Akengin, *Hikâyelerle Sosyal Bilgiler Öğretimi* (Ankara: Pegem Akademi Yay., 2014)

Nazife Güngör, *İletişim Kuramlar Yaklaşımlar* (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2011)

Neil Ferguson, *Uygarlık Batılılık ve Ötekiler*, çev. Nurettin Elhüseyni (İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2011)

Nihat Keklik, *Türk İslam Felsefesi Açısından Felsefenin İlkeleri* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak., 1987)

Nikolas Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c. 2 (İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2005)

Norman Davies, *Avrupa Tarihi*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay (Ankara: İmge kitabevi, 1998)

Nuray Yıldız, *Antikçağ Kütüphaneleri* (İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yay., 2003)

Nuray Yıldız, *Eski Çağ'da Yazı Malzemeleri ve Kitabın Oluşumu* (Ankara: TTK Yayınları, 2000)

Ömer Mahir Alper, "İbn-i Sina", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 29 (Ankara: TDV., 1999)

Reşat İzbirak, *Coğrafya Terimleri Sözcüğü* (İstanbul: MEB Yayınları, 1992)

Reşat İzbirak, *Türkiye I-II* (İstanbul: MEB Yayınları, 2001)

Robert Mantran, *XVI-XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay (Ankara: İmge Yay., 1995)

Sadık Tural, *Tarihten Destana Akan Duyarlılık* (Ankara: Yüce Erek Yay., 2006)

Salamon Schweigger, *Sultanlar Kentine Yolculuk 1578-1582*, çev. Selma Türkis Noyan (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2004)

Salim Koca, *Türk Kültürünün Temelleri* (Ankara: Berikan Yay., 2016)

Sezgin Kızılcık, *Sosyal Bilimleri Yeniden Yapılandırma* (Ankara: Anı Yay., 2004)

Sıdika Bulduk ve Tufan Süren, *Türk Mutfak Kültüründe Kahve* (Ankara: Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildiriler Kitabı, 2007)

Şerife Işık, *Ortaokullarda Grup Rehberliği Etkinlikleri* (Ankara: Pegem Akademi, 2016)

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar) (Ankara, 2018)

Talat Tekin, *Orhun Yazıtları* (Ankara: T.D.K. Yayını, 1988)

Tayyar Altinkulaç, "Cezeri", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 20 (Ankara: TDV., 1999)

Tezcan Mehmet, *Sosyolojiye Giriş* (Ankara: Anı Yayınları, 2010)

Turan Refik ve Hakan Akdağ, *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar III* (Ankara: Pegem Akademi Yay., Ankara, 2017)

Turhan Feyzioğlu, *Atatürk Yolu: Akılcı, Bilimci, Gerçekçi Yol* (Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, 1987)

Ahmet Ertek Tümay, *Temel Ekonomi* (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2006)

Türkçe Sözlük (Ankara: Türk Dil Kurumu Yay., 2011)

Ziya Kazıcı, *İslam Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay., 2003)

Yusuf Özbilen ve Cengiz Arangil, *Sözel Olmayan İletişim* (İstanbul: 2016)

Zuhal Baltaş, *Bedenin Dili* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1992)

DERGİLER

Halil Seyidoğlu, "Uluslararası iktisat", *Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi* (1995)

A. Mesut Küçükcalay, Oral Sander, "Endüstri Devrimi Ve Ekonomik Sonuçlarının Analizi", *Siyasi Tarih* (1983)

Adnan Altun, "Medyadaki Kalıp Yargıların Üstesinden Gelmek İçin Medya Okuryazarlığı", *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi* 111 (2009)

Ayşin Şişman, "Osmanlı Devleti'nde Batılı Anlamda Mesleki Ve Teknik Eğitimin Doğuşu", *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 1/1 (2008)

Belkis Konan, "İnsan Hakları Ve Temel Özgürlükler Açısından Osmanlı Devletine Bakış", Gazi Üniversitesi Durmuş Günay, "Sanayi ve Sanayi Tarihi", *Mimar ve Mühendis Dergisi* 31 (2002)

Ensar Çetin, "Bir Sosyal Yardımlaşma Pratiği Olarak Askıda Kahve ve Sadaka Taşı", *Akademik Bakış Dergisi* 41 (2014)

Ferhat Arslan, İlker Mümin Çağlar, Cengiz Gürbıyık, "Kültürel Miras Kapsamında Kaybolmaya Yüz Tutmuş Geleneksel Meslekler: Turgutlu Örneği", *Studies Of The Ottoman Domain* 7/13 (2017)

H. Mehmet Soysaldı, "Vakıfların Günümüzdeki Yeri ve Önemi", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 12/1 (2002)

H. Ömer Özden, "Türk Vakıf Kurumunun Duygusal Ve Felsefi Temelleri", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 4/2 (2004)

Hakan Özdemir, "Türkiye'de İç Göçler Üzerine Genel Bir Değerlendirme", *Akademik Bakış Dergisi* 30 (2012)

Halil İnalçık, "Osmanlı Toplum Yapısının Evrimi", *Türkiye Günlüğü* 11 (1990)

Hikmet Yavaş ve Konur Alp Demir, "Yönetim Algısındaki Değişim: Yönetimde Özerk İnsan Unsuru", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 11 (2014)

İbrahim Serkan Ödemiş, "Enderun Mektebi ve Demokratik Eğitim Modeli Perspektifinden Mesleki Eğitim: Teorik Bir Çözümleme", *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi* 3/3 (2014)

Mehmet Aktel, "Tanzimat Fermanının Toplumsal Yansıması", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 3 (1998)

Muammer Kaya, "Beyin Göçü ve Türkiye", *Yenises Dergisi* 106 (2004)

Muhammed Karataş, Nursen Vatansever, "Uluslararası Ekonomik ve Mali Kuruluşlar", *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi* 3 (2001)

Mustafa Anal ve Mustafa Güçlü, "Bir Toplumsallaştırma Aracı Olarak Ahilik", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 23 (2007)

Mustafa Gökçe, "Seyyahlara Göre 19. Yüzyıl Türkmenistanında Kadın", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 1/4 (2008)

Mustafa Karabulut, "Tanzimat Dönemi'nde Osmanlının Yenileşme Sürecine Bir Bakış", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi* 187 (2010)

Muzaffer Sencer, "İnsan Hakları Açısından İngiliz Devrimi", *Amme İdaresi Dergisi* 23 (1990)

N. Serpil Altuntek, "İlk Türk Matbaasının Kuruluşu ve İbrahim Müteferrika", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 10/1 (1993)

Nazlı Buğdaycı, "Her Düşümünde Bir Anlam Gizli İğne Oyası", *İSMEK El Sanatları Dergisi* 16 (2003)

Necdet Öztürk, "Osmanlı Toplumunun İnşasındaki Temel İlkeler", *Yeni Türkiye Dergisi* 60 (2014)

Nuri Alan, "Demokratik Hukuk Devleti ve Anayasa", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 58 (2003)

Nurullah Kartal, "Sultan III. Selim Döneminde Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik Durumu ve Alınan Tedbirler", *İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 6 (2014)

Oğuz Dönmez, "İnsan Haklarının Milletlerarası Alanda Korunması", *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 3 (1985)

Öznur Özding, "Halı ve Motif", *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 3 (2016)

Reşat Genç, "Türkiye Cumhuriyeti'nin Temel İlkelerinden Laiklik", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 29 (1994)

Salih Öztürk, "Günümüz Dünyasında Üretim Faktörlerinden Teknolojinin Gelişimi ve Önemi", *Yönetim ve Ekonomi, Celal Bayar Üniversitesi İİBF Dergisi* 2 (2003)

Salim Aydın, "Medrese ve Tekke Dışındaki Eğitim Müesseseleri Tarihi Literatürü", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 12 (2008)

Selim Özcan, "Amasya Genelge'sinin Erzurum Ve Sivas Kongreleri Üzerindeki Etkisi", *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (2013)

Tamer Güven, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Ayanlar, Sermaye Birikimi Ve Girişimcilik", *Türkiye İslam İktisadi Dergisi* 1 (2016)

Yüksel Koçak, Elvan Terzi, "Türkiye'de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri Ve Çözüm Önerileri", *Kafkas Üniversitesi İİBF Dergisi* 3 (2012)

GENEL AĞ ADRESLERİ

- (1) <http://www.trthaber.com/haber/bilim-teknoloji/akilli-cihazlardaki-gizli-tehlike-335844.html>
- (2) <http://www.milliyet.com.tr/kadin-girisimci-vize-sorunu-yasanan-izmir-yerelhaber-2389421/> (Erişim Tarihi 29.01.2018)
- (3) <http://www.haberturk.com/dunya/haber/785792-kubalilara-seyahat-ozgurlugu#>
- (4) <http://www.uralakbulut.com.tr/wp-content/uploads/2013/02/balmumutabilet.pdf>
- (5) <http://aa.com.tr/tr/turkiye/yesilay-34-ulkeye-ornek-oldu/899811>
- (6) <http://aa.com.tr/tr/turkiye/turk-kizilayindan-derbendihan-ilcesinde-cadir-yardimi-/967391?amp=1>
- (7) <http://www.hurriyet.com.tr/meslek-liselerinin-yonetimini-devretmeye-haziriz-40671091>
- (8) <http://www.milliyet.com.tr/osmek-le-kendi-islerini-kurdular-bursa-yerelhaber-2406382/> (Erişim Tarihi 19.11.2017)
- (9) <http://aa.com.tr/tr/bilim-teknoloji/tarimda-erken-uyari-sistemi-donemi/552366> (Erişim Tarihi 04.10.2017)

(10) <http://aa.com.tr/tr/bilim-teknoloji/aselsan-insansiz-sistemler-alanindaki-calismalari-tarim-alaninda-cigir-aca-cak/320995> (Erişim Tarihi 15.11.2017)

(11) <http://aa.com.tr/tr/turkiye/ptt-dronelu-teslimata-hazirlaniyor/973952> (Erişim Tarihi 15.11.2017)

(12) <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/45582/bayramlar-kardeslik-ahdimizi-yenilemek-icin-onemli-bir-firsattir.html>

<https://www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari/365/87824/noel-mesaji.html>

(13) <http://aa.com.tr/tr/turkiye/yasillara-yonelik-projelere-2-milyon-lira-destek-/857340>

(14) <http://www.trthaber.com/haber/gundem/meb-190-milyon-ucretsiz-ders-kitabi-dagitacak-333268.html>

(15) <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/enerji-ve-tabii-kaynaklari-bakani-albayrak-tanap-projesi-bolgesel-is-birligi-inin-tarihi-ornegidir/756881>

(16) <http://aa.com.tr/tr/dunya/islam-isbirligi-teskilatindan-islamofobide-gerileme-aciklamasi/951848> (Erişim Tarihi 18.11.2017)

<http://www.giresunkulturturizm.gov.tr/TR,160809/dunya-miras-listesinde-giresun.html> (Erişim Tarihi 03.10.2017)

<http://www.muze.gov.tr/tr/muzeler/catalhoyuk-neolitik-antik-kenti> (Erişim Tarihi 16.10.2017)s

<http://aa.com.tr/tr/politika/torba-tasarinin-4uncu-bolumu-kabul-edildi/974846> (Erişim Tarihi 29.11.2017)

<http://aa.com.tr/tr/yasam/findik-bahcesini-topraksiz-tarim-serasina-donusturdu-/970529> (Erişim Tarihi 04.10.2017)

<http://bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/kil-tabletlerden-e-okuyuculara-kitabin-seruveni> (Erişim Tarihi 29.10.2017)

<http://disiliskiler.kulturturizm.gov.tr/TR,22153/ekonomik-isbirligi-ve-kalkinma-orgutu-oecd.html> (Erişim Tarihi 20.11.2017)

<http://www.eskisehirkulturenvanteri.gov.tr/halkkulturutetay.aspx?ID=22>

<http://img.eba.gov.tr/336/862/05f/9d7/8a8/254/2b1/a89/e2d/a76/4cf/d71/676/2e8/001/33686205f-9d78a82542b1a89e2da764cfd716762e8001.pdf> (Erişim Tarihi 21.10.2017)

<http://www.atam.gov.tr/Dergi/Sayi-27/Ataturkun-Kurdugu-Turkiye-Cumhuriyetinin-Temel-Nitelikleri> (Erişim Tarihi 03.10.2017)

<http://www.cumra.gov.tr/catal-hoyuk> (Erişim Tarihi 10.10.2017)

<http://www.diyaret.tv/sefkat-medeniyeti/video/sefkat-medeniyeti-2-bolum--zimem-defteri>(Erişim Tarihi 15.11.2017)

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3713.pdf> (Erişim Tarihi 15.11.2017)

[http://www.sivas.bel.tr/icerik/208/350/iradei-millie.aspx](http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?23a3fc26-4f3b-47dd-943e-d8934cdad97e3-(Erişim Tarihi 20.11.2017)</p><p><a href=) (Erişim Tarihi 18.10.2017)

<http://www.tbmm.gov.tr/anayasaanayasa82.html> (Erişim Tarihi 21.10.2017)

<http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banknotlar/Banknotlar-la+ilgili+Genel+Bilgiler> (Erişim Tarihi 23.10.2017)

<http://www.trthaber.com/haber/kultur-sanat/dunyanin-ilk-arabali-vapuru-suhulet-326122.html> (Erişim Tarihi 03.11.2017)

<http://www.trthaber.com/haber/turkiye/15-temmuzda-neler-oldu-263151.html> (Erişim Tarihi 29.11.2017)

<http://www.trthaber.com/haber/turkiye/cumhurbaskani-erdogandan-mevlit-kandili-mesaji-224342.html> (Erişim Tarihi 28.11.2017)

<http://www.trthaber.com/haber/turkiye/yasillara-yonelik-projelere-2-milyon-lira-destek-323579.html> (Erişim Tarihi 28.11.2017)

http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=1067 (Erişim Tarihi 28.10.2017)

<http://www.unicef.org.tr/bilgimerkezidetay.aspx?id=10209> (Erişim Tarihi 27.10.2017)

<http://www.vakifmedeniyeti.gov.tr/2007/vakifmedeniyeti.html> (Erişim Tarihi 10.11.2017)

<https://www.cnnturk.com/turkiye/referandum-sonuclari-belli-oldu-iste-katilim-oranlari>

<https://www.isu.gov.tr/icerik/detay.aspx?Id=335> (Erişim Tarihi 15.10.2017)

<https://www.medyaokuryazarligi.gov.tr/> (Erişim Tarihi 06.10.2017)

<https://www.rtuk.gov.tr/> (Erişim Tarihi 18.11.2017)

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tbmm_internet.anasayfa (Erişim Tarihi 29.11.2017)

<https://www.tccb.gov.tr/faaliyetler/15temmuz/> (Erişim Tarihi 18.11.2017)

<https://www.tubitak.gov.tr/tr/haber/tubitakin-tersine-beyin-gocu-programi-basariya-ulasti> (Erişim Tarihi 23.10.2017)

www.csb.gov.tr (Erişim Tarihi 14.10.2017)

<http://www.eba.gov.tr> (Erişim Tarihi 29.01.2018)

GÖRSEL KAYNAKÇA

* ss: shutterstock

Ön Kapak Görselleri

Minyatür (İstanbul'un Fethi) Nusret Çolpan

Türkiye (ss_347563019-erişim tarihi:15.06.2018, 00.52)

Kuş (ss_465886334-erişim tarihi:19.12.2017, 18.23)

Piri Reis Haritası (123rf_21238624-erişim tarihi:4.12.2017, 21.00)

Tüpraş (ss_622602542-erişim tarihi:6.12.2017, 22.35)

1.Ünite Kapak Görselleri

(123rf_19147742-erişim tarihi:10.11.2017, 22.41)

(123rf_51740103-erişim tarihi:11.11.2017, 17.27)

(123rf_48691021-erişim tarihi:11.11.2017, 18.13)

(123rf_22455301-erişim tarihi:11.11.2017, 16.53)

(123rf_21872001-erişim tarihi:11.11.2017, 17.54)

(123rf_16848894-erişim tarihi:11.11. 2017, 18.25)

(123rf_22455301-erişim tarihi:11.11. 2017, 16.53)

(123rf_14767555-erişim tarihi:11.11.2017, 17.48)

(ss_92229655-erişim tarihi:11.11.2017, 18.23)

(123rf_41601948-erişim tarihi:12.11.2017, 12.29)

(123rf_10232194-erişim tarihi:11.11.2017, 17.47)

(123rf_56143005-erişim tarihi:11.11.2017, 18.20)

(ss_473395939-erişim tarihi:11.11.2017, 17.52)

(ss_52566178-erişim tarihi:11.11.2017, 15.10)

(ss_76876801-erişim tarihi:5.06.2018, 19.21)

Engelli (Fotoğraf: İsmail Değirmenci)

Aile, tasarımcılar tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 1.1 (ss_98521079-erişim tarihi:22.06.2018, 15.34)

Görsel 1.2 İletişim Örnekleri

(123rf_15044475-erişim tarihi:6.11.2018, 22.45)

(ss_1034042566-erişim tarihi:4.06.2018, 12.07)

(ss_606680498,erişim tarihi:9.06.2018, 12.00)

Görsel 1.3 Mevlâna Celâleddîn-i Rumi, Mevlana Müzesinden alınmıştır.

Görsel 1.4

(ss_156034100-erişim tarihi:28.12.2017, 14.13)

(ss_1092179438-erişim tarihi:5.06.2018 , 14.14)

Görsel 1.5

(ss_230774887-erişim tarihi:28.12.2017, 15.03)

(ss_632896100-erişim tarihi:5.06.2018, 14.49)

Görsel 1.6

(123rf_9647002-erişim tarihi:8.10.2017, 01.22)

(ss_34983856-erişim tarihi:25.10.2017, 19.05)

(123rf_42026373-erişim tarihi:26.10.2018, 01.45)

Görsel 1.7 İletişimde Kelebek Etkisi (ss_287591057-erişim tarihi:22.10.2017, 11.56)

Görsel 1.8 (ss_445203973-erişim tarihi:09.06.2017, 13.29)

Görsel 1.9 (ss_675561562-erişim tarihi:13.11.2017, 21.25)

Görsel 1.10 (ss_280134248-erişim tarihi:7.11.2017, 16.21)

Görsel 1.11 [http://www.erzincan.edu.tr/tr/ataturk-ilkeleri-ve-inkilap-tarihi-uygulama-ve-arastirma-merkezi/ataturk-1930-amongpublic-2/#lightbox\[postimages\]/0](http://www.erzincan.edu.tr/tr/ataturk-ilkeleri-ve-inkilap-tarihi-uygulama-ve-arastirma-merkezi/ataturk-1930-amongpublic-2/#lightbox[postimages]/0) (Erişim tarihi:13.11.2017, 22.06)

Görsel 1.12 (ss_167557766-erişim tarihi: 7.06.2018, 16.30)

Görsel 1.13 Oyalı Yazma, tasarımcılar tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 1.14 Kilim (123rf_29353693-erişim tarihi:22.10.2017, 17.27)

Görsel 1.15 Kapı Tokmağı (Fotoğraf: Mustafa Başaran)

Görsel 1.16 (dreamstime_41437962-erişim tarihi:13.11.2017, 22.52)

Görsel 1.17 (ss_795546565-erişim tarihi:9.06.2018, 17.18)

Görsel 1.18 (ss_569413690-erişim tarihi:6.06.2018, 22.08)

Görsel 1.19 Eğitim Bilişim Ağı (EBA) tasarımcılar tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 1.20 E-market alışverişi (ss_677948200-erişim tarihi:10.11.2017, 00.21)

Görsel 1.21 E-devlet internet sitesi, tasarımcılar tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 1.22 Sosyal medya (ss_126022781-erişim tarihi:16.11.2017, 10.28)

Görsel 1.23 <https://www.medyaokuryazarligi.gov.tr/> (Erişim tarihi:20.06.2018, 18.06)

Görsel 1.24 tasarımcılar tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 1.25

(ss_129944795-erişim tarihi:7.11.2017, 21.07)

Görsel 1.26

(ss_516177925-erişim tarihi:12.11.2017, 13.22)

(ss_321699944-erişim tarihi:12.11.2017, 13.45)

(ss_464090522-erişim tarihi:12.11.2017, 15.19)

(ss_518162005-erişim tarihi:12.11.2017, 15.23)

(ss_72090967-erişim tarihi:12.11.2017, 15.36)

(ss_684587314-erişim tarihi:12.11.2017, 15.42)

Görsel 1.27 (123rf_27458970-erişim tarihi:14.11.2017, 00.32)

Görsel 1.28 Akıllı işaretler (ss_40909846-erişim tarihi:14.11.2017, 00.36)

ÜNİTE

2. Ünite Kapak Görselleri

(123rf_50905530-erişim tarihi:2.12.2017, 04.35)

(ss_333926843-erişim tarihi:1.12.2017, 00.33)

(ss_761547127-erişim tarihi:30.11.2017, 22.10)

(ss_256456732-erişim tarihi:1.12.2017, 00.43)

(ss_662617303-erişim tarihi:1.12.2017, 00.05)

(123rf_41106810-erişim tarihi:15.10.2017, 18.29)

(ss_620714165-erişim tarihi:30.10.2017, 23.43)

(ss_674049841-erişim tarihi:1.12.2017, 00.57)

(ss_688033456-erişim tarihi:1.12.2017, 15.36)

(ss_90498037-erişim tarihi:29.11.2017, 17.21)

(ss_166570733-erişim tarihi:2.12.2017, 03.47)

(ss_231588295-erişim tarihi:2.12.2017, 01.58)

(ss_37941401-erişim tarihi:2.12.2017, 00.59)

(ss_15021142-erişim tarihi:30.11.2017, 20.37)

(ss_690516364-erişim tarihi:30.11.2017, 23.08)

(ss_540666346-erişim tarihi:2.12.2017 , 03.26)

(123rf_17189132-erişim tarihi:9.12.2017, 23.14)

Harita 2.1 Kayıların Anadolu'ya Gelişi, tasarımcılar tarafından hazırlanmıştır.

Harita 2.2 Anadolu Beylikleri, tasarımcılar tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 2.1 Çimpe Kalesi Mevkii, Çanakkale http://canakkalelozelidaresi.gov.tr/haberler/cimpe_kalesi_temizlik_kazi_ve_sondaj_calismalari_tamamlandi.php (Erişim tarihi:29.01.2018, 23.54)

Görsel 2.2 Konargöçer Türkmenler (Temsilî) Erhan Dündar

Görsel 2.3 Yeniçeri Askeri (Temsilî) tasarımcılar tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 2.4 Tımarlı Sipahi (Temsilî) (ss_99428450-erişim tarihi:3.12.2017, 01.36)

Görsel 2.5 Divan Toplantısı (Temsilî) <http://topkapisarayi.gov.tr/tr/content/padi%C5%9Fah->

portreleri-ve-resim-koleksiyonu (Erişim tarihi: 3.12.2017, 02.06)

Harita 2.3 İstanbul'un fethi öncesi siyasi durum, tasarımcılar tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 2.6 İbn Batuta (Temsilî) tasarımcılar tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 2.7 Fatma Bacı (Temsilî) (123rf_15080394-erişim tarihi:15.11.2017, 18.31)

Görsel 2.8 Osman Gazi, Akçakoca ve Konuralp Heykelleri (Fotoğraf: Said Öndegelen)

Görsel 2.9 Minyatür (İstanbul'un Fethi) Nusret Çolpan Harita 2.4 II. Murad Dönemi Osmanlı Devleti Toprakları (1421-1451), tasarımcılar tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 2.10 Rumeli Hisarı (ss_291314654-erişim tarihi:30.11.2017, 23.21)

Görsel 2.11 Havan Topları (ss_712981720-erişim tarihi:25.11.2017, 17.13)

Görsel 2.12 Şahi Topları (Temsilî) (123rf_29922739-erişim tarihi:15.11.2017, 23.01)

Görsel 2.13 Mancınıkların Hazırlanması (Temsilî) (123rf_29922739-erişim tarihi:15.11.2017, 23.01)

Görsel 2.14 Yavuz Sultan Selim (Temsilî) http://www.yazmanadir.yek.gov.tr/Home/ShowLink?LINK_CODE=156 (Erişim tarihi:27.11.2017, 23.14)

Görsel 2.15 Kanuni Sultan Süleyman (Temsilî), tasarımcılar tarafından hazırlanmıştır.

Harita 2.5 Osmanlı Devleti'nin Karadeniz Kıyı Fetihleri (1459-1484), tasarımcılar tarafından hazırlanmıştır.

Harita 2.6 Osmanlı Devleti'nin Akdeniz Hâkimiyeti (1480-1571), tasarımcılar tarafından hazırlanmıştır.

Harita 2.7 İpek ve Baharat Yolu, tasarımcılar tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 2.16 Marco Polo (Temsilî) (ss_252141487-erişim tarihi:25.11.2017, 17.24)

Görsel 2.17 Kristof Kolomb (Temsilî) (ss_252141478-erişim tarihi: 25.11.2017, 16.25)

Harita 2.8 Coğrafi Keşifler, tasarımcılar tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 2.18 Macellan (Temsilî) (123rf_83073674-erişim tarihi:9.12.2017, 01.42)

Görsel 2.19 Amerigo Vespucci (Temsilî) (123rf_83124512-erişim tarihi:9.12.2017, 01.42)

Görsel 2.20 Orta Çağ Avrupası Burjuva Sınıfı (Temsilî) (123rf_59307267-erişim tarihi:29.11.2017, 12.07)

Görsel 2.21 Martin Luther (Temsilî) (ss_252139612-erişim tarihi:19.01.2017, 00.40)

Görsel 2.22 Aydınlanma Çağı (Gabriel Lemonnier, Salon de Madame Geoffrin, 1812)

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Salon_de_Madame_Geoffrin.jpg?uselang=tr (Erişim tarihi:10.06.2017,10.48)

Görsel 2.23 Dokuma tezgahı (ss_244389922-erişim tarihi:1.06.2018, 16.33)

Görsel 2.24 Fransız İhtilali (Temsilî) (ss_238822255-erişim tarihi:30.05.2018, 22.05)

Görsel 2.25 Sultan IV. Murat (Temsilî), tasarımcılar tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 2.26 Osmanlıda İlk Matbaanın Kuruluş Çalışmaları (Temsilî) tasarımcılar tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 2.27 III. Ahmed Çeşmesi (İstanbul) (123rf_50905530-erişim tarihi:2.12.2017, 04.35)

Görsel 2.28 III. Selim (Temsilî) <http://www.topkapisarayi.gov.tr/tr/content/padi%C5%9Fah-portreleri-ve-resim-koleksiyonu> (Erişim tarihi: 27.11.2017, 23.37)

Görsel 2.29 II. Mahmud (1808-1839). Tuval üzeri yağlıboya, 1808-39. Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul.

Görsel 2.30 Mecidiye, tasarımcılar tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 2.31 Ziraat Bankası, Ankara 1930

<http://digitalcollections.library.ku.edu.tr/cdm/singleitem/collection/AEFA/id/213/rec/1> (Erişim tarihi: 31.01.2018, 11.28)

Görsel 2.32 Buharlı Tren (123rf_52380797-erişim tarihi:12.12.2017, 02.26)

Görsel 2.33 Osmanlı Devleti Mimari Eserleri Bedesten (123rf_23189081-erişim tarihi:10.12.2017, 00.32)

Medrese (<http://www.tas-istanbul.com/asitane/medreseler/>)

Saray (123rf_57140971-erişim tarihi:10.12.2017, 03.39)

(123rf_17189132-erişim tarihi:09.12.2017, 23.14)

(123rf_24135629-erişim tarihi:10.12.2017, 01.40)

(ss_184474019-erişim tarihi:30.10.2017, 01.02)

Görsel 2.34 Osmanlı Evleri, Bursa (123rf_74849432-erişim tarihi:10.12.2017, 02.37)

Görsel 2.35 Fatih Camii, İstanbul (ss_734289415-erişim tarihi:2.02.2018, 11.25)

Görsel 2.36 Osmanlıda Kuş Evi (123rf_66594106-erişim tarihi:29.11.2017, 17.36)

Görsel 2.37 Mihrîşah Sultan İmaretî (<http://www.eyupsultan.bel.tr/tr/main/pages/mihrisah-sultan-imareti-ve-haziresi/1044>)

Görsel 2.38 Türk kahvesi (ss_267534518-erişim tarihi:11.06.2018, 11.33)

Görsel 2.39 Çini Örneği (123rf_31242041-erişim tarihi: 10.12.2017, 04.13)

Görsel 2.40 Ebru Sanatı Örnekleri http://www.yazmanadir.yek.gov.tr/Home/ShowLink?LINK_CODE=154 (Erişim tarihi:27.11.2017, 23.16)

Görsel 2.41 Hat Sanatı Örneği (Müdevver Sülüs Nazar Ayeti, Murat Nureddin Okumuş)

Görsel 2.42 Osmanlı Arması (123rf_48693027-erişim tarihi: 15.11.2017, 22.50)

Görsel 2.43

(123rf_20600375-erişim tarihi: 10.12.2017, 11.52)

<http://www.karamankulturturizm.gov.tr/TR,144421/karaman-resimleri.html> (Erişim tarihi:6.06.2018, 22.48)

(123rf_28892666-erişim tarihi: 10.12.2017, 11.55)

Görsel 2.44

(123rf_43569456-erişim tarihi:10.12.2017, 02.06)

(ss_400889725-erişim tarihi:13.06.2018, 21.00)

(ss_287245145-erişim tarihi:2.02.2018, 12.53)

(ss_348778907-erişim tarihi:2.02.2018, 12.50)

(123rf_37245600-erişim tarihi:5.12.2017, 19.27)

(123rf_6267762-erişim tarihi:5.12.2017, 19.06)

3.ÜNİTE

3. Ünite Kapak Görselleri

(ss_347563019-erişim tarihi:15.06.2018, 00.52)

(ss_53592364-erişim tarihi:19.11.2017, 19.23)

(123rf_16205958-erişim tarihi:14.11.2017, 13.10)

(ss_507137884-erişim tarihi:15.11.2017, 19.38)

(ss_262752050-erişim tarihi: 17.11.2017, 11.28)

(123rf_36001457-erişim tarihi:20.11.2017, 12.07)

(123rf_6265231-erişim tarihi:15.11.2017, 01.22)

(123rf_48112764-erişim tarihi:20.11.2017, 22.55)

(ss_576306331-erişim tarihi:31.05.2018, 11.56)

(ss_557071819-erişim tarihi:7.06.2018, 01.03)

(ss_425327287-erişim tarihi:5.06.2018, 23.17)

Görsel 3.1 Mağarada Yaşam (Temsilî) <http://www.sanliurfamuzesi.gov.tr/TR,186289/paleolitik-donem-salonusu.html> (Erişim tarihi:10.06.2018, 02.10)

Görsel 3.2 Çatalhöyük, Konya (ss_717425347-erişim tarihi:16.11.2017, 12.49)

Görsel 3.3 Sicilya, İtalya (123rf_25113003-erişim tarihi: 15.11.2017, 01.25)

Görsel 3.4 Kapadokya, Nevşehir (123rf_6265231-erişim tarihi:15.11.2017, 01.22)

Görsel 3.5 İstanbul

(ss_539254135-erişim tarihi:11.06.2018, 02.14)

(ss_137190326-erişim tarihi:15.11.2017, 19.56)

(123rf_36951006-erişim tarihi:15.11.2017, 19.25)

(ss_171952901-erişim tarihi:11.06.2017, 02.06)
(ss_300629867-erişim tarihi:16.11.2017, 11.30)
(ss_507137884-erişim tarihi:15.11.2017, 19.38)
Görsel 3.6
(123rf_75014930-erişim tarihi:23.11.2017, 12.22)
Çiftçi (Fotoğraf : Yavuz Doğan)
(ss_262752050-erişim tarihi:17.11.2017, 11.28)
(123rf_36001457-erişim tarihi:20.11.2017, 12.07)
Resepsiyonist (Fotoğraf: İsmail Değirmenci)
(123rf_35214686-erişim tarihi:15.11.2017, 01.11)
Harita 3.1 Türkiye Nüfus Haritası 2017, tasarımcılar tarafından hazırlanmıştır.
Görsel 3.7 Beşerî Faktörler
Nüfus Miktarı (ss_788258803-erişim tarihi:12.06.2018, 00.05)
Tarım Ürünleri (ss_556707970-erişim tarihi:19.11.2017, 14.57)
Çıkarılan Madenler (123rf_17816172-erişim tarihi:22.11.2017, 11.42)
Turistik Yerler (123rf_53638630-erişim tarihi:19.11.2017, 15.42)
Hayvancılık (ss_445064533-erişim tarihi:19.11.2017, 15.11)
Fabrikalar (123rf_23503552-erişim tarihi: 19.11.2017, 15.22)
Görsel 3.8 Nüfusun Demografik Özellikleri
(123rf_31772090-erişim tarihi:22.11.2017, 21.59)
(123rf_29465582-erişim tarihi:22.11.2017, 20.20)
(123rf_18622222-erişim tarihi:22.11.2017, 20.24)
(123rf_24188159-erişim tarihi:22.11.2017, 20.57)
(123rf_26999408-erişim tarihi:23.11.2017, 00.25)
Tablo 3.2 Nüfus Artış Tablosu (ss_604150523-erişim tarihi:17.11.2017, 12.13)
Tablo 3.3 Nüfus Yoğunluğu (ss_513296566-erişim tarihi:19.11.2017, 15.51)
Görsel 3.9 (ss_636911884-erişim tarihi:19.11.2017, 15.58)
Görsel 3.10 (ss_374802079-erişim tarihi:19.11.2017, 15.54)
Harita 3.2 Göç Haritası (TÜİK-2017, En Çok Göç Alan ve Göç Veren Sekiz İl) tasarımcılar tarafından hazırlanmıştır.
Görsel 3.11
(123rf_17392762-erişim tarihi:21.11.2017, 14.14)
(123rf_12721393-erişim tarihi:16.11.2017, 00.24)
(123rf_57384655-erişim tarihi:21.11.2017, 13.36)
(123rf_35329510-erişim tarihi:16.11.2017, 01.35)
(ss_183891272-erişim tarihi:6.06.2018, 22.42)
(ss_1035513337-erişim tarihi:6.06.2018, 22.43)
(123rf_65775890-erişim tarihi:23.11.2017, 14.51)
(123rf_39590527-erişim tarihi:20.11.2017, 19.52)
(ss_729988606-erişim tarihi:20.06.2018, 22.09)
(123rf_34071206-erişim tarihi:20.11.2017, 21.13)
Görsel 3.12
(123rf_8123495-erişim tarihi:15.11.2017, 09.57)
(ss_714927091-erişim tarihi:20.06.2018, 19.55)
(123rf_33526377-erişim tarihi:23.11.2017, 00.48)
(123rf_41600396-erişim tarihi: 20.11.2017, 23.26)
(123rf_53419847-erişim tarihi: 20.11.2017, 23.37)
(ss_1014904327-erişim tarihi: 22.06.2017, 13.35)
(123rf_79902003-erişim tarihi: 22.12.2017, 19.12)
(123rf_41052787-erişim tarihi: 23.11.2017, 02.15)
Görsel 3.13 (ss_689991439-erişim tarihi:10.06.2018, 23.53)
Görsel 3.14 (ss_284884073-erişim tarihi:08.02.2018, 14.05)

Görsel 3.15 Konaklama tesisi (123rf_29247976-erişim tarihi:23.11.2017, 02.15)
4. ÜNİTE
4. Ünite Kapak Görselleri
(123rf_22035307-erişim tarihi:13.12.2017, 13.15)
(ss_588970760-erişim tarihi:4.12.2017, 20.54)
(ss_283162772-erişim tarihi:4.12.2017, 19.12)
Gözlem yapan Osmanlı astronomları (Necmi Dayday, Vural Altın, Gök Biliminde Türk İşlam Bilginleri, Türksat A.ř yayınları, İstanbul 2010, Syf 152)
Katip Çelebi'nin Cihannüma adlı eserindeki Batlamyus evren modeli çizimi (Necmi Dayday, Vural Altın, Gök Biliminde Türk İşlam Bilginleri, Türksat A.ř yayınları, İstanbul 2010, Syf 28)
(ss_217501978-erişim tarihi:4.12.2017, 20.17)
(123rf_46906779-erişim tarihi:4.12.2017, 20.05)
(123rf_21238624-erişim tarihi:4.12.2017, 21.00)
(ss_238195837-erişim tarihi:13.12.2017, 20.44)
Görsel 4.1 Tablet Yazan Sümerli (Temsilî)
(123rf_46528488-erişim tarihi:4.12.2017, 19.08)
(ss_423912067-erişim tarihi:4.12.2017, 19.10)
Görsel 4.2 Çivi yazısı (ss_283162772-erişim tarihi:4.12.2017, 19.11)
Görsel 4.3 Hiyeroglif Yazı (123rf_43922025-erişim tarihi:4.12.2017, 19.12)
Görsel 4.4 Fenike Alfabesi (ss_575596327-erişim tarihi:4.12.2017, 19.14)
Görsel 4.5 Latin Alfabesi (123rf_51844311-erişim tarihi:4.12.2017, 19.15)
Görsel 4.6 Kil Tablet (ss_52444411-erişim tarihi:4.12.2017, 19.16)
Görsel 4.7 Papirüs (ss_165203162-erişim tarihi:4.12.2017, 19.41)
Görsel 4.8 Parşömen (123rf_23090690-erişim tarihi:4.12.2017, 19.46)
Görsel 4.9 Eski Bir Kâğıt (ss_58001515-erişim tarihi:4.12.2017, 19.49)
Görsel 4.10 Balmumu Tablet (ss_737570455-erişim tarihi:4.12.2017, 19.51)
Görsel 4.11
Kitaplar (ss_135114548-erişim tarihi:4.12.2017, 19.57)
E-Kitap Okuyucular (ss_193801217-erişim tarihi:4.12.2017, 20.10)
Ansiklopediler (123rf_46906779-erişim tarihi:4.12.2017, 20.05)
İnternet ve Arama Motorları (ss_229981261-erişim tarihi:13.12.2017, 11.41)
Bilgisayar ve Diskler (ss_693519043-erişim tarihi:12.06.2018, 00.23)
Görsel 4.12 (ss_318180851-erişim tarihi:13.12.2017, 19.54)
Görsel 4.13 Türk-İşlam Bilim İnsanı (Temsilî)
(ss_220695250-erişim tarihi:4.12.2017, 20.16)
Görsel 4.14 Orta Çağ'da Bilimsel Çalışmalarda Kullanılan Bazı Araçlar (ss_217501978-erişim tarihi:4.12.2017, 20.17)
Görsel 4.15 Harezmi (Temsilî) (ss_94005907-erişim tarihi:4.12.2017, 20.17)
Görsel 4.16 Ali Kuşçu (Temsilî) (Necmi Dayday, Vural Altın, Gök Biliminde Türk İşlam Bilginleri, Türksat A.ř yayınları, İstanbul 2010, Syf 133)
Görsel 4.17 Cihannüma'dan Bir Sayfa, Katip Çelebi'nin Cihannüma adlı eserindeki Batlamyus evren modeli çizimi (Necmi Dayday, Vural Altın, Gök Biliminde Türk İşlam Bilginleri, Türksat A.ř yayınları, İstanbul 2010, Syf 28)
Görsel 4.18 İbn Sina (Temsilî) (123rf_78214131-erişim tarihi:4.12.2017, 20.48)
Görsel 4.19 Hazini (Temsilî) (ss_588970760-erişim tarihi:4.12.2017, 20.54)
Görsel 4.20 Cezeri Tarafından Yapılan Robot (El-Cezeri,

Olağanüstü mekanik araçların bilgisi hakkında kitap, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990, Syf 272)

Görsel 4.21 Farabî (Temsilî) (ss_43565326-erişim tarihi:13.12.2017, 11.51)

Görsel 4.22 Piri Reis'in Dünya Haritası (123rf_21238624-erişim tarihi:4.12.2017, 21.00)

Görsel 4.23 İbn Haldun (Temsilî)

https://www.turkiyeburslari.gov.tr/wp-content/uploads/2016/08/01_IBN_HALDUN.pdf

(Erişim tarihi:14.06.2018, 13.36)

Görsel 4.24 Orta Çağ'da Kültür Merkezleri (ss_188433923-erişim tarihi:4.12.2017, 20.21)

Görsel 4.25 Elhamra Sarayı-Granada, İspanya (123rf_17025662-erişim tarihi:4.12.2017, 20.28)

Görsel 4.26 Semerkant Rasathanesi (ss_276156299-erişim tarihi:4.12.2017, 20.35)

Görsel 4.27 Geçmişte Matbaa Makinesi (ss_370634945-erişim tarihi:4.12.2017, 21.05)

Görsel 4.28 Johann Gutenberg (Temsilî) (123rf_46384788-erişim tarihi:4.12.2017, 21.04)

Görsel 4.29 Pisagor (Temsilî) (ss_252135505-erişim tarihi:13.12.2017, 11.44)

Görsel 4.30 Galileo (Temsilî) (ss_81843337-erişim tarihi:4.12.2017, 21.13)

Görsel 4.31 Macellan (Temsilî) (ss_252138877-erişim tarihi:4.12.2017, 21.18)

Görsel 4.32 Buhar makinesi (123rf_37816673-erişim tarihi:4.12.2017, 21.23)

Görsel 4.33 James Watt (Temsilî) (ss_81842380-erişim tarihi:4.12.2017, 21.21)

Görsel 4.34 Newton (Temsilî) (ss_81842386-erişim tarihi:12.06.2018, 00.52)

Görsel 4.35 (ss_344987054-erişim tarihi:4.12.2017, 21.42)

Görsel 4.36 Richard Feynman <http://www.admissions.caltech.edu/content/feynmans-nobel-year> (Erişim tarihi:5.02.2018, 11.44)

Görsel 4.37 Nanoteknoloji (123rf_51754517-erişim tarihi:4.12.2017, 21.53)

Görsel 4.38 Marie Curie (ss_242816158-erişim tarihi:13.12.2017, 11.46)

Görsel 4.39 Milet, Aydın (ss_526316908-erişim tarihi:13.12.2017, 11.50)

Görsel 4.40 (ss_238195837-erişim tarihi:13.12.2017, 20.44)

Görsel 4.41 Montesquieu (Temsilî) (ss_239399296-erişim tarihi:13.12.2017, 20.44)

Görsel 4.42 Atatürk <http://www.yozgatecik.adalet.gov.tr/haberler/Atat%C3%BCrK%20Resimleri.html>

5. ÜNİTE

5. Ünite Kapak Görselleri

Kapak Fon (ss_52268587-erişim tarihi:20.12.2017, 11.36)

Demir Dökümü (123rf_39180825-erişim tarihi:3.12.2017, 12.35)

Ahilik Minyatür, Ahi Kültürünü Araştırma Ve Eğitim Vakfı'ndan temin edilmiştir.

Meslek Seçimi (123rf_24137443-erişim tarihi:8.12.2017, 16.56)

Otomobil Üretimi (ss_605472758-erişim tarihi:5.12.2017, 11.45)

IV. Sanayi Devrimi (ss_682503058-erişim tarihi:3.06.2018, 01.50)

Tarımsal üretim (123rf_87395176-erişim tarihi:6.12.2017, 02.25)

Şanghay, Çin (ss_662560432-erişim tarihi:5.12.2017, 01.37)

Görsel 5.41 Öğretmen (ss_503283910-erişim tarihi:14.06.2018, 03.58)

Görsel 5.40 Mühendis (ss_133724657-erişim tarihi:14.06.2018, 04.17)

Görsel 5.42 Dış Hekimi (ss_631495133-erişim tarihi:14.06.2018, 12.47)

Bayrak ve Ulus (123rf_61172958-erişim tarihi:3.12.2017, 01.16)

Çalışan işçi(123rf_64982036-erişim tarihi:5.12.2017, 13.11)

Kargomat (123rf_42077153-erişim tarihi:6.12.2017, 02.45)

Toprak ve el (123rf_55191156-erişim tarihi:3.12.2017, 01.13)

Saban (123rf_27171377-erişim tarihi:6.12.2017, 20.48)

Tüpraş (ss_622605095-erişim tarihi:5.12.2017, 11.44)

Endüstri (123rf_25906688-erişim tarihi:3.12.2017, 01.28)

Görsel 5.1 Ekonomi (123rf_29872303-erişim tarihi:3.12.2017, 1.20)

Görsel 5.2 Tarım (123rf_67330196-erişim tarihi:3.12.2017, 1.26)

Görsel 5.3 Mete Han (Temsilî) (123rf_65674695-erişim tarihi:4.12.2017, 10.37)

Görsel 5.4 İlkel Tarım (ss_192926390-erişim tarihi:4.12.2017, 10.46)

Görsel 5.5 O Orta Çağ'da Yapılmış Derebeylik Şatosu (ss_56275960-erişim tarihi:3.12.2017, 01.54)

Görsel 5.6 Atatürk ve Tarım <http://aocarastirmalari.arch.metu.edu.tr/portfolio/mustafa-kemal-ciftlikte/> (Erişim tarihi:7.06.2018,23.54)

Görsel 5.7 Atatürk Halka Hitap Ederken <http://www.duzce.adalet.gov.tr/Sayfalar/ataturk/buyukresim/63.jpg> (Erişim tarihi : 03.12.2017, 11.26)

Görsel 5.8 Tarımı Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü <https://www.tigem.gov.tr> (Erişim tarihi:3.12.2017, 02.01)

Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri <http://www.tarimkredi.org.tr> (Erişim tarihi:3.12.2017, 02.49)

GAP İdaresi Başkanlığı <http://www.gaporganik.org> (Erişim tarihi:3.12.2017, 03.01)

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı <https://www.tarim.gov.tr/> (Erişim tarihi:3.12.2017, 02.15)

Devlet Su İşleri <http://www.dsi.gov.tr> (Erişim tarihi:3.12.2017, 02.52)

Toprak Mahsulleri Ofisi <http://portal.tmo.gov.tr> (Erişim tarihi:3.12.2017, 02.40)

Ziraat Bankası <https://www.ziraatbank.com.tr/tr> (Erişim tarihi:3.12.2017, 02.20)

Görsel 5.9 (123rf_7617240-erişim tarihi:3.12.2017, 12.10)

Görsel 5.10 Saban (ss_344417135-erişim tarihi:3.12.2017, 12.13)

Görsel 5.11 Traktör (ss_532194709-erişim tarihi:3.12.2017, 12.30)

Görsel 5.12 Demirci (123rf_29256584-erişim tarihi:3.12.2017, 12.34)

Görsel 5.13 Demir Dökümü (123rf_39180825-erişim tarihi:3.12.2017, 12.35)

Görsel 5.14 Hava Kirliliği (123rf_50769076-erişim tarihi:3.12.2017, 13.32)

Görsel 5.15 Gelişmiş Kent, Şanghay, Çin (ss_662560432-erişim tarihi:5.12.2017, 01.37)

Görsel 5.16 Otomobil Üretimi (ss_605472758-erişim tarihi:5.12.2017, 11.45)

Görsel 5.17 Fatih Camii (ss_1040012830-erişim tarihi:3.07.2018, 20.41)

Görsel 5.18 Güvercinhane Yaptıran Vakıf, TARİH.indd.pdf <https://www.vgm.gov.tr/vgm/CocukKosesi/kitap/tiv/index.html#14> (Erişim tarihi:3.12.2017, 22.20)

Görsel 5.19 Sultanahmet Camii, İstanbul (ss_402630907-erişim tarihi:3.12.2017, 20.26)

Görsel 5.20 Buruciye Medresesi, Sivas (ss_635776883-erişim tarihi:3.12.2017, 20.28)

Görsel 5.21 Mostar Köprüsü, Bosna (ss_136443614-erişim tarihi:3.12.2017, 20.36)

Görsel 5.22 Haydarpaşa Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul (ss_616452176-erişim tarihi:3.12.2017, 20.40)

Görsel 5.23 Gaz Lambası (ss_616122341-erişim tarihi:3.06.2018, 00.28)

Görsel 5.24 Ayasuluk Kalesi, İzmir (ss_716900416-erişim tarihi:3.12.2017, 20.41)

Görsel 5.25 Tema http://www.tema.org.tr/folders/14966/categoryimages/23/TemaLogo_Jpg.jpg (Erişim tarihi:3.12.2017, 20.58)

Görsel 5.26 Kızılay <http://www.kizilay.org.tr/kurumsal/kurumsal-kimlik-klavuzu-ve-logolar> (Erişim tarihi:3.12.2017, 21.05)

Görsel 5.27 Yeşilay <https://www.yesilay.org.tr/tr/basin-odasi/logolar> (Erişim tarihi:3.12.2017, 21.08)

Görsel 5.28 Tev <http://www.tev.org.tr/TEV/detay/Basin-Icin-Gorseller/22/36/36> (Erişim tarihi:3.12.2017, 21.12)

Görsel 5.29 Mehmetçik Vakfı <http://www.mehmetcik.org.tr/> (Erişim tarihi:18.06.2018, 11.05)

Görsel 5.30 Çekül <https://www.cekulvakfi.org.tr/>

Görsel 5.31 LÖSEV <https://www.logovector.org/logo/losev/>

Görsel 5.32 Ahilik Minyatürü, Ahi Kültürünü Araştırma Ve Eğitim Vakfı'ndan temin edilmiştir.

Görsel 5.33 Şed Töreni (Temsili) http://www.gsb.gov.tr/Public/Images/GSB/012014/untitled-1_873.jpg (Erişim tarihi:8.12.2017, 01.58)

Görsel 5.34 Ahilik Esnaf Kolları (Kerpiççiler - Nalbant - Hızarlar) , Ahi Kültürünü Araştırma Ve Eğitim Vakfı'ndan temin edilmiştir.

Görsel 5.35 İznik Süleyman Paşa Medresesi (123rf_61974592-erişim tarihi:5.12.2017, 18.40)

Görsel 5.36 Meslek Lisesi, tasarımcılar tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 5.37 Giyim Kursu (123rf_48857847-erişim tarihi:7.12.2017, 13.48)

Görsel 5.38 Meslek Seçimi (123rf_37403350-erişim tarihi:7.12.2017, 13.49)

Görsel 5.39 Doktor (ss_458818921-erişim tarihi:14.06.2018,4.13)

Görsel 5.40 Mühendis (ss_133724657-erişim tarihi:14.06.2018, 04.17)

Görsel 5.41 Öğretmen (ss_503283910-erişim tarihi:14.06.2018, 03.58)

Görsel 5.42 Diş Hekimi (ss_631495133-erişim tarihi:14.06.2018, 12.47)

Görsel 5.43 Sosyal Medya Uzmanlığı (123rf_41493495-erişim tarihi:5.12.2017, 23.38)

Görsel 5.44 Beslenme Uzmanı (123rf_48595938-erişim tarihi:6.12.2017, 00.21)

Görsel 5.45 Yazılım Mühendisi (123rf_49121562-erişim tarihi:6.12.2017, 00.13)

Görsel 5.46 Tıp Mühendisi (123rf_38495343-erişim tarihi:7.12.2017, 11.57)

Görsel 5.47 Havacılık ve Uzay Mühendisliği (123rf_68486876-erişim tarihi:6.12.2017, 00.49)

Görsel 5.48 Yapay Zeka Uzmanı (123rf_76610011-erişim tarihi:6.12.2017, 02.17)

Görsel 5.49 Meslek Seçimi (123rf_24137443-erişim tarihi:8.12.2017, 16.56)

Görsel 5.50

I. Sanayi Devrimi (123rf_37103918-erişim tarihi:8.12.2017, 11.49)

II. Sanayi Devrimi <https://cdn.loc.gov/service/pnp/de t/4a20000/4a27000/4a27900/4a27966v.jpg> (Erişim tarihi:06.06.2018,12.35)

III. Sanayi Devrimi (123rf_28398348-erişim tarihi:8.12.2017, 11.47)

IV. Sanayi Devrimi (ss_682503058-erişim tarihi:3.06.2018, 01.50)

Görsel 5.51 Erken Uyarı Sistemi (123rf_89434001-erişim tarihi: 06.12.2017 , 02.23)

Görsel 5.52 İnsansız Hava Aracı (123rf_74515597-erişim tarihi:6.12.2017, 02.27)

Görsel 5.53 3D Yazıcı (123rf_32310765-erişim

tarihi:8.12.2017, 11.28)

Görsel 5.54 Teknolojideki Değişim (123rf_48004850-erişim tarihi:8.12.2017, 11.38)

Görsel 5.55 (123rf_45034185-erişim tarihi:8.12.2017, 11.41)

Görsel 5.56 E-gazete (123rf_29819194-erişim tarihi:8.12.2017, 11.37)

Görsel 5.57 Dijital Kol Saati (123rf_85191132-erişim tarihi:8.12.2017, 11.40)

Görsel 5.58 Kargomat (123rf_42077153-erişim tarihi:6.12.2017, 02.45)

6. ÜNİTE

6.Ünite Kapak Görselleri

Kapak Fon (ss_688592569-erişim tarihi:7.02.2018, 21.57)

Foto kolaj(ss_649639264-erişim tarihi:7.02.2018, 23.14)

<http://www.atam.gov.tr/fotograflar/ataturk-portreleri> (Erişim tarihi:5.02.2018, 20.11)

TBMM (123rf_24375731-erişim tarihi:15.12.2017, 15.04)

T.C. Anayasası (ss_111203972-erişim tarihi:19.01.2018, 11.30)

<http://aiitb.klu.edu.tr/Galeriler/456-ataturk-resimleri.klu> (Erişim tarihi:30.01.2018, 18.31)

<https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/89008/bakanlar-kurulu-cumhurbaskanligi-kulliyesinde-toplandi.html> (Erişim tarihi:2.02.2018, 21.17)

(ss_657689629-erişim tarihi:17.01.2018, 11.54)

<http://www.bik.gov.tr/15-temmuz-gecesinin-simgelesen-fotograflari/#jp-carousel-110410> (Erişim tarihi:2.02.2018, 22.05)

<http://aiitb.klu.edu.tr/Galeriler/456-ataturk-resimleri.klu> (Erişim tarihi:16.12.2017, 04.53)

(123rf_62233383-erişim tarihi:27.12.2017, 12.22)

<http://www.atam.gov.tr/wp-content/uploads/Milli-M%C3%BCcadele-D%C3%B6nemi-20.jpg> (Erişim tarihi:16.12.2017, 03.13)

Seçim Sandığı <http://www.ysk.gov.tr/tr/secim-galerisi/1610> 11.06.2017 (Erişim tarihi:11.06.2018, 11.53)

Görsel 6.1

Roma (ss_502630930-erişim tarihi:15.12.2017, 12.19)

Magna-Carta (123rf_31343430-erişim tarihi:15.12.2017, 12.30)

III. William (ss_452827132-erişim tarihi:15.12.2017, 14.12)

Fransız İhtilali (ss_98056325-erişim tarihi:15.12.2017, 14.19)

İnsan Hakları (ss_383803084-erişim tarihi:12.06.2018, 14.32)

Görsel 6.2 (ss_284974925-erişim tarihi:15.12.2017, 23.06)

Görsel 6.3 Parlamento https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/dosya.getir?pDosyaAdi=F-230467184_4.jpg (Erişim tarihi:16.12.2017, 13.37)

Görsel 6.4 Bilge Kağan Yazıtı (123rf_23485282-erişim tarihi:15.12.2017, 15.13)

Görsel 6.5 Kurultay (Temsili) tasarımcılar tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 6.6 Atatürk <http://www.ttk.gov.tr/basindattk/turk-tarih-kurumundan-ataturk-sergisi/> (Erişim tarihi:22.06.2018, 15.10)

Görsel 6.7 Sivas Kongresi <http://www.atam.gov.tr/wp-content/uploads/Milli-M%C3%BCcadele-D%C3%B6nemi-20.jpg> (Erişim tarihi:16.12.2017, 03.13)

Görsel 6.8 Mustafa Kemal ve Meclis Üyeleri,1922 <http://www.atam.gov.tr/fotograflar/milli-mucadele-donemi> (Erişim tarihi:16.12.2017, 04.48)

Görsel 6.9 Atatürk ve Türk kadınları <http://aiitb.klu.edu.tr/Galeriler/456-ataturk-resimleri.klu> (Erişim tarihi:16.12.2017, 04.53)

Görsel 6.10 T.C. Anayasası (ss_111203972-erişim tarihi:19.01.2018, 11.30)

Görsel 6.11 Cumhurbaşkanlığı arması <https://www.tccb.gov.tr/cumhurbaskanligi/resmi-simgeler/arma/> (Erişim tarihi:13.07.2018, 23.04)

Görsel 6.12 (ss_397497295-erişim tarihi:16.12.2017, 13.44)

Görsel 6.13 Ders Kitapları tasarımcılar tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 6.14 <http://www.adalet.gov.tr/Iletisim/BakanlikLogolari/> (Erişim tarihi:22.01.2018, 12.30)

Görsel 6.15 tasarımcılar tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 6.16 <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/Kurumumuz/YukseKSecimKuruluTanitimKitapcigi/YSK-TanitimKitabi.pdf> (Erişim tarihi:3.07.2018, 23.48)

Görsel 6.17 Demokrasi Nöbeti (123rf_62233383-erişim tarihi:27.12.2017, 12.22)

Görsel 6.18 Atatürk Hava Limanı <http://www.bik.gov.tr/15-temmuz-gecesinin-simgelesen-fotograf-lari/#jp-carousel-110410> (Erişim tarihi:2.02.2018, 22.05)

7. ÜNİTE

7. Ünite Kapak Görselleri

Fon (ss_60168193-erişim tarihi:19.12.2017, 15.53)

Kuş (ss_321728561-erişim tarihi:19.12.2017, 16.19)

Türkiye mercek (ss_444612172-erişim tarihi:19.12.2017, 11.22)

Kuraklık ve fidan (ss_424682053-erişim tarihi:19.12.2017, 14.25)

Eller (ss_518452975-erişim tarihi:19.12.2017, 18.35)

Çocuk (ss_563969722-erişim tarihi:19.12.2017, 13.25)

El ve dünya (ss_285980522-erişim tarihi: 19.12.2017, 13.52)

Dünya (ss_654952111-erişim tarihi: 19.12.2017, 13.21)

Sarılan çocuklar (123rf_74178445-erişim tarihi:19.12.2017, 13.15)

Açlık (ss_387764116 açlık-erişim tarihi:31.05.2018,15.53)

Ağaç (ss_656066002-erişim tarihi:19.12.2017, 13.25)

Görsel 7.1 (ss_733950115-erişim tarihi:19.12.2017, 12.02)

Görsel 7.2

Birleşmiş Milletler (ss_757941517-erişim tarihi:17.06.2018, 13.58)

Nato (ss_349871213-erişim tarihi:19.12.2017, 12.18)

Türkiye ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) (ss_445807726-erişim tarihi:19.12.2017, 13.11)

Görsel 7.3 Birleşmiş Milletler Binası, New York, ABD (123rf_45701742-erişim tarihi:19.12.2017, 15.04)

Görsel 7.4

İslam İşbirliği Teşkilatı <http://www.mfa.gov.tr/islam-isbirligi-teskilati.tr.mfa> (Erişim tarihi:19.12.2017, 12.35)

Türk Konseyi <http://www.turkkon.org.tr-TR/AnaSayfa> (Erişim tarihi:19.12.2017, 12.43)

Avrupa Konseyi http://www.mfa.gov.tr/avrupa-konseyi_.tr.mfa (Erişim tarihi:19.12.2017, 12.24)

Dünya Sağlık Örgütü <http://www.mfa.gov.tr/who.tr.mfa> (Erişim tarihi:19.12.2017, 13.24)

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü http://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler-gida-ve-tarim-orgutu-fao_.tr.mfa (Erişim tarihi:19.12.2017, 13.44)

Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı http://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler-dunya-gida-programi-wfp_.tr.mfa (Erişim tarihi:19.12.2017, 15.03)

Görsel 7.5 Türkiye'nin Yeni Logosu ve Sloganı (www.turkeydiscoverthepotential.com.tr-erişim tarihi:13.07.2018, 23.22)

Görsel 7.6 Avrupa Birliği Logo (ss_405765847-erişim tarihi:17.06.2018, 13.50)

Görsel 7.7 G20 <http://g20.org.tr/logo-2/> (Erişim tarihi:13.06.2018, 12.55)

Görsel 7.8 Ekonomik İşbirliği Teşkilatı http://www.mfa.gov.tr/ekonomik-isbirligi-teskilati-_eit_.tr.mfa Erişim tarihi:13.06.2018,11.46)

Görsel 7.9 http://www.mfa.gov.tr/karadeniz-ekonomik-isbirligi-orgutu-_kei_.tr.mfa (Erişim tarihi:19.12.2017, 11.32)

Görsel 7.10 <http://www.mfa.gov.tr/avrupa-kafkasya-asya-ulasirma-koridoru.tr.mfa> (Erişim tarihi:19.12.2017, 16.35)

Görsel 7.11 <http://www.mfa.gov.tr/akdeniz-icin-birlik.tr.mfa> (Erişim tarihi:19.12.2017, 16.49)

Görsel 7.12 Tanap <http://www.tanap.com/medya/logolar/> (Erişim tarihi:19.12.2017, 16.49)

Görsel 7.13 İslam İşbirliği Teşkilatı Toplantısı,2016 http://gsb.gov.tr/public/images/GSB/012014/gsb_7807_1475744888831_1_2.jpg (Erişim tarihi:19.12.2017, 13.02)

Görsel 7.14 (123rf_38975041-erişim tarihi:19.12.2017, 13.09)

Görsel 7.15 (ss_285980522-erişim tarihi:19.12.2017, 13.52)

Görsel 7.16

(ss_563969722-erişim tarihi:19.12.2017, 13.25)

(ss_656066002-erişim tarihi:19.12.2017, 13.25)

Görsel 7.17

Sel <https://artvin.afad.gov.tr/tr/8857/Hopa-Borcka-Sel-sonrasi-resimler> (Erişim tarihi:10.06.2018,10.13)

Çiğ <http://www.artvinozelidare.gov.tr/cig-altinda-kalan-cedasa-ait-aracin-ve-icindeki-personelin-ekiplerimiz-tarafindan-kurtarilmasi> (Erişim tarihi:06.06.2018, 15.27)

Kuraklık (ss_396593287-erişim tarihi:19.12.2017, 13.29)

Hortum (ss_287138930-erişim tarihi:19.12.2017, 13.30)

Görsel 7.18

Deprem (ss_609087656-erişim tarihi:19.12.2017, 13.31)

Terörizm (ss_589360712-erişim tarihi:19.12.2017, 13.25)

Açlık (ss_387764116 açlık-erişim tarihi:31.05.2018, 15.53)

Göç (ss_326287604-erişim tarihi:7.06.2018, 12.24)

Görsel 7.19

(123rf_13181630-erişim tarihi:19.12.2017, 13.59)

(ss_536806852-erişim tarihi:19.12.2017, 14.00)

(ss_424682053-erişim tarihi:19.12.2017, 14.25)

(123rf_16302958-erişim tarihi:19.12.2017, 14.06)

(ss_557744512-erişim tarihi:19.12.2017, 14.04)

(ss_366048506-erişim tarihi:19.12.2017, 14.10)

Görsel 7.20 (123rf_12427570-erişim tarihi:19.12.2017, 13.46)

KAREKOD KAYNAKÇA

<http://kitap.eba.gov.tr/KodSor.php?KOD=4991>

<http://kitap.eba.gov.tr/KodSor.php?KOD=4992>

<http://kitap.eba.gov.tr/KodSor.php?KOD=4993>

<http://kitap.eba.gov.tr/KodSor.php?KOD=4994>

<http://kitap.eba.gov.tr/KodSor.php?KOD=4995>

<http://kitap.eba.gov.tr/KodSor.php?KOD=4996>

<http://kitap.eba.gov.tr/KodSor.php?KOD=4997>

CEVAP ANAHTARLARI

DEĞERLENDİRME BÖLÜMÜ DOĞRU CEVAPLARI

BİREY VE TOPLUM

- A. 1.Y 2.D 3.D 4.D 5.Y
B. 1.tekzip 2.RTÜK 3.beden 4.olumsuz
5.medya
C. 1.A 2.C 3.A 4.B 5.A
D.

KÜLTÜR VE MİRAS

- A. 1.D 2.Y 3.Y 4.D 5.D
B. 1.yaya ve müsellem 2.divan teşkilatı 3.Söğüt 4.tımar sistemi 5. Lale Devri
C. 1.D 2.B 3.D 4. A
D.

İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER

- A. 1.Y 2.D 3.D 4.Y 5.D
B. 1.doğal 2.İstanbul 3.nüfus 4.beşerî 5.tarım
C. 1.B 2.D 3.D 4.D
D.

BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM

- A. 1.Y 2.D 3.D 4.Y 5.D
B. 1.parşömen 2. papirüs 3.Endülüs 4.İyonya
5.matbaa
C. 1.D 2.D 3.C 4.B 5.C
D.

ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM

- A. 1.D 2.D 3.D 4.Y 5.Y
B. 1.sosyal medya uzmanı 2.vakıf 3.feodalite
4.tarım 5.Sanayi İnkılabı
C. 1.C 2.D 3.D 4.C
D.

ETKİN VATANDAŞLIK

- A. 1.Y 2.D 3.D 4.Y 5.D
B. 1.ilkeleri 2.gizli-açık 3.muhalefet 4.milletimiz 5.sosyal
C. 1.A 2.D 3.A 4.B
D.

KÜRESEL BAĞLANTILAR

- A. 1.D 2.D 3. Y 4.D 5.D
B. 1.Küresel ısınma 2.Türk Konseyi 3.Kalıp
yargı 4.Ayrımcılık 5. İstanbul
C. 1.D 2.C 3.C 4.D
D.

A BÖLÜMÜ DOĞRU CEVAPLARI

BİREY VE TOPLUM

- (Y) 1. İnsanlarla iletişim kurmanın çok çeşitli yolları vardır. Yazılı iletişim bunlardan birisidir.
(Y) 5. Anayasamıza göre mahkeme kararı olmadan bir kişinin evi aranamaz.

KÜLTÜR VE MİRAS

- (Y) 2. Fatih Sultan Mehmet "Avni" lakabıyla şiirler yazmıştır.
(Y) 3. Macellan ve yardımcısı Del Cano dünyayı dolaşarak dünyanın yuvarlak olduğunu kanıtlamışlardır.

İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER

- (Y) 1. Ülkemizin bazı yerler göç alırken, bazı yerler hiç göç almaz.
(Y) 4. Ülkemizde sanayinin gelişmiş olduğu yerler nüfus yoğunluğunun çok olduğu yerlerdir.

BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM

- (Y) 1. Sümerliler tarafından icat edilen çivi yazısı tarihte bilinen ilk yazı örneğidir.
(Y) 4. Orta Çağ'da bilimsel çalışmalar Avrupa'daki din adamları tarafından desteklenmiştir.

ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM

- (Y) 4. Üretim teknolojisindeki gelişmeler sayesinde hava kirliliği ve çevre sorunları artmıştır.
(Y) 5. Artan nüfusa ve gittikçe azalan toprak miktarına bağlı olarak toprağın ekonomik değeri her geçen gün daha da artmaktadır.

ETKİN VATANDAŞLIK

- (Y) 1. Dünya üzerinde ilk demokrasi örneği Eski Yunan Medeniyeti'nde görülmüştür.
(Y) 4. Medeni Kanun'un kabulü ile evlilik, boşanma, miras gibi toplumsal alanlarda kadın-erkek eşitliği sağlanmıştır.

KÜRESEL BAĞLANTILAR

- (Y) 3. Uluslararası kuruluşların devletlere emir verme ve uygulamaları denetleme yetkileri yoktur.

TÜRKİYE HARİTASI

TÜRK DÜNYASI HARİTASI

1. Türkiye Türkleri
2. Balkan Türkleri
3. Gagavuz Türkleri
4. Kazaklar
5. Özbekler
6. Kırgızlar
7. Türkmenler
8. Karakalpaklar
9. Uygurlar
10. San Uygurlar ve Salarlar
11. Tatarlar
12. Çuvşarlar
13. Başkurlar
14. Kırımçılar
15. Aşkes Türkleri
16. Azerbaycan Türkleri
17. Dağıstan Türkleri
18. Kumuklar
19. Karacaylar
20. Balkarlar (Malkarlar)
21. Nogaylar
22. Stavropol Türkmenleri
23. Saha (Yakut) Türkleri
24. Altay Türkleri
25. Hakaslar
26. Tuva Türkleri
27. Tobol Tatarları
28. Barabalar
29. Şorlar
30. Çıldım
31. Kumandı
32. Kandak
33. Karagas
34. Uzunhuy
35. Irak Türkleri
36. Suriye Türkleri
37. Kıbrıs Türkleri
38. Kaşgavlar
39. Hamse Türkmenleri
40. Karaim Türkleri
41. Kırım Türkleri
42. Avrupa'daki Türkler
43. Kabardin-Balkar Türkleri
44. İran Türkleri